

P. Sourdis
Worstelen en
Ontkomen.

WORSTELLEN EN ONTKOMEN,

OF

**DE EERSTE JAREN VAN HET STADHOUDERSCHAP VAN
WILLEM III, PRINS VAN ORANJE.**

WORSTELLEN EN ONTKOMEN,

OF

DE EERSTE JAREN VAN HET STADHOUDERSCHAP
VAN WILLEM III, PRINS VAN ORANJE,

GESCHIEDKUNDIG VERHAAL VOOR OUD EN JONG NEDERLAND

DOOR

P. LOUWERSE.

Tweede, omgewerkte Druk.

LEIDEN. — A. W. SIJTHOFF.

„Met geene maght, maer met couragie.”

(ELIAS BEERMAN.)

VOORBERICHT.

Een der voornaamste onder de rampspoedige jaren is voor het Nederlandsche volk ongetwijfeld het jaar 1672 geweest.

Het kleine Nederland speelde in de zeventiende eeuw zijne grootte, doch gevaarlijke rol. Het streefde veel grootere volkeren in macht, aanzien en rijkdom voorbij.

En onze Vadersen waren trotsch op den uitslag van hun volhardend pogen, en, van hunne kracht bewust, weken ze geen handbreed terzijde en gingen Koningen zonder groeten voorbij, wanneer dezen eenen te hoogen toon aansloegen.

Zij gevoelden hunne meerderheid.

In Nederlands toenemende grootheid, rijkdom en macht en daarmede gepaard gaande fierheid van zijne burgers, lag Nederlands grootste gevaar.

De naijver der grootere volken, en vooral van Frankrijk en Engeland, werd opgewekt. En toen de mannen van Loevestein aan het roer kwamen, en de Republiek in macht nog steeds deden klimmen, werd het republikeinsche Nederland te gevaarlijk voor de landen waar de monarchen een onbepaald gezag uitoefenden.

En dat moest vooral de slimme en heerschzuchtige Lodewijk XIV voorkomen, het mocht kosten, wat het kosten wilde. Vandaar zijne kuiperijen, vandaar eindelijk de oorlog van vier verbonden rijken tegen één klein land. Die oorlog was zijn werk.

Het jaar 1672 was voor onze Republiek een jaar vol gevaren. Maar zij kwam al die gevaren te boven, en de man, die haar door zijnen invloed en gezag uit die gevaren wist te redden, was Willem Hendrik, Prins van Oranje, als Stadhouder bekend onder den naam van Willem III.

Geenszins willen wij te kort doen aan zijne groote gaven als krijgs- en staatsman, doch wie de geschiedenis van dien tijd leest, leert ook inzien, dat hij het volle vertrouwen van het volk al had, vóór hij blijk had gegeven, dat vertrouwen waard te zijn. En van dat vertrouwen wist de Prins een meesterlijk gebruik te maken, ja, het was misschien zijne grootste kracht.

Van die grootsche en geweldige worsteling onder dat bezielend: „Vivat! Oranje boven!”, dat bijna eene tooverspreuk heeten mag, een en ander te schetsen, was het doel waarmede ik dit werkje schreef, en nu er een tweede druk van noodig was, maakte ik een gretig gebruik van de vriendelijke op- en aanmerkingen, die men mij gaf. Zeer veel is er in veranderd, doch twee zaken bleven, zooals ze waren. De eerste is dat het, hoewel een verhaal op zichzelf, toch een vervolg heeten mag op mijn werkje: „Toch Oranje boven!” De tweede is deze. Men meende, dat ik bij het schetsen van de worsteling onzer Vadersen niet goed deed, met de heldendaden van De Ruyter en Tromp zoo goed als geheel weg te laten. Die meening is niet ongegrond, maar dan zou het boek veel te groot geworden zijn. Ik heb zelfs van de heldendaden en de worsteling te land maar enkele grepen gedaan. Ik liet de geschiedenis van den zee-oorlog ook weg, omdat ik deze reeds beschreef in het werkje: „Vlissinger Michiel”.

Zoo ik hoop zal, des ondanks, dit boekje in waarde gewonnen hebben en weer een welkom onthaal vinden bij jong en oud Nederland.

's-GRAVENHAGE.

P. LOUWERSE.

INHOUD.

Eerste Hoofdstuk.

	Bladz.
Dagen van woeling	1

Tweede Hoofdstuk.

In spanning.	16
----------------------	----

Derde Hoofdstuk.

Met geene maght, maar met couragie.	26
---	----

Vierde Hoofdstuk.

Heel vlug, maar hoe!	40
--------------------------------	----

Vijfde Hoofdstuk.

Van Breskens naar Vlissingen.	50
---------------------------------------	----

Zesde Hoofdstuk.

Eindelijk in Holland.	60
-------------------------------	----

Zevende Hoofdstuk.

Een bode uit Zeeland	76
--------------------------------	----

Achtste Hoofdstuk.

Oats over en weer.	87
----------------------------	----

Negende Hoofdstuk.

Zijn val is groot	97
-----------------------------	----

Tiende Hoofdstuk.

In de omstreken van Utrecht.	107
--------------------------------------	-----

	Bladz.
Elfde Hoofdstuk.	
De nieuwe Mazeppa.	120
Twaalfde Hoofdstuk.	
Hij heeft den Prins gesproken	129
Dertiende Hoofdstuk.	
Een zwart historie-blad.. . . .	139
Veertiende Hoofdstuk.	
Zóó is de dienst.	147
Vijftiende Hoofdstuk.	
Op den hooiberg	159
Zestiende Hoofdstuk.	
Holland in, Holland uit	168
Zeventiende Hoofdstuk.	
Een lafaard.	180
Achttiende Hoofdstuk.	
Een exempel gesteld.	191
Negentiende Hoofdstuk.	
De Narre-schoenen	201
Twintigste Hoofdstuk.	
Karthago is er nog	215

EERSTE HOOFDSTUK.

Dagen van woeling.

Den vijftwintigsten Februari 1672 werd Prins Willem Hendrik, zoon van Stadhouder Willem II, door de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden benoemd tot Kapitein-Generaal van het leger te velde.

Hij kreeg den titel van Opperbevelhebber, doch met de bepaling er bij, dat hij zich in alles te onderwerpen had aan de bevelen der Algemeene Staten en van hunne Gedeputeerden te Velde.

Dat had zoo iets gekost om de Staten van Holland zóó ver te brengen, den jongen Prins, die toen nog maar tweentwintig jaar oud was, zulk eene gewichtige betrekking op te dragen.

Doch het was niet de jeugdige leeftijd, die de Staten van Holland met alle macht tegen de verheffing van den Prins van Oranje had doen ijveren. Zij meenden dat in eene Republiek een Stadhouder niet noodig was, omdat een Stadhouder aan de Regeering iets monarchaals gaf. Was dat maar schijn, waarom dan een Stadhouder? Was het geen schijn, waar bleef men dan met de Republiek? Vooral Stadhouder Willem II had getoond, dat een Stadhouder voor de republikeinsche instellingen gevaarlijk kon worden, en om dat gevaar nu te voorkomen was het eenige middel,

zoo meende men, de Prinsen van Oranje buiten alle ambten te houden. Het eigenlijke volk echter, dat eerst zich bij de zaken neergelegd had, omdat een pasgeboren kind toch niet regeeren kan, was in merg en been Oranje-gezind gebleven, en nu de teedere jeugd van den Prins niet meer in den weg stond, wilde het hem tot de waardigheden van zijnen Vader verheven zien. Hollands Staten waren begonnen met eenigszins toe te geven en gaven den Prins toen hij acht-tien jaar oud was, zitting in den Raad van State. Dit was evenwel het volk lang niet genoeg en steeds sterker werd de aandrang van de groote menigte tot het herstel van het Stadhouderschap. De Staten moesten zich wel aan den volkswil onderwerpen, doch met prijsgeving van hunne beginselen, en dit was het, wat den Staten van Holland zooveel kostte. De jonge jaren van den Prins kwamen niet in aanmerking, want de Raadpensionaris, Johan De Witt, kende den Prins veel te goed. Hij wist wel, dat de Prins, hoe weinig hij, op het oog, ook lijken mocht, een goed hoofd en eenen vasten wil had. Hij wist dat het spreekwoord: „stille wateren hebben diepe gronden”, tenvolle op den eenzelvigen en somberen jongeling kon toegepast worden.

Maar hoe was het volk zoo veeleischend geworden? Wat had de menigte met zooveel kracht doen optreden dat de machtige Heeren hun beginselen prijs konden geven?

Er broeide een hevig onweder.

Van alle kanten kwamen dreigende wolken, blauwzwart als lood, opzetten.

Dat dreigend onweder was een oorlog.

Een oorlog met het machtige Frankrijk, dat ons hoofdzakelijk van de landzijde zou aantasten.

Een oorlog met Engeland zou volgen, dat begreep men wel; want Koning Karel II van Engeland kende men door en door. Die man was karakterloos genoeg om een bestaand verbond van vriendschap te breken, als hij met een ander verbond zichzelf meer voordeel kon doen. Om de belangen

van zijn volk bekommerde hij zich niet. Koning Karel had altijd maar zijn eigen belang op het oog, en daar de Engelschen op onzen handel zeer najverig waren, kon Koning Karel lichtelijk wat vinden, dat in het oog van het onnadenkende deel zijns volks eene reden van den oorlog was.

Een oorlog tegen Holland lokte menigen armen slokkerd uit, als er maar één bij was, die het machtige Holland aandurfde.

Aandurven? Wel, Lodewijk XIV durfde dat, en hij wilde niets liever, daar 'die kaasboeren en schippers, naar zijne meening, veel te veel te zeggen hadden.

„Nu, als de Koning van Frankrijk de kat de bel wil aanbinden, dan help ik mee,” dacht de Keurvorst van Keulen.

„Ja, als de zaken zóó staan, is er zooveel gevaar niet bij om de Republiek den oorlog aan te doen,” meende de Bisschop van Munster.

„Hei, hei, ik wil ook wel wat hebben! Ik zal ook toonen, dat ik nog courage heb, ziet ge,” riep de Hertog van Brunswijk-Lunenburg.

Het gevaar was groot, dat begrepen de Staten-Generaal ook, en daarom besloten ze een leger op de been te brengen van bijna zeventig duizend man.

Zulk een leger was gemakkelijk te krijgen.

„Dat spreekt. In tijden van gevaar is ieder burger soldaat. Dat zal met de Nederlanden toen ook wel het geval geweest zijn.”

Wie dat meent, vergist zich.

Neen, de Nederlanders liepen niet met hoopen te wapen om voor „haardsteden en altaren” te strijden. Dat geelick nergens naar. Een Nederlander is geen soldaat in zijn hart, en een soldaat staat over het geheel niet hoog bij hem aangeschreven. De vrijheidszucht speelt ook hier hare parten. „Strenge plichtsbetrachting, gehoorzamen tot in de nietigste regeling”, is het hoofd-artikel in het wetboek van elken soldaat, omdat anders de noodige orde en tucht ontbreken.

Dat prijsgeven van de vrijheid leek het meerendeel der Nederlanders niet. Het ander deel, dat niet zoo tegen het soldaten-leven opzag, had toch nu geene begeerte om de wapens aan te gorden. Was men soldaat, dan wilde men het zijn onder eenen Prins van Oranje. En eenen Prins van Oranje aan het hoofd van een leger wilden de mannen ook wel, die zelve niet verkozen soldaat te worden. Er liepen immers in alle landen heele hoopen volks om, die soldaat van hun ambacht waren en zich voor veel geld verhuurden. Welnu, geld was er nog genoeg, zoodat er ook best een leger zou komen. En hadden Maurits en Frederik Hendrik met een leger huurlingen zulke groote daden kunnen doen, dan zou de jonge Prins van Oranje het ook wel kunnen.

Zoo werd overal gedacht en gesproken over den Prins en dat was niet pas sedert vandaag of gisteren.

Wat had men al een jaar of wat geleden, bij gelegenheid van Tromps afzetting, als Luitenant-Admiraal, geschreven op bierkannen van Delftsch porcelein?

„Het heele werck dat is verbruit,
 Ten kan nocht sal noch magh niet gaen,
 Soo onse Tromp niet raeckt aan tslaen.
 Want als de witte meester sijn
 Soo raeckt ons Lant in volle pijn.
 Lang leeft
 Oranië!”

En dat was onder het volk, door heel het land heen, het vaste geloof:

„Want als de witte meester sijn,
 Soo raeckt ons Lant in volle pijn.
 Lang leeft
 Oranië!”

Het Nederlandsche volk bleef derhalve al tamelijk onverschillig op het bericht, dat het leger te lande tot op ongeveer zeventig duizend man zou gebracht worden.

Nu zaten de Staten van Holland hiermede niet zoo in de war, als we denken zouden.

De Republiek der Vereenigde Nederlanden, en vooral Holland, was rijk. Wat de andere gewesten waren, hieraan stoorde men zich al heel weinig. De Algemeene Staten hadden het oppergezag, dat is waar, doch Holland had zoo veel overwicht, dat men veilig het er voor houden kon, dat Holland het geheel beheerschte. De Republiek was geen soldatenland; soldaat van zijn ambacht zijn was al het minste, wat men worden kon. Met het geringste ambacht viel meer te verdienen. Moesten er soldaten zijn, welnu, buitenlanders waren er altijd in overvloed te krijgen, want er werd goed betaald en de Hollandsche pot was niet slecht. Vond men het noodzakelijk, dat er een leger kwam, dan had de Regeering maar aan bekende buitenlandsche soldaten-handelaars te schrijven: „Och, bezorg me eens zooveel en zooveel man,” om verzekerd te zijn, dat die handelaars alle verzoeken en bestellingen van andere Mogendheden tot later lieten rusten, om ons het eerst te helpen.

En zelfs behoefde men niet altijd naar soldaten-makelaars te schrijven, want er waren Duitsche Vorstjes te vinden, die hunne onderdanen ook wel wilden verhuuren en die dus voor eene zekere som gelds een regiment zonden.

Doch er kwam een groot „maar” bij.

Hun gereedschap brachten die soldaten mede, maar voor krijgsvoorraad, goede vestingen, versterkingen en zoo meer, moest de Republiek zorgen. En wat konden die mannen van wapenen nu doen, als er voor een oorlog te land niets in gereedheid was?

De vloot, ja, die was uitmuntend in orde. Wij hadden daar eenen man, als Luitenant-Admiraal, op, die alleen zooveel waard was als eene heele vloot, — eenen man, die zeggen kon: „Mijn volkje is gereed. Wanneer zullen we den Engelschen, met de Franschen er bij, weer eens op ouderwetsche manier klopp geven?”

Hoeden en petten af, jong volk van Nederland en gij, ouden van dagen! Die man was onze eenige, groote Michiel Adriaensz. De Ruyter. Ons volk kan dien wereldberoemden held niet genoeg vereeren. Hij was een man, zooals er om de honderd jaar misschien eens één op de wereld verschijnt.

Maar te land, och, daar zag het er meer dan treurig, het zag er bespottelijk uit.

Ongeoeffende leger-aanvoerders, verwaarloosde vestingen met droge grachten en kanonnen, die niet gebruikt konden worden! Als het niet zoo treurig ware geweest dan zou men zich, op het gezicht van zulk eene vesting bijna ziek gelachen hebben. Men had immers vestingen, waar men tien stukken geschut vond. Sommige stukken stonden op affuiten, die in elkander stortten, als er drie schoten mee gedaan waren. In eene zekere vesting vond men twee twaalfponders, doch toen men goed en wel aan het schieten was, bleek het, dat er maar eenige kogels voor dat soort kanonnen waren. Nu was goede raad duur en het eenige, wat men te doen wist, was, dat men zes- en achtponds kogels met stroo en hooi gebruikte op de stukken van zwaarder kaliber. Kon het wel bespottelijker, zou men vragen.

Maar de nood drong en men begon met goeden moed aan het werven van krijgsvolk en als een loopend vuurtje verspreidde zich de tijding dat de Hoog Mogende Heeren van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden in eene brandende strijdvrage, die het heele volk bezighield, een gewichtig besluit genomen hadden, en in Februari van het gewichtige jaar 1672 heette het:

Also ons verobligeert (*verplicht*) vindende tot afweeringe van het dreygende gevaar onder den zegen van Godt Almachtig eene considerable Armé (*aanzienlijk leger*) op de been te brengen, raadzaam en nodigh geacht hebben tot goedt beleyt van de saken van Oorloge, tot onderhoudinge van goede discipline (*tucht*) onder het Krijghsvolck in goede ordre, tot bescherminge van de Ingezetenen der voorsz. Landen, mitsgaders tot

wederstant en afbreuck der Vijanden, met de meeste kracht en na-druck te doen ageren (*handelen*) een aansienlijk Personnage tot Kapiteyn-Generaal over het selve Krijghs-volck te stellen, en te committeeren (*last te geven*), Doen te weten, dat om &c. Ons volkomentlijk op zijn &c. betrouwende, wij bij eenparige concurrentie en delatie (*mededinging en aanbrenghing bij de Overheid*), elck voor soo veel belanght de Militie t' onser besoldinge, staande denselven den Doorluchtigen, Hooggeboren Furst, Willem Hendrik van Godes Genade, Prince van Oranje, Grave van Nassau, Catzenellebogen, Vianden, Dietz &c. gestelt, geordonneert, en gecommitteert hebben, stellen ordonneeren en committeeren bij dezen, tot Kapitein Generaal over de Legers van deze Vereenighde Nederlandsche Provintien, gednyrende den tijt van de aanstaande expeditie &c.

Het was de aanvang van de instructie, die men Zijne Hoogheid den Prins van Oranje zond.

Wat moet er den vijftewintigsten Februari in het hart van den Raadpensionaris Jan De Witt omgegaan hebben toen op dien dag Zijne Hoogheid met groote plechtigheid in de Vergadering der Staten-Generaal voor het naleven dier instructie den eed kwam afleggen. Gezeten tegenover den Voorzitter der Vergadering in eenen kostelijk overtrokken armstoel, mocht de Prins door dien Voorzitter in eene sierlijke en ernstige redevoering de groote daden van de Prinsen Willem I, Maurits, Frederik Hendrik en Willem II hooren opsommen. Toen eindelijk de rede geëindigd was en de Prins zijne instructie met den eed bezworen had, werd hem in eene zilveren doos zijne aanstelling overgereikt.

Wat moet er den laatsten Dinsdag van diezelfde maand gewoeld hebben in het hoofd van den man, die negentien jaren lang met alle kracht en macht geijverd had tegen elke verheffing van den Prins van Oranje, toen hij op dien dag de uitnoodiging ontving om met de Regeering te verschijnen aan een feestmaal, dat Zijne Hoogheid den eersten Maart geven zou.

En welk een feest was het! Er was onder het volk zoo-veel begeerte om toch iets van dien schitterenden maaltijd te zien, dat men genoodzaakt was, eene „Compagnie Gardens” de orde te laten handhaven.

Gedurende het feestmaal werden op den Vijverberg uit het eigen geschut van den Prins dertig schoten gelost.

Wat zullen die donderende geluiden wel verteld hebben aan de mannen van de Loevesteinsche factie?

Midden in den Hofvijver was eene stellage, waarop in groote, vergulde letters stond H. C. W. H., dat beteekende: Hollandia, Concordia, Willem Hendrik. De dag was te kort om die letters te zien, en daarom werden ze des avonds schitterend verlicht. Tot vier uren in den morgen duurde het feestmaal, dat afgewisseld werd met schitterend vuurwerk, eene prachtige illuminatie en muziek. ¹⁾ Hoe zullen ze te moede geweest zijn, de mannen, die even als Mr. Jan De Witt dachten, toen ze zoo diep in den nacht of liever, zoo vroeg in den morgen, huiswaarts keerden en overal op straten en pleinen ontwaarden, dat het volk ook mede feest vierde?

Het boek, waaruit ik deze bijzonderheden over vertelde, begint na al het opgenoemde, opeens met te laten lezen: „Uyt dit Festin (feest) gaan wij over tot de bereydselen van een vreeselijker Batament-spel”, en ook wij willen dat doen.

Die benoeming hielp veel, heel veel zelfs; maar men had te lang gedraald; want eer de Opperbevelhebber nog

¹⁾ Op dat feestmaal, door den Prins gegeven, werden gebruikt, — hoe ruim honderd menschen er zich niet ziek of dood aan aten, begrijp ik niet —: 300 oude, 300 jonge duiven, 100 kapoenen, 140 Bredasche, 50 groote 60 kleine kalkoenen, 300 jonge hoenders, 500 kuikens, 500 patrijzen, 168 fazanten, 60 hazen, 100 konijnen, 800 leeuweriken, 60 eenden, 16 schapen, 32 speenvarkens, 30 wilde zwijntjes, 40 zuig-lammeren, 16 kalvers, 8 herten, 4 groote wilde varkens, 4 ossen, 100 schapetongen, 50 gerookte ossetongen, 40 Westfaalsche hammen, 500 pond Fransche confituren, eene groote hoeveelheid suikerwerk, 4 kisten sinaasappelen, 4 kisten zoete citroenen, 600 peren „Bon Chrestien”, 300 appelen „Renette”, 600 Granaat-appelen, 200 kleine, 20 middelmatige en 34 groote pastijen benevens eene groote hoeveelheid wijn. — Wie met honderd aan zulk een tafeltje „welbereid” zit, zal niet behoeven te klagen, dat hij niet genoeg krijgt.

iets van belang had kunnen uitrichten, verklaarde Lodewijk XIV, Koning van Frankrijk, die geheel en al klaar was, ons den oorlog.

Dat gebeurde den zevenden April 1672.

Zoodra de Prins van Oranje de benoeming tot Kapitein-Generaal voor éénen veldtocht aangenomen en bezworen had, begon hij te toonen, dat het hem ernst was met de zaak.

Tot verbazing van velen, niet het minst van zijne vrienden, scheen de kunst van aan het hoofd van een leger te staan en met kleine middelen, groote dingen te doen, hem aangeboren, of zonder dat iemand het wist, had hij de krijgskunde van zijnen Oud-Oom Maurits met ernst bestudeerd.

Denzelfden dag dat Frankrijks oorlogsverklaring in Den Haag ontvangen werd, kwam ook die van Koning Karel II van Engeland, en kort daarop lieten de Keurvorst van Keulen en de Bisschop van Munster ons ook weten, dat ze aan de Republiek den oorlog verklaarden. Dat de oorlog van Englands zijde alleen van het Hof en niet van het volk uitging, werd bewezen door den haat, dien de Engelsche werklieden en boeren den Franschen toedroegen. Die haat was zóó groot, dat zelfs Duitschers, die in Londen vertoefden, hun leven niet zeker waren, wanneer ze op Fransche wijze gekleed zich in mindere buurten of buiten de stad waagden. Wilden ze dus niet voor Franschen aangezien worden, dan dienden zij zich in andere kleederen te steken. Later toen de Engelschen op zee voor De Ruyter en de zijnen het onderspit hadden moeten delven, veranderde die toestand en wilde men zich wreken. Dat alles was evenwel in ons land bij het uitbreken van den oorlog niet bekend, en het zou ons ook al niet veel geholpen hebben, zoo we het geweten hadden.

Voor den zee-oorlog werd eerst gezorgd, omdat men daar het minst aan te doen had om dien goed te voeren. Toen men hiermede klaar was, lag de verdediging der Republiek van de landzijde aan de beurt. Hiermede was bijna geenen aanvang te maken; want, eer we er aan dachten, was Lode-

wijk in ons land. Dat het meenens met hem was, ons land met éénen slag te vermeesteren, bewees zijn leger, dat uit bijna honderdvijftigduizend man bestond. Hij had het in drie hoofd-afdeelingen gesplitst. Aan het hoofd van het eene deel stond Henri de Latour d'Auvergne, Vicomte de Turenne, meestal slechts Turenne genoemd. En die Turenne was een Generaal, die de kunst van oorlogvoeren verstond. Hij had eene goede leerschool gehad ook, en wist in Nederland misschien even goed den weg, als in Frankrijk. Turenne toch was een zoon van Hertog Henri de Bouillon en Prinses Elisabeth van Oranje-Nassau, eene dochter van Prins Willem I van Oranje. Hij werd in 1611 te Sédan geboren en daar hij op twaalfjarigen leeftijd zijnen Vader door den dood verloor, kreeg hij in Nederland, onder toezicht van zijnen Oom Prins Maurits, zijne opvoeding, en na diens dood trad hij, in 1625, in Nederlandschen krijgsdienst. Als soldaat leerde hij alles, wat hij als zoodanig leeren moest van zijnen Oom Prins Frederik Hendrik. Vijf jaren later scheidde hij, na zeven jaar in ons land vertoefd te hebben, van zijnen Oom en trad hij als Kolonel in dienst van Frankrijk, waar hij handen vol werks kreeg en de kennis, bij Frederik Hendrik opgedaan, zóó uitbreiden kon, dat hij een der beroemdste Generaals geworden is.

Dat hij echter in de wijze van oorlogvoeren met zijnen Oom, die „Stedendwinger” genoemd werd, verschilde, bewees hij daardoor, dat hij, naar men meent, den Koning den raad gaf, alle vestingen in Nederland op de grenzen te laten liggen en, rechtuit rechtaan, in het hart van het land zich te nestelen. Bij de leger-afdeeling van Turenne bevond zich ook Koning Lodewijk.

Aan het hoofd van het tweede leger stond Lodewijk II van Bourbon, Prins van Condé, een Generaal, die den bijnaam gekregen had van „Den Grooten”. Ook deze Condé had een plannetje beraamd, dat hierop neerkwam. Terwijl Turenne den Prins van Oranje zou bezigheden, zou hij met

twintigduizend ruiters, die ieder eenen infanterist achter zich op het paard moesten nemen, regelrecht naar Amsterdam trekken en die stad, die alle verdedigingsmiddelen naar andere plaatsen gezonden had, innemen. Ware dit plan gelukt, dan zou het wellicht met onze Republiek wel voor goed gedaan geweest zijn.

Het derde leger-korps stond onder bevel van den Graaf De Chamilly.

Met verbazende snelheid rukten de legers voorwaarts, en eer men er op bedacht was, waren de Franschen aan het Tolhuis bij Lobit den Rijn overgetrokken. Men had dit althans daar niet verwacht, en daardoor kwam het, dat dit punt niet sterk verdedigd kon worden. Naderhand spraken de Franschen ervan, alsof er heel wat strijd te voeren was geweest, en zelfs vertelde men later, dat die overtocht geschied was onder het vuur eener onneembaar sterke vesting, „Tolhus” geheeten. Hoe zwak evenwel de verdedigers waren, toch deden ze hun best, den vijand aan den anderen oever te houden. Zelfs werd Condé bij dat gevecht gewond, en men geloofde, dat die wonde de oorzaak is geweest, dat Amsterdam niet onverwachts door veertigduizend soldaten overrompeld en genomen werd. Nauwelijks hadden de vijanden aan den lagen Rijnsoever vasten voet gekregen, of men begon eene brug over de rivier te slaan, waarover weldra het geheele leger heentrok. De schrik sloeg duizenden om het hart. Vestingen en forten, die zich bij vroegere gelegenheden maanden lang verdedigd hadden, vielen den vijanden bijna zonder slag of stoot in handen, zoodat Turenne's voorslag, de vestingen eenvoudig voorbij te trekken niet eens behoefde gevolgd te worden. Alleen in het zuiden was Maastricht blijven liggen, en dat was wel te bejammeren; want juist in die vesting lagen niet minder dan elf duizend van onze soldaten geheel van het leger van den Prins afgesneden, zoodat ze ons in geen enkel opzicht van eenig dadelijk voordeel konden zijn.

En wat deed onze jonge en onervaren Kapitein-Generaal ondertusschen? Bleef hij werkeloos de vorderingen der Franschen aanzien? Dan had hij geen Oranje moeten zijn, doch, als we meenen, dat hij toch wel wat meer had kunnen doen, dan dienen we wel te bedenken, dat hij niet doen kon, wat hij wilde, daar de Staten-Generaal zich door Gecommitteerden te velde lieten vertegenwoordigen en met deze Heeren moest de Kapitein-Generaal raadplegen. Hij bevond zich te Arnhem, doch hij kreeg bevel deze stad te verlaten om Utrecht en Holland te beschermen. Hij sloeg zich met zijn leger aan de Hollandsche zijde van Utrecht neer, en ondertusschen trokken de Franschen steeds voortwaarts. Het was voor Lodewijk XIV een ware triomftocht, en zoo kwam hij ook voor Utrecht. Nu kreeg de Prins last, alleen Holland te beschermen, en Utrecht, van alle hulp verstoken, gaf zich aan den Franschen Koning over.

Willen we juist aangeven, tot hoever Koning Lodewijk ons land bezet hield dan hebben we maar eene lijn te trekken van Oudewater naar Woerden en van Woerden tot Naarden. Deze plaatsen waren nog door de Franschen bezet. Alleen Friesland, Holland en Zeeland waren grootendeels nog van de vijanden bevrijd.

Geen wonder dat onder zulke omstandigheden de Regeering niet wist wat te doen. Een geschiedschrijver van die dagen drukt dat uit door te zeggen, dat de Regeering radeloos, het volk radeloos en het land reddeloos scheen.

Het volk radeloos, ja, tenminste op sommige plaatsen, en vast en stellig in Den Haag, zooals we later zien zullen.

Zoo in het nauw gebracht scheen er niets meer over, dan ten koste van elken prijs vrede te maken.

Het eerst wendde men zich tot den Koning van Frankrijk. Deze behandelde onze Gezanten, zooals dit eenen overwinnaar betaamde, althans naar Lodewijks meening, zeer uit de hoogte, en zeide dat men onder de volgende voorwaarde den vrede met hem sluiten kon.

1. Een deel van Gelderland tot aan de Waal en de Generaliteitslanden moest men aan hem afstaan.

2. De openbare uitoefening van den Roomschen godsdienst mocht ongehinderd plaats vinden.

3. Den Franschen handel moesten allerlei voordeelen gegeven worden.

4. Aan Frankrijk moest men eene som van zestien millioen gulden uitkeeren, als vergoeding voor oorlogskosten, en

5. Ieder jaar moest er in Parijs een Gezantschap van de Staten komen om den Koning te bedanken voor zijne groote goedertierenheid, ons, door het schenken van den vrede, bewezen.

Voor al deze laatste bepaling deed, zooals men dat wel eens uitdrukt, de deur toe. Veel wilde men opofferen; veel wilde men betalen, als het noodig was. Doch zich zóó vernederen, dat men den Koning van Frankrijk, alsof men een slaaf was, nog in zijn aangezicht prijzen moest, dat men zich bukken moest om de roede te kussen, welke ons gekastijd had, neen, dat kon, dat wilde men niet. Dan vechten tot men niet meer kon en stervend neerviel.

En de vriendelijke Koning van Engeland, die eenmaal, toen hij zijn land ontvluchten moest, hier geld en eene schuilplaats gevonden had, was deze dankbaar genoeg om ons minder harde eischen te stellen?

Men oordeele over zijne vredes-voorwaarden. Hij stelde deze aldus.

1. Verheffing van den Prins van Oranje tot al de waardigheden, die zijn Vader bekleed had.

2. Erkenning van onze zijde, dat Engeland de opperheerschappij ter zee had.

3. Het uitkeeren van eene som groot honderd duizend pond sterling voor de vrije visscherij.

4. Als goedmaking voor de oorlogskosten had men vijf-honderd duizend gulden te betalen en

5. Afstand van Vlissingen, Sluis en Den Briel aan Engeland tot alle vredesvoorwaarden door ons waren nagekomen.

Gedurende den tijd, dat men, tegen den zin van den Raadpensionaris Jan De Witt, bezig was over den vrede te onderhandelen, zett'en de Staten van Holland, zoo goed dit mogelijk was, hun gewest tendeede onder water en niet weinig werd de moed weer verlevendigd toen men de tijding bekwam, dat Michiel Adriaensz. De Ruyter den zevenden Juni de Fransch-Engelsche vloot tot wijken genooddaakt had, en dat het kleine Aardenburg, den zesentwintigsten Juni, eene legermacht van minstens achtduizend Franschen had terug geslagen.

Niemand, wien dit meer genoegen deed te vernemen dan onzen Raadpensionaris De Witt. Hij maakte er een uitmuntend gebruik van door den moed van het verslagen volk aan te wakkeren, en onbegrijpelijk is het, wat deze ééne man in dien tijd heel alleen verrichtte. Zijne werkkraft, in dien tijd vooral, grenst bijna aan het fabelachtige. Naar alle zijden zagen zijne heldere oogen; van elke gunstige omstandigheid trok hij partij, en inmiddels werd toch geen enkele tak van dienst verwaarloosd. Met onkreukbare eerlijkheid en met een zelfvertrouwen, dat eerbied afdwingt, als men zijn leven, van een onpartijdig standpunt altijd, nagaat, deed hij het werk, waartoe thans verscheidene ambtenaren noodig zijn, zoo goed als alleen. Waarlijk, Jan De Witt is eene grootsche figuur uit ons roemrijkst verleden. Maar zijn tijd was voorbij. Nog vóór het bericht van Aardenburgs heldhaftige verdediging hem bereikte, had men eenen aanslag op zijn leven gepleegd. Drie van de vier, die dat gewaagd hadden te ondernemen, wisten te vluchten. De vierde, een zekere Jacob Van der Graaf, wiens Vader lid van het Hof van Holland was, werd gevat, ter dood veroordeeld en onthoofd. Hij was de minst schuldige van de vier geweest, maar zijne daad werd niet beschouwd, als een aanslag op het leven van eenen persoon, in dit geval

op dat van den Raadpensionaris, maar wel als een aanslag tegen de Regeering, hoewel dit laatste toch maar voor een klein deel waar was. Het schijnt, dat de Student Jacob Van der Graaf in eenen beneveldten toestand was, toen hij die daad hielp verrichten. Maar beneveld of niet, de toestand van de Republiek duldde niet, zoo meende de Regeering van Holland, dat die daad ongestraft bleef.

De doodstraf aan dezen jongeling voltrokken, verbitterde het volk nog meer tegen De Witt, en toen nu Willem Hendrik, Prins van Oranje, den vierden Juli tot Stadhouder en Kapitein-Generaal-Admiraal der Unie uitgeroepen werd, meende De Witt, dat hij zijn Vaderland niet langer dienen kon. Den zesden Augustus legde hij daarom het ambt van Raadpensionaris neder. Ware het daarbij gebleven, onze schoone historie zoude eene zwarte bladzijde minder hebben. Maar de val van De Witt en de zijnen was het onnadenkende volk niet genoeg; het dorstte naar menschenbloed en achttien dagen later werden hij en zijn broeder Cornelis door het redelooze volk van Den Haag vermoord, nadat ze op de dierlijkste wijze mishandeld waren geworden.

De misdadigers bleven ongestraft; sommigen werden zelfs beloond, en onder andere kreeg de gluisperige schelm, Willem Tichelaar, die Cornelis De Witt van slechte oogmerken beschuldigd had, een jaargeld van achthonderd gulden en een voordeelig ambt, waarvan hij evenwel spoedig ontzet werd. Zijn jaargeld bleef hij behouden tot 1702, toen Stadhouder Willem III stierf. Toen was de deugniet genoodzaakt op zijnen ouden dag, op krukken loopend, te gaan bedelen, en na zoo twaalf jaren lang dat ellendige leven geleid te hebben, bekende hij op zijn sterfbed, dat hij Cornelis De Witt valschelijk beschuldigd had.

Op een en ander zullen we in het verhaal zelf terugkomen. Deze historische inleiding was noodig om de lezers geheel op de hoogte van den toestand te brengen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

In spanning.

Aan het breede en diepe Zwin, zóó breed en zóó diep, dat men er eenmaal eenen zeeslag op leveren kon, lag het vroeger zoo machtige Sluis, dat in de ruime havens gemakkelijk een vijfhonderdtal zeeschepen bergen kon. Eene oostelijke voortzetting van het Zwin kreeg den naam van het Coxysche zeegat, en wanneer men dat water een uur ver volgde, kwam men bij eene andere stad, die Aardenburg, en nog veel vroeger, Rodenburg heette. Ook deze stad dreef eenen aanzienlijken zeehandel. Maar door aanslibbing werd het Zwin steeds smaller en ondieper, en hierin deelde ook het Coxysche zeegat. De schepen bleven, zelfs met gebroken lading gedurig aan den grond zitten en de handel verliep. Tegenwoordig zijn Sluis en Aardenburg slechts plattelandsgemeenten, en daar waar eenmaal een zeeslag geleverd werd, wordt nu de ploeg voortgetrokken.

Zoo is het nu, maar zoo was het den vijftwintigsten Juni van het jaar 1672 nog niet. Hoewel in diep verval, waren Sluis en Aardenburg nog steden. Ze hadden nog poorten, wallen en grachten, waar achter zij zich tegen den vijand verdedigen konden.

Hoe het er echter met de vestingen en versterkingen in ons land uitzag, hebben we reeds gezegd en geen wonder is het, dat die van twee vervallen steden nog veel minder in orde waren dan de andere, die in eenen welvarenden toestand verkeerden.

Voorals was om Aardenburg heen elke versterking iets, dat bespottelijk mocht genoemd worden, zoodra men het aanzag als werkelijk nog wát, om den vijand buiten de stad te houden.

Maar waarom ook zou de Regeering eenige kosten gemaakt hebben om die afgelegen stad te versterken? Haar kon immers geen gevaar dreigen, want de Zuidelijke Nederlanden behoorden aan Spanje en hiermede waren wij zelfs zeer bevriend, sedert Frankrijk getoond had, dat het zoowel Spanje als de Republiek niet genegen was.

En toch het gevaar, dat men bijna onmogelijk geacht had, kwam, en wel van de minst gevreesde zijde, van Frankrijk.

Wij willen eens zien welk gevaar dat was, hoe het dreigde en hoe het nietige Aardenburg met zijne bespottelijke versterkingen „met geene maght, maer met couragie” den trotschen Franschman met zijne duizendtallen weerstond en met bebloede koppen terugsloeg.

Het was op Zaterdag, den vijftwintigsten Juni 1672, dat er op den wal, bij de Landpoort te Aardenburg, twee jongens met elkander op vrij luiden toon een gesprek voerden.

De een was Jan Roman, de zoon van Pieter Roman, een der Schepenen van de stad, en Margareta Sandra. Hij was een gezonde en stevige knaap van ongeveer vijftienjarigen leeftijd, wien kracht en levendigheid uit lichaam en oogen spraken.

De ander was Willem Vermere. Zijn Vader, die tot eene oude, Aardenburgsche familie behoorde, was een der twee Burgemeesters van de stad. De knaap scheen even oud als Jan.

Terwijl ze daar zoo met elkander zaten te praten, kwam opeens een derde jongen den wal oploopen. Het was Cornelis Boot, wiens Vader, die pas eenige weken geleden overleden was, ook Schepen van de stad was geweest.

„Nieuws, goed nieuws, jongens,” riep hij Pieter en Willem al van verre toe.

De twee knapen sprongen op en vroegen bijna tegelijk: „Wat dan?”

„De Engelschen en Franschen hebben klop gehad!”

„Ja! Waar?”

„Bij Solebay!”

„Wanneer?”

„Op Dinsdag, den zevenden van deze maand!”

„Weet ge dat wel zeker?” vroeg Jan.

„Of ik het zeker weet? Van wien zou ik het nader kunnen hebben dan van mijnen neef Klaas Matthijsz. Zijn Vader is Kommandeur, en Klaas komt zoo rechtstreeks van Vlissingen aan. En te Vlissingen zullen ze dan toch wel iets weten, denk ik.”

„En zou het er warm toegegaan zijn?” vroeg Jan.

„Als Michiel klappen deelt, is het er nooit koud,” zeide Willem. „Die Michiel, kijk, dat is toch nog eens een man! Wat zou die mooie meneer van het Fransozen-land in zijne nopjes zijn, als hij eens zulk eenen Admiraal had! Wel, de man sprong uit zijn vel van pure blijdschap!”

„Nu, als hij er dan maar uitbleef ook, dan waren we boven Jan,” zeide Cornelis. „Hij is de groote stokebrand van al het kwaad, dat ons overkomt.”

„Ik wilde dat Vader mij maar naar den Prins liet gaan om den lande te dienen,” sprak Jan. „Maar Vader en Moeder zeggen maar dat ik veel te jong ben!”

„Nu, ge zijt vijftien, he?” vroeg Cornelis.

„Dichter bij de zestien dan bij de vijftien,” was het antwoord, dat wel wat met zekere verontwaardiging gegeven werd.

„Ik ben al zestien,” sprak Cornelis. „Maar Moeder wil er ook niet van hooren!”

„Is uwe Moeder geene familie van Langejan?” vroeg Jan. ¹⁾

„Welneen! Hoe komt ge nu aan zoo iets?”

„Ze is toch uit Dordrecht?”

„Nu ja, daar is ze wel eenige jaren geweest; maar

¹⁾ Langejan was de scheldnaam, dien men aan Jan De Witt gegeven had.

familie is ze er niet van. En van Langejan houden? Alsof ze niet duizendmaal tegen Vader gezegd heeft: „Als de Prins van Oranje maar aan het hoofd der Regeering stond, dan zou het er heel anders uitzien.”

„Dat denk ik ook wel,” sprak Willem. „Ze zouden dan niet spreken van ons stadje te ontmantelen, de poorten weg te breken en de grachten te dempen, en dat juist in tijd van oorlog.”

„Maar de grachten, wallen en poorten blijven dan nu toch,” sprak Jan. „En als de Fransoos komt, dan zal hij ondervinden, dat we ook nog wel wat kunnen!”

Cornelis glimlachte eens even.

„Nu, gelooft gij het niet?” vroeg Jan.

„Ik geloof niet alles! Wat zouden we doen met ééne Vendrig en een veertig man?” vroeg Cornelis op zijne beurt.

„Vechten!” riep Jan.

„Ja, zeker vechten!” stemde Willem in.

„Vechten met veertig man en zulk een piepjong Vendrigje! Ha, ha, het zal wat geven, alsjeblief!”

„Ik wed van meer dan ge denkt,” zeide Jan. „Heer Elias Beekman onze Vendrig”

„Is een piepjong kereltje, dat voor een schot sneeuw- kogels op den loop gaat!”

„Hei, hei, zeg dat niet! Sedert Langejan en zijne vrienden in Holland genoodzaakt zijn geweest, den Prins van Oranje tot Kapitein-Generaal te benoemen, is alles veranderd. Iedere jongen, die handen aan het lijf heeft, wil soldaat worden, en ieder man heeft een gevoel van zichzelf, alsof hij een held is,” sprak Jan vol vuur.

„Ik zou liever zeggen: ieder man heeft een gevoel van zichzelf, alsof hij voor martelaar in de wieg gelegd is! Ik geloof niet zoo gauw. Eerst moet ik zien,” hernam Cornelis, die eene wijsheid wilde toonen, welke in overeenstemming was met zijnen leeftijd van méér dan zestien jaar.

„He, wat zijt ge nu een saaie jongen! Ik wed, dat we

er ons met den Prins aan het hoofd wakker doorslaan zullen, en dat de vier verbonden vijanden niet zoo heel veel te deelen zullen hebben," hervatte Jan.

Cornelis meesmuilde heel geheimzinnig en zei: „Met den Prins als Kapitein-Generaal?"

„Nee, met den Prins als Stadhouder!" antwoordde Jan.

„Ja, juist, met den Prins als Stadhouder," bevestigde Willem. „Dat zegt Vader ook. Langejan en zijne vriendjes hebben het veel te mooi laten liggen. Het is schande zooals het met onze macht te lande geschapen staat. Zij hebben ons met pak en zak aan de Franschen willen verkoopen. Ze zijn geen zier te vertrouwen." —

„Geloof niet al wat men vertelt.

Waar is de hond, die letters spelt?"

zegt het rijmken," bromde Cornelis zoo wat in zichzelf, doch eensklaps in de verte wijzend, riep hij: „Wat zullen we nu weten? Kijkt, daar komt een man te paard!"

„Wat rijdt hij hard!" riep Jan. „Het stof vliegt hem boven het hoofd uit!"

„Als dat maar geen bode is, die kwade tijding brengt. De boeren, die vandaag ter markt kwamen, hebben al zoo veel van de nadering der Franschen verteld, dat het mij niet verwonderen zou, of die man komt bericht brengen, dat de vijand al dichtbij is," sprak Willem en ging al vast den wal af om er bij te zijn, als de wacht de poort, die reeds gesloten was, omdat de toestand niet veilig was, opende.

„Wij gaan mede," riepen de andere twee, snelden hem achterna en den ruiter, dien men ondertusschen binnen gelaten had, te gemoet.

„Wat is het?" vroeg de wacht.

„Wat is er aan de hand?" vroeg een daarbij staand burger.

„Wat zullen we nu weer hooren?" vroeg een oud vrouwtje, dat haren zoon, die ook poortwacht had, het avondeten kwam brengen.

„Ik moet den Burgemeester spreken,” antwoordde de man vrij gejaagd.

„Den Burgemeester? Wien? Heer Anthonie Peursens of Arnout Vermere?” vroeg de Bevelhebber der wacht.

„Ze zijn beiden op het stadhuis. De Magistraat is vergaderd,” zeide Willem. „Zal ik u naar het stadhuis brengen?”

„Doe dat, knaap!” gaf de man ten antwoord.

Geen wonder dat in zulk een kleine stad waar zoo weinig belangrijks voorviel, dat de eene dag bijna op den anderen geleeke, al heel spoedig veel volk op de been was en, nieuwsgierig naar de oorzaak van de komst des vreemden ruiters, Willem volgde, die den vreemdeling naar het Stadhuis bracht.

„Wat moet die vreemde man, jongeheer?” vroeg de stadsbode, die aan den ingang der deur stond.

„Een van de twee Burgemeesters spreken,” antwoordde de vreemdeling eer Willem tijd had om te antwoorden.

De man werd daarop in een zijvertrek gelaten en de bode ging naar de raadzaal om te zeggen, dat er iemand was, die dringend verlangde een der Heeren Burgemeesters te spreken, en dat hij op het oogenblik in de boden-kamer zat te wachten.

Burgemeester Arnout Vermere stond uit zijnen breeden zetel op en ging naar het wachtkamertje.

„Wel vriend, wat is er van uw verlangen?” vroeg de Burgemeester aan den vreemdeling, die beleefd groette.

„Ik heb hier eenen brief voor u van heer Jan De Kuyper.”

„Jan De Kuyper? Uit Gent?”

„Ja, Burgemeester! En hij heeft mij verzocht dit geschrijf een der Burgemeesters van Aardenburg te overhandigen!” sprak de man en gaf den brief over.

Juist toen de Burgemeester den brief wilde lezen, hoorde hij op straat een ongewoon rumoer. Hij ging daarop even naar het venster en zag eene groote menigte volks voor het stadhuis staan, terwijl van alle kanten nog anderen kwa-

men toesnellen met eene haast, alsof er heel wat merkwaardigs gebeurd was of gebeuren zou.

„Wat is er toch te doen?” vroeg hij.

„Dat volk is mij gevolgd van de Landpoort af. Het zijn nieuwsgierigen, die weten willen wat ik kom doen! Zij vroegen het mij, doch ik wilde niets zeggen!”

„Hebt ge dan zulk eene belangrijke zending, vriendschap?”

„Als u leest, zal u het weten, Burgemeester!”

Vermere opende nu den brief en pas had hij dat gedaan of hij liep, den vreemdeling alleen latend, naar de raadzaal en riep, terwijl Schepen Galet aan het woord was: „Eene zeer slechte tijding, mannen!”

„Wat dan? Wat dan?” klonk de verbaasde vraag.

„Gij hebt Jan De Kuyper, die hier vroeger woonde, wel gekend? Nu, tegenwoordig is hij binnen Gent. Ik heb hier eenen brief van hem.”

„En wat heeft die man u te schrijven?” vroeg Burgemeester Peursens.

„Het is eigenlijk geen brief aan mij, maar aan den heelen Magistraat! Hij schrijft ons dat de Franschen, onder bevel van Graaf De Nancre, te Gent verschenen zijn!”

„Met eene groote afdeeling troepen?”

„Men schat het aantal Franschen op zes of zeventuizend!”

„En wat zijn die vanplan?” vroeg nu Burgemeester Anthonie Peursens, een weinig ontsteld.

„De Kuyper schrijft, dat ze de eene of andere stad op het oog hebben!”

„Om die in te nemen?” vroeg nu Schepen Zutterman.

„Of te nemen, evenals in Gelderland en Utrecht zoovele andere,” was het antwoord.

„En schrijft hij niet welke stad?” vroeg Burgemeester Peursens op eenen toon, die duidelijk genoeg te kennen gaf:

„Is het ook Aardenburg?”

„Men mompelt daar in Gent algemeen van onze goede stad Aardenburg,” antwoordde Vermere.

Ieder had dat antwoord verwacht, en toch was het, of de heele Magistraat op hetzelfde oogenblik door eene vlieg in den voet gestoken werd.

De Vroede mannen sprongen op, keken elkander verbijs-terd en verslagen aan, en uit al de verwarde vragen, die de een den ander deed, werd deze het meest gehoord: „Wat moeten wij nu toch doen?”

„Mij dunkt,” sprak Vermere, „dat wij niet beter kunnen doen dan op het oogenblik zoo kalm, maar ook zoo spoedig mogelijk, een goed besluit nemen!”

„Welnu, dan stel ik voor, onze stad tot onzen laatsten ademtocht te verdedigen!” dus liet Schepen Roman zich luide hooren. „Ons met pak en zak overgeven, is al het slechtste, wat wij doen kunnen, dat zeg ik.”

„Verdedigen is mooi en goed, Heer Roman,” sprak nu een andere Schepen De Rijke. „De vraag dient evenwel gedaan en nauwlettend overwogen te worden: hoe zullen we ons verdedigen?”

„Dat is nog de vraag niet,” zeide Peursens. „De vraag is: zullen we het voorstel van onzen vriend Roman aannemen, ja of neen. Ik zal zoo vrij zijn om het terstond in rondvraag te brengen.”

Hij deed het en Romans voorstel, de stad te verdedigen, werd met algemeene stemmen aangenomen. Wel waren er een paar leden, die er waarschijnlijk eerst nog eens heel kalm en bedaard over hadden willen nadenken, doch die toch niet waagden, het voorstel daarom af te stemmen.

Toen dit voorstel aangenomen was, werd de stadsbode op staanden voet uitgezonden om den plaatsvervanger van den Bevelhebber te roepen. Deze was de Vendrig Elias Beekman, die met alles en alles een veertig man onder zijne bevelen had. Wanneer de bode den Vendrig uitgenoodigd had om op het stadhuis te verschijnen en deze was hier bij den Magistraat, dan mocht de bringer van den brief aan het nieuwsgierige volk een en ander

vertellen van het dreigend gevaar voor deze kleine stad.

De Vendrig was spoedig gevonden en hij ging terstond met den bode naar de raadzaal.

Toen hij deze binnentrad schudde Schepen De Rijke het hoofd en mompelde: „Te jong en te onervaren voor zoo gewichtig een post als Bevelhebber.”

Nu, de Schepen had zoo op het eerste gezicht geen ongelijk, bevreesd te zijn.

Elias Beekman was nog niet veel meer dan een jongeling; maar wie hem goed aanzag en eens in de oogen keek, kon terstond zien, dat die jonge man niet de kaas van zijn brood zou laten halen, en dat hij bovendien het gezag over zijn volk wel zou weten te handhaven.

„Wij hebben u laten roepen, Heer Vendrig,” dus begon Burgemeester Peursens. „Zet u!”

Beekman bleef evenwel staan en zei: „Ik ben tot uwen dienst! Wat hebben de Heeren mij te vragen?”

„Er zijn berichten uit Gent gekomen, dat zes- of zeven duizend Franschen eenen aanval op onze stad willen doen!”

„Het was te voorzien, Heer Burgemeester, en wat mij betreft, ik zal den Fransoos wachten, en mijn volk ook!”

„Meent ge dan dat de stad te verdedigen is?” vroeg Schepen De Rijke, ongeloovig.

„Te verdedigen, Heer Schepen? Te verdedigen is ze altijd. Al was er maar één man, die zich teweer stelde, dan zou ze nog verdedigd worden!”

Eén man,” riep Gallet spottend. „Waar zal die ééne man gevonden worden?”

„Hier, Heer Gallet,” sprak Beekman. „Ik zal die ééne man zijn! Maar ik alleen zal de stad niet kunnen behouden! Dat zullen mijne manschappen, die denken als ik, ook niet kunnen, want we zijn niet talrijk genoeg. Men had de vraag dus eenigszins anders dienen in te richten.”

„Hoe dan?” vroeg Burgemeester Vermere, wel wat op hoogen toon.

„Men had moeten vragen: „Kán Aardenburg behouden blijven, Burgemeester!”

„En wat antwoordt gij daarop, Vendrig?”

„Ja, Burgemeester, dat kán en dat zál, als ieder burger soldaat wil zijn. Eene kleine stad kan ten allen tijde door eenen handvol dapperen met kans op eenen goeden uitslag verdedigd worden, zelfs tegen eene groote overmacht!”

„Gij hebt het gehoord, Heeren, het kán, dus zál het! Weg met den Fransoos!” riep Burgemeester Vermere.

„Weg met den Fransoos!” riepen allen hem na, en zelfs Schepen De Rijke bleef niet achter.

Toen de eerste geestdrift wat bedaard was, begon men met Beekman ernstig te overleggen, hoe en op welke manier moest gehandeld worden, en door de verstandige wenken en raadgevingen, die de jeugdige Vendrig op staanden voet en met beslisten toon gaf, toonde hij, dat hij niet alleen iemand was, die veel durfde, maar ook iemand, die veel kon. Als hij zoo sprak, behoefde men de oogen maar dicht te knijpen om te gelooven, dat men eenen ouden Kapitein hoorde spreken, die op het slagveld of achter de muren waarop men storm liep, grijs geworden was. Hij was zóó overtuigend in zijne woorden, zoo doordacht in zijne raadgevingen en zoo omzichtig in zijne wenken, dat de Magistraat dadelijk vol ijver begon met het nemen van de noodige maatregelen.

In de eerste plaats zond men eene boodschap naar Sluis om daar Kolonel Scotte te vragen, of hij niet wat hulp kon zenden, en nauwelijks was die bode weg, of er werd eene compagnie burgers op de wallen gebracht en eene tweede op de markt opgesteld.

De bode was evenwel nog maar even op pad naar Sluis toen hij iemand tegen kwam, die haast scheen te hebben. De beide mannen kenden elkander en al spoedig meende de Aardenburgsche bode, dat hij wel terugkeeren kon, want de Sluizenaar bracht een klein briefje vanwege Kolonel

Scotte aan den Magistraat der bedreigde stad. Nieuwsgierig werd het door de Vroedschap, die nog altijd op het Stadhuis was, geopend en las men: „Aardenburgers, weest op uwe hoede! De Franschen hebben het op uwe stad gemunt!”

Eene fraaie tijding! Alsof men dat al niet wist!

Niet om die boodschap was men verlegen, maar om hulp.

En hulp kwam niet.

„Ik zal zelf naar Sluis gaan om over de zaak te spreken,” sprak Burgemeester Vermere. „Het zou kunnen gebeuren, dat men mij meer gelooft, dan eenen stadsbode en in een kwartier bespreekt men meer dan men in een uur schrijft. Ik ga dadelijk.”

Burgemeester Vermere ging, kwam te Sluis bij Kolonel Scotte, deed verslag van de zaak en — dat hielp.

„Ik zal volk zenden,” sprak de Kolonel.

„Volk zenden?” riep de Magistraat van Sluis, „volk naar Aardenburg zenden? Dat zal niet gebeuren!”

„En waarom niet, mijne Heeren?” vroeg Vermere.

„Waarom niet?” klonk het verbaasde antwoord, „dat is waarlijk toch duidelijk genoeg.”

„Ik zie dat duidelijke nog niet in,” hernam de wakkere Aardenburger. „Ik begrijp u niet.”

„Dat komt, omdat gij niet wilt begrijpen, Heer Vermere,” sprak een der Schepenen van Sluis. „Als wij krijgsvolk wegzenden, dan ontblooten wij immers onze eigene stad?”

Burgemeester Vermere haalde minachtend de schouders op en zeide: „Ik zou zóó redeneeren: terwijl Aardenburg belegerd wordt, is Sluis vrij. De dagen zijn tegenwoordig lang genoeg. Geef ons uw krijgsvolk en stuur terstond iemand van uwentwege naar Middelburg. Van daar zal men stellig onmiddellijk krijgsvolk zenden, en zoo lang die hulp niet binnen uwe poorten is, zullen wij Aardenburg tegen de Franschen verdedigen. Een man, een man; een woord, een woord. Wat zoudt ge meer willen?”

„Wat we willen, man? Niemendal, o niemendal,” sprak

een ander Schepen op sarrenden toon. „Wij zijn tevreden met wat wij hebben, maar wij geven geene oude schoenen weg voor we nieuwe hebben! Begrepen?”

„Is dat uw laatste antwoord?” vroeg Vermere.

„Als ik het wel heb, ja,” sprak een der Burgemeesters van Sluis. „Wij kunnen en wij mogen u geene hulp verleen. Zie eens, volgens zeer goede berichten zijn de aanrukkende Franschen zes- of zeventuizend man sterk, en wie zal nu willen gelooven, dat ze zooveel krijgsvolk zullen gebruiken om ééne kleine stad te berennen? Ik houd het er voor dat dit leger in benden zal verdeeld worden en dat iedere bende het innemen van eene stad voor hare rekening krijgt. Wij kunnen derhalve geene hulp toezenden, en uit goede buurschap willen we alleen, maar dat ook gaarne, hulp voor u te Middelburg of te Vlissingen gaan vragen.”

Burgemeester Vermere keerde zich, zonder antwoord te geven, om en wilde vertrekken, doch Kolonel Scotte, die toch van een heel ander gevoelen dan de Magistraat was, zeide: „Kan ik u uit Sluis geene hulp geven, dan wil ik toch doen wat ik kan. Ik zal veertig soldaten uit Retranchement zenden, benevens eenigen krijgsvorraad. God bescherm U en uwe goede stad!”

DERDE HOOFDSTUK.

Met geene maght, maer met couragie.

Slechts voor een klein gedeelte tevreden gesteld keerde Burgemeester Vermere naar Aardenburg terug. Daar vond hij alles in beweging. Bijna niemand had zich te bedde begeven. Alles was op de been, hoewel de zon nog maar op het punt stond van opkomen.

„Kwajongens, hei! Ziet gij dan niet, wien gij voor u hebt? Gij speelt toch niet blindemannetje?” zeide hij eensklaps toen hij door twee jongens, die wat in eene mand droegen, tegen het lijf geloopt werd.

De jongens keken op en dadelijk riep een hunner: „He, Vader, is u al terug?”

„Ja, Willem, dat ben ik. Maar waarom zijt gij hier en niet naar bed?”

„Naar bed, Vader?” vroeg Willem.

„Naar bed, Heer Burgemeester?” vroeg de andere knaap, die niemand anders dan Jan Roman was.

„Natuurlijk, jongens! Het is toch nu voor jongens geen tijd van den dag om langs straat te loopen? En wat hebt gij daar in die mand? Wat draagt gij samen?”

„Kogels, Burgemeester,” antwoordde Jan.

„Waar haalt ge die dan vandaan?”

„Moeder is bezig met kogels hakken, Burgemeester! Wij zijn nu met ons tien aan den gang die naar de wallen te dragen! Er zijn geene musketkogels genoeg!”¹⁾

Maar zijn de Franschen dan al zóó dichtbij, jongen?”

„Dichtbij, Vader?” riep Willem. „Ze hebben vannacht al storm geloopt. Heeft u dan niet hooren schieten?”

„Storm geloopt? Nu al?”

„Ja, Burgemeester, en ze zijn zóó goed ontvangen, dat ze maar besloten hebben stilletjes af te trekken. De Vendrig hield het ervoor, dat het maar eene kleine afdeeling was, welke men vooruit gezonden had om Aardenburg eens even in te nemen,” sprak Jan, en de mand, die neergezet was, weer opnemende, zei hij tot zijnen makker: „Kom, Willem, vooruit, jongen!”

De twee knapen vervolgden hunnen weg en juist toen

¹⁾ Het is bekend, dat Margareta Sandra voor de stoep voor haar huis bezig was om stukken ijzer tot musketkogels te hakken. De jongens droegen die naar den wal.

de Burgemeester ook verder wilde gaan, kwam Vendrig Beekman op hem af en dadelijk was zijne vraag: „Wel Burgemeester, wanneer zenden ze uit Sluis nu versterking? Wanneer kunnen we ze wachten?”

„Dan kunnen we lang wachten, Vendrig! We krijgen uit Sluis niets. De Vroedschap daar meent, dat zij de stad niet van krijgsvolk ontblooten mag, want zij houdt het er voor, dat de Bevelhebber der Franschen, Graaf De Nancre, zijne afdeeling in benden splitsen zal en dat elke bende eene stad voor hare rekening neemt.”

„Te oordeelen naar den aanval van dezen nacht, Heer Burgemeester, schijnt de vijand dat werkelijk te willen beproeven. Dus op hulp kunnen we niet rekenen?”

„Ja! Kolonel Scotte zal ons veertig man uit Retranchement zenden. Maar hoe staat het met de bediening van het geschut op den wal?”

„Dat kon wel beter, Burgemeester! Wij hebben vier bruikbare kanonnen, doch maar éénen kanonnier. Gelukkig weet de burgerij zich zeer goed van de musketten te bedienen. De vijand heeft er dezen nacht een aardig proefje van gehad en, — er is eene uitmuntende tucht onder de burgers.”

Eenig gejoel deed hem omzien, en nu zagen ze, hoe het volk, dat een paar uren geleden nog zoo dapper tegenstand geboden had en wiens tucht zoo pas door den Vendrig geprezen, plan scheen te hebben om oproerig te worden, dewijl die uit Sluis de Aardenburgers aan hun lot overlieten. Gelukkig wisten de Burgemeester en de Vendrig zóó te spreken, dat men eindelijk uitriep: „Nu, nu, Heer Vendrig, hulp of geene hulp, zeg maar wat we doen moeten. We willen liever sterven dan den Franschen dwingeland gehoorzamen!”

Men noemt den Zondag wel eens rustdag.

Nu had het er in Aardenburg al heel weinig van; want ieder deed wat er gedaan kon worden.

De een stapelde hoopjes turf op de wallen om die later in brand te steken. Die vuurtjes werden door den kanonnier en de burgers gebruikt om er de lonten voor de kanonnen of musketten aan te doen ontbranden, want hoewel Prins Maurits reeds van vuursteen-geweren gebruik gemaakt had, de Aardenburgers waren nog gewapend met de ouderwetsche musketten, die met eene lont moesten afgeschoten worden. Alleen enkele burgers, die wel eens op de jacht gingen, waren in het bezit van een vuursteen-geweef.

De tweede droeg goede of doorgehakte kogels naar verschillende plaatsen op de wallen.

De derde brak de straat op en liet de keien door den vierde naar de zwakste punten brengen, waar geene kanonnen stonden, en waar men, als de vijand daar eenen aanval deed, toch wat hebben moest om hem naar het hoofd te werpen, teneinde hem te keeren.

De vijfde velde boomen en de zesde, met nog eenige anderen, sleepte ze naar de borstweringen, om ze met vereenigde krachten op de vijanden te laten rollen, als deze met de stormladders den muur wilden beklimmen.

De Mennonieten of Doopsgezinden, die niet vechten mochten, omdat hun geloof hun dat verbod, brachten eten en drinken naar de lieden, die bezig waren, de versterkingen, die er meer dan bouwvallig uitzagen, te herstellen, zoo goed en zoo kwaad dat ging.

Zoo deed ieder wat, en de jeugd, die geen gevaar kent, was wel het ijverigst in de weer om in den weg te loopen, leven te maken en wezenlijk toch ook veel te doen.

Onder deze knapen en meisjes speelden onze drie bekende jonge vrienden eene groote rol, en het is alweer, dat we hen zoo tusschen zes en zeven uren des avonds op de markt bezig vinden om keien uit te breken.

„Vader zegt wel eens: hij eet dat hij warm en werkt dat hij koud wordt. Maar hier is het nu toch eens andersom. Wilt gij wel gelooven, dat ik doornat ben van het zweeten?”

zeide Jan Roman, terwijl hij even ophield om zich met eenen bonten zakdoek het zweet van het voorhoofd te wisschen.

„Ik heb ten minste vandaag nog zoo goed, als niets gehad,” sprak Willem Vermere. „Moeder heeft geen tijd gehad om wat gereed te maken. Ik heb met eene droge boterham mijn maal moeten doen.”

„Nu, dan heb ik het beter gehad,” zeide Cornelis. „Moeder heeft het voorzien, dat er wat gebeuren zou en daarom heeft ze Vrijdag al vleesch gebraden en brood laten bakken, zoodat ik vanmiddag wel een koud, maar toch een goed maal gedaan heb.”

„Gij zijt een geluksvogel,” sprak Jan. „Ik wilde wel, . . . maar wie komt daar zoo aanhollen?”

„Dat is Michiel Does, de bode of Adjudant van Vendrig Beekman,” antwoordde Cornelis, en hem tegemoet loopende, vroeg hij: „Wat is er gaande, Michiel?”

„De beloofde versterking van Retranchement is gekomen en die van Sluis hebben toch nog twee wagens met krijgsvorraad gezonden. Ik ga dat den Kommandant zeggen!”

Dat gaf wat eene vreugde in de kleine stad!

Veertig soldaten, onder bevel van Vendrig Vaneveld, kwamen de burgers versterken en dan die twee wagens met kruit, lood en wapenen waren ook niet te verwerpen.

Hen, die evenwel nog bevreesd waren liet men de stad uitgaan, en zij, die bleven, besloten de veste tot het uiterste te verdedigen. Vendrig Beekman reed te paard van het eene punt der stad naar het andere. Overal wist hij een woord van moed te spreken, en niemand was er, die er aan dacht, dien wakkeren jongeling niet in alles te gehoorzamen.

Nu, dat was noodig ook; want de Franschen hadden zich door dien éénen mislukten aanval niet laten afschrikken.

In gespannen verwachting gingen de burgers den zomernacht, hoe kort die ook duren mocht, te gemoet.

De klokken werden stil gehouden en men wist dus op straat van uur noch tijd.

De angst, dat het toch wel eens verkeerd kon afloopen, maakte velen, die gedurende den dag geene vrees gevoeld hadden, heel stil, zoodat de drukte bijna geheel ophield.

Het werd donker, maar toch niet zoo, of men zag de Franschen, niet terugkeeren als eene bende, maar als een leger. Duidelijk kon men zien, dat Graaf De Nancre, zoo het al zijn voornemen geweest ware, zijn leger te splitsen, besloten scheen te hebben om het bij elkander te houden, zoodat het zwakke Aardenburg thans op het punt stond om door eene legermacht van zes- of zeventuizend man aangevallen te worden.

Eensklaps zag men in het Fransche legerkamp eenen vuurpijl opgaan, dat zeker een afgesproken teeken was om aan te vallen.

Bij het Oosterbolwerk ontdekte men beweging.

Beekman wees in de richting van dat punt en kommandeerde: „Vuur!”

Hoewel in den donker op goed geluk geschoten was, scheen men toch vrij gelukkig gericht te hebben; want de vijand trok daar af.

„Versterking! Er komt versterking,” riep men Beekman, die er niet zeer mede ingenomen scheen, vroolijk toe.

„Hoeveel man?” vroeg hij glimlachend.

„Men zegt tusschen de drie en vierduizend man, Heer Vendrig! Dát zal helpen!”

„Ik geloof er niemendal van. Zijn ze bij de Waterpoort aangekomen?”

„Ja, Heer Vendrig!”

„Goed, dan ga ik er heen,” antwoordde de jonge Bevelhebber en toen hij bij de Waterpoort kwam, zag hij, dat de bode niet te weinig gerekend had; want er waren niet meer dan een goede honderd man, onder bevel van Kolonel Spindler en Kapitein Van Oldenburg.

Nu er een Hoofd-officier in de stad was, legde Beekman de betrekking van Bevelhebber neder en droeg die waardigheid aan den Kolonel op. Zoodra deze evenwel zag, wat de Vendrig zoo al uitgericht had, en toen hij hoorde welk eenen invloed hij op de burgerij uitoefende, liet de verstandige Kolonel voor een groot deel de macht in handen van Beekman.

„Een Wilhelmusje, mannen! Langejan hoort het hier toch niet,” riep Jan Roman overmoedig uit.

„Ja, ja, de wakkere borst heeft gelijk,” schreeuwde het volk. „Een Wilhelmusje, en gauw wat ook!”

De trom werd geroffeld en daarna begon een trompetter den Prinsen-marsch te laten hooren.

De Franschen hoorden het ook en — het teeken tot den aanval werd gegeven.

„Vuur!” kommandeerde Beekman en was de eerste, die zijn musket afschoot.

Dat eerste salvo scheen goed raak geweest te zijn; want men zag duidelijk, dat er onder de bestormers heel wat verwarring ontstond.

„Waar de meeste brandende lonten zijn, daar schiet ge maar!” riep Beekman. „Elk schot kan daar raak zijn!”

Dat was zoo dom niet bedacht; want van zijnen vijand goed zien was geene sprake.

„Jongen, reik me een ander musket aan,” zeide de Vendrig tot Michiel Does.

„Wij zullen wel laden, Heer Vendrig,” spraken Jan Roman en Willem Vermere.

„Goed, goed! Als ik u niet kan bijhouden, schiet er dan zelf ook maar een paar af,” klonk des Vendrigs antwoord, bijna op vroolijken toon gegeven.

Dat was tot geene dooven gezegd.

„Hoezee! daar gaat het dan!” schreeuwde Willem Vermere, die voor het eerst van zijn leven een musket afschoot.

Maar nauwelijks had hij met de lont het kruit op de pan doen ontbranden, of —

Plof, daar lag de knaap met vier tanden uit den mond op den wal.

Hij had niet op het achteruitslaan van de kolf gerekend.

„Mijn musket deugt niet meer! Gauw, Michiel, haal me eene karabijn,” beval Beekman.

Michiel volbracht dat bevel en daar ging het opnieuw aan het losbranden.

„Ville gagné!” schreeuwden de Franschen, die voorwaarts drongen. ¹⁾

„Nog niet, mannekens!” riep Schepen De Rijke, die het voorbeeld van Beekman volgde en het eene schot na het andere loste. „Nog niet! De stad is nog niet gewonnen! En jij daar met je mooie pluimen, jij komt er al vast niet in,” bromde hij, toen hij bij het licht der lonten een Fransch Officier te zien kreeg, die met eenen degen in de vuist zich aan het hoofd van eenige soldaten stelde.

„En avant!” riep deze. ²⁾

Maar op hetzelfde oogenblik tuimelde hij, door eenen musketkogel getroffen, op het rijswerk in de droge gracht. Daar kwam nieuwe versterking om de dapperen op de wallen te helpen.

Maar wie zijn dat?

Zijn dat zoetelaarsters, die half als man en half als vrouw gekleed zijn?

In het geheel niet.

Het zijn Aardenburgsche vrouwen, die alleen eenen manshoed op het hoofd gezet hebben om de Franschen in de meening te brengen, dat de stad zoo onbezet van krijgsvolk niet is.

„Smijt maar straatkeien!” riep eene der vrouwen met eene grove stem.

¹⁾ Ville gagné = de stad gewonnen.

²⁾ En avant! = Voorwaarts!

En daar vlogen ze, de keien, die des middags door jongens en meisjes uit de straat gehaald waren.

„Neemt daar dat hoopje boomen voor uwe rekening!” kommandeerde dezelfde stem weder. „Die hoop is voor de onze!”

Daar rolden de keien en boomen de wallen af op de stormladders der Franschen, die wel kogels of degenstooten, maar geene straatkeien of boomen verwacht hadden.

„En avant la cavallerie! La porte est ouverte!” klonk het weer van de Franschen. ¹⁾

„Daar is niemendal van aan!” zeide Michiel tot Jan Roman. „Ze liegen dat ze zelf gelooven, dat het waar is! Au!”

„Wat is het?” riep Jan Roman.

„Ik kreeg eenen kogel langs mijnen schouder,” zeide Michiel, en bijna op hetzelfde oogenblik riep Beekman: „Ik ben gewond in den oksel. Wie zal nu mijne karabijn afschieten?”

„Ik, ik!” schreeuwden Jan Roman en Cornelis Boot.

„Één is genoeg! Hier, Cornelis, gij hebt nog niet veel gedaan! Pak aan! En raken hoor! Jan, haal me een kleine hartversterking! Ik word wat raar!” sprak Beekman,

Als de wind liep Jan naar huis om daar wat wijn te halen voor den moedigen jonkman, die toch niet zoo „raar” werd of hij kon voortgaan met de strijders aan te moedigen door zich in het heetste van het gevecht te begeven en telkens zijn geroep te laten hooren: „Courage, mannen! Kan ik niet meer schieten, ik zal toch bij u blijven!”

„Laat u verbinden, Vendrig,” sprak een der burgers, die Gijssels heette. „De Chirurghijn is hier dicht bij.”

„Verbinden, gekheid! Haal maar een sloksken wijn voor me! Jan blijft lang weg!”

„Ik zal wat halen!” was het antwoord.

¹⁾ En avant la cavallerie! La porte est ouverte! = Voorwaarts het paardevolk! De poort is geopend!

„Couragie, mannen! Het heeft geen nood! Wij zullen het wel uitstaan!” riep hij andermaal.

Daar kwam Jan met den wijn.

Gretig zette Beekman de flesch aan den mond en door dien krachtigen dronk versterkt, sprong hij weer te paard en snelde naar andere punten, die bedreigd werden.

„Tue! Tue! Tout à la mort! Point de quartier!” brulden de voortrukkende Franschen. ¹⁾

Alles scheen op één punt zich samen te dringen.

„Naar de contrescarp bij het Oost-bolwerk!” kommandeerde Kolonel Spindler. ²⁾

„Vuur! Vuur!” schreeuwde Beekman.

„Hier zijn twee kanonnen!” riep er een.

„Vuurt ze dan af, mannen! Midden in den hoop! Oranje boven! Tsa, wakker, vrienden! Geen Franschman kome binnen de stad dan over lijken!” klonk Beekmans luid geroep.

„Oranje boven!” schreeuwde het volk na, zonder er bij te denken, dat het nog geen „Oranje boven!” was, daar de Prins nog niet tot Stadhouder was uitgeroepen.

„Tue! Tue! Tout à la mort! Point de quartier!”

„We willen geen kwartier!” riep Burgemeester Vermere.

„Juist zoo, maat! Dat zeg ik ook! Hoe is het met uwen jongen?” vroeg Burgemeester Peursens.

„Best! Best! Vooruit, mannen!”

„Raakt wat ge raken kunt!”

„Vuur! Vuur!”

„Hier met de keien!”

„Boomen! Boomen!”

Daar donderde het geschut! De kanonnen, met schroot geladen, deden den vijand een oogenblik stilhouden.

¹⁾ Tue! Tue! Tout à la mort! Point de quartier! = Sla dood! Sla dood! Allemaal dood! Geene genade!

²⁾ Een contrescarp of contre-escarpe is een deel van den versterkten vestingwal.

„En avant! En avant! Vive la France!” riep de Fransche Kolonel Crion.

„Vive la France! Tue! Tue!” brulde zijn volk hem na.
„Leve de Republiek der Vereenigde Nederlanden!” klomk het van onzen kant.

„Oranje boven!” schreeuwden de jongens en vrouwen.

„Nog eens, mannen! Nog eens de kanonnen afgevuurd. Hoeveel heb je er?” vroeg Kolonel Spindler.

„Vier, Overste!” was het antwoord.

„Een voor mijne rekening!” riep de wakkere Kolonel.

„En een voor mij!” liet Beekman zich hooren. „Met den rechterarm kan ik toch nog wel wát doen!”

„Een voor mij ook!” riep de oude Kapitein Van Oldenburg. „Ze zouden anders denken dat ik invalide was.”

„Het vierde is voor mij!” juichte de eenige kanonnier, die tot nog toe, moederziel alleen het geschut bediend had.

„Ho, ho, dat is mijn speelpoppeken!”

De kanonnen waren geladen en gericht.

„Tue! tue! en avant!”

„Vuur!” kommandeerde Van Oldenburg.

Hooren en zien verging een mensch.

„Mon Dieu!” hoorde men onder de Franschen.

„Vivat! Oranje boven!” klomk het weer van de wallen en opnieuw vlogen er keien, stukken hout, metselsteenen, brandende turven, stukken ijzer en musketkogels in het midden der Franschen.

Langzamerhand begon de dageraad aan te breken.

Nu kon men beter zien.

Eene groote afdeeling Fransche soldaten was bezig de binnen-brug af te breken. Toen ze: „La porte est ouverte!” en „Ville gagné!” riepen, hadden ze zich vergist. Ze hadden alleen een buiten-bolwerk vermeersterd.

„Kijk, kijk, daar ginder gaan Franschen op den loop!” zei De Rijke. „Ziet hen eens beenen maken!”

„De trompetten blazen den aftocht!” merkte Kolonel

Spindler aan, en luid klonk zijn juichkreet: „Hoezee! ons de zége! Hoezee!”

„Vuur, vuur, op dien hoop daar bij de binnenbrug!” kommandeerde Van Oldenburg.

Weer brandden de vier kanonnen en tal van musketten los.

En wat was dat?

Een deel der dappere Aardenburgers was, onder bevel van Beekman, den wal omgetrokken en dreigde den vijand in den rug aan te vallen.

De mokers, sleggen en hamers daalden bij de brug-afbrekers neer en werden weggeworpen.

„Monsieur d'Hollande! Quartier!” ¹⁾ klonk het nu.

„Wij zullen kwartier geven, mannen! De kerels hebben zich toch flink gedragen!” sprak de Kolonel. „Komtaan, er allen heen! Houdt de musketten gereed om los te branden, als het soms een loos geroep was.”

Het grootste deel van de kleine bezetting trok uit en — dien dag traden van het machtige Fransche leger negen en dertig Officieren en bijna zeshonderd soldaten als gevangenen binnen het kleine Aardenburg, dat, alles en alles medegerekend, met vierhonderd man een leger van vierduizend man te paard en vierduizend vijfhonderd man te voet gekeerd had.

Hoevelen er bij de Franschen gesneuveld en gekwetst waren, heeft men nooit met zekerheid vernomen, doch stellig is het zeer groot geweest.

En welke waren de verliezen, die Aardenburg geleden had?

Hoevele weduwen en weezen konden bij het zien van de dooden en zwaargekwetsten, die hun dierbaar waren, niet medejuichen, toen de klokken weer op gang gebracht waren en onder het gejoel van de burgers, die na zulk eene schitterende overwinning het leed en de smarten van anderen vergaten, vroolijk begonnen te luiden?

¹⁾ Monsieur d'Hollande! Quartier! = Mijnheer de Hollander! Genade!

Elias Beekman schreef aan zijnen broeder, die te Dordrecht schijnt gewoond te hebben:

„Men gist dat sij (de Franschen n.l.) hebben verloren omtrent 1300 man. De voorschepen van Gent was hier gisteren met Soetaerts; Als mede de Gecommitteerde Raden van Zeelandt, om het werck ende de dooden te sien; daer sijn omtrent de 200 dooden, ende sullen van dage begraven werden, ende sijn in de kercke, ende in 't vlees-huys noch ettelijke gequetsten, ende sterven noch alle uijre.

Soetaerts seyde mij dat haer dry Regimenten voetvolck meest alle in de panne sijn gebleven, ende veel van haer Ruyterije. De eerste schoot, die wij met kanon deden, schoot vier Edellieden, broeders, in een gelit marcherende, gelijk doot. Mijn kaecke is oock aen stucken van het continueel schieten, mijn duym is oock gequetst. Wij hebben (God lof) niet een doot man gehadt, alleen 5 à 6 gequetsten, soo van Burgers als Soldaten.”

Waarom zouden de Aardenburgers nu niet juichen? Niemand der hunnen zou voor goed de oogen gesloten hebben, als het feestgelui een begin nam. De dooden, die begraven werden, waren vijanden, en zij, die „noch alle uijre” stierven ten gevolge der bekomen wonden, waren ook vijanden. Was het nu wonder, dat Beekman dien brief begonnen was met:

Mon Frère!

Ick kan niet naer laten U. E. pertinentelijck te schrijven de heerlijke victory, door Godes zegen, met geene maght maer met couragie bevochten.” ¹⁾

De Franschen trokken nog dien eigen dag af, en zoo verlaten als Aardenburg vóór den aanval van den vijand was, zoo vol werd het er nu. Er kwam zelfs hulp uit Vlissingen en van alle kanten kwam men aan om te zien en te hooren, wat er van Zondag op Maandag toch wel in dat kleine stedeke voorgevallen was, Men was vol geestdrift voor de dappere verdedigers en vol haat tegen de Franschen. Maar

¹⁾ In dezen brief vinden we tal van vreemde woorden, en zelfs de aanspraak in het Fransch. Dat was toen de gewoonte van de Nederlanders, vooral onder de deffige standen. Continueel = aanhoudend. — pertinentelijck = behoorlijk.

Burgemeester Peursens, die een verhaal van het gebeurde te boek stelde, zegt van al die beweging heel leuk: „Eenige staken den hoed in de hoogte en d'ander scheen zoo wreed, alsof hij een Fransman soude opgegeten hebben; maer om couragie te toonen souden sij beeter gedaen hebben van vroeger te komen; maer de Vrienden quamen nu te laet.”

Dat Elias Beekman hemelhoog geprezen werd laat zich denken, doch wat er verder van hem werd, vertelt de geschiedenis niet. Zijn degen alleen wordt nog te Aardenburg op het raadhuis bewaard. Hij hangt in een kastje, dat daarvoor vervaardigd werd, en de vroeg gestorven Vlissingche dichter, Jacobus Bellamy, schreef er onder:

„Dit 's Beekmans degen, in wiens onverwinbre vuist
Hij 't veege Nederland, door Fransch geweld verguisd,
Op 'd Aardenburgschen wal manhaftig deed herleven,
Door Radermachers gunst den roest des tijds ontheven.”¹⁾

VIERDE HOOFDSTUK.

Heel vlug, maar hoe!

„En nu als de wind de familie goedendag gezegd, Willem!” sprak Burgemeester Vermere op Maandagavond den achtentwintigsten Juni, dus op den eigen dag dat de Franschen waren afgetrokken.

De familie goedendag gaan zeggen? Waarheen moest de knaap dan?

De oude, maar nog altijd kranige Kapitein Van Oldenburg

¹⁾ De familie Radermacher in wier bezit Beekmans degen gekomen was, gaf dit heldenwapen aan de gemeente Aardenburg ten geschenke. Met „den roest des tijds ontheven” bedoelde de dichter waarschijnlijk wel: „voor het nageslacht bewaard”.

zou met Gijfels, eenen Aardenburger, die zoo moedig naast Beekman gestreden had, en met Burgemeester Vermere naar Holland gaan om daar aan de Staten-Generaal en aan den Prins van Oranje de blijde tijding te brengen, dat het stedeke Aardenburg zulk een schoon voorbeeld van moed en trouw gegeven had.

Dat bericht zou den gezonken moed der Hollanders, ja, van de heele Republiek weer doen herleven.

Had men in het stille Aardenburg tot voor een paar dagen al aan weinig anders gedacht dan aan den landbouw, waarvan toen reeds de meeste burgers leefden, sedert dien korten tijd was het aanzien aan het stedeke geheel veranderd. Men was er krijgsvol geworden en sprak van niet veel anders dan van vechten. Vechten was vóór dien tijd voor elken Aardenburger iets vreeselijks, maar nu er zulk eene gelukkige overwinning behaald was, dacht men niet meer aan het vreeselijke van den oorlog en men vergat dat er ook wel eens een gevecht kon plaats hebben, waarbij tegenover niet éénen Franschman een dertienhonderd Nederlanders sneuvelen konden.

Voor al onder de jongelieden was er een krijgshaftige geest ontwaakt en zoo is het geen wonder, dat te midden van den strijd op de zwakke Aardenburgsche wallen de vechtlust ontwaakt was bij Jan Roman, Willem Vermere, Cornelis Boot en Michiel Does, die hunne Vaders en Moeders hadden weten over te halen om aan hen toestemming te geven in deze hachlijke tijden het Vaderland met hunne frissche jongenskrachten te dienen. Cornelis Boot gaf de voorkeur aan het zeeleven en zou later naar Vlissingen vertrekken, doch Jan, Willem en Michiel wilden liever rechtstreeks onder den Prins van Oranje te land dienen en dan nog wel in Holland. Nu de drie genoemde Heeren toch ook die reis gingen ondernemen, had men besloten om de jongens in hun gezelschap naar Holland te brengen, want hoe bij de hand ze ook mochten zijn, zulk eene groote

reis konden ze op hunnen leeftijd niet ondernemen. Hadde men er, als het land in rust en vrede verkeerde, reeds groote zwaarigheid in gevonden, hoe veel te meer nu, waar allerwegen in heel de Republiek alles in woeling was tegen de buitenlandsche vijanden en door de binnenlandsche verdeeldheden.

Zelfs voor volwassenen was zulk eene reis eene heele onderneming, doch nu men eenen Kapitein, grijs geworden onder de soldaten, bij zich had, achtte men de moeilijkheden minder. Zulk een oude „ijzervreter”, zooals Kapitein Van Oldenburg zichzelven vaak noemde, wist de moeilijkste en hobbeligste wegen te effenen als een glad dansvloertje.

Nu de jongens op die manier in Holland konden komen, zag men tegen die scheiding niet zoo erg op.

Daar alles spoedig opgekomen en beslist was, kon er van inpakken niet zoo heel veel werk gemaakt worden. De noodige versoorting, ook met het oog op de mogelijkheid, dat men zich wel eens meer dan éenen keer in de wéek van schoon ondergoed zou moeten voorzien, werd in een bundeltje gepakt en voor het overige, nu, arm waren ze niet, aan een zakduitje zou het niet haperen. Burgemeester Vermere had de gerande zilveren ridders bij zich en zou ze wel veilig in Holland brengen ook.

Reeds kort na middernacht liet de porder zich hooren, doch toen ze bij de hoofdwacht kwamen en meenden dat ze er wel een half uur vóór den bepaalden tijd waren, vonden ze daar den ouden Kapitein brommend driftig op en neer dribbelen, en hun vroolijk en opgewekt: „Goe-morgen, Kapitein, hier zijn we,” werd beantwoord met een norsch en kort: „Zoo, ik dacht dat er niemand kwam! Is dat een mensch laten wachten!”

De jongens keken elkander eens aan en begrepen er niets van, want Burgemeester Vermere, die Gijssels zou afhalen, was er ook nog niet, en zelfs de wagen, die het gezelschap naar Breskens brengen zou, was nog te zoeken.

Ja, toen de jongens eens naar den stal gingen was de voerman zelfs nog niet eens aan het inspannen. Eindelijk een paar minuten voor vier uren, welke tijd afgesproken was, kwamen Burgemeester Vermere en Gijsels aan en eer de torenklok vier geslagen had, stond ook de wagen voor en zeide de voerman: „Goe-morgen! Als de Heeren opstappen willen, ik ben klaar.”

Het was een gewone boerenwagen van de grootste en grofste soort, welke voor deze bijzondere gelegenheid eene goede schoonmaakbeurt gekregen had. De paarden, die voor den wagen stonden, waren flink en vurig en dat maakte veel goed. Het gezelschap steeg dus op en met een: „vort, beesten,” huppelde de lompe wagen langs de opgebroken straat de poort uit.

De paarden toonden, dat ze loopen konden, want al heel spoedig hadden ze de laatste huizen der stad uit het oog verloren, en of de voerman, die als boer, gewoon was aan het schokken op zijnen lompen wagen, de paarden met opzet tot nog meer spoed aandreef, weet ik niet en het gezelschap wist het ook niet, maar hard reden ze, dat voelden ze.

En dat door stof en langs kleiwegen, door putten en over hoogten.

De drie jongens tuimelden telkens tegen elkander en de drie mannen hadden moeite te blijven zitten.

Spoedig waren ze aan het veer en werden ze met de pont naar den Sint-Lievens-polder overgezet, en pas waren ze daar, of voort ging het weer. Het scheen wel dat boer Deunink met opzet de slechtste polderwegen nam, en als hij bij eenen put of een diep wagenspoor kwam, en „Goed vasthouden, Sinjeurs,” liet hooren, bewees het glimlachje, dat zoo ondeugend om zijnen mond speelde, als hij die woorden sprak, dat hij kostelijk veel pret hebben zou, als er eens een onder het rijden van den wagen tuimelde zonder de wielen over zijn lijf te krijgen.

„Zeg eens, Deunink,” zeide ten slotte Kapitein Van Oldenburg, die bij een gevoel, alsof ze hem als kaatsbal gebruikt hadden, toch voortging een zeer heldhaftig gezicht te zetten, „zeg eens, Deunink, zijn er voor de Heeren” — hup — hup —

„Vasthouden, Sinjeurs,” riep Deunink weer.

„zijn er” — „hup — hup!” — „voor de Heeren geene betere” — „hup — hup!” — „betere wegen?”

„De kortste weg is de beste, Kapitein!”

„Dat zeg ik ook,” — „hup — hup — hup!” — „ook, als soldaat,” — „kwak — kwak — kwak!” — „als soldaat, weet ge. Wegen gereden,” — „hup — hup!” — „wegen gereden, baas Deunink, tienmaal,” — „bons — hup — kwak!” — „tienmaal slechter dan deze.”

„Vasthouden, Sinjeurs!”

Het was alsof de wagen opeens in eene greppel terecht kwam. De hoofden riepen alweer „kwak!” tegen elkander, en pas had men met groote moeite zijn evenwicht hersteld of wat daar pas links: „kwak!” zei, dat zei nu rechts: „bons!” en werd in onbegrijpelijk korten tijd opgevolgd door een „hup!”, als men nog niet beleefd had.

Steeds heldhaftiger werden de pogingen van Kapitein Van Oldenburg om een medelijdend glimlachje te toonen aan de Heeren Vermere en Gijsels, die er uitzagen, alsof de beul hen eens even op het rad gehad had, en zuchten lieten hooren, die het hart van iedereen hadden kunnen vermurwen, behalve juist dat van boer Deunink, den ondeugend glimlachenden wagenaar.

Kapitein Van Oldenburg meende nu vooral eens te moeten toonen, welke ondervindingen hij in zijn soldatenleven opgedaan had, hoe hij duizenden gevaren getrotseerd en duizenden moeielijkheden overwonnen had, waarbij alles, wat men nu op den boerenwagen van Deunink te doorstaan had, slechts kinderspel was. Met eene inspanning, die den beroemdsten held tot eer verstrekt zou hebben, trok hij den mond tot

eenen smadelijken glimlach en eenigszins spottend klonk het: „Ja, Heeren, de levensweg,” — „hup — hup — hup!” — „de levensweg is niet altijd,” — „kwak — bons,” — „een kolfbaantje, een,” — „hup — hup!” — „een dansvloertje, maar,” — „kwâ — â — â — â — k!” — „terwille van het lieve,” — „bons — kwak!” — „terwille van het lieve Vaderland, moet een mensch . . .”

„Vasthouden, Sinjeurs, eene greppel!” riep Deunink.

Het was noodig geweest de luiden te waarschuwen, want de wagen slingerde van hot naar haar, en op eene minder plezierige wijze maakte de neus van Burgemeester Vermere kennis met den harden rand van Kapitein Van Oldenburg's gepluimden steek, en Gijsels kreeg eene por tegen het hoofd, dat er na weinige oogenblikken eene buil, als eene hoenderei zoo groot, te voorschijn kwam.

Men was den put weer uit en verder ging het.

Kapitein Van Oldenburg nam weer flink plaats, hield zich met beide handen vast en vervolgde zijne straf-predikatie.

„Ik zeg, terwille van het lieve Vaderland moet een mensch, alles” — „hup — hup!” — „alles dulden, alles willen ondergaan,” — „kwak — bons!” — „en dan ten leste, uitgeput door” — „hup — hup!” — „bloedverlies gestroomd uit” — „hup — bons — kwak!” — „duizenden wonden, nog uitroepen” — „hup — hup!” — „nog uitroepen” — „kwak!” — Oranje bo . . .”

„Vasthouden, Sinjeurs!” schreeuwde Deunink.

Te laat voor één.

Hup — hup — hup — kwak — bons — hip — h — i — i — i — p!”

Met een „Oranje boven”, werd Kapitein Van Oldenburg van den wagen in eene modderkreek gesmeten.

„Alevel, Oranje boven!” riep de oude snorrebaard toen hij tegen den wal oprabbelde.

„Ho!” riep boer Deunink, en de paarden stonden zoo stil, alsof ze geen plan hadden éenen poot verder te zetten.

„Dat was eene voorspoedige reis, Kapitein,” zeide Deunink en geen spier van zijn heele gelaat toonde hoe de schelm zich van pret verkneukelde. „Stap maar op, Kapitein! De wind zal het pak wel drogen!”

„Je bent een ferme kerel,” sprak Kapitein Van Oldenburg, terwijl hij druipnat weer op den wagen klauterde en een plasje groezelig water maakte toen hij zich op zijn zitbankje alweer neerzette.

„Ja, ja,” zeide Deunink, nu vroolijk lachend, „dat heeft „Moeders” me ook al gezegd. Het is zoo, stellig! Oranje boven! Vort, peerden, vort!”

Weer hotste de lompe wagen met zijne gebeukte of natte vracht voort.

„Laat je Groede links liggen, Deunink?” vroeg Burgemeester Vermere, toen hij meende gewaar te worden, dat de boer, dien men al lang begrepen had waarom hij zoo reed, den weg naar dat dorp niet insloeg, maar eenen kleiweg dwars door het land op reed.

„Groede aandoen? Waarom? Ik weet een korter weegje naar Breskens,” sprak Deunink, zoo leuk mogelijk.

„Zoo, korter! Ei-ei!” bromde Gijssels.

„Ja, korter, wel een kwartier korter. Maar mooi is het weegje niet! Als nu de Heeren zich weer maar goed vasthouden en niet onverwachts: „Oranje boven!” gaan roepen, dan zullen we er best komen,” zeide Deunink, en schoot, hoe hij zijn best deed om zoogenaamd ernstig te blijven, in een luid gelach.

„Is de weg, dien we nu berijden, dan nóg slechter dan de vorige?” vroeg Gijssels, die het voor een gewoon mensch toch wel wat al te kras vond, zóóveel voor het lieve Vaderland en den Prins over te hebben.

„De weg wordt er niet beter op,” zeide Deunink en daar de paarden onwillekeurig wat langzamer waren gaan loopen, was het weer de oude manier van doen, de zweep ging er over en hij riep: „Vort, peerden!”

Nu, de leuke Deunink had gelijk gehad.

De kleiweg was steenhard, vol scheuren en putten.

Het scheen soms dat de wagen, als hij in zulk eenen put kwam, doormidden breken zou.

„De wagen kraakt, Deunink!” riep Burgemeester Vermere, zich angstig vastklemmende.

„Alles over hebben voor het lieve Vaderland en den Prins. Ik heb deze twee paarden en dezen wagen nog! Ik waag ze er aan, ja, ja, stellig en zeker! Vort, luie beesten! Vort! Maakt dat je er komt!”

„Ik wilde wel, dat ik mijne reis nog eenen dag uitgesteld had!” zeide Jan Roman tot Michiel Boot, die toch altijd nog meer op zijn gemak was dan de twee jonheeren, die nog nooit zoo hard met eenen boerenwagen gereden hadden. Michiel had zoo iets als werkmans-jongen meer bij de hand gehad en kon er dus beter tegen.

„Daar is Breskens,” riep op eenmaal Kapitein Van Oldenburg vol blijdschap uit. Het lijden zou nu een einde nemen.

„Dat raadt u ineens, Kapitein!” zeide Deunink vroolijk. „Komtaan, Sinjeurs, zet u nog eens schrap en houdt u stevig vast. Die daar te Breskens moeten zien, dat Lucas Deunink rijden kan! Vort, vort, vort, beesten!”

De wilgentronken, die aan den kant van den weg langs de sloot stonden, schenen voorbij te vliegen.

Willem Vermere zat al, met twee nieuwe bulen in het hoofd, angstig uit te kijken.

Jan Roman had zich reeds tegen Gijssels breeden rug eenen bloedneus gestooten.

Burgemeester Vermere vond dat de stoelen van den Magistraat op het stadhuis te Aardenburg, hoe lomp van vorm en hard van kussens ze ook zijn mochten, toch nog gemakkelijker en zachter zaten, dan het plankje op Deuninks mestwagen.

Kapitein Van Oldenburg verklaarde, dat hij wel eens op een broodmager paard eenen weg van vier uur in draf af

gelegd had, doch toen bij die gelegenheid niet zoo moeielijk gezeten had, als nu op het zoogenaamde zitplankje van een „boeren-spulletje” op vier wielen.

Gijssels beweerde van zijne zijde, dat hij wel wist dat de wegen slecht waren, maar dat ze zóó vol putten, gaten en sporen waren, had hij nooit kunnen gelooven, al had zijn Grootvader het hem voor waarheid verteld.

Michiel Does zeide dat hij ook meer dan blij zou wezen, als ze te Breskens waren.

Alleen Lucas Deunink zeide niets, dacht niets en voelde niets. Hij was aan wagen en wegen gewoon.

Hij lachte maar en....

„Vort, peerden, vort!”

Daar kwam men aan eene bocht in den weg.

Men draaide die om en — Breskens lag voor hen.

Nog een paar minuten; maar nu langs eenen weg, die letterlijk niet te berijden was.

„Houd op, Deunink!” schreeuwde Kapitein Van Oldenburg, wiens heldhaftigheid op het laatste oogenblik nu werkelijk te kort schoot.

„Man, houd op! Ik geloof dat het u in de bovenkamer hapert!” riep Burgemeester Vermere.

„Ik ga er af!” dus liet Gijssels zich hooren en sprong onder het hotsen van den wagen aan den kant van den weg in eenen braamstruik.

Willem en Jan rolden er af en kwamen op den gras-kant terecht.

Hup! Daar ging de wagen in eenen bijzonder diepen put. Het plankje waarop de Burgemeester en de Kapitein zaten, glipte van zijn kantje en....

Bons, daar lagen ze beiden op den bodem van den wagen.

„Ho! Oranje boven!” schreeuwde eensklaps Deunink.

Ze waren bij het Breskensche veer.

„Oranje boven!” riep Michiel Does, die door zich met beide handen vast te houden, was blijven zitten.

De veerschipper en zijn knecht riepen ook: „Oranje boven!” doch hielden zich den buik vast van het lachen toen er een bemodderde Kapitein en een Burgemeester met gescheurde en gehavende kleederen en zonder pruik op het hoofd boven den rand van den wagen kwamen uitkijken.

„Oranje boven!” schreeuwden een paar visschers en een stuk of drie jongens, die er bij stonden, en rolden, bijna van het lachen het onderstboven, toen daar langs den weg nog twee jongens en een man, met eenen braamtak op den rug, langs den kleiweg kwamen aanhollen.

„Dat is me eens gauw gelapt, Sinjeurs,” zeide Deunink met het leukste gezicht, dat een Zeeuwsche boer ooit gezet had. „Wat zegt u ervan, Burgemeester?”

„Ja, heel gauw, Deunink! Ge hebt daar een paar kostelijke paarden, maar de wagen kon wel wat beter zijn!”

„En de wegen waren nu precies de beste niet,” merkte Gijssels aan. „Ik wist niet dat er in het heele land van Cadzand zulke gemeene wegen waren.”¹⁾

„Zegt de Kapitein niets?” vroeg Deunink alweer zonder te lachen toen Kapitein Van Oldenburg, die zich voor deze reis in zijn beste pak gestoken had, of die, zooals men tegenwoordig zeggen zou, in groot tenue was, en zich nu bezighield met eenen rooden zakdoek de modder van zijne kleederen te vegen. „Is Meneer de Kapitein nog al tevreden?”

Kapitein Van Oldenburg hield op met poetsen, keek Deunink met een paar nijldige oogen aan en snauwde hem toe: „Zoo, tevreden, dat ik nog eene pint bier aan den beul zou geven als hij je secuur stropte, lummel!”

„Voor eene pint bier doet zelfs de beul niet veel, Kapitein,” luidde het antwoord. „Maar, zelf hebt ge onderweg immers tot de Sinjeurs gezegd: „Alles voor het lieve Vader-

¹⁾ Het vasteland van Zeeland tusschen Breskens en het voormalige Zwin heet nog altijd in den mond van het volk „het land van Cadzand.”

land en den Prins!" Nu, ik heb er ook wat voor over en vraag zelfs geen vrachtgeld."

"Vrachtgeld? Dat moest er nog bij komen," bromde de Kapitein. „Het is zóó al duur genoeg!"

„Ja, Kapitein, alles voor het lieve Vaderland en den Prins," hernam de boer. „In alle gevallen we zijn er. Goeden morgen, Sinjeurs! Goede reis verder, en als ge in Holland komt, doe dan mijne groeten aan den Prins."

Boer Deunink liet de paarden keeren en reed naar het dorp om daar even uit te spannen en in de herberg te vertellen hoe hij van Aardenburg naar Breskens gereden was.

Burgemeester Vermere zag den spotzieken boer na en de builen aan zijn hoofd voelende, bromde hij: „Ja, ja, we zijn er vlug, heel vlug! Maar hoe!"

„Alsof we in den slag geweest zijn," liet de Kapitein zich hooren.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Van Breskens naar Vlissingen.

Zoodra Deunink weg was, stonden onze reizigers in beraad of ze ook niet naar het dorp zouden gaan om daar wat tot zichzelf te komen en zich wat op te knappen, doch de veerman trad nader en zeide, misschien nog beleefder dan boer Doenink dat had kunnen doen: „Als de Sinjeurs maar dadelijk aanboord willen komen, alsjeblijft, anders verloopt het tij en kan ik de haven niet meer uit."

Er zat dus niets anders op dan in de schuit te stappen.

En het scheen wel, dat het op de Schelde al niet veel beter zou gaan dan op den kleiweg.

„Toch wel eens gevaren, Sinjeurs?" vroeg de schipper.

Allen zeiden ja, behalve Gijssels, Michiel en Willem Ver-

mere, die voor het eerst van hun leven op zulk een breed water waren.

„Nu, dat komt goed! Er is een aardig koeltje op komen zetten en ongelukkig is dat heelemaal tegen. Het zal wel een paar uren aanloopen eer we te Vlissingen zijn,” sprak de schipper, en brommend voegde hij er tot den knecht bij: „In vredesnaam, Gerrit!”

Het schuitje verliet de haven en kwam weldra in de ruimte, waar een vrij sterke vloed ging.

„Op, neer; — op, neer; — op, neer! —

„He, hoe akelig gaat dat,” zei Michiel.

„Neen, wel prettig,” antwoordde Jan Roman.

„En wat word ik raar,” sprak Michiel weer.

„Wat? Raar worden? Schaamt gij u niet? En dat heet nog al Michiel,” zeide Jan.

„Juist, jonge borst, ik zeg ook, dat kan niet door den beugel. Gij moest u schamen, jong mensch,” zeide Kapitein Van Oldenburg, die als een mooie schanspaal, recht op in de schuit stond.

„Ik mij schamen? Waarom?” vroeg Michiel Does een weinig ontevreden.

„Omdat onze Bestevaer ook Michiel heet! Alle Michiels moeten kranen op het water zijn,” snauwde de Kapitein hem toe.

„U heet ook Michiel, nietwaar?” vroeg nu Burgemeester Vermere. „Michiel Van Oldenburg?”

„Om u te dienen. Ik heet Michiel en . . .”

Kwak, daar viel hij languit in de schuit.

„Uwe Edelheid moet dan toch nog een beetje leeren op Michiel De Ruyters zeepaardje rijden,” sprak de schipper, die met opzet aan de schuit zulk eene wending gegeven had, dat de Kapitein wel vallen moest.

Kapitein Van Oldenburg vond die opmerking voor eenen schipper wat al te brutaal, en zonder hem antwoord te geven, zeide hij tot Burgemeester Vermere en Gijssels: „Het

is hier wat koel! Gaan de Heeren mede in het vooronder?"

„Ja, dat is goed,” antwoordden de beide mannen, en spoedig verdwenen ze nu in het kleine hokje, waarin ze, omdat het zoo klein was, in mekaër moesten zitten, als eene slak in haar huisje, maar zoo warm als in een oventje.

De drie jongens gevoelden zich heel akelig en zouden ook wel in het vooronder hebben willen kruipen, als ze maar niet gezien hadden, dat het daar binnen voor drie al veel te nauw was, laat staan voor zes.

Terwijl de drie mannen daarbinnen in het bedompte vooronder bezig waren met zich heel akelig te maken, was de veerschipper in gesprek met eenen man van ongeveer vijftig-jarigen leeftijd. Hij had een ruw en zeer onaangenaam uiterlijk, en aan zijne kleeding was het te zien, dat hij tot de varensgezellen behoorde of behoord had.

„Wel, Jaap, wat zegt gij nu wel van Solebay, maat? Kranig gelapt, he?” vroeg de schipper.

„Kranig gelapt? Ei kom, het mocht wat! En wat ik er van zeg? Liever niemendal dan veel,” luidde het antwoord, op knorrigen toon gegeven.

„Wat bliefje? Zijt gij een oud zeeman en doet het uw hart niet goed, dat Bestevaër zulk eene prachtige overwinning behaald heeft? Maar, man, hoe is dat mogelijk?”

„Zoo! Eene overwinning behaald, zegt ge?”

„Ja, wat anders? Heel het land is er vol van!”

„Zijt gij er altemet bij geweest, dat ge zoo precies weet, dat er eene overwinning behaald is?”

„Ik erbij geweest? Dat weet ge ook wel beter. Hoe zou ik hier van het veer weg kunnen? Ik kan mijne vrouw en dochter niet op de schuit zetten?”

„Waarom niet? Alles kan, als men maar wil. Doch gij hebt het dus ook maar van hooren zeggen, dat er eene overwinning behaald is!”

„Natuurlijk. Maar dat neemt niet weg, dat ik daarom

toch zeker weet, dat we geen klop gehad hebben. De een weet er veel, de ander weinig, maar iedereen weet er wat van!”

„Iedereen?” riep Jaap met eenen luiden, doch erg ge-
maakten lach. „Zeg inplaats van „iedereen” liever „al de
vriendjes van Langejan”, dat komt er beter bij, zou ik zoo
meenen: Ie—der—een?”

„Ho, ho! Niet ieder, die het mij verteld heeft, is een
vriend van Langejan! Of is „Roode Gerrit” een Langejans-
vriend?” vroeg de schipper, die een weinig boos werd.

„Weet ik het? Een De Ruyters vriend is hij wel, dat
weet ik, en misschien beter dan iemand anders.”

„Goed! Zijt gij dan geen De Ruyters vriend?”

„Als ik dat was, zou ik mijn tijd immers niet als eene
landrot aan den wal loopen verknoeien?”

„Zoo, zoo, heeft Bestevaër het ook al bij je verkorven?
Ik dacht zoo in mijne eenvoudigheid, dat hij het bij niet
éenen Zeeuw verkerven kon!”

„Wat heeft hij ook aan den leiband van dien Dordschen
kruidenier te loopen en „aap, wat heb-je mooie jongen”
bij Langejan te spelen?”

„Aan den leiband loopen? De Ruyter aan eenen leiband?”

„Zet maar niet zulk een ongeloovig gezicht, alsof iemand
je vertelde dat ik het Vlissingsche stadhuis opgegeten heb.
Ik moet even wat vragen: Wie is de Bevelhebber op onze
vloot, denkt gij? De Ruyter zult gij zeggen.”

„Natuurlijk! Dat weet een kind wel.”

„Een kind kan braaf met spek schieten, en als datzelfde
kind zegt, dat De Ruyter Bevelhebber van de vloot is, dan
schiet het wel tienmaal met spek. Weet gij wel, wat er
bij Solebay met „De Dolle” gebeurd is?”

„Dat is immers Kapitein Van Brakel?”

„Precies, dezelfde! Die kerel heeft gevochten als een
dolle leeuw; maar omdat hij uit den leiband gesprongen
was, daar hij niet naar de pijpen van dien Dordschen zakjes-

plakker dansen wilde, heeft hij inplaats van eene belooning, van dien kerel eene schrobbeering opgelopen, dat de honden er geen brood van lusten zouden.”

„Ja, dat weet ik; maar Bestevaer . . .”

„Durfde er geen woord tegen te spreken, hoewel ik zeker weet, dat zijn hart van vreugde moet geklopt hebben toen hij „De Dolle” daar zoo bezig zag! En waarom durfde hij niet? Omdat hij bang voor Langejan en den Dordschen kruidenier is. Spreek het tegen als gij kunt!”

„Hoor eens, Jaap,” antwoordde de schipper korzelig, „ik kan niet gelooven dat de Ruwaard van Putten onzen Michiel zoo onder den duim heeft. De man zal wel voorzichtig zijn en De Ruyter genoeg raadplegen, terwijl deze van zijnen kant alweer zeemanschap gebruikt om te zorgen, dat er geen geharrewar in de kombuis komt, want dan loopt alles in het honderd. En of hij Kapitein Van Brakel wel prijzen zal, als die uit den band springt om op zijn eigen vedeltje te gaan dansen, dat geloof ik niet. Waarheen zou het moeten, als ieder Kapitein dat voorbeeld volgde? Neen, Jaap, orde moet er zijn of er komt geen stuk van terecht.”

„Och, zwijg, kerel! Gij zijt geen matroos op de vloot geweest. Ge moet, als ik, onder Keesje bij Voorland gevochten hebben en dan later hooren, dat De Ruyter hem bij de Heeren aanklaagt, omdat hij, Keesje, weet-je, zijnen plicht niet gedaan heeft!” ¹⁾

„Had De Ruyter dan ongelijk? Tromp stond toch onder hem en moest de bevelen volgen, welke gegeven waren. Hij deed het niet en wat waren de gevolgen?”

„Keesje heeft niet goed gedaan, ik spreek het niet tegen.

1) Keesje was de bijnaam, dien de matrozen aan den Luitenant-Admiraal Cornelis Tromp gegeven hadden. De Ruyter schreef aan Tromp den noodlottigen, hoewel roemrijken uitslag van het zeegevecht tegen de Engelschen op den vierden en vijfden Augustus 1666 toe. Het gevolg hiervan was, dat Tromp ontslagen werd. Zelfs werd het hem verboden op de vloot te komen.

Maar hij deed het niet uit haat of wrok, of omdat hij er voor bedankte om onder De Ruyter te staan, zooals ze beliefden te vertellen. Hoewel hij er wel redenen toe had liet hij den De Witten-vriend niet dáárom in den steek. En wat deed de Regeering? Ten believe van De Ruyter heeft Langejan met Keesje omgesprongen, alsof hij een kwájongen voor had. Nu weet gij ineens, waarom ik geen Bestevaêrs-kindje ben, begrepen?"

„Het valt mij tegen Jaap, en erg ook!"

„Denkt gij, dat het mij ook niet hindert? Maar luister! Ik ga naar Den Haag om Langejan de waarheid te zeggen. Er mag van komen, wat ervan komen wil! En als ik hem mijne preek voorgepreekt heb, dan zal het niet lang meer duren, of Keesje en Bestevaêr zijn het eens! Dan zal het heelemaal „Oranje boven!" zijn. De landverraders hebben nu al water in den wijn moeten doen, doch wacht maar, over eenige dagen drinken ze niets dan klinkklaar water en zal de Prins van Oranje zijn, wat zijn Vader en Grootvader geweest zijn! Gij zult het zien! En om te beginnen, hier op deze oude schuit, die niet meer deugt om bot te gaan vangen, hier zeg ik alleman, als Keesje en Bestevaêr samen de zaakjes bedisselen, dan ben ik weer op de vloot, en ik schreeuw nog tienmaal harder dan nu: „Leve Bestevaêr! Leve Keesje! Oranje boven!"

Jaap was nu heelemaal opgewonden en als Mr. Johan De Witt op het oogenblik aanboord van de veerschuit geweest was, dan had Jaap hem nu al gezegd, wat hij later op het Groene Zoodje te 's-Gravenhage het mishandelde lijk van den grootsten Staatsman van dien tijd toeschreeuwen zou.

Maar zóóver was het nog niet, hoewel het toch niet lang meer duren zou.

Zoodra Jaap zoo luid zijn „Oranje boven!" hooren liet, trachtten de drie mannen in het vooronder het hem na te roepen; maar het kwam er zoo zwak en akelig uit, dat men het amper hooren kon.

De drie jongens, die boven gebleven waren, hadden zich beter gehouden, en het heele gesprek van Jaap en den schipper met aandacht van a tot z aangehoord.

„Ik ga eens boven kijken of de jongens zich goed houden,” sprak Kapitein Van Oldenburg en klauterde, wit als een beddelaken, het vooronder uit, doch bleef halverwegen steken. Hij kon het niet verder brengen.

„Welja, laat ik ook eens gaan kijken,” zeide Gijssels, doch toen hij zag dat Kapitein Van Oldenburg met zijn breed en zwaar lichaam den uitgang heelemaal dichtstopte, trok hij hem aan zijnen bemodderden en natten wapenrok en riep: „Ga, alsjeblief, toch door, Kapitein! Het wordt hier wat al te warm.”

Maar de Kapitein was meer dood dan levend en hoorde niets van alles, wat men hem vroeg of zeide.

„Kapitein, ga door! We stikken hier!” schreeuwden nu Gijssels en Burgemeester Vermere in koor.

„Jongens, ze roepen beneden! Ze krijgen het daar in dat nauwe hokje zeker te kwaad,” zeide Michiel.

„Laten we samen den Kapitein uit dat gat naar boven trekken,” sprak Willem. „De goede man wilde er uit.”

Jan en Michiel vonden dat goed en begonnen, den Kapitein onder de oksels nemende, uit alle macht te trekken.

Maar al hunne moeite was vergeefs.

„Zeg, schipper, hebt gij soms ook eenen kurkentrekker aanboord?” vroeg Jaap. „Zulk een ding kan hier dienst doen.”

„Ja, waarom?”

„Wel, die kurk daar zit zoo vast in den hals van de flesch, dat ze het ding er met drie man niet uit kunnen trekken,” antwoordde Jaap op spottenden toon.

De schipper lachte en zei: „Ze zijn er nog niet. Straks krijgen we een buitje! Dan zullen we nog wat anders beleven!”

„Benauwd, benauwd! Kapitein, ga dan toch op zij!” klonk het uit het vooronder.

„Ik zal eens helpen, jongens,” zeide Jaap, terwijl hij nadertrad. „Wat er in kon, moet er ook uit kunnen! Een — twee — drie — halloh! Frisch op!”

Maar ook Jaaps krachten schoten te kort. Blijkbaar bleef de Kapitein „haken” aan het gevest van zijnen degen.

„Als het slot niet uitschieten wil, moet men het wat smeren,” riep de schippersknecht, die heel leuk tegen den mast bleef leunen, luid lachend.

„Te drommel, ja!” zei Jaap.

Hierop nam hij eene puts, schepte die vol water en goot ze over den Kapitein uit.

Het hielp wät; maar niet veel.

„Nog eens voor hetzelfde geld!” zeide Jaap en andermaal kreeg de Kapitein eene puts vol zeewater over het lijf.

„Hij zakt! Hij zakt!” riep de schipper en lachte, dat hij schaterde waar Kapitein Van Oldenburg statig naar omlaag ging.

„De schoot komt los! Nog een putsje, Japie!” dus liet de knecht zich hooren.

„Er zal waarlijk niets anders op zitten,” bromde Jaap en goot nog eens de puts over het hoofd van den armen Kapitein ledig.

„Hij duikt onder!” juichte de knecht.

Dat was werkelijk zoo. Langzaam, maar zeker verdween het dikke bovenlijf van Kapitein Van Oldenburg in het vooronder, waar hij als een stuk lood op de andere twee medereizigers neerplofte.

En die twee hadden niemendal tegen te pruttelen; ze schenen het volkomen goed te vinden.

Geen wonder! Ze waren beiden buiten westen.

„Zeepsop uit de groote waschtobbe is overal goed voor,” riep Jaap en begon terstond eenige putsen water in het vooronder te smijten.

„Laat je dat! Laat je dat?” schreeuwde Willem Vermere en kwam regelrecht op Jaap af.

Maar de jongen had te veel op zijne krachten gerekend. Opeens werd hij draaierig en ging hij languit op het dek liggen zonder één lid van zijn lichaam te bewegen.

Geen wonder. De bui kwam zich met een uitschot van wind aankondigen en de oude schuit begon heel raar te doen.

Weldra kreeg Jan Roman het ook te kwaad.

Michiel hield zich het langst van allen goed; maar ten slotte moest hij toch ook de vlag strijken en zich op genade of ongenade overgeven aan de machtige vijandin, die zeeziekte heet.

Meer dan vijf uren lang moest de schipper sukkel en eer hij aanwal kwam. Te Vlissingen had hij niet kunnen komen. Bij Rammekens liep hij de haven van Middelburg in. Het fort Rammekens was, als zoovele sterkten in ons land, onbezet, ja zelfs onbewoond.

Maar eenmaal uit de Schelde en in stil water liet de zeeziekte hare offers los, en toen de zes passagiers aan den wal gesukkeld waren en op den zeedijk aan het loopen gingen, waren ze weldra geheel hersteld en verlangden ze alleen naar een goed maal eten.

„Daar is het huis van den Opzichter aan de Zuid-watering,” zeide Burgemeester Vermere. „Daar zullen ze zeker wel een stuk brood hebben om onzen honger te stillen!”

„En een vuur om ons te drogen,” sprak Kapitein Van Oldenburg. „Brrr, ik heb koude, alsof ik de koorts heb.”

Gelukkig vonden ze bij de vrouw van den Opzichter alles, wat ze wenschten. Zij was juist bezig met den oven te stoken, zoodat het in het bakhok aardig warm was.

De zes reizigers namen er plaats in, en nadat ze daar een paar uurtjes gezeten en zich aan brood met stroop en een paar glazen bier te goed gedaan hadden, stapten ze naar Vlissingen, waar ze pas tegen den middag aankwamen.

„En daarvoor heeft Deunink ons nu op zijnen mestwagen

bijna geledebraakt om pas met slaan van twaalven te Vlissingen te zijn," zuchtte Gijssels.

„En om bemodderd en doornat aan te komen," bromde Kapitein Van Oldenburg, die half opgedroogd toch bijna nog niet toonbaar was. Gaarne had onze wakkere Kapitein eene betere vertooning gemaakt, en wij weten ook, dat hij zich in zijn beste pak gestoken had. Niemand echter maakte er aanmerkingen op, ja, enkelen waren er, die luid genoeg zeiden dat hij het hooren kon: „Nü, die is ook niet in het kabelgat gekropen toen ze aan het bakkeleien waren. Wat ziet me die man er uit."

Toch was er van hetgeen er te Aardenburg gebeurd was nog niet veel meer dan een los gerucht in omloop en velen vermaakten zich kostelijk met den bemodderden Kapitein en zijn gehavend reisgezelschap, doch nauwelijks vernam men uit den mond van die mannen en jongens de geheele geschiedenis, of het lachen maakte plaats voor vroolijk gejuich, en de gehavende kleeding werd bijna beschouwd als een aan flarden geschoten vaandel, dat men tegenover eenen machtigen vijand triomfantelijk omhoog gehouden had. Dat ze ten opzichte van die kleeding geheel bezijden de waarheid waren, wisten de Vlissingers niet, en de Aardenburgers pasten wel op aan de zaak geene andere verklaring te geven.

Bemodderde en natte pakken, strepen van braamdorens, builen in het hoofd van het tegen elkander bonzen op Deuninks mestwagen, ja, zelfs de vermoedheid van de zes reizigers, alles, alles schreef men toe aan de gevolgen van het dappere vechten tegen de Franschen.

Iedereen wilde kennis maken met die zes.

Zelfs de jongens werden ook als helden beschouwd; ze hadden maar te spreken om alles te krijgen, wat ze hebben wilden, en — dat vonden ze wat prettig.

Maar Burgemeester Vermere, Kapitein Van Oldenburg en Gijssels, die niet vertelden hoe het eigenlijk kwam, dat ze

er zoo toegetakeld uitzagen, waren bang, dat de veerschipper komen en ophelderden zou, hoe de vork in den steel zat. Daarom besloten ze, na den Magistraat van Vlissingen een en ander verteld te hebben, in vredesnaam, met het havelooze pak aan, maar gauw door te trekken naar Middelburg, om vandaar maar weer gauw naar Holland te vertrekken.

ZESDE HOOFDSTUK.

E i n d e l i j k i n H o l l a n d .

„Ik zou liefst zoo weinig mogelijk varen,” zeide Burgemeester Vermere, die aan het tochtje van Breskens tot Vlissingen heelemaal zijne bekomst scheen te hebben.

„En ik ook,” sprak Kapitein Van Oldenburg, die het klamme zweet nog op het voorhoofd voelde komen, als hij aan het oogenblik dacht, waarin hij zoo ellendig naar en akelig in het gat van het vooronder hing.

„In Zeeland reizen en niet varen, zal moeielijk gaan,” meende Gijssels.

„Laat mij het reisplan maken,” zeide Burgemeester Vermere. „Ik doe de reis naar Holland nu voor de derde maal. We huren hier eene karos en laten ons naar Middelburg brengen, waar we even vertoeven moeten om de Regeering van het Gewest op de hoogte der zaak te brengen. Van Middelburg rijden we dan naar het veer van Arnemuiden en laten ons overzetten op Zuid-Beveland.”

„Dus toch varen?” mompelde Kapitein Van Oldenburg. „Maar een knappe jongen, die me alweer in een vooronder krijgt, dat zeg ik.”

„Het Sloe is geen boos vaarwater, Kapitein! Wij kunnen er gemakkelijk in een klein half uur over. Zijn we eenmaal

op Zuid-Beveland dan huren we daar weer eene karos....”

„Met mest gevoerd en strooien biesjes opgemonterd,” bromde de Kapitein.

Burgemeester Vermere en de anderen lachten om het ontevreden gebrom van den dapperen man, en de eerste vervolgde: „Van het Sloe af rijden we dan tot Ierseke. Hier laten we ons weer overzetten....”

„Nee maar, varen zullen we in het geheel niet. Let op, eer we den Brabantschen wal bereikt hebben ben ik al in een volslagen zeeman veranderd,” zeide de Kapitein. „Goed, goed, er mogen best twee Michiels op zee zijn; ze zullen elkander niet bijten. Ga voort, Burgemeester!”

„De veerman van Ierseke brengt ons naar den Toolschen wal. Daar huren wij alweer eenen wagen en rijden naar Tolen, waar ze ons over de Eendracht zetten zullen....”

„Om ons proefstuk in het verdrinken af te leggen,” riep de Kapitein uit, en hij liet er zulk eenen diepen zucht op volgen, dat heel het gezelschap in den lach schoot.

„Aan dat proefstuk waag ik mij niet,” hervatte de Burgemeester, „en het zal ook niet noodig zijn. Wij zullen wel zonder ongelukken den Brabantschen wal halen en vandaar gaat de reis, als van een leien dakje naar Geertruidenberg.”

Het reisplan van onzen waardigen Aardenburgschen Magistraat was zoo eenvoudig mogelijk, doch de uitvoering zou evenwel heel wat te wenschen overlaten. Reeds te Vlissingen begonnen de tegenspoeden, want eene karos was nergens te huur, zoodat men zich moest vergenoegen met een open boeren speelwagentje, dat evenwel in het gebruik zeer medeviel, vooral ook omdat het prachtig zomerweder was en men naar Middelburg eenen heerlijk aangelegden en uitmuntend onderhouden rijweg vond vol leven en bedrijvigheid. De jongens, die zoowel als Gijssels, nog nimmer hunne woonstreek verlaten hadden, keken de oogen uit op de menigte van buitenplaatsen, die men aan dezen straatweg vond. De kooplieden, schatrijk door de voordeelen, die

de West- en Oost-Indische compagniën afwierpen, gaven van dien rijkdom vooral blijk in het aanleggen hunner buitenplaatsen en daar de een niet voor den ander wilde onderdoen, zoo was de eene plaats al mooier dan de andere. En wat lag dat Oostsouburg daar mooi. Al de huizen waren weggedoken achter en onder de hooge iepen en linden, die aan beide zijden van den rijweg geplaatst waren. Niets was hier te zien van de onzindelijke, zelfs groezelige armoede, die men dicht bij de grenzen van de Spaansche Nederlanden zoo algemeen aantrof. Alles kondigde, zelfs te midden van den oorlog eene welvaart aan, welke onze Aardenburgers bijna jaloersch maakte.

„Wat is dat Walcheren een mooi land,” zeide Gijsels.

„Ja, en niet alleen mooi, maar ook buitengewoon sterk voor den vijand. Prinses Amalia, de Grootmoeder van Zijne Hoogheid, heeft het plan om, als de Franschen nog verder doordringen, zich met Zijne Hoogheid hierheen te begeven, omdat ze nergens veiliger zijn.”

„Wat,” riep Kapitein Van Oldenburg, „wat, zou een Oranje in tijden van gevaar zijnen post verlaten? Dat is nog nooit gebeurd en het zal niet gebeuren ook, tenzij hij er vechtend heenwijkt, en als hij zich dan houdt aan de meening van zijnen Overgrootvader, Prins Willem I, dan zal ik, als ze mij vóór dien tijd het licht niet uitblazen, nog menigen wapenrok kunnen verslijten, want die Prins hield het ervoor, dat alleen Walcheren vijftiwintig jaar lang den strijd tegen Spanje zou kunnen voortzetten.”

Onder aangenamen kout was men te Middelburg eer men het wist en daar het oponthoud, tot spijt van de jongens, die nog nimmer zulk eene mooie stad gezien hadden, zeer kort duurde, kwam men tegen vier uren te Arnemuiden aan, waar ze in het bootje van den veerman stapten.

„De Sinjeurs treffen het niet,” zeide de veerman dadelijk.

„Wel, waarom niet? Komt er storm?” vroeg Gijsels.

„Niet te hopen, Sinjeurs, maar de tocht zal lang duren.”

„En ik zie aan den overkant de menschen langs den dijk loopen!” merkte de Kapitein aan.

„Die zie ik ook, Kapitein, maar we kunnen er niet regelrecht heen en moeten, omdat het laag water is, eenen grooten omweg maken; want midden in het Sloe ligt eene groote zandbank waarover men alleen met hoogwater kan.”

De voorspelling van den veerman kwam uit, want het was al over half zes eer men op Zuid-Beveland aanwal kwam, en alleen heel in de verte zag men een huis.

„En avant,” kommandeerde de Kapitein. „Als we hier blijven staan, vorderen we geen zier, en ik vind het hier vrij vervelend.”

Met trage en moeielijke schreden liep men langs den dijk, die door de regenbuien, welke des voormiddags gevallen waren, vrij glibberig was, voort.

„Een huisje! Een huisje!” riep Michiel, die wat vooruit geloopt was, na eene minuut of tien.

„Waar, jongen?” vroeg Gijssels.

„Daar onder aan den dijk!”

„Ge hebt gelijk, jongen! Heeren, daar is een huisje!” sprak Gijssels tot Vermere en Van Oldenburg.

„Dan er op af!” liet Vermere zich hooren.

Het gezelschap verhaastte zijne schreden en kwam vrij spoedig bij het huisje aan, dat, van naderbij bekeken, eene kleine en erg vervallen boeren-hofstede bleek te zijn.

„Zeg eens, vriendschap,” riep Gijssels aan den boer, die bezig was de kippen te voeren, „zeg eens, vriendschap, hoeveel kost eene karos naar Ierseke?”

„Niemandal, Sinjeur,” antwoordde de boer leuk.

„Niemandal? Goedkooper kan het niet!”

„Dat geloof ik ook,” hernam de boer.

„Zoudt gij dan wel zoo goed willen zijn in te spannen?” verzocht Vermere.

„Als de Heeren me dan maar eene karos geven willen, want ik heb er geen,” klonk het droog.

Nu begreep men waarom eene karos hier zoo goedkoop te huren was.

„Maar hebt gij dan geenen boerenwagen?” vroeg Vermere.

„Jawel, maar die is bij den wagenmaker te 's-Heerenhoek. Ik heb op het oogenblik niets anders dan eene slede waarmede ik eggen en ploegen naar het land breng.”

„Is dat hier een land,” zeide Kapitein Van Oldenburg, die meest altijd in Holland vertoefd had, waar men, even als nu nog, in vele opzichten veel gemakkelijker reizen kan dan in andere provinciën. „Hebt ge dan niet eene driewiels-kar, kerel?”

„Eene driewiels-kar? U zegt zoo wat. Ja, ik heb er eene. Ze is wel wat oud; maar, we kunnen probeeren! Hoeveel willen de Heeren kwijt wezen tot Goes?”

„Dat is een slimmerd,” merkte Burgemeester Vermere aan.

„Is drie Zeeuwen te veel?”¹⁾

„Drie Zeeuwen? Zijt gij wel recht frisch, schrokkige kerel? Drie fiksche draaien om de ooren, dat ge niet weet waar het Noorden ligt,” bulderde de Kapitein.

„Neen, daarvoor doe ik het niet,” antwoordde de boer, die wel een broertje van Deunink geleek, zoo leuk mogelijk. „Drie Zeeuwen en geen duit minder!”

„Laten we loopen, Kapitein,” zeide Gijsels. „Mij dunkt, we kunnen het wel tot Goes brengen, en als we te Goes zijn kunnen we altijd zien, wat we doen zullen!”

Men nam met dit voorstel genoegen, en tot spijt van den boer, die het eindelijk zelfs voor éenen Zeeuw, ja, ten slotte het voor eene achtentwintiger doen wilde, ging men verder:

Moede en mat kwam men des avonds te half negen te Goes aan. Het was nog helder licht, doch om nu nog verder te reizen, hieraan was geen denken. De jongens konden geenen voet meer verzetten, wat Kapitein Van Oldenburg

¹⁾ Drie Zeeuwen = drie Zeeuwsche rijksdaalders, ieder van f 2,60.

zeggen deed: „En zulke mannekens willen den lande nog al gaan dienen, als soldaat! Gij moet nog heel wat leeren, vriendjes! Ik ben niet jong meer, maar als men mijnen zin deed dan zou ik veel liever naar Ierseke willen loopen dan hier blijven.”

„Ik niet,” zeide Gijssels, „ik heb trek in eten en zou wel naar bed willen ook.”

Er werd nu een logement opgezocht en spoedig zat men daar aan tafel om aan brood, ham en kropsalade een stevig avondmaal te doen. De logement-houder meende dat de Sinjeurs het verstandigst doen zouden, als ze den volgenden morgen om half vier met eene schuit naar Stavenisse gingen. Burgemeester Vermere en Gijssels vonden het goed, doch toen de eerste aan den Kapitein vroeg: „Vindt de Kapitein dat ook goed?” zag men dat hij ingeslapen was met eene vork vol sla in de eene en een half afgekloven hammebeen in de andere hand. Men wekte hem, doch pas had men het voorstel gedaan of hij zeide: „Goed, goed,” en dommelde alweder in.

„Laat hem maar zitten, hospes,” zeide de Burgemeester. „Hij zal niet wegloopen. Wek ons om half drie. Wel te rusten!”

Toen onze vrienden den volgenden morgen met de schemering beneden in de gelagkamer kwamen, vonden ze daar den Kapitein nog altijd slapende, en slechts met groote moeite liet hij zich wekken om het ontbijt te nemen en dan te vertrekken.

De reis was vrij voorspoedig en geen der zes wist van zeeziekte, ja, Kapitein Van Oldenburg was zoo vol vertrouwen in den schipper, dat hij diens voorstel, liever naar Sint-Maartensdijk te varen, terstond aannam. Als ze te Sint-Maartensdijk waren, konden ze in korter tijd Tolen bereiken dan van Stavenisse af.

Het scheen werkelijk dat nu al hunne ramspoeden geleden waren; want, na, voor betrekkelijk weinig geld gestadig

voortgereisd te zijn, doch meestal te voet, kwamen zij te drie uren in den namiddag te Steenberg en aan.

Thans was het onzen reizigers evenwel onmogelijk verder te reizen. Vooral de drie jongens sliepen waar ze zaten. Daarom besloot Burgemeester Vermere te Steenberg en een uur of vier uit te rusten en dan weer verder te gaan.

Te acht uren werd de tocht in eene boerenkar voortgezet.

Het paard, dat er voor stond, liep met zijne vracht op een akelig sukkeldrafje voort, doch geen van het gezelschap had den moed, den voerman aan te sporen zijn paard wat harder te laten loopen. De reis naar Breskens met Deuninks mestwagen en wilde paarden, lag immers nog te versch in hun geheugen? Zulk een wilde rit stond niemand hunner aan.

Toen men zoo wat een paar uren gereden had, vroeg Burgemeester Vermere, die de reis naar Holland nog nooit zóó gemaakt had en dus in deze streken evenmin den weg wist, als een der andere Heeren: „Zijn we er haast, huisman?”

De veerman scheen wat doof te zijn en zijn pijpje, dat nog niet uit den mond geweest was, wat terzijde schuivend, vroeg hij: „Vraagt de Sinjeur wat?”

„Ja, of we er nog niet gauw zijn?” herhaalde de Burgemeester, doch op wat luider toon.

„Nu over een half uurken zullen we niet zoo heel ver meer van Bergen af zijn, denk ik. Het rijdt hier anders erg zwaar.”

„Bergen?” dacht Kapitein Van Oldenburg. „Maar hij zal Geertruidenberg zoo noemen. Het volk zegt altijd „Den Berg” en dat scheelt voor zulk eenen dooven kwartel zooveel niet.”

Werkelijk zag men in de verte reeds de huizen en torens van eene versterkte stad.

„Dat moet Geertruidenberg wezen,” dacht Kapitein Van Oldenburg, en hoewel hij natuurlijk het beleg dier stad in 1593 niet bijgewoond had, wilde hij toch toonen, dat hij als krijgsman de oorlogsgeschiedenis van het land kende. Hij

stootte Gijsels aan en zei: „Het ging er hier in 1593 om dezen tijd warmer toe dan nu op het oogenblik.”

„Zoo,” zei Gijsels, die voor verzet misschien wel het twintigste pijpje stopte. „Zoo, ja, dat kan wel. Het is er nu stil.”

„Wat was er toen te doen?” vroeg Vermere.

„Wel, den vijftwintigsten Juni van het jaar 1593 nam Prins Maurits, na een roemrijk beleg van de land- en waterzijde, deze stad op de Spanjaarden in,” was het antwoord. „Kijk, men kan nog overblijfselen van de loopgraven zien.”

De Kapitein wees op een paar droge slooten.

„Hier had de Prins zijn legerkamp opgeslagen, neen, wacht, dat was.... dat was....”

De Kapitein keek eens rond.

„Ja, het was toch hier. Zoo op het oogenblik zijn we er. Kijk, daar bij dien driesprong!”

„Ge zijt er toch niet bij geweest?” vroeg Gijsels.

„Bij geweest? Wel oud, drieënzestig, ja, maar nog niet bij de honderd,” zeide de Kapitein.

„Maar hoe weet ge het dan zoo?” vroeg Vermere.

„Neem me niet kwalijk, Burgemeester, maar ik had u voor snuggerder aangezien. Een man van het oorlogswapen moet de kaart van het land en de geschiedenis van het land op zijn duimpje kennen!”

„Weet ge dan hier den weg?” klonk de verwonderde vraag van Gijsels.

Kapitein Van Oldenburg begon vreeselijk hard te lachen en riep uit: „Maar, manlief, hoe kunt ge toch zoodom zijn om zóó iets nog te vragen? Het was, omdat we moede waren en daarom verkozen te rijden, anders had ik u best den weg kunnen wijzen. Ziet ge daar die kleine hoogte?”

De Kapitein wees op een vervallen batterijtje.

„Jawel,” antwoordden Vermere en Gijsels tegelijk.

„Goed, daar stond in vroeger jaren het kasteel. En ziet ge daar dat groote huis?”

„Jawel, heel best; maar zoo bijzonder groot is het toch niet,” sprak Gijsels. „Ik heb er grooter gezien.”

„Dichtbij zou het u meevallen, man! Dat huis is gebouwd van de afbraak van een Karthuizer-klooster. Prins Willem van Oranje liet het tot den grond gelijk maken!”

Vermere en Gijsels waren vol bewondering voor Van Oldenburgs kennis van de geschiedenis dezer streek.

De drie jongens hoorden er niet veel van; want ze waren weer in slaap gevallen en zaten met elkander om het grappigst te knikkebollen.

Daar maakte de voerman eenen draai en reed rechtuit op het huis aan, dat, volgens Van Oldenburg, gebouwd was van de afbraak van een Karthuizer-klooster.

Het kon wel waar zijn; want het zag er oud en vervallen genoeg uit.

Maar dat het in grootte meeviel, als men er dichtbij kwam, was toch niet waar.

Eensklaps hoorde men in dat huis een straatlied zingen.

„Nu is het eene soldaten-herberg,” zeide Van Oldenburg, die voortging zijne wijsheid uit te kramen.

„Als ze maar niet dronken zijn,” sprak Gijsels op half bevreessen toon. „Ik houd niet van dronken soldaten.”

„Stel u gerust, man! Al is een soldaat zoo dronken dat hij geen „pap” kan zeggen, het ontzag voor zijne meerderen verliest hij nooit,” sprak de Kapitein vol waardigheid.

„Nu kunnen de Sinjeurs rekenen dat ze er zijn. De weg naar de stad wijst zich vanzelf. Ik ga liever niet verder, want dan loop ik eenen tolboom mis,” zeide de voerman.

Het gezelschap stapte uit, betaalde den voerman, die tamelijk vlug terugreed, en stapte de herberg binnen.

Het uithangbord stelde een vreeselijk dikken en roodkleurigen man voor. Hij had eene sjerp om het lijf en eene sabel op zijde, zoo groot, dat deze heelemaal langs den grond sleepte. Gelukkig, dat het er onder stond, anders zou men stellig niet geweten hebben, dat die hoop verf het beeld

van Admiraal De Ruyter voorstelde. En onder dat opschrift las men:

De Buyter op zee staet hier met gemak!
Comt binnen, ick heb van de beste toeback."

Het was dan niet alleen eene herberg, maar ook een „toebacks-huys", waar men voor eenen bepaalden prijs mocht komen stoppen en rooken. En evenals de herbergier nu in een koffiehuis het glas terugkrijgt, waaruit men het bier of wat anders gedronken heeft, zoo ook kreeg de toebacks-huys-houder de pijp terug, waaruit gerookt was.

Maar al had men uit het opschrift niet vernomen, dat men in een „toebacks-huys" was, de walm, die in de lage gang een mensch reeds op de borst sloeg, zou terstond verteld hebben, dat de liefhebbers van het smoken hier druk in de weer waren met van hunnen mond eenen schoorsteen te maken.

De zes reizigers traden de vrij ruime, doch lage zaal hoestend binnen.

In het eerst konden zij niets zien van al den damp.

„Ha, ha, nieuwe toeback-smokers!" riep een der aanwezigen. „Welkom, vrienden! Hoe meer zielen, hoe meer vreugd."

„Pijpen, gauw, Geurt, pijpen!" schreeuwde een ander.

„En een — twee — drie — vier — vijf — zes pottkens bier!" liet een derde zich hooren.

„Dat zijn geene soldaten," fluisterde Vermere zijnen mede-reiziger Gijssels in de ooren.

„Het zijn veekoopers en het volk is smoordronken," sprak Gijssels zuchtend. „Ik ben niemendal op mijn gemak."

„En nu nog een mopsje ter eere van onze vrienden, ja," schreeuwde weer een ander veekoopers, en begon met eene vervaarlijke stem te zingen het volgende lied.

„Die zijn tong te gast wil nooden
Op het hoofdbanquet der goden,
Op een lekker pijpje smoock,
Eël van smaeck end soet van roock,

Voor wiens geur de roos moet wijkken,
 End' haer vlagh met schande strijcken,
 Die in reuck en smaeck voldoet,
 En de geesten laeft en voed,
 Die voeght hem in Ides woningh
 Daer den dapp'ren Françen kooningh
 Op de luyf int harnas staet...."

„Gelogen, gelogen,” liet eene grove stem zich hooren.

„Wat is er gelogen, Dikkie?” vroeg de zanger.

„Dat de Fransche mosjeu hier bij Geurts Ida uithangt!
 Hij moest er eens staan, o ja!”

„Wat zoudt gij dan doen?”

„Ik sloeg heel de tabagie in gruizelementen. Weg met
 den Fransoos! Oranje boven!”

„Dat anders, maat, dat anders.

Oranje boven! De Witten onder,
 Die....”

„Wilt ge wel eens wat voorzichtiger zijn, gij?” zeide
 Geurt, terwijl hij den schreeuwer de hand voor den mond
 legde. „Wilt gij uzelfen aan de galg helpen?”

„Voorzichtig wezen! Voorzichtig? Voor wien?” schreeuwde
 de ruwe man. „Wie zou me hier kwaad kunnen doen?”

„Langejans handen reiken ver! Daarom moet ge voor-
 zichtig zijn,” hernam de ander. „Wie weet wie die nieuwe
 gasten zijn.”

„Loop met Langejan naar de Kleefschien! Hier in
 Bergen op Zoom is men zoo vrij als een vischje in het
 water! Hier heeft Langejan niemendal in de melk te
 brokken.”

„Wat zegt die man? Bergen op Zoom?” vroeg Burge-
 meester Vermere aan zijnen vriend Gijssels.

„Ja, ik hoor het duidelijk,” antwoordde Gijssels, en naar
 den razenden veekooper gaande, vroeg hij: „Hebt gij daar
 zoeven niet Bergen op Zoom gezegd?”

„Ja, wat anders?”

„Wel, dat is daar toch Bergen op Zoom niet? Dat is toch Geertruidenberg?”

„Wie vertelt dat?”

„Wel, die voerman moest ons van Steenberg en naar Geertruidenberg brengen,” zeide Vermere, die ook genaderd was. „Onze reis is daarheen!”

„Och, geloof dat volk niet; de lui zijn dronken,” barstte Kapitein Van Oldenburg uit.

„Dronken? Dronken? Wie durft dat zeggen?” bulderde dezelfde ruwe kerel. „Wij dronken? Wat moois!”

„Wie dat durft? Wel, ik, man! Ik, heelemaal alleen! Begrepen?” riep Kapitein Van Oldenburg, die wel eens vreeselijk kon doorslaan, doch niettemin buitengewoon veel moed bezat.

„En wie is die ik?” vroeg de dronken man nu.

„Die ik heet Kapitein Van Oldenburg, die pas eergisteren nacht den Fransoos van Aardenburg heeft helpen verjagen! Hier ben ik! Ik sta mijnen man!”

„Wat vertelt gij van Aardenburg? Hebben de Franschen daar klopp gehad?” vroeg een der anderen.

„Niet zuinig ook, zou ik meenen,” antwoordde de Kapitein.

„Van u alleen misschien?” vroeg dezelfde man wat ongeloofig.

„Neen, een heel leger van achtduizend Franschen is op den loop gegaan voor amper vierhonderd Aardenburgers en soldaten. Wij zijn er alle zes bij geweest.”

„Hebben dan die jongens ook al meê gevochten?” vroeg Geurt. „Die jongens ook al?”

„Ja, en de vrouwen deden even goed meê!”

„Man, man, ik geloof dat ge met spek schiet. Het kan niet zijn,” riep Geurt. „We zouden er toch hier in Bergen op Zoom lichtelijk wat van gehoord hebben.”

„En ik, Burgemeester van Aardenburg, verzeker het u. We zijn op reis naar Holland om het den Hoog Edel Mo-

genden Heeren der Staten Generaal en den Prins te gaan mede deelen!”

„Maar wat doet Uwe Edelheid dan toch hier te Bergen op Zoom?” vroeg Geurt, die opeens begon met heel beleefd te wezen. „Dat is immers geheel en al buiten den koers.”

„Ja, een voerman uit Steenberg en heeft ons hier gebracht. Wij wisten den weg niet,” sprak Gijsels.

„Met uwe permissie, ik wist den weg wel; maar het *bergt* hier al den drommel! Steenberg, Zevenbergen, Geertruidenberg, Bergen op Zoom, Wagenberg, Zandberg, de Welberg! Al die bergen zijn instaat zelfs het geheugen van eenen Luitenant-Generaal in de war te brengen,” zeide de Kapitein, die nu opeens zoo met zijne bekendheid van de krijgsgeschiedenis in het zonnetje gezet werd.

„Komaan,” zeide Burgemeester Vermere, „op het laatst komen we [nog te Antwerpen en kunnen we niet beter doen, dan weer maar naar Aardenburg terugkeeren. Hoe is het mogelijk dat die doove voerman zoo dom was!”

„Uwe Edelheid vergeet dat doove menschen soms maar half goed hooren,” zeide een veekoper. „Hier Bergen op Zoom wordt door het volk „Bergen” en Geertruidenberg altijd „Den Berg” genoemd. Een gewoon mensch zou zich hierin best kunnen vergissen, hoeveel te meer een doove.”

„Met dat al zijn we weer heel wat tijd verloren, en hoe komen we nu te Geertruidenberg?” vroeg Gijsels.

„Zeg „Den Berg”, man,” bromde de Kapitein, „anders landen we ten slotte nog te Bergen in Henegouwen aan.”

„Nu, nu,” zeide de herbergier, „er is wel tijd verloren, Uwe Edelheid! Maar terwille van de dappere Aardenburgers laat ik Uwe Edelheid met uw gezelschap naar den Moerdijk brengen. Deze Heeren,” — hij wees op de veekopers, — „moeten met twintig koeien naar Holland!”

„De reis wordt er niet schooner op,” mompelde Gijsels. „We zijn nu al in een koeien-gezelschap aangeland, wie

weet of wij niet als varkenshoeders bij den Prins komen!"

„Geen nood, man!" sprak Geurt, die hem verstaan had. „De koeien zijn al lang vooruit. Maar stil, daar moet ik bij zijn!"

Toen Geurt dit gezegd had, snelde hij naar buiten waar de zes veekoopers, bij gebrek aan een beeld van den Prins, bezig waren het zoogenaamde beeld van De Ruyter te versieren met eenen verbazend grooten krans van dennengroen, waartusschen men eenige gele paardenbloemen gestoken had.

„Lang zal hij leven! Lang leve Bestevaër! Lang leve de Prins! Lang leven de Aardenburgers! Weg met de Witten en de Fransozen! Hoezee! Hoezee!"

Al isser ons Prinsje noch so cleyn, Hoezee!
Alevel sal Hij Stadt-Houder zijn! Hoezee!

Weg met Langejan en zijne kornuiten! Leven de Franschen-vijanden! Vivat! Oranje boven!"

Het was niet uit te maken wie er het hardste schreeuwde, Geurt met zijne veekoopers, of onze zes Aardenburgers.

Gedurende de enkele oogenblikken dat onze vrienden met den herbergier gesproken hadden, waren de veekoopers naar buiten gegaan en hadden daar van eenen marskramer vernomen dat de onzen den slag bij Solebay gewonnen hadden en dat er in Bergen eene boodschap gekomen was, dat de Franschen, die met eene groote overmacht voor Aardenburg gekomen waren, daar niet alleen het hoofd gestooten hadden, maar ook bij duizenden gevangen genomen of gesneuveld waren. Men geloofde er in Bergen niet al te veel van, en dat kwam door die duizenden gesneuvelden en gevangenen, waarvan het gerucht sprak. Kort daarop echter was een renbode uit Hulst gekomen en die had de waarheid van het gerucht bevestigd, doch alleen van de duizenden gesneuvelden en gevangenen honderden gemaakt. Dit feit kon dus niet gelochend worden, en terstond liet de Bevel-

hebber der stad overal de vlaggen uitsteken en gaf hij last dat men des avonds ter eere van die schitterende overwinning op de wallen teertonnen branden zou.

Het bericht, dat die marskramer bracht, was oorzaak geweest, dat de veekoopers op hunne manier ook hunne blijdschap wilden toonen en daarom het leelijke beeld van De Ruyter, natuurlijk bij gebrek aan wat beters, omkranst hadden.

Maar de pret mocht niet te lang duren; men moest op reis. De veekoopers hadden geen tijd te verliezen, zoo ze met hun vee, tegelijk of wat vroeger aan den Moerdijk wilden wezen, en de zes Aardenburgers hadden zich te haasten, anders was een ander hun voor geweest en zouden ze oud nieuws brengen.

De reis werd dus spoedig ondernomen en — gelukkig, nu geheel zonder hindernissen. De veekoopers, die in deze streken bekend en aan het reizen gewoon waren, brachten de Aardenburgers goed en wel te Dordrecht en van Dordrecht zelfs naar Schoonhoven.

En overal waar zij kwamen, vertelde men terloops, wat er verlopen Zaterdag- en Zondagnacht te Aardenburg gebeurd was.

Geen wonder, dat het getal Franschen gaandeweg tot twintigduizend aangroeide, en het getal der dappere verdedigers tot veertig inkromp.

Maar wat deden deze getallen er toe?

Omgekeerd zelfs zou het goed geweest zijn!

De Franschman was niet onoverwinnlijk!

De mannen, die het eenmaal tegen het machtige Spanje dorsten opnemen, konden nog wel wat.

De dappere Aardenburgers hadden het getoond.

„Hoezee! Hoezee! Van Aardenburg begint de victorie!”

„Neen, van Solebay!”

„Van Aardenburg en Solebay beide! Hoezee! Hoezee!”

De vrouw, die met angstige blikken om zich heen gezien

had of er geen Fransche roover kwam om haar huis te plunderen en hare kinderen te dooden, vatte moed en riep: „Hoezee,” en voegde er in stilte bij: „Oranje boven!”

De man, die den moed geheel verloren had en bijna onverschillig bij de pakken neerzat, kwam tot het besef, dat hij toch ook nog wel wat kon, en dat hij in alle gevallen voor de Aardenburgers niet behoefde onder te doen. En met frisschen moed de toekomst, hoe akelig die er ook nog uitzag, te gemoet tredende, juichte ook hij: „Hoezee! Vivat Oranje!”

De grijsaard wiens beenen het lichaam niet meer dragen konden, en wiens armen door den ouderdom verzwakt waren, keek met vlammende oogen rond, baldé de hand tot eene vuist en zuchtte: „Och, kon ik nog maar! Kon ik nog maar!”

Het oude moedertje, dat van de liefdadigheid der rijke burgers in een bestjeshuis leefde, en die niets, niets meer doen kon, dan bedaard wachten of de dood geen einde aan haar leven kwam maken, zocht haar Psalmboek op en met bevende stem klonk het:

„Gij volkeren des aerdtrijsks al,
Singt den Heere met blij geschal,
En dient hem met herten verheught,
Verschijnt voor sijn aenschijn met vreught.”

Geen wonder, dat de zes Aardenburgers bij het hooren en zien van de vreugde, die hunne tijding overal verwekte, op de moeielijkheden van de reis niet meer lett'en en alle doorgestane ellende vergaten.

Te Gouda gingen ze uit elkander.

Burgemeester Vermere en Gijssels togen, met belofte aan de jongens, dat ze afscheid zouden komen nemen vóór ze naar Aardenburg terugkeerden, naar Den Haag om de Hóog Edel Mogenden te zeggen, wat er geschied was, en de overige vier gingen naar het legerkamp van den Prins om daar de blijde tijding mede te deelen, den dienst te

hervatten of voor het eerst in oorlogsdienst te treden en het gevaar opnieuw onder de oogen te zien.

Des Donderdags in de vroege kwamen zij te Bodegraven aan, waar ze door den Prins ontvangen werden, die terstond zooveel mogelijk overal de tijding van de schoone overwinning liet mededeelen om den moed van zijn volk te verhoogen. Het behoud van Aardenburg scheen hem evenwel minder blijdschap te doen; want ook hij was van de meening, dat Aardenburg, als vesting, al bitter weinig te beduiden had, en dat de vestingwerken dus best konden gesloopt worden.

Dat zou men ook wel moeten opmaken uit hetgeen men in de jaarboeken van Aardenburg geschreven vindt:

„Prins Willem III kwam den 19 April 1673 te Aardenburg. Hij werd met groot gejuich en veel vreugde ontvangen.

Hij bezag alles, maar er is van eenige erkenenis, of eerbewijs ter belooning van Staatswege, geen het minste blijk aanwezig.

Toen Burgemeester Vermere twee dagen later afscheid van zijnen zoon en diens twee makkers nam, hoorde hij van hen, dat ze bij elkander en onder bevel van Kapitein Van Oldenburg zouden blijven. Zij behoorden tot de afdeeling soldaten, die onder bevel van den Overste Pain-et-Vin stonden en zouden genoodzaakt zijn, met dezen man in zijne schande te deelen. Doch hierover in een der volgende hoofdstukken.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Een bode uit Zeeland.

De kerk te Bodegraven ging op Zondag-morgen, den derden Juli 1672, omstreeks half twaalf uit.

„Ze verdienen hun geld toch gemakkelijk, zeg ik. Twee

keer in de week eene preek van het jaar nul voorlezen, de gemeente wat laten zingen om dan op de werkdagen vier of vijf keer vrageschool te houden, het loopt te grof, zeg ik. Goeien morgen, buurman!"¹⁾

Hij, die zoo sprak, was Cornelis Korssen, de wagenmaker van het dorp, en de aangesprokene was Gerrit De Lange, een eenvoudige kaasboer, die even buiten de kom van de gemeente woonde, en iederen dag gelegenheid had te zien, hoe lustig en druk het in het legerkamp toeging. In het dorp zelf had de Prins van Oranje zijn hoofdkwartier.

De kaasboer begon eerst met den wagenmaker zijn „goeien morgen" te beantwoorden en zeide toen: „Ja, Domine heeft het kort, heel kort gemaakt. De oude man preekte altijd van halftien tot twaalf uur. Deze doet het korter. Maar Zijne Hoogheid was ter kerke."

„Met „ouwe man" bedoelde de kaasboer den vorigen predikant, die daar jong gekomen en als grijsaard overleden was.

„Nu, wat zou dat? Is de Prins van Oranje dan geen mensch als wij? Mag een Domine onderscheid des persoons maken en korter preeken, omdat hij eenen Prins onder zijn gehoor heeft, die er niet van houdt, lang in de kerk te zitten? Neen, man, in de kerk zijn we allen voor elkander gelijk."

„Wat zal ik zeggen, baas? Zeker mag er om eenen Prins te believeen niet korter gepreekt worden. Maar Zijne Hoogheid was alweer niet wel! Hij heeft een zwak gestel, weet ge. Het gezondste gevoelt hij zich buiten en dan op een paard. En zijn leven is ons allen te dierbaar, om hem ten gevalle de kerk niet wat vroeger te laten uitgaan."

„Er zullen toch nog wel andere mannen van oorlog gevonden worden, die hem desnoods als Kapitein-Generaal zouden kunnen vervangen!"

¹⁾ Vrageschool houden = catechisatie houden.

„Zeker! Maar er steekt meer in den Prins dan een „Kapitein-Generaal voor éénen veldtocht,” weet ge?”

„Een Admiraal misschien ook nog, bedoelt ge?”

„Meer nog,” zeide De Lange, „er steekt een Stadhouder in hem.”

„Zoudt gij dat denken? Ik vrees met groote vreeze, dat er weer niets van komt.”

„En ik begin met elken dag meer moed te krijgen. Ze geven daar in Den Haag Meester Jan en zijne vriendjes harde noten te kraken en bittere pillen te slikken!”

„Ik wilde wel dat hij en zijne kornuiten met dat kraken al hunne kiezen en tanden verloren. Ze verdienen het! Wat hebben ze ons ook aan Frankrijk te verkoopen?”

„Hei, hei! Is dat wel waar?”

„Of dat waar is? Man, hoe zijt ge toch zoo slecht op de hoogte van de zaak. Weet gij dan niet wie ons dien oorlog met Frankrijk en daaronder ook met de drie anderen op den hals gehaald heeft? Weet gij dat niet?”

„Nu, Langejan en zijne vriendjes, dat weet ik wel!”

„Precies! En een van die vriendjes is een zoon van den aartsdeugniet, die al door Zijne Exellentie Prins Maurits op Loevestein achter slot en grendel gezet werd, omdat hij met Frankrijk heulde. De schelm wist te ontsnappen en leefde in Frankrijk als een banjerheer. Er was voor hem geen beter land dan Frankrijk en geen betere Koning dan die mooie Louis, die ons nu op het hart trapt.”

„Dat is niet waar, baas! Hugo De Groot stierf in 1645, en twee jaar vroeger kwam deze Louis, als een jongen van vijf jaar, aan de Regeering. Voor dezen Louis kan hij dus gene voorliefde gehad hebben!”

„Ook al goed. Heeft de Vader geene voorliefde voor dezen Louis of zoogenaamden Zonnekoning gehad, zijn lieve zontje Piet zooveel te meer. Op het oogenblik is hij weer met den Fransoos aan het onderhandelen over den vrede. Spreek het eens tegen, als gij het hart hebt.”

„Wel, als hij maken kan, dat wij vrede krijgen, zoo doet hij, meen ik, een goed werk.

„Een mooi, goed werk, alsjeblijf! Weg de Generaliteitslanden! Weg onze Oost! Weg onze West! Weg zestien millioen voor oorlogskosten! Weg onze roem! Weg onze eer! Weg, alles, alles weg! Maar als er zulk een vrede tot stand komt, dan zullen ze het weten zoo ze dien teekenen! Die Pieter De Groot komt dan alvast niet levend uit onze handen. En ik, Cornelis Korssen, eerzaam wagenmaker van Bodegraven, ben niet alleen, die dit zegt.”¹⁾

„Gij hebt daar nog al zoo iets opgenoemd ook! En als we dan nog vrede met Engeland, Munster en Keulen moeten sluiten en zoo ongeveer op dezelfde voorwaarden, wat zal er dan van ons geld en ons land overschieten?”

„Niemandal! Dan kan de Prins van Oranje, als hij wil, Stadhouders of Graaf, misschien wel Koning worden over het armste en ongelukkigste land der wereld. Maar zóó ver zál, zóó ver kán het niet komen. Brandenburg, Duitschland en Spanje, maar bovenal God de Heere zal al onze vijanden verstrooien, als kaf voor den wind! Een Profeet ben ik niet, maar zóó zal het zijn. Let op mijne woorden.”

„Ja, baas, daar houd ik het ook voor! Maar twee namen vergeet ge daar te noemen.”

„Welke, als ik vragen mag?”

„De Ruyter en den Prins!”

„De Ruyter? Ik heb meer met Tromp op. De Ruyter is een dapper man, ja, ik geloof zelfs van een vroom en godsdienstig man, maar, hij is me een te groot vriend

¹⁾ Werkelijk was het volk zoo op den Heer Pieter De Groot verbitterd, dat hij den drieëntwintigsten Juli van dat jaar reeds genoodzaakt was met zijn heele gezin op een jacht van Delfshaven te ontvluchten. Eerst twee jaar later kwam hij in ons land terug, om evenwel al heel spoedig voor het Hof van Holland gedaagd te worden, daar men hem beschuldigde van ongeoorloofde handelingen ten opzichte van den vrede. Hij werd echter vrijgesproken.

van de gebroeders De Witt. Erg jammer, dat ze den eenen onlangs niet beter geraakt hebqen. De baas krabbelt er weer boven op? En de Prins? Och, wat zal die? Hebt gij zijnen Vader nog gekend? Ik wel. Hebt ge hem wel eens gezien? Ik wel. Wat was dat een mooi, knap en gezond man! De Heere haalde hem vroeg weg; maar als hij had mogen blijven leven, het zou heel anders gegaan zijn, dat verzeker ik! Hij zou zichzelve niet door De Witt hebben laten ringelooeren, en het zou wel nooit in zijn hoofd opgekomen zijn om zijnen zoon door dien man te laten opvoeden. Onze Prins is heelemaal een kind van De Witt. Hij heette vroeger: „Kind van Staat”. Ik heb er om gelachen! De Witt wist wel, wat hij deed toen hij dat alles doordreef! Naar mijn domme verstand heeft Langejan zóó geredeneerd: „Om het land goed te bestieren moet men zoo en zoo doen. Als ik het Prinsje nu onderwijs mag geven, dan zal ik wel maken, dat hij me heelemaal gelijk geeft over de manier waarop ons Gemeenebest moet geregeerd worden. En dan komen eindelijk de burgers schreeuwen: „We willen de Prins tot Stadhouders hebben,” welnu, dan is het toch nog niets. Dan zal het volk zien, dat ze niemendal gewonnen hebben en dat alles gebleven is zooals het was. Dan hebben wij toch onzen zin!” ¹⁾ Zoo moet Langejan wel geredeneerd hebben, en ge zult het zien, dat, als de Prins te avond of te morgen Stadhouders wordt, alles blijft zooals het is. De Prins houdt Jan De Witt voor een groot, ja, zelfs voor een braaf man. De „ouwe man” heeft me zelfs wel eens gezegd, dat de Prins in zijn hart veel

¹⁾ Velen beweren, en misschien niet ten onrechte, dat de groote Raadpensionaris, Jan De Witt, inderdaad van deze meening was. Zeker is het, dat Stadhouders Willem III anders regeerde dan zijn Vader, Willem II, dat gedaan had. Dat Stadhouders Willem III een beroemd krijgsman geworden is, was iets waaraan De Witt niets gedaan heeft; maar dat onze Prins later, misschien nog grooter Staatsman dan krijgsman was, dat had hij ongetwijfeld aan de lessen van Jan De Witt te danken.

van De Witt houdt. Ik vraag-je, wat zal het geven? En dan, hoelang zal hij nog leven? Oude menschen moeten sterven, maar jonge menschen kunnen sterven. En zoo op goed geluk af, de Heere vergeve me de zonde, wil ik de jaartjes, die ik nog te leven heb, niet ruilen voor de zijne. Loopt hij niet altijd met eenen doek voor den mond. Hebt gij in de kerk ooit iemand zoo dikwijls hooren kuchen, als hij? Zou hij wel één uur van den dag gezond zijn?"

„Hei, hei, sterk is de Prins niet, maar zulk een toer voorjaarsbloempje is hij toch ook niet. Men moet hem maar zien te midden van het bedrijvige leven der soldaten in het kamp. Dan ziet hij er niet als een sukkeltje uit. En in den geest van Meester Jan regeeren, als hij Stadhouder wordt, nu, hij zou wel dommer dingen kunnen doen, baas, en heel wat dommer ook. Of was er geene welvaart in het land onder het bestuur van Meester Jan? Een slecht jaar, wie kan het noemen? Gaat het niet iedereen goed naar den vleesche? We zouden dezen ellendigen oorlog niet hebben, als onze Republiek niet zoo rijk en welvarend was. Maar ik geloof niet, dat de Prins van Oranje iemand is, die het land in den geest van Jan De Witt regeeren zal. Ik voor mij geloof, dat we onder eenen Stadhouder meer jaren van oorlog dan van vrede zullen beleven, en dat niet alleen de zee het tooneel van den strijd zal zijn, maar ook het land.”

„Gaat gij nu ook al aan het profeteeren? Ik dacht dat gij dit alleen aan mij overliet?"

„Ik profeteer niet, baas! Wie Zijne Hoogheid te midden van het krijgsvolk ziet, zegt terstond: Dat is een geboren soldaat! En geboren soldaten laten het zwaard niet in de scheede verroesten, daarvoor zorgen ze wel. Gij hebt den Prins zeker toch wel eens ergens anders dan in de kerk gezien.”

„Ja, op straat, als hij uit de kerk kwam, anders nooit. Ik heb het te druk om in de week eens te gaan kijken, maar . . .”

Tettere-tettere tettetet!

Het was de trompetter, die het gevolg van den Prins voorop reed.

„Als men van den drommel spreekt, rammelen zijne kettingen! Daar is de Prins!” zeide Gerrit De Lange, die eerbiedig het hoofd ontblootte. Cornelis Korssen volgde hem hierin na.

De Prins, die den veertienden November nog tweeëntwintig jaar moest worden, had zijn uiterlijk niet mee. Hij was niet kort, maar tenger, en op zijn bleek gelaat was nog geen spoor van baard te zien. Zijn neus was sterk gebogen en die maakte er hem niet mooier op. Alleen zijne oogen konden bij wijlen schitteren, en wie dat mocht zien, zag dadelijk, dat de schijn hier bedroeg, en dat er in dat onbevallige en tengere lichaam een geest zat, zoo krachtig, zoo groot en zoo schrandere, als misschien wel niemand had.

Maar dat onbevallige lichaam zou men wel over het hoofd gezien hebben, als hij wat voorkomender, vriendelijker en aardiger geweest was. Hij was niets van dat alles. Dat toonde hij ook nu weder; want hij beantwoordde de groeten van den kaasboer en wagenmaker niet. Hij reed voorbij, alsof hij geen mensch zag en het had al den schijn, alsof hij zeggen wilde: „Als gijlieden mij Stadhouder wilt maken, och, mij goed; maar rekent er niet op, dat ik er iemand stroop om den mond voor smeren zal, of dat ik er ééne keer meer mijnen hoed voor zal afnemen! Als gij me in de ambten en bedieningen van mijnen Vader herstellen wilt, dan moet dat zijn, omdat gij er door de omstandigheden toe gedwongen wordt, en niet omdat ik er met een vriendelijk gezicht en een vlelend woord om gebedeld heb. Een bedelaar verliest zijn recht van spreken, en mijn recht van spreken, wil ik altijd houden, al zou de onderste steen boven komen.”

Toen hij goed en wel voorbij was, stootte Cornelis Korssen zijnen vriend aan en zei: „Nu, hoe vindt gij hem?”

„Och, als altijd. Ik zie hem zoo dikwijls en hij is altijd zoo. Zijn hoéd zal van het afnemen niet verslijten. Wat vriendelijker en minzamer zijn, zou hem geen kwaad doen.”

„En hoe heet toch die Jonker, die altijd bij hem is?”

„Ja, wien bedoelt ge? Het gevolg is nog al groot.”

„Die heer aan zijne linkerhand! Kijk, hij ziet juist om!”

„En hij lacht tegen uwe dochter Maaïke! Ja, dat is een schelm, een echte grappenmaker!”

„Dat lachen tegen Maaïke kan hij anders wel laten. Daarop ben ik niet zoo bijzonder gesteld.”

„Och, hij meent het niet zoo kwaad. Hij is een veel te nobele Jonker en te groote goedzak!”

„Nu, goedzak of niet, hij kan het laten! Hoe heet hij?”

„Hans Willem Baron Bentinck.”

„Is hij dan een zoon van dien Berend Bernard Bentinck, die in zijnen tijd Proost van Deventer was?”

„Dat weet ik niet. Ik weet wel dat hij uit het Overijsselsche komt en dat hij bij den Prins zooveel als Page dienst doet. Naar ze zeggen, zijn ze met elkander zoo vertrouwd, dat ze geene geheimen voor mekaêr hebben.”

„Hij lijkt me een vroolijk jongmensch te zijn!”

„Nu, of hij! Als de Prins eene droeve bui heeft dan weet Hans hem altijd op te vroolijken. Dan regent het kwinkslagen, grappen en grollen.”

„Op zulke vrienden zou ik niet erg gesteld zijn. Dat zijn meestal van die lui waarvan men zegt: Vrienden in den nood, honderd in een lood!”

„Jongen, baas, dat geloof ik van onzen Hans niet. Onlangs had hij ook weer heel het gezelschap aan het lachen gemaakt. „Ik geloof,” zeide de Prins, „dat ge geboren zijt om de menschen te doen lachen.” Hans zette toen opeens een heel ernstig gezicht en zeide: „Of om voor u te sterven, Willem van Oranje!”

„Dat kan hij gemakkelijk zeggen, maar als het op de o e n aankomt....”

„Dan houdt hij woord, dat weet ik zeker!” zeide de kaasboer. „Maar kijk eens, wat zou daar ginder bij de brug te zien zijn?”¹⁾

Er was eene bode te paard uit Den Haag aangekomen en daar hij, naar het scheen, hard gereden had, zoo meende het volk, dat hij kwam vertellen, dat men eindelijk aan den wensch van het volk gehoor had gegeven, en dat de Hoog Edelmogenden Heeren der Staten Generaal het voorbeeld van Vere en Dordrecht gevolgd hadden door den Prins te verheffen tot al de waardigheden, die zijn Vader bekleed had.

„Hei, waar komt gij van daan?”

„Wat hebt gij te zeggen?”

„Is de Prins nu Stadhouder?”

„Heeft Langejan eieren voor zijn geld gekozen?”

„Zeg, is er geen oproer in Den Haag?”

„Is de heele Loevesteinsche klik op den loop gegaan?”

Met dergelijke uitroepen bestormde men den bode, die

¹⁾ De kaasboer had geene te gunstige gedachte van Hans Willem Baron Bentinck, die naderhand door Willem III in 1689, toen hij Koning van Engeland geworden was, werd benoemd tot Pair van Engeland met de titels van Baron van Cirencester, Burggraaf van Woodstock en Graaf van Portland. En door zijne trouwe vriendschap verdiende onze Hans dat meer dan iemand. Toen Willem III in 1675 de pokken kreeg, wilden deze niet goed uitkomen. Het gevolg hiervan was dat de Geneesheeren voor het leven van onzen Stadhouder vreesden, tenzij er iemand, die een jong, gezond en krachtig gestel had, gedurende eenigen tijd bij den lijder wilde slapen. Men meende door diens uitwaseming het uitkomen der pokken te bevorderen. Toen bleek het, dat Hans in een vroolijk oogenblik niet te veel beloofd en van zichzelf gezegd had; want zestien dagen en zestien nachten paste Hans op zijnen vriend en sliep hij bij hem. Slapen is misschien het rechte woord niet; want toen de Prins beter was zeide hij: „Ik geloof dat Hans in al dien tijd niet geslapen heeft; want al riep ik hem ook nog zoo zacht, hij antwoordde en hielp mij dadelijk.” — Na die zestien dagen gevoelde Hans zich zeer onwel. Hij vroeg den Stadhouder daarom verlof, rust te mogen gaan nemen, en dit verlof werd hem natuurlijk niet geweigerd. Hans ging naar huis en kreeg daar ook de pokken. Hij herstelde echter gelukkig vrij spoedig en stelde zich toen weer dadelijk ter beschikking van zijnen vriend. — Tegenwoordig heeft men eene Engelsche en Nederlandsche familie Bentinck, die beiden Hans Willem tot stamvader hebben.

er te eenvoudig gekleed uitzag om hem voor meer dan een gewoon man te houden.

„Laat mij met vrede!” zeide de aangekomene. „Zeg maar waar is de Prins?”

„Niet zeggen, niet zeggen,” riep de kaasboer. „Eerst moet hij vertellen, wat hij komt doen!”

„Ja, man, eerst vertellen, wat ge op het hart hebt!” schreeuwde het volk, dat het dichtst bij hem stond.

De bode sprong weer te paard. Hij nam een pistool uit den holster, gaf zijn paard de sporen en met een: „Eerst menschen en dan langooen,” dreef hij de verschrikte menigte op de vlucht en joeg in galop door de dorpstraat, doch door de menigte, die al grooter en grooter werd, op den voet gevolgd, zoo snel ze kon.

Daar zag de bode het legerkamp.

„Halt, vriend! Waarheen?” vroeg de soldaat, die aan den ingang op wacht stond.

„Naar den Prins,” was het antwoord.

„En wat moet ge daar doen?” vroeg de soldaat nu.

„Dat raakt je niet, kerel!” klonk het.

„Dat raakt mij wel! Ik mag niemand doorlaten. Niet de eerste landlooper de beste heeft zoo maar toegang tot den Prins,” sprak de soldaat.

„Kerel, laat me nu door!” bulderde de bode.

„Neen,” hernam de soldaat kortaf.

„Schieť hem onder den voet. Hij is zeker de moordenaar, die door den Ruwaard van Putten, dien schelmschen broeder van Langejan, gehuurd is om den Prins naar het leven te staan,” riep er een uit den hoop.

De menigte keek om en zocht den man, die dat geroepen had.

Het was een vreemdeling met een allergemeenst uiterlijk.

„Wie was die galgen-tronie?” vroeg de Predikant, die ook al bij de nieuwsgierige boertjes en boerinetjes gevonden werd. „Die man is tot de grootste misdaad instaat.”

„Wat gluiperige oogen heeft die kerel in het hoofd,” zei Gerrit de Lange, die het dichtst bij den Predikant stond. „Als dat niet een schelm van de laagste soort is, dan ben ik geen kaasboer.”

„Dat is een man, die zijne Ouders op de pijnbank kan brengen en niet op zijn woord geloofd mag worden,” sprak een ander, en op den vreemdeling toetredende vroeg hij: „Wat ben jij voor een landsman?”

„Ik ben een Hollander, goede vriend!” was het antwoord.

„En waar kom je vandaan?”

„Uit Piershil, goede man! Ik ben daar zooveel als barbier!”

„Zoo! Ben jij dan de schelm, die om eene foei-leelijke zaak met den rechter kennis gemaakt heeft? Ei, ei; maar heet je nu werkelijk Willem Tichelaar?”

„Ja, goede vriend, zoo heet ik, en mij vertrouwen? Zijne Hoogheid kan ver zoeken eer hij een hart vindt, dat hem meer genegen is dan het mijne,” antwoordde de barbier en den hoed van de sluike haren nemende, zwaaide hij er mede en riep: „Vivat! Oranje boven!”

Vreemd, als het volk maar iets van dien uitroep hoorde, kon het niet laten mede te juichen, en nu was er niet één, die hem nariep.

„En wat leuter je van eenen gehuurden moordenaar?” vroeg Gerrit De Lange. „Kom, spreek op, mooie jongen!”

„Ik leuter niet; ik spreek de waarheid,” sprak Tichelaar, die misschien de gemeene rol, die hij speelde, nog verder zou afgespeeld hebben, als op hetzelfde oogenblik de Prins van Oranje niet aangekomen ware met het gevolg waarmede hij in het dorp den wagenmaker en den kaasboer voorbij gereden was.

„Wat moet ge, man?” vroeg de Prins aan den bode, die het nog altijd met den schildwacht te kwaad had.

De bode, die den Prins niet kende, zeide: „Ik heb vanwege de Edel Mogende Heeren van Zeeland eene zending bij Zijne Hoogheid te vervullen, Monsieur!”

„Een brief of mondelinge boodschap?” vroeg de Prins op driftiger toon dan hij gewoon was.

„Een brief met waarborgen voor de waarheid van hetgeen ik Zijne Hoogheid zeggen zal, Monsieur!”

„Geef mij dan dien brief. Ik ben de Prins van Oranje,” sprak de jonge Vorst, zonder dat hij nu met eenen enkelen trek in het gelaat verried, dat hij ook maar eenigszins nieuwsgierig was.

De bode gaf met eene beleefde buiging den brief over en toen de Prins dien gelezen had, zeide hij: „Ge hebt de reis vlug gemaakt, man!”

„Ja, Uwe Hoogheid! Wij hadden eenen gezeilden wind en vlogen over het water!”

„Dat moet wel! Volg mij naar het Hoofdkwartier en vertel mij dan wat gij te zeggen hebt vanwege de Edel Mogende Heeren van Zeeland.”

Het heele gezelschap sloeg nu met den Prins den terugweg naar het Hoofdkwartier in.

De menigte nog altijd brandend nieuwsgierig, volgde zoo schielijk mogelijk.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Cats over en weer.

Het Hoofdkwartier was eene kleine, vervallen woning even buiten het dorp, en als de groote Statenvlag er niet uitgehangen had, of als er geene soldaten op schildwacht gestaan hadden, dan zou geen mensch hier het verblijf van den Kapitein-Generaal van het opgeraapte Nederlandsche leger gezocht hebben.

En opgeraapt was dat leger zeker.

Boeren, ambachtslieden, stedelingen, klerken en jonge-

lieden, die nog nooit een geweer of eene piek in de handen hadden gehad, en die nu nog in allerlei kleederen staken, moesten tot soldaat gedrild worden om het geoefende leger van den Franschen Koning te bestrijden.

Geen wonder, dat Lodewijk XIV om zulk een leger en zulk eenen aanvoerder lachte, ja, dat hij er onder de schare van kruipende en vleiende hovelingen, die hem in groote menigte gevolgd waren, den draak mede stak.

Maar zijn lachen zou overgaan en hij, die zich voorgesteld had in het schatrijke Amsterdam eenen schitterenden intocht te houden, zou binnenkort met hangende pootjes naar Frankrijk terugkeeren.

Zoodra de Prins aankwam, maakten de schildwachten de gebruikelijke eerbewijzen, en zijn gevolg buiten latend, ging hij met den bode uit Zeeland naar zijn gewoon werkvertrek, waarin eene tafel stond, die overdekt was met papieren, kaarten, plattegronden, brieven en rapporten.

„De Edel Mogende Heeren Staten van Zeeland hebben mij tot Stadhouder benoemd?” dus begon hij te vragen.

„Ja, Uwe Hoogheid!”

„En heeft het veel voeten in de aarde gehad eer het zóó ver was? Waren er velen tegen?”

„Neen, Uwe Hoogheid! Nadat de Verenaars den eenentwintigsten der voorgaande maand Uwe Hoogheid tot Stadhouder hadden uitgeroepen, geraakte geheel Zeeland in beweging, en de vele stemmen, die uwe Hoogheid wenschten hersteld te zien in de ambten en waardigheden van Uwen Vader, zaliger gedachte, namen met den dag steeds toe en overstemden die van hen, welke eene andere meening toegedaan waren!”

De bode ging verder voort met van alles verslag te geven en toen hij hiermede klaar was, zeide de Prins: „Het is wel. De aanneming van die waardigheid zal afhangen van hetgeen men meent, dat ik doen moet, ten opzichte van den eed, dien ik gedaan heb bij het aanvaarden van

mijne betrekking van Kapitein-Generaal. Gij kunt gaan en u op uw gemak van den vermoeienden tocht herstellen, om daarna mijne boodschap aan de Edel Mogende Heeren over te brengen."

"En het volk daarbuiten Uwe Hoogheid?"

"Wat bedoelt gij daarmee?"

"Mag dat weten, wat er te Middelburg gebeurd is?"

"Och ja, ik heb er niet tegen. Maar — neen, het is beter, dat gij het nog maar voor u houdt, anders begint men zich de keel heesch te schreeuwen en ik verlang naar rust. Ik ben moede."

De bode verwijderde zich.

Het was den Prins werkelijk aan te zien dat hij moede was. Twee kleine blosjes op de bleeke wangen staken akelig af bij de oogen, die diep in hunne kassen lagen, doch die, toen de bode vertrokken was, opeens begonnen te schitteren en te flikkeren met eenen buitengewonen gloed.

Hij zette zich in eenen leunstoel neer, streek de hand over het hooge voorhoofd en mompelde: „Eindelijk, eindelijk zal het er dan toch van komen! Arme Mijnheere De Witt, hoe akelig moet gij wel te moede zijn, nu gij gedwongen wordt het Eeuwig Edict te laten vervallen!"

De Prins zweeg een oogenblik en streek andermaal met de hand langs het voorhoofd.

„Dat arme hoofd," mompelde hij verder. „Wat ben ik toch een ellendig, zwak vat! Als ik mijzelf met den Raadpensionaris vergelijk, moet ik vragen: heeft hij geen gelijk, dat hij mij liever niet aan het bewind ziet? Ik kan onmogelijk zooveel doen, als hij doet. Ik begrijp niet hoe een lichaam zoo krachtig zijn kan om er van te vorderen, wat hij van het zijne vordert. Mijn Oom Van Zuylenstein zelfs stond reeds vroeger verbaasd over hetgeen De Witt deed, en als hij hem nu eens kon zien, wat zou hij dan wel zeggen?"

Weer zweeg de Prins een oogenblik.

„En toch zegt het volk, dat hij een verrader van het land is en dat hij met de zijnen het Gemeenebest aan den sluwen Louis heeft willen verkoopen. Ellendige leugenaars, die ze zijn! Maar zoo is het volk. Als de zaken niet goed gaan, heeft de knappe man, die de zaken bestuurt, altijd de schuld. En als de Raadpensionaris nu maar slag had, het gemeen te vleien en grapjes te maken met de vischvrouwen, dan zou men niet naar mij omzien, en dan zou er geen beter man op de wereld zijn dan Langejan. Maar Langejan is een te ernstig man, die lage kuiperij en alle vleierij veracht. Jan De Witt is een man, ja, een man, een Hollander van den echten stempel, een man, zooals er eens één in de honderd jaar komt.”

De Prins zweeg weer en begon andermaal den brief te lezen, dien de Zeeuwsche bode gebracht had.

„Klop, klop, klop!” klonk het op de deur der kamer.

„Binnen,” riep de Prins, die uit de manier waarop geklopt werd, terstond opmaakte, dat het zijn Page, Hans Willem Bentinck, was.

Het was inderdaad zoo.

„Wel, Hans?” vroeg de Prins en lichtte het hoofd even op.

„Eene goede tijding gehad?” riep Hans vroolijk.

„Heeft Hans voor luistervink gespeeld?” vroeg de Prins.

Bij deze vraag, die van hatelijkheid niet vrij te pleiten was, vloog een hooge blos over het levenslustige gelaat van den opgeruimden Page.

„Zoo iets mag alleen mijn vriend Willem van Oranje vragen. Als een ander dat waagde, sloeg ik hem in het aangezicht,” sprak Hans op verontwaardigden toon.

„Nu, nu, vlieg maar niet op als een vaatje buskruit! Gij zelf zijt de oorzaak, dat ik u die vraag moet doen!”

„Ik zelf? Ik ben nieuwsgierig te weten hoe?”

„Ja, stellig! Hoe kunt gij anders vragen of ik eene blijde tijding gehad heb?”

„Dat zie ik aan uw gezicht, Willem!”

„Aan mijn gezicht? Zie ik er dan zoo vroolijk uit?”

„Alles behalve; maar ik heb in mijne jeugd de zwarte kunst geleerd en”

„Och, loop met die dwaasheid,” zeide de Prins.

„En ik heb op allerlei gezichten leeren lezen.”

„Zoo? Ge zijt dan buitengewoon knap, Hans!”

„Men zegt dat het gelaat van Willem Hendrik, Prins van Oranje, een gesloten boek is.”

„Ei, ei! wat nog meer?”

„En dat zelfs Langejan”

„Niet schelden, Hans!” klonk het bevelend.

„Dat zelfs de Raadpensionaris, hoe slim hij ook moge zijn, in dat boek niet lezen kan, als dezelfde Willem Hendrik, Prins van Oranje, dat boek gesloten belooft te houden. Kan u er wat tegen inbrengen?”

„Zeker! In een gesloten boek kan niemand lezen, Hans! Uwe beeldspraak deugt niet! Wat belooft de Jonker?”

„Goed, dan wat anders. Neem een blad wit papier, schrijf daarop met het sap van eenen vijgenblad-stengel. Geen mensch, die zien kan wat er opstaat. Maar houd dat papier over het vuur en alle letters en woorden, die met dat sap geschreven zijn, worden zichtbaar. Nu, gij zijt dat onzichtbaar beschreven blad, en ik ben het vuur, dat de letters voor den dag doet komen. Is mijne beeldspraak nu goed?”

„Als het althans waarheid is, wat gij beweert!”

„Wat beweer ik dan?”

„Dat ik eene blijde tijding ontvangen heb!”

„Dat hebt gij ook. Ik heb zooveen eenen bode uit het Hoofdkwartier zien komen.”

O, er komen zooveel boden in Bodegraven en er gaan er zooveel uit! Dat beduidt niemendal.”

„Jawel; maar niet elken dag komen of gaan boden, die met stof bedekt zijn, uit Zeeland.”

„Nieuwsgierige, die gij zijt, moest ge hem weer vragen waar hij vandaan kwam?”

„Argwanende Prins, moest u nu weer denken, dat ik een nieuwsgierige klaplooper ben? Er zijn toch wel andere mid- delen om te weten te komen of iemand uit Zeeland is!”

„Ja, als hij spreekt!”

„Precies! Toen ik hem tegenkwam liep hij met zijn paard aan den toom. Het dier zweette erg.”

„Is 'ier ievers nie 'n erreberge?” vroeg hij. ¹⁾

„Ja, goede vriend,” zei ik. „Kijk, daar ginder. Uw beestje is erg bezweet en gij hebt het niet koud.”

„Jae, jae, dat eit 't, Sienjeur, en van van ochtend af eit 't geen nat of droog over z'n toenge g'aod.” ²⁾

„Ge zijt een slimme vogel, Hans!”

„Dank u, Willem! Zeg dan maar waar ik heenvliegen moet om te zeggen, dat u eene blijde tijding ontvangen heeft. Over zee soms naar uw nichtje Mary?”

„Mary heeft op het oogenblik wel aan iemand anders te denken, dan aan een ziekelijk mannetje, dat voor Kapitein-Generaal speelt. Maar zeg, vertel nu toch eens even hoe komt ge er toe te beweren, dat ik eene blijde tijding ont- vangen heb? De bode heeft u toch niets gezegd?”

„Inderdaad, Willem, het gesloten boek moet toch weer op de proppen komen. Ik weet niet hoe het komt, maar ik kan door het omslag heen lezen.”

„Nu, tovenaar, gij hebt gelijk! Maar kunt gij nu ook even knap raden, welke die blijde tijding was?”

„Wel, dat Uwe Hoogheid door de Edel Mogende Heeren van Zeeland tot Stadhouder benoemd is. Geraden?”

„Hondsvot, die ge zijt, hoe komt het toch, dat ik nu geene geheimen voor u kan verbergen?”

„Omdat gij mijn vriend zijt, Willem!”

„Dan is het zaak, dat we vrienden blijven, anders zoudt

¹⁾ Is hier ergens niet eene herberg?

²⁾ Ja, ja, dat heeft het, Sinjeur, en van van morgen af heeft het geen nat of droog over de tong gehad.”

gij van uwe kunst wel eens een verkeerd gebruik kunnen maken, en ze zou mijn ongeluk worden."

"Alweer zulk eene hatelijke opmerking; maar terwille van de blijde tijding vergeef ik u vandaag alles! Mag ik dan nu in alle stilte het genoegsmaken om u, inruil voor onaangename woorden, van harte geluk te wenschen met uwe verheffing tot de waardigheden uwer Vaderen?"

Het oog van Hans werd vochtig, zijne lippen trilden en toen de Prins dat zag, greep hij de aangeboden hand, drukte die met warmte en zeide: „Dank-je, Hans! Dank-je, beste vriend! Maar zeg, zou het voor mij de moeite wel waard wezen, dat ze er zooveel beweging voor maken?"

„Hoe bedoelt ge dat, Willem?"

„Nu bewijst ge toch, dat ge niet in mijn gesloten boek lezen kunt, anders zoudt ge niet vragen, wat ik bedoel."

„Zoo; maar gij vergist u, Willem! Ik lees in het gesloten boek, dat ge niet meent, wat ge vraagt!"

„Hoe heb ik het nu?"

„Gij wilt hebben, dat wij van u gelooven, dat gij zelf vreest, dat gij te zwak voor die moeilijke taak zijt!"

„Nu ja, en is dat niet waar?"

„Waarom aan mij die vraag gedaan? Gij weet het wel beter, Willem! Dat gij uzelf soms tracht wijs te maken, dat gij te zwak zijt, dat is waar, maar gij gelooft uzelf niet! Gij weet het, dat gij het kunt!"

„Draag ik dan tevergeefs zulk een zwak lichaam met mij om, Hans? Zeggen mijn hoofd en mijne borst niet, dat ik maar over weinige levensjaren te beschikken heb?"

„Gekheid! Het ellendige leven, dat men u dwong van kindsbeen af te leiden, zou zelfs een toonbeeld van gezondheid ziek maken. Maar, geloof dat ge ziekelijk zijt, geloof dan meteen aan de oude spreekwijze: krakende wagens duren het langst."

„Gij spot, Hans! Dat moest ge niet doen."

„Nu dan, in allen ernst. Ons aller leven is in de hand

des Heeren en alle leven is als het gras en als eene bloeme des velds. En wat uw geest betreft, die is sterker dan duizend andere. Dus moed gehouden, vriend! Ik wed dat ge morgen nog eene andere blijde tijding ontvangt!”

Hans sprak niet altijd op dezelfde wijze tegen den Prins. Als hij ernstig sprak, kwam het geen oogenblik in hem op jij, je of jou te zeggen, doch als hij in een vertrouwelijk gesprek was, haspelde hij jij, je en jou met gij, u en Uwe Hoogheid wonderlijk door elkander.

„Welke tijding meent ge?” vroeg de Prins.

„Dat de Hoog Edel Mogenden u tot Stadhouder bij de Gratie Gods, enz. verheven hebben!”

„Het zou kunnen, Hans, waarlijk, het zou kunnen.”

„Vandaag vergaderen ze nog, en ik wil Hans Worst heeten, als het er niet doorgaat! En dan zullen we toch, of ge wilt of niet, eens feest vieren, Willempje!”

„Feest vieren, Hans, neen, dat in het geheel niet! Het zijn geene tijden om feest te vieren. Ik verwacht morgen of overmorgen nog eene boodschap, die minder aangenaam zal zijn!”

„Uit Utrecht soms?”

„Juist, uit Utrecht. Naar mijne meening zal dan de glimperige en trotsche Louis zoo ver gevorderd zijn, dat ze hem de sleutels der stad brengen!”

„Hei, hei! Zouden de Utrechters dan voor de Aardenburgers in moed en dapperheid onderdoen?”

„Ja, er ontbreekt daar een man, zooals Beekman schijnt te zijn, en zooals ik zeker weet, dat ik in den goeden Karel van Rabenhaupt heb!”

„Voor de stad Groningen is Uwe Hoogheid dus niet bevreesd, naar het schijnt?”

„In geen geval. De Groningers zijn koppige en kranige kerels, die zich door de Heeren Bisschoppen van Munster en Keulen, al hebben dezen ook over een leger van meer dan twintig duizend man te beschikken, niet bang laten maken.”

„Maar Koevorden? Dat zal het toch wel houden?”

„Misschien, doch ik vrees van niet. Er is daar geen Rabenhaupt! Zulke mannen zijn dun gezaaid, Hans!”

„Dan ziet het er duister voor Groningen uit, Willem! Koevorden is als het ware de voormuur van Groningen!”

„Er is nog een andere muur: de Bourtanger-schans!”

„Dat is een muurtje, dat, evenals bij Jericho eenmaal geschiedde, omvalt als de trom geroerd en de trompet geblazen wordt. Die Bourtanger-schans kan geene sterkte genoemd worden.”

„Ik ben het niet met u eens, Hans! Maar eer ik verder ga, ge moogt bij uwen Domine wel eens beter de geschiedenis van het Oude Testament leeren. De Israëlieten hadden geene trommels, Hans! Maar al valt het muurtje bij het blazen der trompetten, achter dat muurtje staat Kapitein Prot, en die zal niet vallen!”

„Heeft u in dien man zulk een vertrouwen?”

„Als in mijzelf, of als in Hans Willem Baron Bentinck!”¹⁾

„Dat vat ik niet! Hebt ge dien man wel ooit ontmoet of gezien? Ik zou niet weten waar.”

„Neen, ik zag of sprak hem nooit.”

„Nu, hoe kan Uwe Hoogheid hem dan kennen?”

„Hoe kan Hans Willem Baron Bentinck mijne geheimen op mijn aangezicht lezen, Hans? Zeg mij dat eens!”

„Ja, dat is mijn geheim, Willem!”

„Best, en lieden, die mij persoonlijk heelemaal vreemd zijn, te kennen, dat is mijn geheim, ziet ge. Zoo heeft ieder mensch wat, zelfs een sukkelachtige Stadhouder.”

„Willem, Willem, wees voorzichtig in dat opzicht niet te

¹⁾ Stadhouder Willem III beoordeelde dezen Kapitein Prot niet verkeerd. Toen de vijand hem tweemaal honderd duizend gulden aanbood, als hij de sterkte wilde overgeven, had hij den vijand een ander aanbod te doen, en dat aanbod bestond daarin, dat hij hem tweemaal honderd duizend kogels beloofde, als hij de sterkte dorst aanvallen. Die kleine schans was de eerste plaats, waar het overwinnend leger der Bisschoppen het hoofd stiet.

veel op de waarheid van uwe geheime kracht te rekenen. Ik zeg u, dat ik overtuigd ben, dat ge hierin uzelfven overschat. Ik meen er de bewijzen voor te hebben."

"Kunt gij mij dan iemand noemen, dien ik vertrouwen en die dat vertrouwen niet waard is?"

"Ja, zeker, Uwe Hoogheid! Dat kan ik."

"Wie is het dan, Hans?"

"Overste Pain-et-Vain!"

"Dacht ik het niet? Altijd op datzelfde aanbeeld kloppen. Gij hebt wat tegen den goeden Overste, waarom weet ik niet. Ik vertrouwd hem ten volle. Ik zou niet anders durven doen."

"Ik hoop, dat ik verkeerd gezien zal hebben, Willem! Maar daar zie ik Zijne Dikheid Kapitein Van Oldenburg voorbij het raam gaan. Hij komt zeker hier! Vertrouwt gij hem?"

"Wie dien man niet vertrouwt moet met blindheid geslagen zijn. „IJzervreter" noemt hij zich en — hij at het al onder Grootvader bij Den Bosch. Zulke mannen zijn een leger waard."

"Och, maak hem dan Overste en Pain-et-vin, Kapitein. Nu staat Van Oldenburg onder Pain-et-vin, en ik meen, dat het omgekeerd beter zou zijn!"

"Hans, zwijg over dat onderwerp!"

"Tot uwen dienst, Uwe Hoogheid! Vader Cats heeft voor u niet gedicht:

„Al toont u yemant schoon gelaet,
En geeft u veel al soeten praet,
Ghij, beelt u effer geensins in
Sijn vaste gunst of stage min,
En acht hem oock geen waren vriend
Want 't is noch bij hem niet verdient;
Maer let eens op een ander tijdt
Wanneer hij door u schade lijdt,
Let dan eens in het ongeval
Hoe dat hij zich gebeeren zal.¹⁾

¹⁾ gebeeren = gedragen.

Misschien sal dan sijn blijde schijn
 Vrij anders in het wesen zijn;
 Want, vrienden, als men vrienden hoeft,
 Dan is het dat men vrienden proeft."

„Ge kunt mijn geduld bewonderen, Hans, dat ik u tot het einde aangehoord heb. Maar wil ik u eens wat zeggen? Het gaat met de rijmkens van Cats, als met de pillen, die de kwakzalver onlangs op de Haagsche kermis te koop had. Ze zijn overal goed voor. Zoo zou ik u bijvoorbeeld ook een rijmpje van Cats kunnen voorzeggen, dat op u past!"

„Inderdaad, Willem? Laat het mij eens hooren!"

„Welnu, hoor en neem het ter harte:

„Het is al goet,
 Wat dat hij doet,
 Dien men bemint;
 Het is al quaet.
 Een dien men haet,
 Wat hij begint."

Bewaar uwe kwakzalverspil nu goed, hoor. Deze, die ik u geef, is eene deugdzame, dat verzeker ik u."

NEGENDE HOOFDSTUK.

Zijn val is groot.

Er werd geklopt en een bediende trad op het „Binnen!" van den Prins in de kamer.

„Kapitein Van Oldenburg is daar en hij wenscht Uwe Hoogheid te spreken," zeide de bediende.

„Laat hem binnenkomen!" beval de Prins, en toen de Kapitein in de kamer was vroeg de Prins: „Wel, Kapitein, hoe ver is het met de boertjes? Kunnen ze al schieten?"

„Ja, Uwe Hoogheid! Maar het heeft zweet gekost. Geen boer werkt in den oogsttijd, als onze soldaten.”

„Ze klagen toch bijgeval niet, Kapitein? Klagers duld ik niet!”

„Neen, Uwe Hoogheid, ik geloof dat ze onder het exerceeren heel wat anders doen en wat beters!”

„Gij maakt mij nieuwsgierig. Wat doen ze dan?”

„Om den vrede bidden, Uwe Hoogheid!”

Hans Willem Baron Bentinck schoot in eenen luiden lach en zelfs de Prins had werk om zich goed te houden, zoodat de vraag: „Maar wat is nu uwe boodschap, Kapitein?” er wel wat vreemd uit kwam.

„Ik heb tijdje uit het Sticht gekregen. Men vreest dat, morgen of overmorgen Utrecht zich zóó vernederen zal, dat het den François de sleutels der stad aanbiedt!”

„Dat heb ik ook al vermoed, doch ik kan er niets aan doen. De Heeren vonden het goed, dat ik mij van Utrecht terugtrok om de grenzen van Holland te dekken. Mijn dapper leger zou ook niet veel kunnen uitrichten!”

„Meent Uwe Hoogheid dat, als zij spreekt van een „dapper leger”, of is dat schertsen?”

„Dat is geen schertsen, Kapitein! Ik weet, dat ik op mijn volk vertrouwen kan; maar eilacie, onervaren en ongeoeffend, als het nog is, mag ik het niet tegen den vijand in de weegschaal stellen. Althans *nu* nog niet; we willen hopen van over eenigen tijd wel. En daarom, exerceeren, exerceeren maar, van des morgens vroeg tot des avonds laat. Is de eene troep afgeëxerceerd, dan maar weer eene andere. Ze moeten weten, dat het wat beteekent het Vaderland te dienen. Maar in vollen ernst, Kapitein, er wordt immers niet geklaagd of gemord? Zeg mij de waarheid.”

„Nu, ik mag niet zeggen van neen, Uwe Hoogheid! Klagers heeft men altijd!”

„Maar klagers doen kwaad, veel kwaad. En daarom de eerste de beste, die het waagt te klagen, moet straf, onverbiddelijk straf hebben. Ik eisch dat.”

„Natuurlijk, Uwe Hoogheid!”

„Jawel, maar eene strenge straf!”

„Met uw verlof, dat spreekt vanzelf, Uwe Hoogheid! Anders helpt het niet! Maar ik kwam Uwe Hoogheid eenen voorslag doen en ik hoop, dat u er ooren naar hebben zal, want het is een goede.”

„En welke is die voorslag, Kapitein?”

„Zou Uwe Hoogheid niet eens precies willen weten hoe het te Utrecht geschapen staat?”

„Ja, dat was niet kwaad. Hebt gij eenen man in de compagnie, die voor spion durft spelen?”

„Misschien wel. Maar ik heb drie jongens op het oog, die mij alle drie gevraagd hebben, of ze er niet eens op uit mogen gaan. Ze zijn afgeëxerceerd en ze kunnen dus wel een paar dagen gemist worden.”

„Drie is te veel. Twee is meer dan genoeg!”

„Ik zou er één laten gaan, Uwe Hoogheid! Komt die na verloop van een dag of vijf niet terug, dan zou ik een ander kunnen laten gaan. Komt de tweede ook niet terug, dan kan de derde er op uitgaan.”

„Als de derde u in dat geval maar niet vriendelijk bedankt om voor de eer van het Vaderland, als spion, door den vijand te worden opgehangen. Wie zijn die drie jongens?”

„Ik bracht ze alle drie uit Aardenburg mede, Uwe Hoogheid, en daar ze alle drie sterk Vlaamsch spreken, zoo zullen de Franschen niet zoo gauw denken, dat ze hier uit het leger komen. Ze zijn bij de hand ook!”

„Nu, goed! Ik kom straks zelf om die jongens eens te zien. Maar wat anders! Kunt ge het op den duur nog al met uw en Overste Pain-et-Vin vinden?”

„In den dienst leert men gehoorzamen, Uwe Hoogheid,” gaf Van Oldenburg ontwijkend ten antwoord.

Hans beet op zijne lip om niet te laten zien hoe blij hij was, dat er meer waren, die Pain-et-Vin niet vertrouwden.

„Dat is zoo. Gij zijt een goed soldaat, Kapitein!” zeide

de Prins, die niet liet blijken, dat hij begreep dat Van Oldenburgs antwoord koren op Hans' molen was. „Over een uur kom ik de jongens eens zien. Maar — niet vertellen, dat ik weet, wat gij met hen van plan zijt.”

„Ik zal over u zwijgen, Uwe Hoogheid,” en na den Prins op militaire wijs gegroet te hebben, ging hij naar het legerkamp terug, er zich niet aan storende, dat al de boertjes en boerinnetjes van Bodegraven hem wat voor den gek hielden en hem zoo „Kapitein Buikje” noemden, dat hij het wel hooren kon.

„Zegt eens even, luiwammesen, hebt gij niets beters te doen dan hier naar de wolkjes te kijken?” vroeg hij, toen hij bij de tent kwam, waar onze drie vrienden bezig waren over eenen brief te spreken, welken Jan Roman zoo even uit Aardenburg ontvangen had.

„Wij zijn een groot uur geleden van de wacht teruggekeerd, Kapitein, en spreken nu over eenen brief, dien ik zoo even van mijne Ouders ontvangen heb,” zeide Jan.

„Zoo. Gaat daar te Aardenburg nog alles goed, ja?”

„Ja, Kapitein, en Vader zou niet geschreven hebben, als hij niet nieuwsgierig ware geweest of we al wat uitgevoerd hadden! Het is daar ginder nu doodstroom. Geen François is op velden of wegen te ontdekken.”

„Nu, daar zal misschien wel kans toe bestaan. Ik heb berichten uit Utrecht gekregen. Wie van de drie spreekt den besten mondvol Fransch?”

„Dat is Michiel Does, die met zijnen Vader indertijd uit Brussel gekomen is,” zeide Jan Roman.

„Is het waar, Michiel, kunt ge zoo goed parasanten op zijn Fransch? Of steekt ons Jantje er den gek mede?”

„Ik kan eenen Franschman tenminste behoorlijk te woord staan, Kapitein! In Brussel sprak ik altijd Fransch.”

„Mooi zoo, dan heb ik een keurig baantje voor u!”

„Voor mij, Kapitein?” vroeg Michiel met schitterende oogen en blozende wangen.

„Ja, jongen! Maar een gevaarlijk baantje!”

„Zooveel te beter, Kapitein!”

„Brrr, wat een mondvul voor zulk een aapken! Maar ge zult wel bakzeil inhalen, als ge hoort wat het is!”¹⁾

„Dat weet u toch niet, Kapitein voor dat u mij dat ziet doen. Wat is het? Zeg het dan eens!”

„Ge moet te Utrecht voor spion gaan spelen!”

„Hé!” riepen Jan Roman en Willem Vermere tegelijk.

„Hij mag altijd meer dan een ander!”

De Kapitein deed, alsof hij het niet hoorde, en ging verder met die reis naar Utrecht en dat verblijf onder de Franschen zoo smakelijk mogelijk te maken.

„Als ze u snappen, jongen, dan”

„Ze zullen me niet snappen,” riep Michiel.

„Dat weet ge niet vooruit. Als ze u snappen dan wordt ge eerst uitgehoord en”

„Ik zal zoo stom zijn als een visch.”

„Dat weet ge alweer niet zoolang ze u niet met het mes op de keel staan om u te laten spreken. En als ge dan alles verteld hebt, wat ge weet, dan brengen ze u bij eenen boom, bij eenen mooien, hoogen boom met stevige takken.”

„Ik zal loopen waar geene boomen staan!”

„Ongeluksvogel, val me niet telkens in de rede. Dan brengen ze u bij eenen boom en hangen je als een spion op!”

„Dat zou ik voor het Vaderland en den Prins over hebben. Maar het zal zoo ver niet komen!”

„Jongen, dat weet ge niet. Maar als het zoo ver niet komt, dan maakt ge dat uiterlijk Zaterdag alweer terug zijt om alles te vertellen, wat ge gezien en gehoord hebt! Komt ge dan niet, dan gaat Jan of Willem er op uit.”

„Hé, ik wilde dat hij niet terugkwam,” zeide Willem Vermere al zeer onnadenkend.

„Ik dank u wel voor dien mooien wensch!” sprak Michiel

¹⁾ Bakzeil inhalen = terug krabbelen.

lachend. „Van zijne vrienden moet een mensch het hebben!”

„Nu, nu, geene ruzie! Gaat mee naar binnen dan zal ik zeggen hoe ge het aanleggen moet om met het hoofd uit den strop te blijven. Als Jan en Willem dan maar goed luisteren, dan weten ze het ook, als gij niet terugkomt.”

„Dan weten we precies hoe we niet doen moeten om niet in eenen strop te recht te komen,” zeide Willem Vermere.

„Jongen, Willem, ge zijt Salomo's kat te slim af. Als ge nu maar zooveel Fransch kondet spreken, dat ge kans hadt een behoorlijk pak slaag op te loopen, dan liet ik jou gaan. Ik was dan zeker dat....”

„In 't geweer!” riep de schildwacht, die aan den ingang van het kamp stond.

„Neemt de musketten, jongens! Het is Zijne Hoogheid, die het kamp komt opnemen. Laat hem zien, dat ge wat geleerd hebt, en doet mij, uwen opper-drilmeester, geene schande aan!” sprak de Kapitein.

Het was werkelijk de Prins, die, als naar gewoonte het legerkamp kwam opnemen en tegelijk kennis maken met de drie jongens waarover Kapitein Van Oldenburg hem met een paar woorden gesproken had.

„Presenteert uw musket!” kommandeerde de drilmeester.

De mannen, waaronder ook onze drie knapen waren, volbrachten het bevel met eene vaardigheid, alsof ze jaren lang onder de wapenen gestaan hadden.

„Ik moet u wat vragen, Kapitein!” zeide de Prins.

„Tot uwen dienst, Uwe Hoogheid!” antwoordde Van Oldenburg, die in militaire houding voor den Prins ging staan.

„Staan de drie knapen waarvan ge mij gesproken hebt de drie laatste in het voorste gelid?” vroeg de Prins zacht en zonder naar de compagnie te kijken.

„Ja, Uwe Hoogheid!”

„Ze leken me wakkere borsten te zijn, toen ik ze zoo even met eenen oogwenk zag!”

„Dat zijn ze ook, Uwe Hoogheid!”

„En wien hebt gij gekozen? Dien jongen met dat vlasblonde haar en blauwe oogen?”

„Neen, Uwe Hoogheid, ik zal eerst dien dikken met dat zwarte haar laten gaan. Hij spreekt goed Fransch en heeft te Aardenburg gevochten als een leeuw. Hij zal juist door zijn zwart haar bij den Françoos niet zoo gauw in den kijkerd loopen!”

„Goed bedacht, Kapitein! Maar geef den knaap het noodige onderricht, hoor!”

„Zonder haperen, Uwe Hoogheid!”

„En kent hij de heele ligging van het kamp hier en weet hij hoeveel man hier zijn?”

„Neen, Uwe Hoogheid!”

„Zooveel te beter. Laat hem dan zoo weinig mogelijk van alles zien en houd hem dom omtrent de juiste getalsterkte van het leger. Wilt ge hem wijsmaken, dat hier ongeveer dertigduizend goed gewapende soldaten liggen, dat kon misschien geen kwaad. Als de knaap gevangen genomen moest worden, en hij werd genoodzaakt te zeggen, wat hij wist, dan zou hij den vijand daardoor in de war kunnen brengen!”

„Ik zal honderdduizend man zeggen, Uwe Hoogheid!”

„Dat is te grof! De Koning zou terstond begrijpen dat het niet zoo was. Dertigduizend niet één meer of minder. En over Woerden moet hij, hoor!”

„Uw bevel zal stipt volbracht worden, Uwe Hoogheid!”

De Prins groette nu den Kapitein en de manschappen even en reed verder.

Den volgenden dag kwamen elf Afgevaardigden van de Hoog Edel Mogende Heeren Staten-Generaal hem bekend maken, dat men in den nacht van den derden op den vierden Juli, hem in al de waardigheden van zijnen Vader, Stadhouders Willem II, hersteld had.

„En hoe is het gelegen met den eed, dien ik als Kapitein-

Generaal gezworen heb, Mijne Heeren?" dus was Willems eerste vraag toen een der Afgevaardigden zijne boodschap gedaan had. „Mij dunkt, dat is eene vraag van gewicht!"

„Hiervan ontslaan wij Uwe Hoogheid," sprak de Heer van Duivenvoorde, de Afgevaardigde uit de Ridderschap.

„Ik dank U, Heeren, voor de boodschap, die gij mij komt brengen. Ik neem voorloopig het Stadhouderschap aan, en ik beloof u nu reeds, dat ik, zoo de Heere mij kracht en gezondheid schenkt, alles doen zal om de belangen van het volk en de welvaart van het Gemeenebest te bevorderen."

Nauwelijks had de Prins deze woorden gesproken, of door duizenden kelen aangeheven, klonk het in het legerkamp bij Bodegraven, ja, heel het land door: „Hoezee! Vivat Oranje boven! Hoezee! Hoezee!"

En ofschoon de Prins het niet gepast achtte, feest te vieren zoolang het Vaderland nog zoo in gevaar verkeerde, stak men overal de oranje-vlaggen uit, en gaf men zich allerwegen aan de luidruchtigste vreugde over.

„De Engelschen en Franschen bedreigen de kusten!" komt een bode van een der visschersdorpen vertellen.

„Geen nood! Vivat! Oranje boven!"

„Utrecht heeft de sleutels van de stad aan Koning Lodewijk overgegeven!" aldus komt een ander vertellen.

„Geen nood! Vivat! Oranje boven!"

„De Bisschoppen van Munster en Keulen hebben Koelvorden ingenomen en zijn op weg naar Groningen!" dus laat een derde ongeluksbode zich hooren.

„Geen nood! Oranje boven!"

Nu eerst zal men eendrachtig naar de wapenen grijpen!

Nu eerst zal alle tweedracht ophouden; want Amsterdam, het machtige Amsterdam, de grootste vijand van Oranje, ging voor in het erkennen van het recht van den Prins op het Stadhouderschap en alle waardigheden, welke daaraan verbonden waren!

Nu eerst zal de trotsche Lodewijk ondervinden, dat er een man aan het roer van Staat is, die, hij moge nu voor hem in staatkundige geslepenheid onder moeten doen, hem spoedig boven het hoofd zal gewassen zijn!

Nu zal de schelmsche Koning van Engeland, die zijn volk zoo om den tuin geleid heeft, moeielijk den strijd kunnen volhouden, zoo hij niet wil, dat zijn „welbeminde” neef gaat wenschen, dat hij liever zulk eenen oom maar niet had, en waar hij velen tot den oorlog won door er den glimp aan te geven, dat hij hem voerde, omdat men zijnen neef niet tot de waardigheden van zijnen Vader wilde roepen, daar zal hij die velen verliezen zoo hij den oorlog voortzet!

Op, op, naar de kerken! God om den zege en het welzijn van den jeugdigen Vorst gesmeekt!

Op, op, soldaten! Den vijand onder het blazen van de Prinsensmarsch aangevallen! Het oude Wilhelmus kan wonderen doen! Dat is immers in bange tijden reeds meermalen gebleken!

Op, op, Janmaat! De Prinsenvlag lustig ontplooid aanboord van de „Zeven Provinciën”. De Bestevaers-vrienden zullen alével pal staan en de Prinsenvlag doet bij de Trompsvrienden alle wrok en haat verdwijnen!

Zóó zullen we ons van den zwerm vijanden verlossen!

Zóó zullen de Vereenigde Provinciën weer worden, wat ze waren in de dagen van den tocht naar Chattam!

Zóó zullen de vijanden van onzen Vaderlandschen bodem verdreven worden!

Op, op! Één van ziel en één van zin! Voor God, Oranje en het Vaderland!

Haalt de vlaggen uit! Ontsteekt de vreugdevuren!

Vivat! Vivat! Oranje boven!

„Françoos, nu is uw rijk hier spoedig uit,” bromde aan den avond van dien dag Kapitein Van Oldenburg terwijl hij vergenoegd de handen wreef en naar zijne tent ging.

„Wel, Kapitein, dat zal Vaders hart goed doen,” zeide Willem Vermere. „Morgen aan den dag schrijf ik het hem!”

„En ik ook,” sprak Jan Roman. „Hoe jammer dat Michiel er nu niet is!”

„Jammer, gekheid! Allemaal gekheid! Hij zal het daar te Utrecht ook wel hooren! Hei! Vrouw Groote Pier!”

Deze laatste uitroep gold de zoetelaarster der compagnie. Zij was eene reusachtige vrouw en deed haren bijnaam geene schande aan.

„Wat belijft u, Kapitein?” vroeg ze.

„Hebt gij bier, goed bier, best bier, bovenst best bier?” vroeg Van Oldenburg. „Bier van het bovenste plankje?”

„Ik heb goed, best, bovenst best bier, Kapitein!” gaf ze met eene zware stem ten antwoord.

„Geef dan drie pinten, vrouw Groote Pier! Neem er voor je zelven ook eene! We zullen samen drinken!”

De zoetelaarster schonk drie kannen vol en de Kapitein zijn glas opnemende, zeide: „Komaan Willem en Jan! Komaan vrouw Groote Pier, op kommando van een, twee, drie, op het welzijn van het lieve Vaderland en Oranje!”

De twee jongens en de zoetelaarster namen ieder eene kan op.

„Één,” zeide Van Oldenburg en nam daarbij den hoed af.

„Twee!” nu lag de hoed op tafel en had hij de kan omhoog geheven.

„Op het welzijn van het lieve Vaderland en Oranje! Drie!” kommandeerde hij.

Vier kannen bier werden op hetzelfde oogenblik zoogenaamd „ad fundum”, dat is tot op den bodem lediggedronken.

De Kapitein en de zoetelaarster verslikten zich niet, doch Jan en Willem, die zulke zaken nog moesten leeren, verslikten zich wel.

„Hoezee!” schreeuwde de Kapitein.

„Hoezee!” schreeuwde vrouw Groote Pier.

Jan en Willem wilden het ook roepen, maar ze konden

het niet verder brengen dan „Hoe!” en toen begonnen ze alweer te hoesten.

„Het is alevel goed gemeend, jongens!” zeide de Kapitein en zijne ledige kan naar de zoetelaarster schuivende, zeide hij: „Mij nog een pintje, vrouw Groote Pier! Het kan er vandaag twee lijden. Nu eerst zal het er op los gaan!”

En terwijl overal in heel het legerkamp onder een „Vivat! Oranje boven!” menige kan bier en menige beker wijn door het volk geledigd werd, zat de Prins van Oranje heel alleen in de kleine, onaanzienlijke kamer van zijn hoofdkwartier. Hij scheen lang in diepe gedachten geweest te zijn en opstaande om nog eenige bevelen te gaan geven of de ronde te gaan doen, mompelde hij: „Leefde Brederô nog, hij zou van De Witt zeggen kunnen: „Het kan verkeerem!” Arme man! Zijn val is groot!”

TIENDE HOOFDSTUK.

In de omstreken van Utrecht.

Het ging er op Dinsdag den vijfden Juli 1672 te Zeist recht levendig toe.

Prachtig gekleede Fransche Edelen reden, vergezeld van sierlijk opgeschikte dames van Zeist naar Utrecht en van Utrecht naar Zeist en hadden onder elkander uitgelaten vreugde.

Hier zag men eene karos rijden.

Daar kwam eene volgeladen kar aan.

Ginder naderden wagens vol brood, bier en anderen waren.

Terzijde van den weg zaten of lagen in het gras Fransche Officieren met elkander te snappen en te babbelen, alsof ze dien dag voor het laatst het vrije gebruik van hunne tong hadden.

Voor het overige was de heele weg als bezaaid met soldaten, boeren, boerinnen, paarden, ossen, koeien, schapen en gevogelte. Zelden of nooit had men hier zulk eene drukte gezien, en dat had nu al verscheidene dagen geduurd. De eene dag mocht eens drukker zijn dan de andere, druk waren ze alle. De redenen lagen voor de hand, want Koning Lodewijk XIV, de overwinnende, Fransche Vorst, had te Zeist zijn Hoofdkwartier opgeslagen.

De Koning was, toen hij in de Nederlanden kwam, nog geen volle vierendertig jaar oud, en reeds had hij negenentwintig jaar geregeerd. Zijne opvoeding was geheel verwaarloosd geworden en in weinig anders had men den jongen Koning geoefend dan in vermaken, uitspanningen en prachtig vertoon. Reeds spoedig evenwel toonde de jeugdige Vorst, dat er wat in hem zat, dat eenmaal tot rijpheid gekomen, hem maken zou tot eenen Koning, die een zegen of eene ramp voor zijn volk worden zou. Op zeventienjarigen leeftijd toch verscheen hij met rijstevens aan en met eene karwats in de hand in het Parlement om zijnen Voogd eens even de les te lezen. Zelden heeft er dan ook een Koning geleefd, die meer gevoelde dat hij Koning was, dan deze Lodewijk. Men zegt dat de bekende uitdrukking „L'état c'est moi!” („De Staat ben ik!”) van hem afkomstig is. Het wordt tegengesproken ook, maar of Lodewijk XIV deze woorden gezegd heeft of niet, dat doet er niet toe. Zijne lange regeering en al zijne daden zijn daar om te bewijzen dat hij die woorden op zichzelf in toepassing bracht. Hij hield van pracht en praal en geen Hof in heel Europa was zóó schitterend als het zijne. Duizenden en millioenen besteedde hij om aan zijne begeerten te voldoen en kwam dit voor een deel ook de kunst ten goede, het volk leed er onder en werd armer naarmate de Koning rijker werd. Aan allerlei zingenot was hij verslaafd en zijn voorbeeld werd door de talrijke hovelingen maar al te trouw gevolgd. Moeielijk kon men onder de regeerende

Vorsten van Europa er twee vinden, die bij zooveel punten van overeenkomst nog veel meer punten van verschil hadden, dan Koning Lodewijk XIV en Stadhouder Willem III. Beiden waren ze jong aan de Regeering gekomen; van geen van beiden had men aanvankelijk veel verwachting, beiden waren eer- en heerschzuchtig; beiden waren in het bezit van eenen aangeboren staatsmansblik; geen der twee kon tegenspraak dulden, en beiden verstonden de kunst om door geen enkel teeken te verraden, wat er in hen omging. Hooghartig en trotsch was de een zoowel als de ander. Maar hier houden de punten van overeenkomst ook op en komen de punten van verschil te voorschijn. Stadhouder Willem III was een ernstig man, die zijne voogdijschap zonder verzet geduld had. Van pracht en praal hield hij niet en het liefst bevond hij zich te midden eener kleine hofhouding. Waar Koning Lodewijk alles deed, wat hij kon om zijnen invloed in heel Europa te doen gelden, daar deed Stadhouder Willem III alles, want hij kon om dat tegen te werken. Kon Koning Lodewijk, geholpen door vleiende hovelingen over millloenen beschikken, Stadhouder Willem III vond mannen, die de koorden der beurs gesloten hielden. Zijn de hofschandalen van Koning Lodewijk te veel om ze op te noemen, de ergste vijand van Stadhouder Willem III zocht er te vergeefs een aan zijn Hof. Mocht Koning Lodewijk zich in eene stalen gezondheid verheugen, Stadhouder Willem III was bijna nooit gezond.

We zullen niet verder gaan met het vergelijken van die twee Vorsten, welke geroepen waren om in het laatste vierdedeel der zeventiende eeuw den staatkundigen toestand van Europa, als elkanders vijanden, te beheerschen.

We keeren dus naar de schoone omstreken van Utrecht terug om te zien, wat daar zoo al omgaat in het Nederlandsche Versailles. Want dat was deze streek, daar de Koning onmogelijk zonder Hofhouding, uitspanningen en vermaken zijn kon.

Geen wonder dat die van Utrecht nog al veel met hem op hadden, en zoo onder elkander zeiden: „De drommel is toch nooit zoo zwart, als hij afgeschilderd wordt.”

En goede zaken, dat er binnen Utrecht gemaakt werden! Wel mensch, er werd zelfs grof geld verdiend; want alles werd in de stad tot op den laatsten penning betaald.

Bovendien, die Fransche Edelen waren heel andere lieden dan de Hollandsche kooplieden.

Zulk een Hollandsche koopman zou op eenen duit dood blijven, en die Fransche edellieden sprongen met hunne gouden Louis' en gouden Kronen om, als Jan Potage met zijn hoendereten, en zoo kwamen er zelfs enkelen toe om te beweren, dat ze het veel slechter zouden krijgen, als het ongeluk wilde, dat de Koning en zijn leger terugtrekken moesten.

Enkelen hoopten vurig, dat het alzo zoo blijven mocht.

De veerschuiten bleven van Utrecht naar alle plaatsen varen, en de schippers konden niet klagen over slechte vrachten of karige verdiensten.

En die hoogst tevreden Utrechtenaars voerden dan wel eens mede om te Amsterdam, Woerden, Leiden, Den Haag, Gouda, Rotterdam, Schiedam of Dordrecht te vertellen, dat het in Utrecht toch zoo levendig was, en om te vragen of ze toch niet eens kwamen kijken.

Men had overal den vrijen toegang, zelfs in het kamp van den Koning, en het waren grove leugens, als men vertelde, dat er op den weg van Utrecht naar Zeist enkel Fransche Heeren en Dames te zien waren; want er waren Utrechtsche Dames en Heeren ook bij.

Één ding hinderde de Dames maar, en dat was....

Wel, de Fransche bezetting, een acht à negen duizend man sterk, was bij de burgers ingekwartierd, en dat zou nu nog niet zoo erg geweest zijn, als ze maar wat zindelijker waren geweest; maar de zindelijkheid liet heel wat te wenschen over.

Wat waren me die Fransche Messieurs en Dames, hoe popperig gekleed, hoe doortrokken van reukwerken en beladen met goud, zilver, zijde, fluweel en kostbare vogelvederen toch in den aard echte vuilpoetsjes!

Dat liep maar overal met bemodderde of bestofte laarzen in! Dat kookte in de pronkkamer. Dat maakte van de keuken eene slachterij, en van het optrekje eene wachtkamer, ja, dat veranderde den tuin en de straat in eenen mestput.

En wat het ergste was, dat durfde van de kerken paardenstallen maken!

Dat was verregaand gemeen en zoo iets zouden de stijve Hollanders toch nooit doen!

Maar anders?

Wel mensch, een leventje als een vischje in het water!

En vandaag, Dinsdag den vijftden Juli, zouden de sleutels der stad den Koning aangeboden worden!

En dan!

Wat hij op zijnen veroverings-tocht in de Nederlanden nog nergens gedaan had, dat zou te Utrecht gebeuren.

Hij zou zijnen intocht in deze oude Bisschop-stad doen.

Hoe lang hij er blijven zou, en welke straten met zijn bezoek zouden vereerd worden, dat wist men niet.

In het vertrouwen evenwel dat Zijne Aller-Christelijkste Majesteit wel door alle straten en langs alle pleinen en grachten trekken zou, waren alle ramen aan de straat aan de familie afgestaan of aan vreemdelingen verhuurd, voor zoover men tenminste door inkwartiering niet genoodzaakt was, de beschikking over die ramen aan de Fransche Dames en Heeren over te laten.

En duizenden waren van buiten gekomen, die geen glasruitje konden huren om er door te kijken, en die nu maar op straat bleven, in de hoop dat ze door de ruitery niet onder den voet zouden gereden worden.

Tegen den middag zette de stoet zich te Zeist in beweging.

Voorop gingen herauten en trompetters.

Dan volgde een groot aantal Officieren te paard en een weinig daar achter, kwam de Koning, omgeven door eene schitterende lijfwacht van Generaals en Edellieden.

De Koning reed tusschen den Hertog van Orleans en den Hertog van Monmouth. Onmiddellijk achter den Koning reden de Hertog van Luxemburg met zijnen hoogen rug, de Markies De Rochefort en de Fransche Minister van oorlog, Louvois. De lange trein werd gesloten, zooals ze begonnen was.

De weg was zwart van de menschen en de boomen zaten vol jongens.

De stoet volgde den weg over De Bildt langs de Steenstraat tot de Witte Vrouwen-poort. Vandaar ging het den Singel langs tot de Waardpoort, die geopend werd. De Bevelhebber der stad, de Hertog De Feuillade, heette den Koning welkom binnen Utrecht en sloot zich met ontbloot hoofd bij het naaste gevolg van den Koning aan.

Allen, van den aanzienlijkste tot den geringste, volgden het voorbeeld van den Hertog De Feuillade en ontblootten eerbiedig het hoofd, wat met eenen mooien zomerdag zoo veel kwaad niet kon.

Onder de menigte, die voor de Waardpoort post gevat had, was ook een jongen, die negotie scheen te doen in linten waarop lelie's geteekend of geborduurd waren. Zelfs had hij enkele levende, afgesneden lelies in eene wijde flesch, met water gevuld, bij zich. De oolijkerd scheen te weten dat de leliën de voornaamste figuren waren in het wapen des Konings.

„Koop, koop,” schreeuwde hij, „het waopen van le Roi de la France! Keportuurd op zaiden lint voor één skeepjeskelling! Geteekend met waoter-couleurs op wit ruban (lint) voor een' duit d'argent, à un florin! Eene lefende lelie geplukt van den stengel, voor een' alven kouden Louis! Koop, koop! Voici le marchand! Le marchand! Koop, Koop! Lefende lelie's!”

De jongen had werkelijk nog al grooten omzet; want menig Utrechtenaar wilde zich ter eere van den Koning met lelie's versieren.

Op de echte lelie's liepen de Dames storm, zoodat hij weldra begon te roepen: „Lefende lelies, geplukt van den stengel à un Louis d'or! Koop, koop!”

„Ga uit den weg, leelijke schreeuwerd,” zeide een smid, die in het gedrang door het koopmannetje op de teenen getrapt werd.

„Que dites-vous?” (Wat zegt gij?) sprak hij den smid vriendelijk toe. „Voulez-vous koop eene lelie keportuurd ou in waoter-couleurs?”

„Scheer je weg met je potjes-latijn,” riep de smid en gaf den jongen zulk eenen duw, dat hij een heel eind terecht kwam op de baan, die voor den Koning opengehouden was.

Tettretet-tettretet-tet-tet-tet! klonk het.

„Le Roi! Le Roi!” schreeuwden eenige ruiters en maakten de baan op de straat ruimer.

De jonge koopman liep schielijk achteruit, doch liet de flesch met lelie's vallen.

Als de wind raapte hij het vier- of vijftal, dat hij nog had op, en kwam midden voor het volk staan.

Daar kwam de Koning.

Aller hoofden ontblootten zich, gedwongen of vrijwillig.

„Vive le Roi!” schreeuwde het koopmannetje toen de Koning dicht bij hem was, en de lelie's in de hoogte stekend en er mee wuivend, schreeuwde hij nog eenmaal: „Vive le Roi!”

De Koning zag den knaap lachend aan en knikte hem toe.

Maar op hetzelfde oogenblik kreeg hij van den smid, die nu toevallig alles behalve Fransch-gezind was, eenen stomp in de lendenen, dat hij een heel eind vooruit stooft en door de paarden vertrapt zou zijn, zoo niet een reusachtig Edelman hem bij den kraag gevat, en onder het voortrijden voor op het paard getild had.

Daar zat de knaap nu.

De smid was oorzaak dat de „teenentraper”, de „schreeuwelelijk” en waarvoor hij hem al meer uitschold, een plaatsje gekregen had waar hij alles, wat gebeurde, zien kon.

Hij stak dan ook nogmaals het vijftal lelie's in de hoogte en schreeuwde voor de derde maal: „Vive le Roi!”

De Edellieden lachten, dat zij schaterden, en toen daarop de jongen eerst zijnen redder en daarna ieder der vier Edelen, die het dichtst bij hem waren, eene lelie aanbood, waren ze voor den knaap de vriendelijkheid zelve.

Inmiddels trok de stoet langzaam voort.

Overal waar de Koning een oud gebouw zag, liet hij even stil houden om het op zijn gemak op te nemen.

Eindelijk kwam men, na twee uur gereden te hebben, aan de Witte-Vrouwenpoort, waar de Koning de stad uitreed en weldra in galop naar het Hoofdkwartier terugkeerde.

En tot degenen, die tot in dat Hoofdkwartier mede reden, behoorde ook onze leliën-koopman.

Zoodra men het kamp bereikt had en de Koning in zijne prachtige tent verdwenen was, zochten al de anderen ook hunne tenten of kwartieren op.

„Waar komt gij toch vandaan, knaap?” vroeg de Edelman in het Fransch aan den jongen koopman, toen beiden afgestegen waren.

„Ik kom uit Brussel, Heer!” antwoordde de knaap in dezelfde taal. „Ik ben een Brusselsche jongen.”

„Dat dacht ik wel aan uwe spraak te hooren. En hoe is uw naam, zeg op!”

„Ik heet Michel Douche, Heer!” was het antwoord.

„En wat doet ge voor den kost?”

„Ik ben een marskramer van beroep en handel nu eens in dit en dan eens in dat!”

„Waarom niet altijd in hetzelfde artikel?”

„Omdat het mij voordeeliger uitkomt te handelen in dat, wat het meest gevraagd wordt!”

„Dan hebt gij zeker vandaag wel goede zaken gemaakt?”

„Nu ja, ik heb geen klagen gehad; maar het verkoopen van lirie's te Utrecht is uit!”

„Welneen! Waarom zou het uit zijn?”

„Omdat ik daar slaag kan oploopen. Ze roepen daar lang niet allen: Vive le Roi!”

„Neen, lang niet! Ik geloof stellig, dat gij de eenige zijt geweest!”

„Zou het waar zijn? Het is schande! En dat voor zulk eenen Koning! Foei! De Utrechters hebben alle redenen van dankbaarheid jegens hem, want een beter en vriendelijker Vorst leeft er op heel de wereld niet! Dat geloof ik zeker! Hij meent het goed met de Hollanders! Het zou zelfs een zegen zijn, als die heele Republiek maar Fransch werd, want het volk zou er wel bij varen.”

„Jawel, maar onze Koning is slim en geslepen, hoor!”

„Zou hij er dan een doel meê hebben zoo vriendelijk te zijn, en zoo te zorgen, dat de Utrechters inplaats van schade, bij zijn verblijf alhier, voordeel hebben?”

„Wel zeker heeft hij dat! Hij tracht de Hollanders op die manier voor zich te winnen, en als hij de heele Republiek in zijne macht heeft, zal hij toonen, dat hij de Hollanders haat!”

„Zoo! Haat hij die dan zoo?”

„Of hij! En hij heeft er wel redenen toe ook. Ze hebben hem nog niets anders gedaan dan gedwarsboomd, die kaasboeren en kruideniers!”

„Dat geloof ik ook. Maar heb ik niet gehoord, dat er een Prins van Oranje is, die veel kans heeft om daar in Holland aan het hoofd van het bestuur te komen?”

„Naar wij vernomen hebben, staat hij al aan het hoofd der Regeering, maar grooter vijand dan dien Prins van Oranje heeft de Koning niet!”

„Och, kom!”

„Ja net, och kom! Maar een ander praatje! Gij bevalt

me! Wilt ge bij mij in dienst treden, zoolang we hier in Holland zijn?"

„Wat heb ik dan te doen?"

„Mijne wapenen, paard en kleederen in eenen goeden staat houden en mij helpen kleeden."

„En wat valt er bij te verdienen?"

„Niemendal!"

„Ja, ziet u, voor niemendal is wel wat al te weinig!"

„We zullen deelen van hetgeen wij bij de boeren hier in den omtrek kunnen stroopen."

„En dat heeft de Koning verboden! Gisteren heb ik nog eenen soldaat zien ophangen, omdat hij een arm boertje het koren van den dorschvloer gestolen en aan den foerier van zijne compagnie verkocht had."

„Dat weet ik wel; maar niet iedere dief wordt gesnapt en niet iedere strooper op heeterdaad betrapt."

„Jawel, dat is zoo. Maar ik heb ook vernomen, dat de boeren wel eens op die stroopers schieten!"

„De Hollanders schieten slecht. Ik ben nu zóó breed en lang, en ze hebben me nog nooit geraakt!"

„Nu, komaan, ik tred bij u in dienst. Ik waag het er op."

„Goed! Maar onthoud het: van dit oogenblik af ben ik uw heer en meester en zijt gij mijn knecht. Ge hebt te doen, wat ik beveel en gij moet altijd heel nederig en beleefd wezen."

„Jawel, Monsieur!"

„Breng dan terstond mijn paard op stal!"

„Waar ergens, Monsieur le Comte?"

„Daar ginder bij dien boer!"

„En als die nu niet eens wil, Monsieur le Comte?"

„Hij moet willen. In Frankrijk heeft een boer geen wil; en dat behoort zoo ook hier te wezen. Marsch, breng weg tot vanavond, als het donker is, om elf uren moet gij weer hier zijn!"

De knaap, in wien gij, daar hij zijnen naam in het

Fransch noemde, Michiel Does zult herkend hebben, leidde het paard bij den toom en bracht het bij den aangewezen boer op stal.

Deze, die dacht, dat de paardenjongen geen Hollandsch verstond, zeide: „Zoo, ellendige Françoos, kom je me dwingen het paard van je baas hier op stal te nemen? Wat let me of ik snijd den knol de pootspieren af?”

Michiel deed, alsof de boer hem heel vriendelijk welkom heette, en lachte hem even toe.

„Lach je nog, dikke bromvlieg?” zei de boer.

Michiel zei niemendal dan: „Peerd eet ici, oui!”

„Ja, ja oewiet maar! Ik hoop dat ik den tijd beleef, dat ik met stokslagen de rekening betalen kan, die ik aan de Messieurs heb. Dat hoop ik!”

Michiel slenterde nu langzaam naar de tent van zijnen nieuwen meester, dien hij evenwel zeker maar heel kort dienen zou. Geen mensch was er, die op hem lette, en als hij zich niet voor eenen jongen uit Brussel uitgegeven had, dan zag hij wel, dat hij als een Hollandsche jongen even goed alles had kunnen opnemen.

Het ging er in het kamp lustig toe, en als Michiel dacht hoe ze in het legerkamp van den Prins moesten exerceeren, slooten graven, dijken doorsteken, wacht houden, ja, sjouwen en ploeteren den geheelen dag, dan kwam bijna de lust in hem op, ook onder de Franschen te gaan dienen. Het leek hier veel meer op eene jaarmarkt, waar het wemelde van kermisgasten, dan op eene verblijfplaats van soldaten, die bezig waren oorlog te voeren.

Maar wat Michiel zag, nergens wanorde.

Te midden van al die pret en dat gejoel vergat niet een zijnen meerdere te begroeten, en wat hem in het begin in het leger van den Prins zoo opgevallen was, dat een soldaat soms brutaal tegen eenen Sergeant, ja, zelfs wel eens tegen eenen Luitenant was, hier vond hij niets van dit alles.

Nu, Lodewijk XIV mocht zijn, die hij was, orde hield hij onder zijne troepen, en als hij dat niet gedaan had, dan zouden mannen als Turenne, Condé en Luxemburg er toch wel voor gezorgd hebben.

Aan die Generaals had Lodewijk XIV bijna alles te danken.

Terwijl Michiel zoo rondliep, tikte hem iemand op den schouder, en daar zijn geweten niet heel erg zuiver heeten mocht, keek hij eenigszins verschrikt om, doch was dadelijk gerust toen hij zag, dat er een jonge, Fransche soldaat achter hem stond.

„Zijt gij het, die bij Graaf De Caussade voor op het paard gezeten heeft?” vroeg deze, natuurlijk in het Fransch.

„Ja, voor op een paard heb ik gezeten; maar of die Ridder nu Graaf de Caussade heet, dat weet ik niet!”

„Dat weet ik wel! Zijt gij bij hem in dienst getreden?”

„Hoe vraagt ge dat zoo?”

„Zoo maar. Ik wil dat wel eens weten!”

„Welnu, als ge er dan zoo opgesteld zijt het te weten, ja, ik ben in zijnen dienst!”

„Ga er dan zoo gauw uit, als ge kunt! Er is geene eer bij hem te behalen. Hij is een Graaf zonder geld of goed, en maakt toch groote verteringen, die hij allemaal betaalt met geld van gestroopt goed. Ik ben ook bij hem in dienst geweest, ik weet er dus van meê te praten. Hij gebruikt zijne knechts om de kastanjes uit het vuur te halen. Zelf blijft hij achterbaks om, als de Koning er achter komt, al de schuld op een ander te kunnen gooien. Als ik bij het overtrekken van den Rijn niet zoo duchtig van leer getrokken had, dan zou ik het mannetje van de rekening geweest zijn. Turenne had al bevel gegeven, mij aan den eersten boom den besten te doen ophangen, toen Louvois, in wiens nabijheid ik vier Hollanders op de vlucht gejaagd had, een goed woordje voor mij deed.”

„Wat hadt gij dan gedaan?”

„Wel, met hem gestroopt. Ik stal bij eenen boer in het

Limburgsche vier koeien. Hij, mijn meester, weet ge, verkocht ze aan den Hoofd-officier van Administratie, die met hem onder één hoedje speelt, en toen hij het geld in den zak had, liet hij mij, toen het uitkwam in den brand, en schold mij nog uit bovendien!"

„Wel, dat is een gemeene kerel! Maar waarom zijt gij zoo vriendelijk mij te waarschuwen? Ge kent mij toch niet?"

„Kennen, neen! Maar ik hoorde, dat ge uit Brussel zijt. Ik ben daar ook vandaan, ziet ge! En Brusselsche kinderen moeten elkander altijd helpen!"

„Nu, ik dank u wel! Maar wat moet ik dan doen?"

„Ge moet morgen aan den dag naar Kolonel Labruyère gaan, en zeggen, dat ge onder den Franschen Koning dienst wilt nemen. Als gemeen soldaat valt er bij eene plundering altijd veel meer te deelen, dan als ge oppasser zijt!"

„Bij eene plundering? Het ziet er niet naar uit, dat er wat te plunderen zal vallen. Blijft het leger hier dan niet een poosje? Alles is er op ingericht, dunkt me, om hier lang te blijven. Kijk, ginder bouwen ze nog eene Officiëren-barak!"

„Allemaal om de oogen te verblinden, anders nergens voor. Die daar in Holland moeten denken, dat de Koning op het oogenblik niemendal vanplan is. Daarom laat hij iedereen in het kamp toe. Daarom speelt hij ook den mooien man om den Hollanders wijs te maken, dat hij zoo kwaad niet is, als ze wel zeggen. Maar, pas op, hij ligt als eene kat op den loer, en heeft hij eenmaal Holland beet, dan zullen ze zien, dat hij niet zoo lief en aardig is."

„En welke stad zou het eerst aan de beurt liggen?"

„Wel, de beste en rijkste van heel het land, natuurlijk Amsterdam! Daar valt wat te halen, vriendschap!"

„Zou die stad niet sterk zijn, en zouden we die maar zoo gemakkelijk kunnen innemen?"

„Sterk is niet ééne Hollandsche stad, ik zou dus niet weten waarom we Amsterdam niet zouden kunnen innemen!"

Maar, we moeten het met overleg doen. En dan, kerel, wat zal ik in dat Hollandsche goudgeld grasduinen! Want, ziet ge, hebben we Amsterdam eenmaal in onze macht, dan mogen we doen, wat we willen. Dan is het blaadje heelemaal omgekeerd! Dan behoeven we niet meer „Aap, wat heb-je mooie jongen te spelen.”

„Nu, ik hoop er dan bij te zijn. Ik kan ook wel wat duinkruid gebruiken. Dan ga ik weer naar Brussel en zal daar een leventje leiden van vroolijk Fransje. En gij?”

„Stil, tot morgen! Daar komt de Graaf aan. Hij moet me niet bij u zien, anders is het mis.”

De soldaat sloop achter eene tent en was weldra voor het oog van Graaf De Caussade verdwenen.

ELFDE HOOFDSTUK.

De nieuwe Mazeppa.

De Brusselsche vriend had veilig nog geruimen tijd met Michiel kunnen praten, want op weg naar zijne tent ontmoette de Graaf een paar zijner vrienden met wie hij een gesprek aanknoopte.

Michiel had dus overvloed van tijd om zijne gedachten te laten gaan over alles, wat hij al gezien en gehoord had. Het was waarlijk niet weinig, en vooral Amsterdam speelde hem in het hoofd. Kon hij dat den Prins eens dadelijk laten weten! Wie weet was er geene haast bij!

Al pratende kwamen de drie vrienden nader en nu bleek het dat ze, misschien wel ter eere van den intocht des Konings, wat al te druk den wijnkroes aangesproken hadden, want ze voerden een luid gesprek, en toen ze nog wat nader kwamen, hoorde Michiel den Graaf zeggen: „Nu

maar, ik ben het volkomen eens met onzen eenigen Maarschalk den Prins van Condé."

"En wat wil die dan?" vroeg een der twee.

"Wat hij wil, dat zal ik u zeggen. In den krijgsraad, dien Zijne Majesteit gehouden heeft, bracht de Prins van Condé opnieuw zijn voorstel in om Amsterdam onverhoeds aan te tasten. Hij meende dat zesduizend ruiters, ieder met eenen infanterist achter zich op het paard, voldoende waren om die goud- en zilverstad te overrompelen."

"Een oud plan, we kennen het. En is het aangenomen?" vroeg een der twee.

"Aangenomen? Het mocht wat! Het zou aangenomen zijn, als die Turenne er niet bij geweest was. Maar dien Turenne vertrouw ik niet. Hij is familie van den Prins van Oranje en heeft hier te lande zelfs den krijgsdienst geleerd. En — we weten het immers: oude liefde roest niet. Hij heeft het plan ten sterkste ontraden."

"Minister Louvois en de Hertog van Luxemburg waren er toch ook nog," zeide weer een der twee.

"Ja, maar Luxemburg speelde stommetje en Minister Louvois gaf Turenne gelijk. Die twee Heeren vreezen niet de Hollandsche wapenen, want die zijn min en onbeduidend, dat weten we. Ze vreesden het water en Turenne zeide: „Machtiger oorlogswapen heeft geen land ter wereld; dat ondervond Spanje reeds in den tachtigjarigen oorlog!" Louvois knikte toestemmend en sprak: „Eenige ruiters, die hier, onze vriend, de Hertog van Luxemburg, op verkenning uitgezonden heeft, zijn met lossen teugel terug komen rennen, omdat men op hunnen weg de sluizen open gezet had."

"Dat is zoo," sprak de Hertog.

"Welnu, Heeren," liet toen de Koning zich hooren, „dan zullen wij nog wat geduld oefenen. Komt tijd, komt raad. Wij zitten hier nu toch in het hart van het land. Die van Munster en Keulen zullen op hun gemak de oostelijke en noordelijke gewesten bezetten. De vereenigde vloten moeten

overwinnen en zullen eene landing bewerkstelligen, waarschijnlijk spoediger dan wij denken. Dan zit Holland tusschen twee vuren, en Messieurs, dan — ja, dan zullen de kaasboeren en kruideniers eieren voor hun geld kiezen en kan menigeen, wiens geldelijke zaken in eenen berooiden toestand verkeerden, die opeens in orde maken, want ik geef het veroverde Amsterdam en heel Holland ter plundering over. Dat Karthago van de zeventiende eeuw zal en moet verdelgd worden. Nog eene poos geduld, Messieurs, en ons niet roekeloos gewaagd. Heeft iemand nog iets voor te stellen?"

„Ik zou willen voorstellen, Sire,” zeide Minister Louvois, „dat wij ons niet in de eerste plaats van steden, maar wel van sluizen moesten meester maken.”

„Dat bevel heeft Luxemburg al gegeven,” antwoordde de Koning, die wat ongeduldig werd, daar hij aan het feestmaal wilde.”

Dit alles had Michiel duidelijk verstaan, zoodat hij, de spion, wel met den neus in het vet gevallen was. Hij was nu zelfs blijde, dat de twee Heeren afscheid van den Graaf namen en dat deze in wat vreemd zwaaienden gang naar hem toe kwam.

„Zeg eens, Michel,” dus begon hij, „zijt gij in deze omstreken goed bekend?"

„Neen, Monsieur le Comte,” antwoordde Michiel. „Ik ben hier vreemd en pas eergisteren aangekomen. Ik weet heg noch steg, maar ik zal spoedig genoeg overal den weg weten; want overal zijn Franschen.”

„Overal? Nu, dat is niet precies zoo. Maar, kom! Volg me!”

De Graaf ging het uitgestrekte kamp door en kwam weldra aan een vrij groot bosch, dat de vlakke heide begrensdde. De Graaf, die steeds vooruit geloopt had, stond nu stil en zei: „Kijk, Michel, nu loopt ge maar al langs dit bosch. Ge zorgt maar, dat ge het altijd links houdt, begrepen?"

„Jawel, Monsieur le Comte. En dan?”

„In den dienst doet men, wat bevolen wordt. Ge loopt maar door. Donker wordt het vanavond niet: want er is maanlicht. Een paar uur na zonsondergang ben ik bij u. En moest het soms zijn, dat ik er niet was, als ge dan bij eenen molen komt, die juist op eenen kruisweg staat, dan loopt ge daar maar heen en weer tot ik bij u kom.”

„Ja, Monsieur le Comte!”

„Goed; maar de weg is wel wat gevaarlijk. Geef me het geld in bewaring, dat ge vanmiddag met die mooie negotie verdiend hebt. Als ge soms overvallen wordt...”

„Dan zal ik mij wel verdedigen, Monsieur!”

„Allemaal praatjes. Ik zeg, geef hier! Ik ben dan meteen zeker, dat ge mij niet ontlopen zult. Ik vertrouw je nu niet zoo bijzonder. Gij zijt wat al te beleefd!”

Michiel, die meende, dat de Graaf hem misschien voor eenen Hollandschen spion zou aanzien, gaf hem het geld over en beloofde, dat hij het bevel stipt volbrengen zou.

„Dat is geraden ook,” bromde de Graaf en keerde terug. Thans was Michiel alleen.

Wat zou hij doen? Wegloopen?

Maar hij had misschien nog niet alles gezien en gehoord. Wie weet, wat hij zou weten te vertellen, als hij nog een paar dagen langer bleef. Gevaar voor hem, als spion opgepakt te worden, was er niet. Het eenige gevaar voor hem bestond, dat hij dien nacht op eenen strooptocht misschien doodgeschoten, of dat hij den volgenden morgen op bevel van den Koning, als strooper, zou opgehangen worden.

Maar, „wie niet waagt, wint niet,” zeide hij, en vast besloten, dien nacht nog zijnen heer te dienen, sloeg hij den aangewezen weg in.

Gedurende een uur ontmoette hij op zijne wandeling telkens soldaten, en was het nog aan alles te zien, dat hier in de nabijheid een groot legerkamp was. Ook kon men duidelijk zien, dat nog niet zoo heel lang geleden

duizenden soldaten met kanonnen en voorraadwagens langs dezen weg getrokken waren. Doch naarmate hij verder ging en het bosch maar altijd links hield, zag men er minder van en werd het ook veel stiller.

Eindelijk zelfs zag hij een heel eind voor zich uit en een heel eind achter zich geene levende ziel.

Geen huis zelfs was te zien.

Het was doodstil en de zon ging juist onder.

Een heerlijke geur steeg uit het bosch op.

Langzaam wandelde Michiel voort, en op het laatst vergat hij te midden der heerlijke en schoone natuur geheel, dat hij een Fransch dienstknecht moest verbeelden en — hij begon een vroolijk Wilhelmusje te fluiten.

Midden in het lied evenwel dacht hij eraan, wat hij deed en hij schrikte er zóó van, dat hij het hart in zijne keel voelde kloppen.

Angstig zag hij naar alle kanten uit of iemand hem ook gezien of gehoord kon hebben.

Gelukkig, hij zag niemand.

„Een mooie jongen ben ik,” bromde hij. „Ik had me daar leelijk kunnen verklikken. Pas op, Michiel, of je wordt door eigen domheid en onvoorzichtigheid het mannetje van de rekening!”

Bedaard liep hij nu verder.

Het werd al donkerder en donkerder.

Van de maan, waarvan Graaf De Caussade gesproken had, was nog niets te zien. Maar, ze kon achter het hout zitten.

Rrrrt, daar vloog hem opeens wat voorbij.

„Hé!” zeide Michiel en stond stil, alweer met kloppend hart.

Wat zou dat geweest zijn?

En stil, kraakte daar niet wat in het bosch?

Spoken, witte vrouwen en booze geesten waren in het donker immers altijd op pad? En Michiel was een kind

van zijnen tijd en geloofde aan allerlei bovennatuurlijke dingen, evenals ieder ander.

„Wat komt gij hier zoeken?” klonk op eenmaal eene barre stem, en eer Michiel tijd had om te antwoorden, zag hij eenen langen kerel met donkeren baard voor zich staan.

Michiel was stom van schrik en antwoordde niet.

„Nu, kunt gij niet spreken? Wie zijt gij? Wat komt gij hier zoeken?” klonk het andermaal.

Michiel zag nu ook dat de man een geweer bij zich had en een pijpje rookte.

Het was dus gelukkig geen spook of booze geest, maar een mensch, en wel een Hollander.

Wat moest hij nu doen of zeggen?

„Komt er haast een antwoord, jongen?” klonk het nogmaals. „Ik verkies niet te wachten tot de oude vrouw uit de kerk komt.

Daar hoorde Michiel den hoefslag van een paard en hij begreep, dat het denklijk wel niemand anders dan Graaf De Caussade zijn kon.

Hij had nu terstond zijn besluit genomen, en vrij brutaal zei hij: „Va-t-en, gaillard! ¹⁾

„Ha, ventje, zijt gij een Françoos, een tafelschuimer, die misschien wel komt stroopen, plunderen, branden en moorden? Wacht, ik zal je leeren, satanskind!”

De kerel pakte Michiel bij den kraag en smet hem op den grond, en de knaap had nu veel lust: „Help, help!” te roepen, doch er op rekenende, dat zijn meester, die kwam aansnellen, sterker zou zijn dan die lange Hollander, liet hij een luidklinkend: „Au secours! Au secours!” hooren.

Daar knalde een pistoolschot.

„Au,” zei de Hollander en liet Michiel los waarna hij hinkend in het bosch verdween.

Het was de Graaf geweest, die op meer dan goed geluk

¹⁾ „Va-t-en, gaillard,” wil zeggen: „Loop heen, kerel!”

af, een pistool losgebrand en den Hollander in het been getroffen had. Evengoed had hij Michiel of wel niets kunnen raken.

„Hadt gij het daar te kwaad, Michel?” vroeg de Graaf. „Gauw, klim maar bij me op het paard! Ge kunt niet weten of er hier meer van die schurken en moordenaars in het bosch zitten!”

Michiel gehoorzaamde, maar eer hij goed en wel zat en de Graaf de voeten in de stijgbeugels had, schreeuwde de Hollander: „Pak aan, Fransche Monsieur!”

Op hetzelfde oogenblik knalde een gewerschot en een kogel trof den Graaf in het hoofd.

„Mon Dieu!” riep deze en — tuimelde van het paard op den grond. Hij was terstond dood.

En voort ging het paard, alsof het met duizend zweepen aangedreven werd.

Hoogte op, hoogte af, langs dennenboschjes en over de heide, door putten en greppels, als op den weg van Aardenburg naar Breskens.

Michiel was in duizend angsten.

Te Aardenburg had hij wel eens een sleeperspaard naar de weide gebracht; maar nog nooit had hij op een hollend paard gezeten.

In zijnen doodsangst werd hij op eenmaal heelemaal Hollander en inplaats van: „Au secours! Au secours!” schreeuwde hij nu: „Help! Help!”

Maar niemand hoorde hem dan het paard, en dat scheen met ieder oogenblik wilder te worden.

Michiels muts was al afgevlogen, en toen het paard in eenen put trapte en er met éenen sprong weer uit was, scheelde het weinig of hij viel er af.

„Help,” help,” schreeuwde hij opnieuw.

Te vergeefs; niemand kwam hem helpen.

De lange heide was ten einde gerend en hij kwam weer in eene boschrijke streek.

Michiel had gemeend, dat hij bij het maanlicht de torens eener stad gezien had, doch hij had geen tijd gehad te denken welke stad het was.

Plotseling evenwel zag hij in de verte eenen rooden gloed en bij de vlammen, die uitsloegen, kon hij eenen toren zien.

Het was de Dom van Utrecht. Daar was dus brand.

Zouden de Utrechters brand gesticht hebben om de Franschen in de verwarring te verjagen en alzoo de stad van den vijand te zuiveren? ¹⁾

Michiel had geen tijd, er over na te denken.

Voort, voort, ging het!

Boomen en huizen vlogen voorbij!

Maar nog was hij op het paard, al lag hij er meer op dan hij er op zat. Aan de manen hield hij de handen vast, en met eenen voet eenen der stijgbeugels, die onder het slingeren toevallig over zijnen voet terecht gekomen was en hem nu eenigen steun bood.

Daar zag hij weer tenten. . .

Het waren de uiterste wachtposten van het Fransche legerkamp waar zeer goed wacht gehouden werd.

Michiel beproefde het wilde ros nu tot staan te brengen, doch het scheen, dat het paard de zaak verkeerd begreep.

„Aux armes!” hoorde hij den schildwacht roepen en terstond liepen al de soldaten van de wacht uit.

Men beproefde het paard, dat uitweek op te vangen, doch dat was onbegonnen werk en toen nu de soldaten zagen

¹⁾ Een brand, die omtrent dezen tijd des nachts uitbrak in het huis waarin de Bisschop van Straatsburg verblijf hield, bracht eenige ontsteltenis onder de Franschen. Zij meenden, dat men een komplot gesmeed had om de stad bij nacht op verscheidene plaatsen in brand te steken, en dan te midden der verwarring de Fransche krijgsvenden te verdrijven. Er werd daarom bevel gegeven, dat alle Utrechters, die inkwartiering hadden, des nachts hunne deuren niet anders sluiten mochten dan met klinken en grendels, die door de Franschen gemakkelijk konden geopend worden.

dat er iemand aan het hollend paard hing of er op lag, dachten ze met eenen deserteur of vluchtenden spion te doen te hebben en schoten ze de geweren af.

Michiel was in den grootsten angst, dat een der kogels hem treffen zou en schreeuwde zoo luid hij kon: „Au secours! Au secours!”

Hij had nog even tijd om te zien, dat van alle kanten gevuurd werd, doch spoedig was hij buiten het bereik der musketkogels.

Hollend, vreeselijk hollend, ging het voorwaarts.

Als in den droom vloog hem alles voorbij; maar gelukkig verloor hij geen oogenblik het bewustzijn. Hij dacht zelfs, ja, van wien ook had meester op de school verteld? Verteld? Neen, niet verteld, meester had het voorgelezen van een gedrukt papier. Het was van — van — o ja, nu wist hij het, van Mazeppa. Die Mazeppa, een Pool, was door eenen Edelman naakt op een wild paard gebonden en zoo de vlakte opgejaagd. Meer dood dan levend was hij onder de Kozakken aangekomen, maar toch levend. En hij Michiel Does, hij was niet naakt, hij was ook niet vastgebonden. Hij zou toch ook wel ergens terecht komen, als — hij zich maar — goed vast — vasthield.

Michiel klemde zich aan de manen van het immer voortjagende dier, dat gelukkig geene wilde sprongen maakte en alleen maar snel, heel snel voortholde.

Nu en dan zag hij eens aan den kant van den weg of op het weiland eenen visscher, die zijn kruisnet ophaalde, eenen schreeuw gaf, als hij hem voorbijvloog en dan weer verdween. Hij waagde het om even op te kijken, even maar.

Daar zag hij heel in de verte lichten op verschillende punten; het geleken wel vuurtjes op het open veld.

„Kampvuren of brandende lonten,” mompelde hij, en terstond rees de vraag of hij nu misschien weer te Zeist zou komen. Wellicht ook te Naarden, want ja, daar zag hij eenen toren, eene kerk, huizen, molens.

De lucht, die langzamerhand door wolken overdekt was, werd drukkend heet. De duisternis nam hand over hand toe en toch moest het al dicht bij den morgen zijn.

Op eenmaal werd alles, in een ontzettend klein oogenblik, in hellen gloed gezet en bijna onmiddellijk ratelde en klaterde, rommelde en kletterde een donderslag zoo hard, als hij nog nooit gehoord had en deze werd terstond gevolgd door eenen nieuwen lichtstraal, dien hij langs de velden zag gieren, en eenen tweeden donderslag.

En daar opeens, op geene vijftig schreden afstands voor hem, sloeg de bliksem in eenen boom; door de drukking van den slag werd hij, als het ware, op het paard geduwd.

Snuivend en met het schuim om den bek holde het paard verder, steeds verder.

Weer mompelde Michiel het woord „Mazeppa”, en eens opkijkend, zag hij weer huizen.

Het korte onweder was afgetrokken en alleen aan den gezichteinder stond alles nog in vuur en vlam. Maar ook een ander licht vertoonde zich; het was dat van den aanbreekenden dageraad, die met vreugde door Michiel begroet wordt, want....

Een oogenblik voelde hij iets vreemd over zich komen; hij kon niet meer denken; hij had een gevoel, alsof hij wegzinken zou en — zijn bewustzijn was weg.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Hij heeft den Prins gesproken.

Hoe lang Michiel wel in dien vreemden toestand verkeerd had, wist hij niet, doch toen hij tot zichzelf kwam, was het nog niet veel lichter dan toen hij zijn bewustzijn verloor, en lang kon het dus niet geweest zijn.

Nog altijd holde zijn paard voort en lag hij op den rug van het dier, dat blijkbaar uitmuntend afgericht moest zijn en zeker wel veel geld waard was.

Hij richtte zich wat op en ontdekte, dat hij met snelheid alweer een kamp naderde, want hij zag tenten en huizen. Hij bemerkte ook menschen, die op den weg stonden, doch daar deze zoowel Hollanders als Franschen konden zijn, besloot hij maar geen hulpgeroep te laten hooren. Als ze het paard opvingen, dan zou hij wel hooren onder welk volk hij verzeild was en naar omstandigheden handelen.

Een vervaarlijk geschreeuw klonk hem te gemoet, en hij zag hoe een tiental mannen met stokken en uitgestoken armen, het hollende paard trachtten tegen te houden.

Het paard zag het en week wat terzijde; maar onder dat wijken vertraagde zijnen loop.

„Houdt het! Grijpt het!” klonk het nu.

Het waren dus Hollanders.

„Help, help!” liet Michiel zich thans hooren, nu hij wist, dat hij onder Hollanders was.

Eene sterke vuist greep het paard bij den lossen teugel. Het dier steigerde, doch de man liet niet los en — het paard gaf zich ten slotte gewonnen en stond stil.

Op dit oogenblik rolde Michiel er meer dood dan levend af.

„Geef den knul een glas brandemoris, Gerrit! Dat zal hem opflikkeren!” zeide er een.

„Breng dan maar wat!” antwoordde hij, die Gerrit genoemd was, en kort daarop voelde Michiel, dat men hem brandewijn in den mond goot. Hij had zelfs zooveel besef nog, dat hij het slikken niet vergat.

„Waar ben ik?” stamelde hij.

„Te Nieuwerbrug bij Woerden, jongen! Maar wie zijt gij en waar komt gij vandaan?” vroeg men.

„Eerst nog een sloksken! He, ik word zoo raar, ik-ik-voel-voe....” stamelde Michiel, en raakte nu heelemaal het bewustzijn kwijt.

Michiel was gelukkig te land gekomen bij eene der afdeelingen van zijn eigen regiment, dat de schans bij Nieuwerbrug bezet hield, en al deed men het op vrij ruwe wijze, toch bracht men hem spoedig bij, en was hij instaat te vertellen wie hij was, waar hij vandaan kwam en door wien hij uitgezonden was.

„Nu, jongen, dan als de wind naar Bodegraven. Ge zult nu wel paard hebben leeren rijden, en het dier zal zeker ook wel niet veel lust hebben, er nog eens van door te gaan,” sprak hij, die het hoofd van de kleine afdeeling scheen te zijn.

„Als ge anders eerst een stukje brood voor me hadt, zou ik het wel willen hebben. Ik ben flauw,” zei Michiel.

„Pak aan, Aardenburgsche hongerlijder,” zeide een der soldaten, die blijkbaar aan het slootgraven geweest was, en nu met natte, vuile handen een stuk brood uit den zak haalde en dat Michiel gaf.

Honger maakt rauwe boonen zoet, zegt het spreekwoord en Michiel bewees het hier duidelijk, want zonder een oogenblik naar de handen des gevers te kijken, nam hij het droge brood aan en begon te eten, alsof het een stuk hijlikmaker of kandijkoek was.

„Het smaakt, geloof ik,” zeide de soldaat lachend.

„Dat zal wel waar zijn,” antwoordde Michiel. „Maar wat voert gij allen hier uit?”

„Het land wat beter onder water zetten, kameraad! Als het maar een beetje wil, laten we den Françoos te Utrecht nog droge sokken aantrekken,” was het antwoord.

„Of we leeren hem zwemmen, zooals hij jou te paard heeft leeren rijden,” spotte een ander.

„Aan het werk, mannen! En gij naar Bodegraven, jongen! Weet ge het wachtwoord?” sprak de bevelvoerende Onderofficier, die thans nader trad en Michiel eene hand op den schouder legde.

„Neen,” antwoordde Michiel, „wat is het?”

„Koevorden!” zeide de vriendelijke man. „En nu weg, hoor! Maar zeg, als ge dat paard verkoopt, kijk dan eerst in den holster. De François kon daarin zijne duiten wel eens verstopt hebben. In alle gevallen wat bruikbaar zal er wel in zijn.”

Michiel beloofde dit te zullen doen.

Het paard was tot rust gekomen en zijn berijder ook.

„Ik kon toch wel eens even voelen of er wat in zit,” zeide Michiel en stak de hand in eenen der holsters.

Het eerste, wat hij voelde en voor den dag haalde was, zijn eigen lederen beursje. Hij opende het voorzichtig en, voor zoover hij bij het schemerend morgenlicht zien kon, was al zijn geld daar nog in.

Weer stak hij de hand in denzelfden holster en hij haalde er eenen keurig bewerkten zakdoek uit, waarin aan een der punten een gouden ring met diamanten steen geknoopt was. Een heerlijke lucht kwam hem uit dien doek tegen.

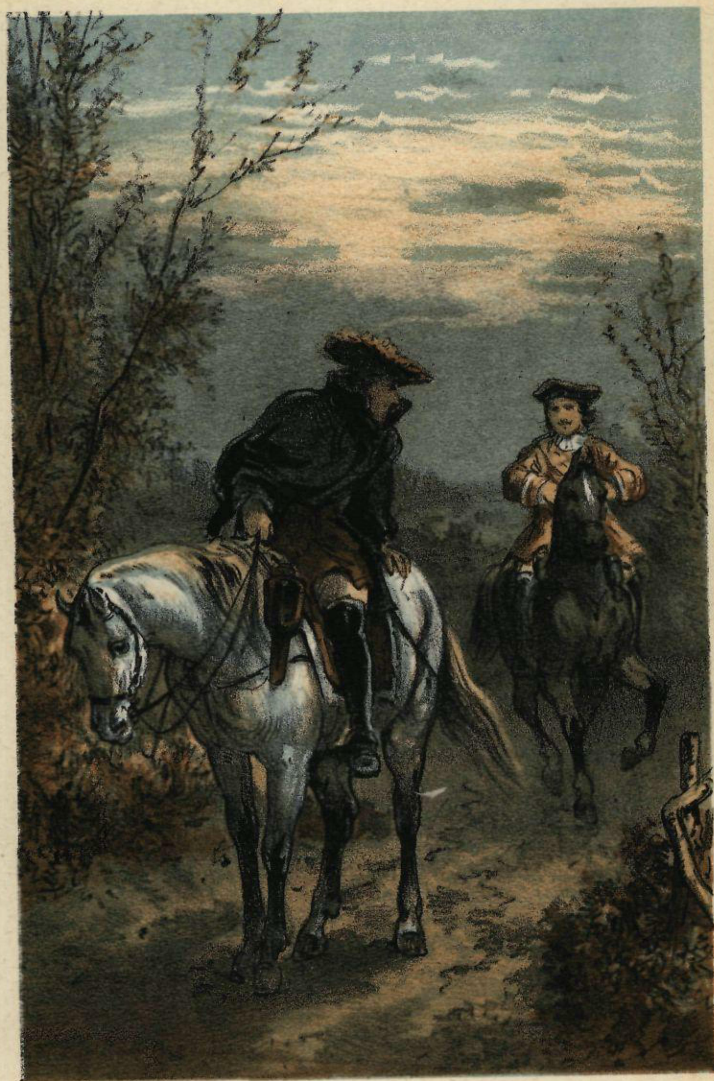
„Als dat allemaal voor mij is, dan zou ik nog wel eens zulk een nachtje willen beleven,” bromde Michiel vergenoegd, en andermaal stak hij de hand in den holster.

Zij kwam voor den dag met een papier of vier. Michiel kon niet zien of het bedrukt of wel beschreven was. Wat er op stond kon hij nog minder zien, en daarom stopte hij ze bij zijne beurs en het andere in denzelfden holster.

Nu ging hij den tweeden holster onderzoeken en wat hieruit al voor den dag kwam, is zoo gauw niet te zeggen.

Reuk-olie, reukwater, reukzeep, een spiegeltje, een kammetje, een tanden-schuiertje, een scheerkwastje, eene slaapmuts, een paar zijden nachtdoeken en allerlei dingen, die alleen door fatten gebruikt worden. Geld vond hij evenwel niet, maar wel nog een tal van allerlei nesterijen, waarvan hij de namen niet eens kende, en die door de pronkzieke, Fransche Edelen gedragen of gebruikt werden, om zich op te schikken of mooi te maken.

Maar terwijl hij zoo alles onderzocht en dicht bij de oogen

hield om het te kunnen onderscheiden, was hij langzamerhand verder gekomen en bij eene kromming van den weg, stond op eenmaal een man te paard voor hem.

„Werda!” riep de man.

„Goed volk, vriend!” zei Michiel.

„Het wachtwoord,” klonk het norsch.

„Koevorden,” antwoordde de knaap.

„Goed, gij kunt doorrijden,” sprak de schildwacht. „Waar moet gij heen?”

„Naar het Hoofd-kwartier van den Prins,” zeide Michiel.

„Als ge dan wat harder rijdt kunt ge eenen ruiter inhalen, die er ook zijn moet,” sprak de schildwacht lachend.

„Waarom lacht ge?” vroeg Michiel wantrouwend.

„Zoo maar! Verlies den mantelzak niet, hekken-springer! Dat ding sleept bijna langs den grond. Goeden morgen, Jurrie, of hoe heet je anders!”

„Flauwe knul,” zei Michiel, den mantelzak achter zich aan den zadel vastmakende. Toen dat gedaan was, zette hij zijn paard wat aan en reed stevig door.

„Ginder zie ik den ruiter waarvan de schildwacht gesproken heeft,” fluisterde Michiel. „Ik zal hem zien in te halen; want goed gezelschap maakt korte mijlen!”

De ruiter scheen ook den hoefslag van een paard gehoord te hebben en liet daarom ongetwijfeld zijn eigen ros uit den draf in den stap overgaan.

„Wacht wat,” riep Michiel, die stellig meende, dat het een soldaat was. „Wacht wat, dan rijden we samen!”

De toegeroepene bleef stilstaan.

„Ik wensch je goeden morgen, ouwe jongen!” zeide Michiel. „Heb je slecht opgepast en ben je door „moeders” het bed uitgejaagd, dat je al zoo vroeg op pad bent?”

„Goeden-morgen, knaap,” antwoordde de ruiter, terwijl hij den hoed zoo diep neer- en den mantel zoo hoog optrok, dat er van zijn gelaat niets te zien was. „Hoe komt gij te paard hier en dat zoo vroeg? Het is vandaag pas Woens-

dag en de Kapitein had u Vrijdag of Zaterdag pas gewacht!"

Michiel keek vreemd op; want die ruiter scheen hem te kennen. Hij wilde dus den onnoozele uithangen en zeide:

„Welken Kapitein bedoelt gij toch?"

„Kapitein Van Oldenburg!"

„Kent gij hem dan zoo goed, dat hij u alles verteld heeft?"

„Ja! Maar iedereen weet, dat gij door hem naar Utrecht gezonden zijt."

„Iedereen? Ei, mannetje, dan kent gij Kapitein Van Oldenburg al heel slecht, want die kan zwijgen, en is, als het moet, stom als een visch. Gij begrijpt toch wel, dat de François hier ook zijne spionnen of verraders heeft!"

„Neen, dat begrijp ik niet. Maar al zweeg Kapitein Van Oldenburg, dan kunnen uwe twee kameraads het wel verteld hebben. In alle gevallen, gij hoort, dat ik het weet."

„Dient gij dan ook onder onzen Kapitein?"

„Neen; ik dien den lande, maar er is hier meer dan één Kapitein, nietwaar? En vertel me nu eens, wat gij daar te Utrecht gehoord en gezien hebt. Veel zal het niet zijn."

„Ei, maat, meer dan ge denkt! Als ik alles vertelde, dan zoudt ge van verbazing de handen in elkander slaan en niet begrijpen, hoe Michiel Does, die voor Mazeppa gespeeld heeft, het er levend afgebracht heeft."

De ruiter keek van onder den breeden rand van den hoed naar het paard en zeide: „Dat is een Arabische hengst uit de stallen van den Franschen Koning. Heeft hij u voor Mazeppa laten spelen?"

„Ja, hij, niemand anders. Gisteren avond of liever vanacht om een uur of half elf was ik nog in het Zeisterbosch!"

„Wat!" riep de ruiter. „Maar dat is onmogelijk!"

„Maak me nu niet voor eenen leugenaar uit, alsjeblijf! Mazeppa zou het misschien nog vlugger gedaan hebben. Het is waar en meer kan ik toch niet zeggen. De Prins zal gek opkijken, als hij alles hoort, dat zal hij. Maar kunt gij zwijgen?"

„Waarom vraagt ge dat?”

„Wel, dan zou ik u wat kunnen vertellen van hetgeen ik gehoord, gezien en beleefd heb.”

„Ik zal zwijgen! Vertel op dan, dat verkort den weg,” gaf de ruiter ten antwoord.

Zonder er over na te denken of hij aan eenen ruiter, dien hij niet kende, wel alles mededeelen mocht, begon Michiel te vertellen, alles, alles, van stukje tot beetje. Wat hij gedaan had, vertelde hij zoo goed, als dat, wat hij in het kamp van den Franschen Koning gezien of gehoord had. Maar toen hij vertelde van Lodewijks plannen op Amsterdam, hoorde hij den ander brommen: „Daar zullen we een stekje voor steken, Heer Zonnekoning!”

„Wat mompelt ge daar toch?” vroeg Michiel.

„Niemendal!” was het korte antwoord.

„Wel, gij zijt me ook het gezelschap waard, hoor! Wat een onbeleefde bok!” riep Michiel.

„Ei, vindt ge dat?” klonk het, doch ditmaal meer spot-tend dan norsch. „Ga maar voort met vertellen!”

„Ik heb alles verteld, ik weet niets meer!”

„Goed, dan zal ik vragen,” sprak de bokkige ruiter en begon daarop Michiel zooveel te vragen, dat de jongen bijna geen tijd had om te antwoorden, en op het laatst uit-riep: „Zijt gij dan ook in het legerkamp van den Franschen Koning geweest, dat ge alles zoo weet?”

„Neen, en toch weet ik alles! En zwijg nu maar, alsje-blijf. Ik heb geen lust om nog meer te praten,” klonk het alweer zoo kort en norsch mogelijk.

Inmiddels was de zon opgegaan en zag Michiel in de verte het bekende kamp en dichtbij aan den weg het huisje waarin de Prins zijn Hoofd-kwartier gevestigd had.

„Hé!” riep Michiel opeens. „Wat is dat? Dat begrijp ik niet!”

„Wat is het?” vroeg de ruiter.

„Toen ik Zondag wegging stak er de Statenvlag uit en

nu is het de Prinsen-vlag. Zeg, Jantje Kort-af, is onze Prins soms ook Stadhouder geworden?"

De ruiter lachte achter zijnen mantel en onder zijnen hoed en zei: „Ja, verloopen Maandag! Wat zeg je ervan?"

„Wat ik ervan zeg? Nu zal alles goed gaan, dat zei Kapitein Dikzak ook. Hoezee! Hoezee!"

Al isser ons Prinsjen noch so kleyn, Hoezee!
Alevel...."

„Wilt ge den mond wel eens houden, bengel," beval de ruiter. „Vogeltjes, die zoo vroeg zingen, zijn overdag voor de kat!"

„In 't geweer!" riep de wacht aan het Hoofd-kwartier.

De ruiter steeg van het paard, wenkte den schildwacht geene eerbewijzen te maken en vroeg Michiel: „En waar moet ge nu heen, jonge maat?"

„Wel, naar Zijne Hoogheid, natuurlijk," zeide Michiel.

„Die ligt misschien nog wel te bed!" sprak de vreemde man.

„Te bed? Zijne Hoogheid? Ik geloof er niemandal van! Dikzakje heeft me verteld, dat hij net doet als de wilde boschbeesten, overdag een tukje doen en des nachts rond-scharrelen!"

„Wie is toch die Dikzakje?" vroeg de ruiter.

„Nu, onder ons gezegd en gezwegen, zoo noemen we onder elkander onzen Kapitein Van Oldenburg. Maar toch houden we veel van hem; het is een man met haar op de tanden, en als je onder hem staat is oppassen de boodschap of je danst met vlag en wimpel de cachot in."

„Dat is maar goed ook," bromde de ander, terwijl de schildwacht, die voor de lage huisdeur stond, moeite had om niet in den lach te schieten.

„Weet gij hier den weg om mij bij den Prins te brengen?" vroeg Michiel nu aan zijnen metgezel, die zijn paard bij den toom hield en met de andere vrije hand sommigen wenkte, dat ze niet naderen moesten.

„Mij dunkt dat het niet noodig is,” luidde het antwoord.

„Wat! Niet noodig? Ei, manneke, daar zal de Prins anders over denken. Kom, zeg mij maar hoe ik het aanleggen moet om hem dadelijk te spreken.”

De ruiter liet den mantel zakken, lichtte den hoed op, en

„Heere, heere!” schreeuwde Michiel.

„Ge hebt den Prins gesproken, knaap! Ga nu naar uw kwartier. Ge hebt rust tot vanmiddag twaalf uren,” liet de vreemde ruiter zich hooren.

„Heere, heere, het was Zijne Hoogheid zelve!” stotterde Michiel, en alsof men hem met een kanon achterna zat, reed hij op zijn Fransch paard naar het kamp, waar men weer druk aan het exerceeren was.

De tent was ledig en Jan, Willem en Kapitein Van Oldenburg waren nergens te zien. Michiel bracht zijn paard daarop zelf naar een stuk weiland, onttuigde het, nam alles mee in de tent, legde zich met het hoofd op den mantelzak neer en — zonder dat hij aan zijn voornemen, den mantelzak eens te onderzoeken had kunnen voldoen, was hij in slaap gevallen.

„Ho, hei! Word wakker, lieve jongen,” riep om twaalf uren Kapitein Van Oldenburg onzen slaper toe.

Michiel wreef de oogen uit, zag zijnen Bevelhebber staan en zeide: „Goeden morgen, Kapitein!”

„Zeg maar „goeden middag, Dikzakje,” gij ongelikte beer van eenen praatjesmaker!”

Michiel keek hem met groote oogen aan.

„Ja, kijk maar zoo gek niet, alsof ge van den Prins geen kwaad weet! Ge hebt den goeden dag van den „onbeleefden bok”, met wien ge van morgen vroeg een deel van den terugtocht gemaakt hebt, en hij heeft gezegd, dat gij alles, wat ge buit gemaakt hebt, houden moogt, maar dat ge voortaan voorzichtiger moet zijn en de boodschappen aan den Prins niet aan den eersten, den besten „onbeleef-

den bok" vertellen moet! Begrepen! En dat zegt „Dikzakje" ook!"

Michiel sprong op, liep de tent uit, haalde het paard, tuigde het op en het Kapitein Van Oldenburg aanbiedend, zei hij lachend: „Hier, dat is voor mijnen besten Kapitein Dikzakje, die te oud en te dik wordt om zooveel te loopen. Is mijne schuld nu afgerekend? Is alles nu in orde?"

„Maar dat meent gij toch niet?"

„Stellig meen ik dat, beste Kapitein! Stellig en zeker! Hier dat is voor u, en wat ik meer buit gemaakt en verdiend heb, zal ik eerlijk met mijne kameraads deelen. Elk wat van de stokvischvellen, zooals het spreekwoord zegt."

De mantelzak werd hierop geopend, en daar kwam de beurs van den Graaf De Caussade uit. Ze was goed voorzien en zeker had de strooper den vorigen dag pas voor de gestolen koeien geld ontvangen, anders had hij de vier onbetaalde rekeningen wel voldaan, welke Michiel onderweg al uit den holster gehaald had, doch niet had kunnen lezen. Den ring hield Michiel voor zichzelf. De reukwaters, reukoliën, reukzeepen en andere nesterijen werden weggesmeten, doch het geld eerlijk verdeeld.

Dien avond vierden de drie jonge vrienden vroolijk feest in de tent van de zoetelaarster vrouw Groote-Pier, en nadat men lustig gedronken en geklonken had op het welzijn van het Vaderland en Zijne Hoogheid, kreeg Michiel het van al dat zware bier zóó te kwaad, dat zijne twee makkers hem naar de tent moesten dragen.

„Wat scheelt die jonge borst?" vroeg iemand aan Kapitein Van Oldenburg.

„Och," zeide deze, terwijl hij de beweging van drinken maakte, „och, goede vriend, niemendal! Het zal wel overgaan. Het is overloop van blijdschap."

„Wat is er dan met hem gebeurd?" vroeg de ander weer.
„Hij heeft den Prins gesproken!" was het antwoord.

DERTIENDE HOOEDSTUK.

Een zwart historie-blad.

Het ging met den handel in dezen tijd niet al te voor-
spoedig, dat begrijpt ieder levendig.

Fransche en Engelsche kapers loerden op onze koop-
vaardij-schepen, die, als altijd, rijk geladen uit Oost en
West terugkeerden, en al het beleid van De Ruyter en de
overige Vlootvoogden was noodig om het grootste deel dier
schepen in behouden haven te brengen.

En toch was in de Hollandsche steden alles leven en
beweging. Te Amsterdam vooral was dit veel meer dan
elders het geval.

Daar was een geloop en gedraaf, een getimmer en ge-
klop, een leven en eene beweging, alsof er ik weet niet
welke groote voordeelen te behalen waren. Toch was dit
het geval niet. Integendeel, het was uitsluitend de kunst,
te houden, wat men had.

En juist dat inspannen van alle krachten om te houden,
wat men had, was de oorzaak van al die bedrijvigheid en
drukte, van al dat gewoel en gedraaf, getimmer en geklop.

Het is niet te beschrijven, wat er zoo al gedaan werd
om dat deel van het land, dat nog niet in de macht der
Franschen was, te behouden.

De tijd van zuchten en klagen was voorbij. Men wan-
hoopte niet meer, maar hoopte alles in de toekomst van
den jongen Stadhouder, die het geheele volk wist te be-
zielen en tot kloeke daden te prikkelen.

De Fransche gezanten waren vóór zijne verheffing bij
hem gekomen en hadden hem beloofd, dat hij het Stad-
houderschap over het niet overmeesterde gedeelte der
Republiek zou krijgen zoo hij vrede sloot.

En wat had de Prins hun ten antwoord gegeven?

„Dit is geen aanbod van vrienden, maar van vijanden! Ik laat mij liever in stukken houwen, dan zulk een laag voorstel aan te nemen!”

Ook de Engelschman was gekomen met de beleefde groeten van Willems Oom, den laaghartigen Karel II.

„Neem de voorstellen, die u gedaan worden aan,” zeiden ze. „Ziet gij dan niet, dat de Republiek onmogelijk te houden is? Binnen eenige dagen zal onze vloot eene landing bij Den Helder doen en Amsterdam van de zeezijde belegeren en innemen. Die vloot is niet te weerstaan, die landing niet te beletten. Gij weet het, dat men gedwongen is geworden, zeevolk af te danken, en dat De Ruyter zelf gezegd heeft, dat de Nederlandsche vloot thans in de verste verte niet tegen de onze bestand is. Kies dus, eer alles verloren is, want dan zou onze genadige Koning, uw goede Oom, niet meer zulke gunstige voorstellen kunnen doen.”

De Prins had de trotsche Gezanten laten uitspreken, doch toen ze gedaan hadden en nu stellig verwachtten, dat hij hunne voorstellen dadelijk aannemen zou, stond hij op en zeide: „Ik weet een goed middel om den ondergang der Republiek niet te beleven. Ik zal voor mijn Vaderland in de laatste verschansing sneuvelen!”

Zulk een trotsch en edel antwoord hadden de twee Koningen van den onnoozelen jonkman, dien ze voor eenen dreamer en suffer hielden, niet verwacht. Misschien lachten ze er om, en dachten ze: „We zullen hem en Holland toch wel krijgen! Wacht maar!”

Nu, het haperde niet aan hunnen goeden wil.

Den eenentwintigsten Juli kwam er eene machtige Engelsche vloot met een groot landingsleger bij Den Helder in het gezicht, om Amsterdam van de zeezijde te nemen.

Wat moest men beginnen?

De vloot, die de kusten verdedigen moest, in zee.

Geen leger, dat den vijand van het strand kon houden.

Het was een vreeselijke dag voor de bewoners van West-Friesland. Men durfde zich nauwelijks aan het strand begeven om te zien, hoe ver de vloot al gevorderd was. Doch de uren verliepen en geen vijand betrad het strand.

„Ik heb het vanmorgen al voorspeld, ze komen vandaag niet! Er is geen water genoeg,” sprak een oud zeeman. „De vloed zal vandaag al heel laag zijn! Het zou me tenminste verwonderen, als ze verder durfden komen, nu alle bakens en tonnen weggenomen zijn.”

„We krijgen verandering van weer! Stellig en zeker, we krijgen verandering van weer,” zeide een ander zeeman, wien in den vierdaagschen zeeslag het rechterbeen bijna verbrijzeld was en dat er nu stijf bijhing.

„Waarom, ouwentje?” vroeg er een.

„Ja, ziet ge, als die stijve kuit zoo opspeelt als nu, dan is er storm optil!”

„Dan hoop ik, dat de Engelschman daar nóg liggen zal,” hoorde men een ander zeggen. „Mensch, mensch, wat zal hij er dan van lusten! Zulk een stormen- en golven-bombardement op onze kust zal hem slecht bekomen.”

En de twee voorspellingen, misschien wel op goed geluk gedaan, kwamen uit.

Het water kwam niet hoog genoeg om, zonder gevaar van op de zandbanken te gaan vastzitten, te landen.

Een storm stak op en teisterde de vloot zoozeer, dat ze met groote verliezen genoodzaakt was de Engelsche havens op te zoeken om vandaar den Koning te doen weten: „Te vergeefs beproefd, Sire! Eerst was het water niet hoog genoeg om eene landing te doen plaats hebben, en toen het water ons niets meer in den weg legde, sloeg een storm ons van de Hollandsche kusten af, en we zijn blij, dat we hier zijn!”

Het bericht van die mislukte voorgenomen landing vloog als een loopend vuurtje door Holland en deed den moed opnieuw verlevendigen.

En overal was de jeugdige Stadhouder in de weer om het volk aan te vuren. Op zijn bevel zette men vrijwillig en zonder morren, ook den heelen omtrek van Amsterdam onder water. De wallen werden versterkt, de tuighuizen en magazijnen ruimschoots van alles voorzien en geen enkel middel gespaard, om zoo van de machtige en rijke koopstad eene onneembare vesting te maken.

Het was ongelooflijk, wat men vertelde van de werkzaamheid en geestkracht van den jongen Vorst. Ja, misschien was hij zichzelf wel een wonder, en kon hij niet begrijpen, dat een mensch met een ziekelijk en zwak lichaam zoo verbazend veel doen kon, en dat hij den krachtigen Raadpensionaris in willen, kunnen en doen zoo goed als voorbij streefde.

En het volk?

Wel, het was bovenst en bovenst gelukkig met zijnen Stadhouder! Het had alleen maar spijt, dat het niet al veel vroeger dien Langejan en zijnen vrienden den bons gegeven had! Had men hen slechts, een paar jaren geleden, gedwongen, het „Eeuwig Edict” te vernietigen, wie weet of het jaar 1672 wel zoo rampzalig zou geweest zijn! Meer dan dat, wie weet of men dan inplaats van in zulk eenen bangen strijd te zitten, niet, omgeven door al de zegeningen, die vrede en welvaart brengen kunnen, zingen zou als een lijster:

„De koeien geven melck en room,
Het is al boter tot den boôm.
Men zinght al Pais en Vre.”

En de ellendige oproerkraaiers en schelmen: Tichelaar, Verhoef, D'Assigny, Verhagen en zoovele anderen, groeiden in dat gemor, en wreven van blijdschap in de handen. Vuile en gemeene lasteringen ten opzichte van de De Witten wisten ze onder het volk voor waarheid te doen doorgaan, en de rechtschape gebroeders De Witt vielen onder de moordenaars-handen van het Haagsche grauw,

dat uit alle hopen, hoeken, gaten en krotten voor den dag gekomen was.

De moord op de De Witten is de hatelijkste bladzijde uit de grootsche geschiedenis van Stadhouder Willem III, en nog altijd is men niet zeker of hij aan dien moord geene schuld gehad heeft. Men versta dit echter wel. Hij behoorde niet tot hen, die in alle stilte het volk ophitsten, en het is altijd nog de groote vraag of zij, die ophitsten, wel geloofden, dat de zaak zulk een beestachtig einde nemen zou. Maar de Prins, die zóó scherp keek en die zóó goed op de hoogte was van de verbittering des volks, had de beide broeders wellicht in zijne bescherming kunnen nemen. Zeker is het, dat de Prins den dood van de De Witten niet wilde. Integendeel, toen hij tot Stadhouder aangesteld was, liep al heel spoedig het gerucht, dat Meester Jan De Witt nu ook zijne betrekking van Raadpensionaris zou neerleggen. Dit trachtte de Stadhouder te voorkomen en hij schreef De Witt eenen brief waarin hij hem dringend uitnoodigde, aan het voornemen, zijne betrekking neer te leggen, geen gevolg te geven. Jan De Witt, die meende, dat dit niet kon geschieden, gaf geen gehoor aan die uitnoodiging en trad af. Daarop schijnt de Prins, alvorens eenen anderen Raadpensionaris te benoemen, andermaal eenen brief aan De Witt geschreven te hebben om hem te verzoeken, niet te weigeren, wanneer hij hem opnieuw tot die betrekking benoemde. Hierop moet De Witt geantwoord hebben, dat de Prins hem zeer veel eer aandeed met te gelooven, dat zijn dienst aan het Vaderland van nut zou kunnen zijn, maar dat hij zeer wel verzekerd was, dat Zijne Hoogheid al het voordeel daaruit niet zou trekken, hetwelk hij zou mogen verwachten, omdat het Volk hem hem haatte, zonder dat hij eenige redenen daartoe gegeven had. „Zulk een haat,” schreef hij, „is gemeenlijk de felste. Alles, wat door mijne handen ging, zou aan hetzelfde niet dan zeer onaangenaam kunnen zijn, en welke voorzorgen

ik ook mocht gebruiken, het zou mij den kwaden uitslag altijd doen verantwoorden. Ik wensch met heel mijn hart, dat al uwe oogmerken ten voordeele van den Staat mogen uitvallen, maar Uwe Hoogheid heeft een ander persoon van nooden om hem daarin te helpen."

Hoe beestachtig de broeders De Witt vermoord werden, vertel ik liever niet; het is eene te dierlijke geschiedenis. Ik wil alleen zeggen: Dien dag hield Jaap van de veerschuit op Vlissingen, of een ander matroos, zijne preek tegen de vreeselijk verminkte lijken der vermoorden.

Dat viel voor op Woensdag den vierentwintigsten Augustus, en nog dien eigen dag kwam het bericht ervan in het legerkamp te Bodegraven. En hoe dat bericht daar ontvangen werd? Och, de een sprak er schande van en de ander vond dat nu eens uitstekend gehandeld. Men vergat op het vernemen van dit groote nieuws bijna den soldaten-plicht en de zoetelaarsters hadden nog geenen dag beleefd, dat ze zóóveel drank en bier aan de snappende soldaten verkochten, als op den Woensdag-avond en den volgenden Donderdag.

Des Donderdags vertrok de Prins naar Den Haag, om recht te doen.

Neen, niet om recht te doen, want men was niet verre van de waarheid af, als men beweerde dat de helft van de Haagsche bevolking dan zou moeten gestraft worden. Dat begreep de Prins ook wel, en hij zag zeer goed in, dat niet altijd de eigenlijke moordenaars bij eene dergelijke gebeurtenis de hoofdschuldigen zijn. Hij kon ze in zijne naaste omgeving wel aanwijzen, die mannen als Tichelaar en Verhoef hadden omgekocht. Wat moest hij nu doen? Zoo hij straffen ging, zou hij misschien zijn eigen leven in gevaar stellen of althans nog meer verdeeldheid in het land brengen. Van die verdeeldheid zou de vijand gebruik maken, en wat men met zooveel opoffering, moeite en kosten verkregen had, zou misschien voor niemendal tot stand gebracht zijn. Er werd dus niet gestraft en de heele

zaak, waarvan men in bijna geheel Europa met verontwaardiging sprak, liep, zooals men dat noemt, met eenen sissser af.

Het was misschien wel goed ook; want meer dan noodig was op het oogenblik binnenlandsche vrede.

En zie, alsof het met opzet geschiedde om afleiding te bezorgen, eenige dagen later deed de blijde tijding de rondte: „Bommen-Berend,” dit was de scheldnaam, dien de Groningers aan Christoph Bernhard van Galen, Vorst-bisschop van Munster gegeven hadden, — „Bommen-Berend heeft zijne matten opgerold en heeft het beleg van Groningen opgeheven. En waarom? Wel, de Keizer van Duitschland wilde niet graag, dat de Fransche Koning de Republiek der Vereenigde Nederlanden geheel overheerseren zou. Niet omdat hij zoo bijzonder veel van de Nederlanders hield, maar wel omdat hij bang was, dat de Koning van Frankrijk met wien hij al zeer slecht bevriend was, dan te veel te zeggen zou krijgen in Europa. Nu verzamelde Keizer Leopold te Egra, in Bohemen, een leger van meer dan twintigduizend man en de Keurvorst van Brandenburg vereenigde zich ook met hem. Dat kreeg „Bommen-Berend,” die de stad gebombardeed had met over de vierduizend kanonschoten, nauwelijks te hooren, of hij kommandeerde den terugtocht en Groningen was bevrijd. Niet te vergeefs had de Stadhouder dus op Rabenhaupt en de dappere Groningers vertrouwd. Ware deze stad gevallen, dan zou Delfzijl aan de beurt gelegen hebben, en de Engelschen zouden alsdan eene plaats gehad hebben, waar ze landen konden. Was dit alweer gebeurd, dan zou Friesland zonder slag of stoot genomen zijn.

Maar het gebeurde niet, en het Noorden des lands was van den vijand verlost.

Geen wonder, dat de Stadhouder met dit blijde bericht zijn voordeel deed. Hoe langer zoo meer begon men nu te gelooven, dat er toch wel eenige kans was, dat de oorlog niet zoo heel, heel slecht zou afloopen.

Maar het verbond, dat met den Keizer en den Keurvorst van Brandenburg gesloten was, bewerkte nog grooter voordeel voor de Nederlanders.

De Fransche Koning had thans eenen vijand achter zich gekregen. Hij was er nu wel niet bang voor, doch hij was toch genoodzaakt een groot deel van zijn leger naar het Zuiden te zenden, en daardoor werd de Fransche overmacht op de Hollandsche grenzen minder groot.

Lodewijk, die gemeend had van Utrecht rechtstreeks naar Amsterdam te kunnen trekken, had genoeg van de omstreken van Zeist. Hij gaf het bevel over het leger, dat tegen Holland strijden zou, aan François Henri De Montmorency, Hertog van Luxemburg, en ging daarop naar 's-Hertogenbosch om dat eens even in te nemen. Maar hier stiet hij leelijk het hoofd, daar hij weer te doen kreeg met eenen vijand, die voor geene kanonnen, geweren, sabels en bajonetten op den loop gaat. Die vijand was het water. De vele regens, die omstreeks dezen tijd vielen, en de doorgestoken dijken hadden van Den Bosch, als het ware, een eiland te midden der blanke zee gemaakt.

Reeds in Juli was daarom de Koning naar Frankrijk terug gegaan, Turenne bevel gevende met zijn leger de Fransche grenzen te komen dekken voor eenen inval van den Keizer en den Keurvorst.

Wat al gunstige veranderingen! En die waren meest alle aangebracht door den jeugdigen Stadhouders, die verder keek dan de grenzen van het belegerde Holland. En hoewel het gevaar voor de Republiek nog altijd groot was, toch begon Koning Lodewijk te begrijpen, dat het ongezonde, onervaren, en jonge Stadhoudertje een vijand was, die bijna zooveel waard was, als een heel leger.

Hij zou hem later nog beter leeren kennen en meer haten, omdat hij in hem iemand gevonden had, wien hij geene knollen voor citroenen in de handen kon stoppen.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Zóó is de dienst.

Onder al die bedrijven was men al mooi achter in September geraakt en nog altijd had het leger van den Prins weinig of niets uitgevoerd. Maar dat niet, omdat er niet te vechten viel, integendeel, als de Prins aan den slag had willen gaan, had hij daartoe iederen dag wel gelegenheid gehad. De Prins kende evenwel te zeer zijn leger en hij wilde zijne ongeoefende manschappen niet stellen tegenover eenen vijand, waarvan de minste soldaat een doorkneed vechtersbaas was. Eerst dus moesten zijne soldaten goed geoefend zijn en toen ze dat waren, besloot hij er eens eene proef mee te wagen. Zijn oog viel op Naarden om dat den vijand niet alleen te ontrukken, maar ook om den vijand daarheen te lokken. De Prins hoopte dan, terwijl de Fransman naar Naarden trok, op eene andere plaats zijnen slag te slaan. Maar Luxemburg was een te volleerd krijgsman om zich te laten vangen, en de toeleg mislukte. De Prins gaf den moed niet op en liet den tienden October Woerden, dat ook door den vijand bezet was, aanvallen. De Fransche bezetting zond om hulp naar Utrecht, en Luxemburg kwam daarop met een leger van acht- of negenduizend man om de stad te ontzetten. En hier was het, dat de Franschen ondervonden, welk een geducht vijand ze in den Hollander, aangevoerd door mannen als Stadhouder Willem III, — Frederik van Nassau, Heer van Zuylenstein, den Graaf van Hoorne en anderen, gekregen hadden. Wel bleef Woerden in de handen des vijands, wel sneuvelde de dappere Heer van Zuylenstein, doch de Franschen waren genoodzaakt met schade en schande af te trekken. En als een Hollander, Montbas geheeten, een zwager van Pieter De Groot, zijn

Vaderland niet verraden en Luxemburg door de onder water gezette landen niet den weg gewezen had, dan zou Woerden door de onzen genomen, en het verlies der Franschen nog veel grooter geweest zijn, zoo ze niet geheel verslagen waren geworden.

Nu de Prins eenmaal wist, dat hij zich op zijn leger verlaten kon, vatte hij een stout plan op. En dat plan was niet meer of minder dan den oorlog op vreemden bodem over te brengen. Voor het leger, dat steeds in Holland bleef, gaf hij aan zijne Onder-bevelhebbers de noodige bevelen en — op eenen goeden dag verdween de Prinsenvlag uit het huisje te Bodegraven, waar de Stadhouders Hoofdkwartier had gevestigd; de wacht werd ingetrokken, de Prins was weg.

„Waarheen?” vroegen de soldaten nieuwsgierig.

„Waar is de Prins?” vroegen de mindere Bevelhebbers.

„Waar is toch Zijne Hoogheid, de Stadhouders?” vroegen sommigen van de Heeren Staten.

En al wat men daarop antwoorden kon, was: „Ja, ik weet het niet. Hij had een stout plan en is naar het Zuiden gesneld.”

Waar was hij gebleven?

Hij was naar Breda gegaan, verzamelde daar een leger, deed, alsof hij plan had de Franschen van voor Maastricht te verjagen, doch eindigde met het beleg te slaan voor de stad Charleroi, met het doel, die stad in te nemen en daardoor de gemeenschap van Frankrijk met het Fransche leger af te snijden.

Alweer mislukte deze toeleeg en wel door eene vroeg ingevallen vorst, doch de schrik was den Franschen om het hart geslagen, nu zij zagen welk een geducht, berekenend en ondernemend vijand ze in den Prins gevonden hadden, en welk een beleidvol krijgsman hij was.

Doch laten we nu eindelijk toch eens naar onze vrienden, die we zoo lang alleen lieten, terugkeeren.

We vinden hen nu niet meer in het kamp dicht bij Bodegraven; maar in de schans aan de Nieuwerbrug, in de onmiddellijke nabijheid van Woerden. Kapitein Van Oldenburg staat daar met zijne compagnie onder bevel van Overste Pain-et-Vin.

Het is Sinterklaasdag, en nacht.

Op eenen der wallen loopt een jong, doch flink soldaat de wacht houden.

Het is Willem Vermere.

Nu en dan staat hij stil en gluurt in de verte.

De lucht, die zwaar met wolken bedekt was, toen hij op post kwam, begint op te helderen.

Ook de wind, die stijf noord-west was, is naar het noorden gegaan en blaast vinnig uit het noord-oosten.

„Brr, het wordt koud,” fluisterde hij en begon druk op en neer te loopen.

„En wat tintelen die sterren,” zoo dacht hij verder. „Als het nu waarlijk al winter moest gaan worden, dan zouden we nog wat kunnen krijgen eer het Maart is. Het zou anders onzen Stadhouder niet al te zeer naar den zin zijn. De aanslag op Charleroi zou dan ook wel eens mislukken kunnen!”

Ge ziet, dat het nu zelfs voor den soldaat geen geheim meer is, wat de Prins daar in het zuiden en in heel ander land is gaan verrichten.

Hoe zou dat ook? Eene onderneming van zulk eenen aard mocht eenige dagen geheim blijven, langer toch niet. En dat lag ook niet in de bedoeling van den Prins. Als de Franschman er maar niet te vroeg achter kwam, dan was het goed. De Prins had zelfs goedgevonden, dat men in Holland en Brabant openbare gebeden uitgeschreven had om den aanslag te doen gelukken.

„Ik ben nieuwsgierig wat Michiel Does, die op zijn verzoek mee mocht, zal te vertellen hebben, als hij terugkomt. Die Michiel kan bij Zijne Hoogheid een potje breken, en als

hij onder dienst blijft, zal hij het een heel eind brengen," mompelde de schildwacht.

De wind liep nog meer naar het oosten en Willem voelde, dat het gras onder zijne voeten begon te kraken.

Daar sloeg de torenklok van Woerden, dat dicht genoeg bij lag om het te hooren, vier uren.

„Ziezoo," bromde Willem. „Hoe hard de brits in het wachthuis ook is, het is daar binnen toch beter dan hier. Nu een ander aan de beurt."

Hij zette zijn musket voor zich op den grond en de handen aan den mond brengende, hoorde men hem te midden van de stilte des nachts roepen: „Afgelost!"

Weldra kwam er een korporaal met eenen soldaat nader, en nadat men elkander had medegedeeld waarom men daar stond, dat er niets bijzonders was te zien, en welk het wachtwoord was, zei Willem tegen zijnen plaatsvervanger: „Hier, Kees, hier is de warme mantel van Graaf De Causade. Michiel heeft hem hier gelaten en Jan en ik gebruiken hem altijd, als we des nachts op wacht staan. Hij is heerlijk warm, dus, sla hem om, want het is koud en vriest hard."

Hierop ging hij met den korporaal het wachthuis binnen.

Nauwelijks echter had hij zich op de brits uitgestrekt om even wat rust te nemen, of Kapitein Van Oldenburg trad binnen en Willem wekkend, fluisterde hij: „Kom eens hier."

Hoewel onze jonge soldaat liever was blijven liggen stond hij toch op en volgde den Kapitein tot buiten het wachthuis.

„Hebt ge bijgeval geen en grooten trek in een Sinterklaas hammetje?" vroeg Van Oldenburg hem.

De kost was indienst niet slecht, daarvoor zorgde de Prins wel. Van hammetjes voor den soldaat was evenwel in het geheel geene sprake. Geen wonder, dat Willem dan ook terstond zei: „In één? Wel in twee, Kapitein!"

„Mooi! tegen een uur of zes zullen er eenige varkens naar Woerden gebracht worden. Nu het land onder water staat, is er maar één weg, dien men volgen kan. Zoek acht of tien van uwe kameraads op, en kom dan, als het te Woerden vijf uren slaat, bij de groote batterij. Een musket moet ge niet meebrengen, hoor! Zorg alleen ieder maar voor eene scherpe sabel en een stevig eind touw.”¹⁾

„Gaaf de Kolonel ook mee?” vroeg Willem.

„Nee, maar hij weet er toch van en vindt het goed!”

„We zullen dus voor hem gaan stelen, en hij zal wel zoo vriendelijk zijn er van mee te eten,” spote Willem.

„Soldaat, Kolonel Pain-et-Vin is uw meerdere. Hem gehoorzamen zonder tegenspraak, en goedvinden, wat hij doet en laat is uw plicht,” sprak Kapitein Van Oldenburg.

Willem zweeg. Hij wist, dat de Kapitein den Kolonel haatte; maar hij wist ook, dat de gehoorzaamheid in dienst bij hem boven alles ging, en dat hij zijnen besten vriend niet sparen zou, als deze niet zoo gehoorzaam aan zijne meerdere was, als dat behoorde.

„Ik zal nog eenige makkers zoeken en op het bepaalde uur zijn waar gij mij ontboden hebt, Kapitein,” sprak Willem. „Voor zulk eene zaak is er altijd volk in overvloed te vinden.”

„Goed, ik reken er op,” antwoordde de Kapitein en verdween in het duister.

Een uurtje later zag men een troepje soldaten, over den grond kruipend en enkele keeren voorzichtig loopend, zich bewegen op den weg, die naar Woerden liep.

Dat Jan Roman er ook bij was is natuurlijk.

De slooten waren, hoewel het nog maar een paar uren

¹⁾ „Ondertusschen liepen de soldaten van beide zijden op avonturen uit,” leest men in het werk „Het ontroerde Nederland”, dat in 1674 uitgegeven werd. Na dit gezegd te hebben deelt de schrijver eenige van die avonturen mede, zoodat ik niet buiten de geschiedenis ga met op eigen hand een dergelijk avontuur te vertellen.

gevroren had, hier en daar al met een schilletje ijs bedekt.

„Wat zullen die Françozen het koud hebben,” fluisterde Jan den Kapitein toe.

„Wie weet of ze met die koude niet allemaal hard naar hun land loopen,” zeide Willem.

„Dat kunt gij begrijpen,” sprak de Kapitein. „Om te gaan loopen voor de koude moet men juist den Hertog van Luxemburg hebben. Ik wilde wel om een maand soldij, dat hij een Hollander was!”

„Dat wil ik wel gelooven,” zeide Jan lachend, „nu hebben we veel van hem te vreezen, en als hij Hollander was zouden we veel van hem te hopen hebben. Is het niet dáárom, Kapitein?”

„Neen, daarom niet! Als hij een Hollander was zou ik grootsch op hem kunnen zijn!”

„Maar kwaad zal hij ons met die koude alvast niet doen, dat is één geluk,” zeide Willem.

„Geduld maar, mannekens! Die vroege vorst kon Hollands ondergang wel eens worden. De Franschman wacht en hoopt er op, om dan langs eene brug, die hem niemendal van aanleg gekost heeft, in Holland te komen. Het water is onze kracht, en als het water ijs wordt, dan is het met ons uit, hoor,” zeide de Kapitein. „Het is voor Holland te wenschen, dat er dezen winter geen ijs komt.”

„Zoover heb ik niet eens gedacht,” sprak Willem.

„Gijlieden denkt niet verder dan uw neus lang is! Maar nu stil. Hier moeten we blijven, mannen! Ik hoor in de verte de varkens al komen. Met vriezend weer hoort men ver. Dus, stil! En luister nu, wat ge doen moet. We gaan allemaal naast elkander liggen achter dit braamboschje. Ik, Klaas, Jan Roman, Gillis en Bart vallen de boeren aan, die de varkens drijven, en de anderen zes slaan eenen strik om drie of vier varkens. Kan ieder er één krijgen, zooveel te beter. Begrepen? Lig!”

Plof, daar lagen ze allen achter de braamstruiken.

Het was wel heel koud, doch in de spanning, waarin ze verkeerden, voelden ze geene koude.

De varkens kwamen langzaam nader, doch tot hunne spijt hoorden ze, dat er bij de boeren ook een paar Fransche soldaten waren, die tegen de boeren vloekten en raasden, omdat ze niet wisten wie er luier waren, Hollanders of varkens.

Toch wilde Kapitein Van Oldenburg den kostelijken buit niet laten ontglippen. Hij rekende ook half op den schrik der soldaten, en dat deze daardoor niet veel tegenweer zouden bieden, wanneer ze zagen, dat de aanvallers soldaten en gewapend waren.

Daar kwam de stoet nader.

Nog eenige schreden!

Nog eene!

„Op!” klonk het.

„Hé!” schreeuwden de boeren en zett'en het, hunne varkens in den steek latende, op een loopen.

De drie Fransche soldaten, meer aan zulke gebeurtenissen gewoon, bleven staan en begonnen er duchtig op in te slaan. Maar Jan Roman was zoo gelukkig, met den eersten slag, dien hij met het touw deed eenen Franschman dwars langs de oogen te slaan. Met eenen akeligen kreet viel de arme man op den grond, en toen de andere twee dat zagen, vielen ze, daar ze ook reeds gewond waren, op den grond en riepen: „Quartier! Quartier!”

Intusschen hadden de andere zes ieder voor zich een varken uitgekozen. Willem Vermere's oog viel op het grootste, doch nauwelijks voelde het dier, dat de boer het touw aan zijnen poot losliet, of, eer de strik goed om zijn kop zat, ging het aan den haal. Willem wilde zijn buit niet loslaten en rende mede.

Vreeselijk wat ging dat er van langs!

En regelrecht op Woerden af!

Wat zou dat worden?

Zou hij het loslaten en dan zonder varken terugkeeren terwijl de andere vijf er misschien ieder één hadden?

Neen, dat niet! Nog maar een eind meegeloopten! Wie weet of hij het niet langer volhield dan het varken!

Vooruit dus, vliegend vooruit!

Daar stond een Fransch wachthuisje en de schildwacht door het ongewone leven opmerkzaam gemaakt, riep de wacht uit.

„Nu zal ik loslaten,” dacht Willem, die daar het daglicht begon door te breken zag, dat hij het daar met twaalf man te kwaad zou krijgen.

Maar och, nu hij wilde, kon hij niet. Het touw zat hem als een strik om den arm.

En al nader en nader kwam hij.

„Ksst! Brrr! Ksst! Brrr!” schreeuwden de Fransche soldaten, in de hoop, dat het varken zou stilstaan.

Maar een varken is een dom dier en het begreep de bedoeling der Franschen heelemaal verkeerd. Inplaats dus van stil te staan, zwenkte het snel en holde, met Willem aan een touw achter zich, den weg op, dien het gekomen was.

De kogels, die de Franschen varken en Hollander nazonden, troffen geen van alle.

Eindelijk was Willem den vijand reeds ver uit het gezicht, toen hij de wallen van Nieuwerbrug en zijne makkers weder zag.

Ook het varken scheen zijne kameraads in het oog te krijgen, want inplaats van den weg te houden, liep het op eenmaal het weiland in.

„Help! help!” schreeuwde Willem.

Allen keken om, doch rolden haast om van het lachen toen ze hunnen makker zóo zagen terugkomen.

„Welkom! Welkom in het land der levenden, Willem!” riep Jan Roman.

„Snijd het touw door of grijp het varken! Ik kan niet meer,” schreeuwde Willem.

Jan, die bij de aanvallers en niet bij de varken-vangers behoord had, ontfermde zich over zijnen vriend en toen deze met den vreemden harddraver in de nabijheid was, schoot hij toe, wierp het handig eenen strik over den kop en — bons! — paar lag het varken.

Maar, — plof! — daar lag Willem ook.

Men was genoodzaakt hem op te nemen en te ondersteunen, daar hij geenen voet meer verzetten kon.

Met zeven varkens en eenen half doodgelopen varkens vanger, kwamen er tien gezonden op de schans aan, waar Willem terstond van vermoedheid op de brits in eenen diepen slaap viel. De Franschen had men op den weg achter gelaten.

Tegen den middag wekte men hem en toen hij het heerlijke varkensgebraad, dat door vrouw Groote Pier, die voor geld en goede woorden ook wel eens voor keukenmeid speelde, keurig toebereid zag, vatte hij het besluit op om, als het mogelijk was, nog eens meer zulke strooptochten te maken.

„Waar denkt gij toch zoo aan?” vroeg Jan hem eene poos later.

„Weet gij wel, wat wij missen?” vroeg Willem.

„Dat is zoo maar niet met een paar woorden te zeggen. Een soldaat mist zoo veel. Ge zoudt wel banket-letters willen hebben.”

„Gij raadt het opeens. Juist, banket-letters zou ik willen. Ze hebben ze thuis vandaag allemaal en ik alleen niet.”

„Trek die grage kies uit, Willem! Vergenoeg jezelf met spek en ham! Er is geen kijk op, dat we zulk heerlijk gebak krijgen.”

„Wie weet! En al zijn het geene letters, taart lust ik ook wel. Die Fransche Officieren daar in Woerden weten wat lekker is, en bijna elken dag komt er uit Utrecht een wagen met proviand voor de Officieren-tafel.”

„Dat weet ik, maar ik weet ook, dat die altijd door

eenige ruiters begeleid wordt en ik geloof, dat voor zulk een tochtje bij den Kapitein geene vergunning zal te krijgen zijn. Hij lust, zooals hij zegt, liever „bruine boonen met spek” dan zulk „spul”.

„Nu ja, maar van een goed glas wijn is hij toch ook geen vijand. Hoe meer ik er over denk, hoe meer trek ik er in krijg. We moesten toch eens probeeren, wat we kunnen. Wie weet, maken we nog niet meer buit dan wijn en gebak.”

„Maar hoe dat aan te leggen?”

„Ja, we moeten het stil doen, en zelfs de Kapitein mag het niet weten, want als hij er achterkwam, draaiden we de cachot in.”

„En als Zijne Hoogheid er achterkwam, beschouwde hij ons als deserteurs en we kregen den kogel. Weet ge dat wel?”

„Zijne Hoogheid is hier niet en de Kapitein moet vanavond naar Bodegraven. De Kolonel, nu, dat weet ge, die laat violen zorgen. Jongen, we moesten het doen. In een uurtje kan de heele historie afgeloopen zijn. Luister welk plan ik heb. Op den weg van Woerden naar Utrecht ligt eene herberg en strijk en zet gaan daar de ruiters en de voorlieden van den wagen eene hartversterking nemen en een pijpje toeback smoken. Het is tegenwoordig al om vijf uur donker. Wij sluipen er voorzichtig heen en gaan dan achter de hooibergen van den herbergier in hinderlaag liggen. Zoodra ze binnen zijn, springen we voor den dag, nemen hunne paarden mede en den wagen ook en.... knappe jongens zijn ze dan, als ze één stukje terug krijgen.”

„Het plan is eenvoudig, maar ik kan niet gelooven, dat de ruiters zoo onvoorzichtig zullen zijn, vooral niet na hetgeen vanmorgen met de varkens gebeurd is.”

„Daarvan weten die ruiters nog niets, want ze gaan altijd eenen dag te voren naar Utrecht om de bestellingen

te doen. Kom, zeg maar ja, dan zoek ik de kameraads."

Jan liet zich overhalen om ja te zeggen en zoo kwam het, dat men tegen half vijf tien mannen zag, die zich van den wal der schans lieten afzakken aan den kant der gracht. De hoofdingang konden ze niet uit, want daar stond de schildwacht, die hun dat belet zou hebben. Nu moesten er natte voeten aan gewaagd worden, dat was alles wat er op zat.

Men kwam ongehinderd op het weiland en voorzichtig sloop men voort. De duisternis nam met ieder oogenblik toe en zonder ontdekt te worden kwamen ze bij de herberg, waar zij zich verborgen.

Lang duurde het niet of de verwachte wagen, slechts door zes ruiters begeleid, naderde, en zooals Willem voorspeld had, gebeurde. De ruiters stegen af, bonden hunne paarden aan de boomen en gingen met de twee voerlieden naar binnen. Zoodra onze vrienden dat zagen, kwamen ze te voorschijn, maakten de paarden los en —

„Marsch!" kommandeerde Willem, die nu te paard zat en het bevel op zich genomen had over de kleine bende.

Zoodra de Franschen het gevecht hoorden, kwamen ze naar buiten en schoten hunne geweren op de dieven af, doch zonder iemand te raken, en zoo snel ze konden, maakten de Hollanders nu, dat ze bij de schans kwamen.

„Nu we den buit binnen hebben kunnen we wel over de brug en door de hoofdboort gaan," zeide Willem.

De anderen meenden dat ook en weldra stonden ze voor de gesloten hoofdboort met zes dragonders-paarden, twee boeren-paarden en eenen wagen, die meer dan vol geladen was.

Kapitein Van Oldenburg, die vroeger terug gekomen was dan de vrienden gedacht hadden, was juist bij de poort en hoorde het geroep der behendige stroopers om binnen gelaten te worden.

„Men opene de poort en late die lieden met al wat ze

bij zich hebben, binnen," beval hij, en onmiddellijk liet hij er op volgen: „In 't geweer!"

De poortwacht, die uit ongeveer veertig man bestond, kwam onder de wapenen en door de geopende poort traden de stroopers met hunnen roof binnen.

„Hoezee! Jongens, we vieren vanavond Sinterklaas! We hebben banket-letters en wijn gehaald!" riep Willem.

„Halt!" kommandeerde de Kapitein en vol verbazing zagen de binnentredenden Kapitein Van Oldenburg staan.

„Hoe zijt gij buiten de schans gekomen?" vroeg hij.

Willem trad vooruit en vertelde de heele geschiedenis, niet twijfelend of de Kapitein, die nu zoo bar scheen te zijn, zou eindigen met hun een pluimpje te geven, als hij zag welk eenen kostelijken buit ze gemaakt hadden.

Zoodra Willem uitgesproken had, zeide Kapitein Van Oldenburg: „De paarden kunnen in het leger gebruikt worden, en wat er aan lekkernij is, geve men den varkens, die we vanmorgen gevangen hebben. De wijn blijve voor de zieken, en al het overige brenge men bij mij in de wachtkamer. Wat deze lieden aangaat, die stil de schans verlaten hebben, Provoost, ik geef ze u voor drie dagen op water en brood en ik eisch, dat men mijn bevel ten strengste opvolgen zal! Men brenge hen terstond weg en zorge, dat hunne wapenen mij over een kwartier ingeleverd zijn."

Was dat geene gekheid? Kapitein Van Oldenburg hield van een grapje, dat wist men. Het gevolg was, dat er geaarzeld werd.

„Goed," zeide hij. „Ge wilt den inhoud van den wagen liever in mijn bijzijn lossen? Uitnememend. Die blikken trommels brengt gij hier; maar zij daar, die uit stroopen gingen, moeten toekijken.

Eenige doozen met confituren en gebak werden nu voor de varkens geworpen, doch dezen roken er eens aan, maar aten ze niet op en vertraptten ze. Twee manden met volle wijnflesschen werden afzonderlijk gehouden en zoo ook een

paar manden met fijn brood, rundvleesch en worst. Verder waren er verscheidene kleederen en hoeden voor Fransche Officiëren bij en die werden in het magazijn gebracht.

Eindelijk was de wagen ledig en andermaal klonk Van Oldenburgs bevel: „Provoost, ze zijn voor u, alle tien, drie dagen op water en brood!”

Tegenpruttelen hielp niet en inplaats van eenen prettigen Sinterklaas-avond aan eenen overvloedigen tafel te vieren, zaten ze in het donker en kauwden ze, terwijl ze op de harde brits lagen, op hun droog brood.

Drie dagen later kwam Kapitein Van Oldenburg zelf in de kazemat, die tot cachot diende en zeide: „Jongens, uw straf tijd is om! Gij moogt dankbaar zijn, dat Zijne Hoogheid niet hier geweest is, want dan zoudt ge geen van allen den kogel misgelopen zijn. Zóó is de dienst! Onhoudt dat en — vannacht hebt ge allen de wacht.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Op den hooiberg.

De vorst, zoo vroeg en zoo sterk ingevallen, was geen kwaadweer-vorstje geweest, zooals sommigen voorspeld hadden, want ze hield aan en werd met elken dag heviger.

Dat gaf in Holland wat te doen, want het gerucht, dat de Franschen van de vorst gebruik zouden maken om in Holland te vallen, werd door spionnen bevestigd.

Willem Vermere en Jan Roman, die door Kapitein Van Oldenburg nog eens afzonderlijk onder handen waren genomen over hunne overtreding van de krijgstuucht in oorlogstijd, hadden begrepen, dat ze er zeer genadig waren afgekomen

en haakten nu naar eene gelegenheid om goed te maken, wat ze verkorven hadden.

Die gelegenheid werd hun al aangeboden den dag na hunne in vrijheid-stelling, en als boeren-jongens gekleed, waren ze uit gegaan om te vernemen, of Luxemburg werkelijk plan had om gebruik te maken van het ijs, wat in alle gevallen toch een groot waagstuk zou zijn. Er waren Hollandsche Bevelhebbers, die vermoedden, dat Luxemburg om het zoo eens uit te drukken, niet over ijs van éenen nacht zou gaan. Zekerheid had men evenwel niet en om die te krijgen zond men spionnen uit. Op hun verzoek, had Kapitein Van Oldenburg, Willem en Jan zulk eenen tocht toegestaan, doch bij hun vertrek gezegd: „Maakt goed, wat ge als soldaat misdreven hebt, maar — past op het hennepen-venster ofte wel den strop. Adieu!”

Beiden droegen eene vischkanis, eene palingschaar en eene bijl. Ze zouden zoogenaamd gebruik van het ijs gaan maken om een zootje paling te krijgen.

Ze gingen des nachts den weg op naar Woerden en van daar zouden ze langs het jaagpad van den Ouden Rijn, zoo dicht mogelijk Utrecht trachten te naderen. In hunne knapzakken hadden ze voor twee dagen mondbehoefden. Aan drank was niet gedacht; ze moesten zich maar met wat water tevreden stellen.

Na eene stevige wandeling verlieten ze bij Harmelen het jaagpad, en sloegen den weg in, die hen naar Montfoort voerde. Ze waren in die streken wel niet bekend, doch op eene slimme manier wisten ze van de boeren te weten te komen, waar ze waren, en hoe ze loopen moesten om hier of daar te komen. Aan den avond van dien dag kwamen ze doodmoede bij eenen watermolen aan.

„Zeg, Willem, zouden we hier niet vragen om te overnachten?” zei Jan. „Ik zou graag eens wat eten en nog liever wat gaan slapen.”

„Het is te wagen. Ik althans heb niet veel zin den

nacht buiten door te brengen, want het vriest, dat het kraakt. Ik wed dat het vannacht wel vier duim ijs maakt.”

„Welnu, dan de stoute schoenen maar aangetrokken,” sprak Jan en klopte op de deur van den molen.

Er kwam geen antwoord.

„Als de molen maar niet onbewoond is,” zei hij en klopte alweer, doch wat driftiger en harder.

Het bleef nog maar altijd doodstil.

„Stellig, hier woont geen mensch,” fluisterde hij. „We zullen maar in dien hooiberg overnachten!”

„Nee, ik zag licht door eene opening van de deur,” sprak Willem even zacht. „Ik wed dat de vrouw alleen thuis is en niet open durft doen. We moesten nog maar eens kloppen en roepen, dat we Hollanders zijn!”

„Zijt gij wel dwaas? Gaan roepen? Niemendal ervan! Er kunnen immers wel Franschen of Fransch-gezinden daar binnen zijn? Denk aan het hennepen-venster van Dikzakje, man!”

„Het eerste kan waar zijn; het tweede geloof ik nog niet! De Franschen hebben de kaart heelemaal omgekeerd, en laten nu zóó zien, wie ze zijn en wat ze hier komen doen, dat zelfs de Utrechters, die grof geld aan dat volk verdiend en het daarom een poosje geprezen hebben, nu wenschen er van verlost te worden.”

„Welnu, dan moeten we maar niet meer kloppen ook, als daar binnen Franschen kunnen zijn. Ik ga met pak en zak boven in den hooiberg en zal me wel wat voor de koude weten te beschermen,” zeide Jan, en de daad bij het woord voegende, slingerde hij zijn vischtuig op den rug en klauterde, als eene kat, langs eenen der palen omhoog. Willem volgde zijn voorbeeld.

Van den snerpenden oostenwind werd daar boven in eenen kuil van het hooi niet veel gevoeld. Het was er, in vergelijking althans met de koude op den vlakken weg, heerlijk warm.

„We moesten maar eerst ons maal doen en dan beurt om beurt gaan slapen. Een moet de wacht houden; want verslapen mogen we ons niet. Eer het dag is, moeten we weer op pad zijn,” sprak Willem.

Jan nam hiermede genoeg en het muizenmaaltje begon.

Willem zou wakker blijven tot hij het op eenen der torens van de omliggende dorpen twaalf uren hoorde slaan.

Jan strekte zich gemakkelijk in het hooi uit, dekte er zich wat mee en viel spoedig in eenen gerusten en diepen slaap.

Willem hield zich in het eerst ferm, doch de groote wandeling, welke hij dien dag gedaan had, was oorzaak dat hij niet alleen zeer moede, maar ook vrij slaperig was. Hij benijdde zijnen vriend, die daar zoo heerlijk lag te ronken in het warme hooi en, niet om te slapen, maar alleen om ook wat warm te zitten, nam hij plaats in den kuil.

Neen, niet om te slapen; dat mocht hij immers niet? Hij moest waken en goed ook.

Maar de slaap is een raar iets. Hij komt op looden voeties, met fluweel bekleed, langzaam aan. Men hoort hem niet en men ziet hem niet. Men vecht tegen hem en eindigt met zich aan hem over te geven, om spoedig daarna weer wakker te worden om opnieuw te gaan vechten en zich andermaal gewonnen te geven.

Zoo ging het ook Willem.

Hij zat en dacht en, wilde niet slapen!

Neen, niet slapen, maar wel gemakkelijk en warm zitten.

Waarom zou hij ook, nu het niet noodig was, koude gaan zitten lijden en op den rand van den hooiberg met zijn gezicht in den barren wind plaats nemen?

Niemendal noodig. Zoo zou hij ook wel wakker blijven.

Hij zou voor de aardigheid eens hooitjes gaan tellen.

Eene vreemde en onnoozele bezigheid.

Maar wat zou dat? Hij had immers toch niets anders te doen dan wakker te blijven?

Daar had hij een bosje hooi beet.

„Een — twee — drie — vier — vijf — zes — zeven”

Wacht, waren dat er niet twee?

Ja, dat was zoo! Dus

„Zeven — acht — negen — tien — elf — twa — twaalf —
der — der — der — twaalf — veer — der — tw — dertien —
der — der — de — d”

Willem zat te knikkebollen en droomde, dat hij hooitjes telde en met dat werk maar niet klaar kon komen.

Maar de handvol werd al grooter en grooter!

Het werd een hooiberg zoo groot, als de Utrechtsche Dom.

„Wilt ge wel eens tellen, luie kwâjongen!” bulderde in den droom Kapitein Van Oldenburg.

„Jawel, Kapitein, maar zulk een hoop, zulk een”

„Doet er niet toe! Tel, zeg ik! Tel! Tel! Tel, of”

Kapitein Van Oldenburg trok zijnen degen, hief hem op en — vreeselijk wat werd dat eene sabel! Al maar, al maar langer, en de Kapitein al maar dikker!

„Ja, ja, ik zal, ik zal tellen,” riep Willem en — werd met schrik wakker.

„Sakkerloot, daar was ik waarlijk in slaap geraakt,” bromde hij, en om goed wakker te worden, kroop hij uit zijn warm kuiltje en ging eens over den rand van den hooiberg een kijkje nemen.

Daar hoorde hij eene klok slaan.

Hij telde — negen slagen.

„Nog maar negen uur,” zei hij in zichzelf. „Hoe zal ik het nog drie uren wakker houden?”

Juist was hij vanplan weer naar zijn warm kuiltje terug te gaan, toen hij in de verte een lichtje zag.

Dat lichtje bleef niet op dezelfde plaats, en het scheen wel, dat men het nu eens hooger en dan lager hield.

„Zeker een lantaarntje,” dacht Willem.

Nu hij iets had, waarmede hij zich bezig kon houden, was het alsof de slaap hem opeens verlaten had.

Het lichtje kwam aldoor nader en rechtuit op den molen aan. Het werd steeds duidelijker.

Willem trok het hoofd wat terug en zag oplettend toe.

Het was één man, die driemaal aan de klink van de deur rammelde.

„Zijt gij dat, Bastiaan?” riep eene vrouw binnen uit den molen. „Zijt gij daar?”

„Ja, wie anders? Doe maar gauw open, het is hier nu niet zoo heel warm!” klonk het antwoord van den man, die blijkbaar dus de bewoner van den molen was.

De vrouw deed open en haar eerste vraag was: „Hebt gij onderweg niets gezien?”

„Gezien? Wat zou ik gezien hebben?”

„Een goed uur geleden hebben hier twee mannen geklopt. Door eene scheur zag ik, dat ze ieder eene mand op den rug hadden!”

„Malle Trien! Twee manden? Twee zakken waren het. Het is ook stellig meer dan een uur geleden. Het waren Gijs en Klaas van Harmelen, die me zeker weer wat te bewaren wilden geven. Maar toen ik hen zag aankomen, draaide ik mijn lantaarntje dicht en liep wat om. Ik wilde die twee liever niet tegenkomen; want over een uurtje komen de anderen. Begin al vast maar met spek-pannekoeken te bakken. Ze betalen nog goed die Françozen zoolang ze iemand noodig hebben. We moeten zien, dat we een duitje er mee verdienen,” sprak Bastiaan, trad binnen en sloot den molen.

Zoodra hij verdwenen was, kroop Willem stil achteruit en begon heel voorzichtig zijnen vriend Jan wakker te maken.

„Is het nu al twaalf uren?” vroeg deze.

„Neen, pas negen geslagen!”

„Welnu, waarom roept ge mij dan?”

„Er is onraad. Als we ons hier stil houden, kunnen we misschien aardig wat te weten komen,” zeide Willem en

vertelde het gesprek tusschen den molenaar en zijne vrouw.

„Zoo, zoo, trakteert die molenaar de Franschen op spekpannekoeken? Ei, ei! Die lust ik ook wel! En hij wil er een aardig duitje bij verdienen? Neen maar, dat is een rechte Vaderlander, alsjeblief! Opgepast hoor, en ferm wakker gebleven. Oogen en ooren den kost geven,” sprak Jan.

De twee jongelieden bleven nu door de spanning, waarin zij verkeerden, goed wakker en werkelijk, kort nadat ze het tien uren hadden hooren slaan, zagen ze uit de verte weer eenige lichtjes op en neer dansen.

„Daar komen ze! Stil achteruit! We moeten ons hoofd dunnetjes met hooi dekken, dan kunnen ze ons niet zien,” fluisterde Jan. „Voor geen geld van de wereld zou ik in den kijkerd willen loopen.”

„Dat heb ik ook zoo gedacht,” antwoordde Willem en lang voor de Franschen op de molendeur klopten, lagen onze twee daarboven in den hooiberg, goed verborgen, maar toch zoo, dat ze alles duidelijk zien en hooren konden.

Het waren eenige Fransche soldaten, die naderden, en op de deur van het molenhuis kloppend, vroeg de Aanvoerder in gebroken Hollandsch: „Zijn de koeken klaar?”

„Om u te dienen, Monsieur,” antwoordde de molenaar, die opendeed. „Wat voor nu, en wat voor straks, als we het werk verricht hebben en terugkomen.”

„Goed,” sprak dezelfde en trad met nog vier man den molen binnen.

Na nog een klein uur gewacht te hebben, kwamen ze er weer uit. De molenaar droeg een lantaarntje.

„Nu, vrouw, over een paar uren zijn we terug. Zorg dat er warme wijn is, en dat er volop Hollandsche wafels zijn. De heeren vonden de spekpannekoeken niet lekker!”

„Over twee uur, zegt ge?” vroeg de vrouw.

„Ja, ja, zijt gij doof? Maar, begin nu al vast maar met bakken, dan zijn ze zeker klaar, als we terugkomen. Ge kunt ze best warm houden!”

De molenaar ging heen en de vrouw sloot de deur.

„Dezen kant op, Messieurs! Zoo zouden wij te Harmelen komen en daar hebben we immers niets noodig? Wat willen de Messieurs nu eigenlijk ook weten?”

„We willen weten of het ijs tusschen Woerden en Oude-water sterk genoeg is om ons heele leger binnen Holland te brengen,” sprak de Luitenant.

„Dan moeten we eene heele reis maken, Messieurs! Het zal dan wel drie uren en misschien wel vier uren eer we terug zijn. We moeten dan een heel eind voorbij Linschoten zijn, en dat is eene heele wandeling.”

„Nu, talm maar niet! Wij moeten morgen middag weer te Utrecht zijn; want, als het ijs sterk genoeg is, zouden we denkelijk reeds morgen avond op pad gaan om den inval te doen. Er is wat haast bij het werk.”

„Ja, Monsieur de Hertog van Luxemburg moet de kans waarnemen, nu hij er niet is,” zei de molenaar.

„Wien bedoelt ge met dien hij?” vroeg de Luitenant.

„Wien? Dat is duidelijk! Ik bedoel daarmede den Prins van Oranje!”

„Den Prins van Oranje? Dat manneke van moppendeeg kan niemendal tegen ons uitvoeren, als we maar eenmaal in Holland zijn! Vooruit nu, en den naasten weg!”

„Ja, Messieurs! Dezen kant op, als ge wilt. Het pad is hier beter,” zeide de molenaar.

De molenaar deed een paar schreden voorwaarts, doch de Luitenant greep hem onverwachts bij den arm en bulderde hem toe: „Zeg, gij verraadt ons immers niet?”

„En ik heb den Heer Montbas ook den weg gewezen,” stamelde de molenaar.

„Ja, eens gediend en dan verraden, dat is het werk van kerels als jij bent,” hernam de Luitenant.

„Maar hoe kan ik u verraden, Monsieur? Ik laat immers mijne vrouw met den molen achter, en uw Kapitein, die te Harmelen met het overige van de compagnie achter geble-

ven is, weet immers wat ik doen zal? Zoo ik u nu ver-
raad, stel ik toch mijne vrouw in gevaar?"

„Je hebt gelijk, schelm! En nu, voorwaarts,” sprak de
Luitenant en weldra waren de zes mannen zuidelijk van
den molen in de vlakke velden verdwenen.

„En nu ligt onze weg tusschen Linschoten en Harmelen
in,” zei Jan. „Wij weten thans genoeg, en er is haast bij.
Kom, laten we maken, dat we weg komen.”

„Ja, maar eerst zou ik van die molenaarster wel een
paar wafelen en wat warmen wijn willen hebben,” ant-
woordde Willem. „We kunnen toch nog zoo gauw niet op
pad; want de vrouw zou alarm maken, en de lui daar gin-
der keerden dan, haar hoorende, terug!”

„Nu, gelijk hebt ge. Maar hoe komen we in den molen?
Wij hebben het vanavond ondervonden. Het vrouwspersoon
laat niemand binnen!”

„Laat dat maar aan mij over. Ik ga zien een goed maal
te doen en eenen warmen dronk te krijgen,” sprak Willem
en liet zich op dezelfde manier uit den hooiberg neder, als
hij er ingekomen was.

Zoodra Jan bij hem stond, hernam Willem zoo zacht
mogelijk: „Nog eenige minuten wachten, jongen! Ik kan
het lantaarntje nog zien en als het zoo hard vriest, is elk
geluid, vooral in den nacht heel ver te hooren.

Beiden bleven dus bij den hooiberg staan en keken naar
het lichtje, dat in de verte al kleiner en kleiner werd.

„Willen we nu?” vroeg Jan heel zacht.

„Ssst,” zeide Willem, „ik hoor wat!”

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Holland in, Holland uit.

Pas had Willem dat gezegd of ze zagen, dat de vrouw de deur opende en voorzichtig rondkeek.

„Ik zal het er maar op wagen en halen een paar takkenbossen,” mompelde ze. „Ik zie niets meer van Bastiaan.”

Ze verdween achter den molen.

„Mee,” fluisterde Willem en op hunne teenen slopen beiden het molenhuis in en gingen achter de deur staan.

Daar kwam de vrouw met de takkenbossen en deze, met een „He, he!”, neerwerpende, wilde ze de deur sluiten, doch de twee vrienden traden nu te voorschijn en deden de deur op den grendel en op slot. Den sleutel stak Willem bedaard in den zak.

„Help!” schreeuwde de vrouw, toen ze daar opeens twee mannen met vischmanden op den rug voor zich zag.

Willem legde haar eene hand op den mond en zei: „Als je nog eens schreeuwt dan steken we den molen in brand, en jou er bij. Schreeuw je niet en geef je ons wafels met warmen wijn, dan zullen we je geen leed doen!”

„Ach, Sinjeurs, ik heb geen druppeltje wijn in den molen,” klaagde de vrouw.

„En geen beslag voor wafels ook, hé?” vroeg Jan.

„Ach, neen, Sinjeurs! Ik ben eene doodarme watermole-naarsvrouw,” klaagde ze opnieuw.

„Jan,” sprak Willem, „terwijl ik deze leugenaarster behoorlijk bind, smijt jij eens wat takken van dat vuurtje boven in den molen!”

Jan ging naar het vuur en bukte zich.

„Genade, genade!” kermde nu de vrouw. „Ik zal den Sinjeurs wel brood met spek geven!”

„Dat lusten de Franschen, die hier geweest zijn, ook niet! Je man heeft je belast wafels te bakken en wijn warm te maken. Dus, kort en goed, wat zal het zijn?”

„Och, Sinjeurs, u heeft Bastiaan zeker niet goed verstaan; want...”

„Jan, ga je gang, jongen! Die vrouw wil geene waarheid spreken,” zei Willem en eer zij er op bedacht was, lag ze op den grond, gekneveld en wel.

„En nu zullen we wel wafels bakken. Ha, daar staan de ijzers, en hier in dezen pot is beslag,” zeide Jan, die bedaard de brandende takken weer op het vuur smeed.

„En hier is de wijn,” riep Willem naar eenen steenen ketel gaande, die op een komfoor stond. „Nog niet al te best warm; maar dat is niemendal, anders zouden we ons bij het drinken ook maar branden.”

„En nu, vrouwtje, terwijl ik wafels bak, zal mijn vriend u een rijmken van onzen goeden Vader Cats leeren. Hij heeft wel wat toepasselijks op u. Ken je: „Als u Buurmans Huys brandt, is 't tijdt uyt te sien,” Willem?”

„Wel ja, dat kent immers iedereen?”

„Goed, leer haar dat dan eens!”

„Met plezier!”

Willem zette zich hierop op eenen stoel bij de vrouw en zei: „Let nu goed op, wijfken, en doe net, alsof Vader Cats hier in eigen persoon u een lesje geeft!”

De vrouw antwoordde niemendal.

„Wie zwijgt, stemt toe,” sprak Willem en begon:

„Daer is een yeder aen gelegen
Hoe het synen Buurman gaet,
Want....

„Maar je luistert niet, vrouwken!”

„Ik wilde dat je maar zweeg, gemeene inbrekers!” gilte de vrouw. „O, was Bastiaan maar hier!”

„Jongen, Willem, de ziel heeft het te benauwd! Stop

haar eenen doek in den mond eer ze zoo hard schreeuwt, dat haar man het hoort," zei Jan.

Willem zocht eenen doek op en frommelde dien met veel moeite in den mond der vrouw, die daardoor belet werd te gillen en te schreeuwen.

„Ga nu voort, Willem! De ziel is aan de beterhand, geloof ik," sprak Jan lachend en deed eenen wafel uit het ijzer.

Zoodra Jan dat gezegd had, vervolgde Willem:

Want zijn daer verkeerde wegen,
Stracx verspreydt sich oock het quaedt.
Goede Bueren zyn te wenschen....

„Jij bent voor Holland al eene slechte buurvrouw, Grietje," viel Willem zichzelf in de rede.

„En haar man een slechte buurman," sprak Jan. „Ik heb er al zes, Willem! Het gaat heel goed. Als je rijmken uit is, kunnen we beginnen te eten."

„Alsjeblief, Jan, ik heb trek! En nu verder, Grietje! Luister.

„Goede Bueren zyn te wenschen,
Dat is vry een groot gemack;
Maar die woont by snoode menschen
Draeght voorwaer een lastigh pack.

„Tot zoover was alles voor u, goede ziel," zei Willem. „Maar nu komt er wat voor ons, en dat willen we met alle genoegten ter harte nemen."

„Let dan vriendt op u gebueren,
Let wat dees of gene maeckt;
Want ghy sult'et eens besueren
Soo syn huys in brandt geraect!"

„Jan, jongen, hoeveel hebt gij er al?"

„Acht, Willem! Maar een ervan is aangebrand!"

„Bewaar die voor Bastiaan, dan mag hij ook eens proe-

ven. Wacht, in dat kastje is zeker boter en suiker? O, neen, dat staat al op tafel. Vrouwje, vrouwje, we zijn hier met onzen neus in het vet gevallen!”

Op deze wijze sarde Willem de vrouw, die door deze ruwe gasten nu reeds hard genoeg gestraft werd voor haar verraad aan het land gepleegd.

De beide vrienden begonnen nu te eten, en toen ze genoeg hadden, deden ze er nog zes in een papier voor hunnen goeden Kapitein Van Oldenburg, die nooit rookte, maar veel van zoet hield.

Het keteltje warmen wijn was ook aangesproken en reeds stonden ze gereed te vertrekken, toen Willems oog op eenige schaatsen viel, die aan den wand hingen.

„Het ijs is sterk genoeg, laten we rijden, Jan,” zei hij, en dadelijk zocht hij een paar schaatsen op, die pas geslepen waren en hem pasten.

Willem deed ze in den molen reeds aan, sukkelde zoo naar de vrouw, haalde haar den doek uit den mond en zeide: „Grietje, Trientje, of hoe uw naam is, wij danken u wel, hoor! We hebben heerlijk gegeten en gedronken. En als nu Bastiaan weer thuis komt, zeg hem dan, dat hij voortaan eerst eens op zijnen hooiberg kijkt, eer hij met de Franschen op pad gaat. Wel te rusten! We zullen de deur wel toe doen!”

Ook Jan had een paar goede schaatsen aangebonden en het voorbeeld van Willem volgende, slingerde hij het vischtuig op den rug, scharrelde den molen uit en stond weldra op het ijs.

Willem deed de deur dicht met den sleutel, dien hij in zijn zak gehouden had, smeed hem daarop in den hooiberg, voegde zich bij zijnen vriend en — daar ging het bij helder starrelicht: kras—kras; kras—kras!

In het eerst ging het niet vlug. De molen had, naar het scheen, nog gemalen toen het al knap vroom en daarvoor was het ijs zeer ongelijk.

Voorzichtig rijden om niet te vallen was dus de boodschap. Maar weldra kwamen ze op eene breede vaart.

„Die loopt op den Rijn uit! Zullen we het wagen, Willem?” vroeg Jan.

„Jongen, dan moeten we voorbij Woerden! En zou het niet al te licht worden eer we daar zijn?”

„Neen, we kunnen er gemakkelijk voor vier uren zijn. Misschien wel vroeger!”

„Nu ja, dat begrijp ik; en de Fransche schildwachten dan?”

„Die rijden we voorbij!”

„En als ze ons eene vracht kogels nazenden, wat dan? Jongen, Jan, het is een gewaagd stuk!”

„Dat is het; maar weten we wel goed waar die verraderlijke water-molenaar met zijne Fransche vrienden heen is? Hij sprak wel van Linschoten; maar daar zal hij ze niet brengen, of....”

„Nu, wat of?”

„Of hij moet ze eene poets bakken en hun een verkeerd pad wijzen. Dat zou grappig zijn!”

„Neen, dat zal hij niet; want.... maar kijk eens daar!”

Jan keek in de aangewezen richting en zag eenige mannen. Een van hen droeg een lantaarntje.

„Als dat Bastiaan is, dan....”

„Dan is er geen andere weg dan voorbij Woerden, Willem! Maar we kunnen het gauw weten!”

„Hoe zoudt gij dat aanleggen?”

„Ik zal het hem vragen, Willem! De Franschen hebben toch geene musketten bij zich!”

Jan stond nu stil, en de handen, als eene spreekbuis voor den mond houdend, riep hij: „Ben je daar, Bastiaan?”

„Ja! Wat is het?” riep deze terug.

„De groeten van je vrouw, hoor! De wafels waren lekker en de wijn was goed,” schreeuwde Jan.

Aanstands zag men, dat er eenige beweging onder de mannen kwam.

„Vooruit! Vooruit! Ze kunnen ons toch niet krijgen,” zei de waaghals tot zijnen vriend en de bewegingen van de Friesche hardrijders eenigszins nabootsende, vlogen de twee makkers over het ijs, dat er aan naloopen geen denken viel.

Spoedig waren ze op den Rijn, doch ook daarmede van het eene gevaar in het andere gekomen.

„Zouden we liever hier maar niet afbinden en dan verder loopen?” vroeg Willem.

„Dan loopen we nog meer gevaar,” antwoordde Jan. „Nee, op de schaatsen maar ferm vooruit. We zullen nu wat langzamer rijden, dan kunnen we wat rusten en we hebben te Woerden dan weer kracht om het op zijn Friesch te doen!”

Er zat niets anders op.

Beide knapen reden dus een half uurtje heel langzaam, doch zoodra zagen ze Woerden niet, of Jan zei: „Ik zal de palingschaar onder mijnen arm houden. Grijp die en houd ze goed vast. Ik rijd harder dan jij, en dan zal je niet achterblijven! Ben je klaar?”

„Ja!”

„Nu, goeden moed dan! Rijd even als ik en houd vast, hoor! Vooruit!”

Daar vlogen de beide spionnen met hun vischtuig op den rug over het ijs!

„Hu!” riep een Fransche schildwacht, dien ze voorbij vlogen, verschrikt uit.

Eer hij tijd had om van den schrik te bekomen, waren ze hem al uit het gezicht.

Een ander schildwacht riep hen uit de verte „Werda!” toe. Ze gaven natuurlijk geen antwoord.

Nu legde de schildwacht aan, doch ze waren al voorbij, en de kogel van zijn afgeschoten geweer doorboorde alleen Willems kanis.

„Bijna bakker aan, maat,” riep Willem.

„Bijna is niemendal! Vooruit! Daar is de laatste post!”
De mannen van deze wacht hadden het schot gehoord,
en

Acht musketten werden tegelijkertijd gelost.

„Niet een raak!” juichte Willem.

Jan antwoordde niets, doch toen ze het gevaar geheel te boven waren, zei Jan: „Het was wel raak, Willem! Ik heb een schot in den linkerarm gekregen.”

Met den linkerarm had hij de palingschaar vastgehouden en — Willem had toch niets gevoeld.

Er werd dus veel zachter gereden en om het Jan gemakkelijker te maken, nam Willem hem nu op sleeptouw aan de palingschaar mede.

De morgen was nog niet aangebroken toen men aan de schans te Nieuwerbrug kwam.

Jans wonde, die gelukkig niet veel te beduiden had, werd verbonden, en toen een uur later beide knapen verslag van hunnen spionnen-dienst deden, zagen ze dat Overste Pain-et-vin verbleekte.

„Als hij dat schot in den arm gekregen had, was hij nu al bij de Franschen, Jan,” zeide Willem toen ze weer in hunne barak waren.

Ditmaal zeide Kapitein Van Oldenburg niets van: „Men mag zijne meerderen onder den dienst niet beoordeelen of veroordeelen. Gehoorzamen is de boodschap!” Integendeel hij vatte Willem bij de hand en zei: „Wij hebben eenen jongen held tot vriend, Willem! Geluk er mede!”

Men had evenwel in Holland niet gewacht tot men stellig bericht had ontvangen, dat de Franschen nu reeds vanzins waren van de ingevallen vorst gebruik te maken.

Er was een leven en beweging in Holland, als er zelfs niet geweest was toen de Prins het bevel over het leger uit handen der Staten ontving, en jong en oud, kantoor, werkplaats en akker verliet, om onder hem de grenzen van Holland te verdedigen.

Men zag zoo aan alles, dat men bereid was leven en land tot het uiterste te verdedigen.

De wallen van Amsterdam waren beplant met driehonderdtwintig kanonnen.

De matrozen der walvischvaarders gingen met hunne sloepen, die op ijstochten ingericht waren, het bedreigde land vrijwillig helpen.

De boeren verlieten hunne hofsteden en gingen er met bijlen op uit om het ijs stuk te hakken, of ze leenden hunne wagens, sleden en paarden om het Delftsche oorlogsmagazijn te helpen ledigen en overal heen te brengen waar het noodig was.

De watermolenaars stoorden zich aan geen peil. Als er maar wind was, maalde men het polderwater uit, om dan weer een oogenblik stil te staan, als de sluizen het weer inlieten. Daardoor was het ijs niet alleen zeer ongelijk, maar op verscheidene plaatsen zelfs zeer slecht.

Dag en nacht werkte men met alle kracht aan de versterkingen van Gouda, Delft, Dordrecht, Haarlem en Leiden.

Inplaats dat de Heeren op de Sociëteit in Den Haag gezellig bij elkander zaten, zag men hen op straat boomen en palen zeulen naar de wegen, die toegang verleenden tot het vlek. Had men er geene grachten, wallen en poorten, men zou zich verdedigen, zoo goed men kon.

En op den Vijver zag men heele compagniën vrijwilligers zich oefenen in het exerceeren op het ijs. Buiten de steden en in den omtrek der dorpen kon men hetzelfde zien.

Wee, wee, den vreemden overweldiger, die het wagen durfde eenen inval te doen, de Hollandsche dorpen te nemen en de Hollandsche steden te belegeren.

Het zou een bloedbad worden waarin men de Hollanders van den kleinste tot den grootste, van den armste tot den rijkste zou zien omkomen.

Maar het zou den vijand op duizenden en nogmaals duizenden zijner beste soldaten te staan komen.

Zelfs de vrouw, anders zoo zachtzinnig en bevreesd, zou worden, als eene getergde leeuwin aan wie men hare welpen tracht te ontnemen.

Ondertusschen bleef de lucht even strak staan en de wind uit het oosten waaien. Des nachts flonkerden en flikkerden de sterren met weergaloozen glans.

De fabrieken stonden stil en het spinnewiel snorde niet.

De scholen waren ledig en meesters bevelende stem klonk buiten, waar hij bezig was de jeugd heel wat anders dan het A. B. C. te leeren.

Elks hart sloeg moedig, en zelfs begon men met een zeker verlangen uit te zien naar tijdingen uit Utrecht.

Men was gereed.

„Hij komt! Hij komt!” klonk het eindelijk.

„Hij komt! Hij komt! Hij is Holland al binnen!” kwam een tweede bode vertellen.

Ware het de Prins maar, van wien men vertelde, dat hij Holland al binnen was.

Maar de Prins was in de Spaansche Nederlanden, en naar men hoorde, op den terugtocht, omdat de onderneming op Charleroi mislukt was.

Maar was nu in de laatste dagen die heele wapening niet zonder hem gegaan?

Was er ergens van onwil sprake geweest? Neen, immers?

Welnu, als hij kwam, men zou hem met een „Vivat! Oranje boven!” ontvangen. Men zou hem toeroepen: „Ook wij willen met u den ondergang van Holland niet beleven! Wij willen met u in de laatste verschansing sneuvelen!”

Maar kwam hij niet, er zou toch niet minder geestdrift en moed zijn.

De Hollanders waren echte kinderen van hunne Vaderen, bij wien het niet alleen heette: „Met God voor Oranje!” maar ook „met God voor Nederland!”

Voor het lieve Vaderland had men wat over.

Alléén Amsterdam leverde zestigduizend man, gereed alles

te wagen, waar alles te verliezen was, en alsof dat niet genoeg was, het bood ook nog aan om binnen veertien dagen tijds honderduizend man onder de wapenen te roepen, en dat wel geheel op eigen kosten!

Laat Luxemburg maar komen!

En hij komt. Hij zelf is Holland nog niet binnen; maar een deel van het volk roept al: „Victorie! Victorie!”

Amsterdam is hij misgelopen, en de slede, die hij te Utrecht heeft laten koopen om op eene geheele eenige wijze zijnen intocht in Amsterdam te doen, heeft nu een ander doel gekregen.

„A la Haye! A la Haye!” beveelt hij.

Maar stil, wat houdt hem daar opeens tegen?

Hij kijkt naar de ijskegels aan de dakgoten.

Er hangen druppels aan die kegels.

En het is, alsof al die druppende ijskegels onder het vallen hem tergend toeroepen: „Pas encore, Monsieur François Henri De Montmorency, Duc de Luxembourg! Pas encore!”¹⁾

De Hertog smijt den gepluimden hoed van het hoofd en trekt woedend naar het Sticht terug.

„Hoezee!” juicht de Hollander.

En Kapitein Van Oldenburg, die heel in de verte de Franschen terugtrekken ziet, wrijft van blijdschap in de handen en zegt: „Dat is den neus voorbij gegaan, Fransje!”

Maar de wind komt weer uit het westen naar het oosten.

Hij slaat andermaal stevig door.

De lucht is volkomen helder en des nachts flikkeren en flonkeren de sterretjes weer.

Het vriest weer hard, harder zelfs dan het nog gedaan heeft!

In éenen nacht zijn de gaten in het water weer dicht en is het ijs sterker dan het geweest is!

¹⁾ Pas encore! = Nog niet.

Luxemburg laat opnieuw de slede inspannen en ten tweedenmale heet het: „A la Haye!”

Aan het hoofd van tienduizend uitgelezen dapperen trekt hij op.

Reeds is hij Woerden voorbij! Bodegraven en Zwammerdam heeft hij al achter den rug!

Arm Holland, sta pal!

„Ha, ha,” lacht Kapitein Van Oldenburg en hij slaat met de rechterhand Jan Roman den hoed diep over de oogen, en Willem Vermere krijgt met zijne linkerhand eenen slag op den schouder, dat hij hard: „Au!” roept en over den grond tuimelt.

„Wat scheelt er aan, Kapitein?” vraagt Kolonel Pain-et-Vin, die genaderd is zonder dat de drie het gemerkt hebben.

„Alle zeven mijne eksterooogen steken, Kolonel!”

„En wat zou dat?”

„Dat zegt me, wat ik vanmorgen al gedacht heb: Het is maar een kwaadweer-vorstje!”

„Dus ge denkt?”

„Dat we dik-op natte sneeuw en storm uit het zuidwesten krijgen! En dan zult gij ze zien vliegen, Kolonel! Zien vliegen, dat het een lieve lust is er naar te kijken! Dan komen de Hollanders voor den dag, die met zulk weer in hun element zijn, en zitten Fransje van Luxemburg zoo achterna, dat hij niet meer achteruit rijden kan om den Hollanders zijnen bult niet te laten zien! Dan zal hij rijden, zooals de haas loopt! Maar dan zeggen wij hier te Nieuwerbrug: „Halt, Fransje! Waarheen, man? Sta er eens even! Laat ons uwen bult ook eens zien!”

„Dus gij denkt, dat het Fransche leger, als het uit Holland komt, hier langs zal trekken?”

„Natuurlijk! Natuurlijk, Kolonel!”

Overste Pain-et-Vin verbleekte.

„Wat scheelt eraan, Kolonel? Krijgt Uwe Edelheid de koorts?” vroeg de Kapitein.

„Och, zwijg! Gij lijkt wel gek, dat zeg ik,” bromde Pain-et-Vin en ging heen.

De lucht begon spoedig te betrekken; de wind liep met ruwe vlagen naar het westen, en eer het avond was, vielen er heele bonken natte sneeuw op het aardrijk. De wind loeide en gierde! Het was boos, zeer boos weer!

„Hoezee!” riep Kapitein Van Oldenburg en als een kwājongen, die blootshoofds in den meiregen loopt om te groeien, zoo liep hij in den December-regen.

„Kom toch binnen, Kapitein! U zal ziek worden,” zei Jan.

„Ja, en zoo met dat kale hoofd in de watersneeuw! Zet toch den hoed op,” riep Willem.

„Zwijgt, jongens, zwijgt! Ik groei, ik groei er in!”

„In zulk een weer, Kapitein?” vroeg een ander soldaat lachend. „Zoo groeit men met de beenen omhoog, als eene doode musch.”

„Ja, jongen, ja! Morgen ochtend vroeg, neen, neen, vanavond nog, vanavond nog, zeg ik je, kunnen ze Luxemburg van alle kanten toeschreeuwen, en ik verzoek je dat met mij mede te schreeuwen: „Je kans is verkeken, Fransje! Hoezee! Doe je het niet?”

„Jawel, Kapitein!”

„Nu dan! Een-twee-drie!”

„Je kans is verkeken, Fransje! Hoezee!” klonk het nu, en toen ze dat geroepen hadden, zouden ze zich misschien ziek gelachen hebben, als Kolonel Pain-et-Vin niet verschenen was.

Wat kwam hij doen?

Kwam hij zeggen: „Stelt u niet als gekken aan, maar maakt dat gij gereed zijt om den vluchtenden vijand tegen te houden?”

Neen, hij kwam met een ander doel.

In het volgende hoofdstuk zullen we wel vernemen, wat hij doen kwam.

Slecht nieuws komt altijd vroeg genoeg.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Een lafaard.

De Hertog van Luxemburg had, om zeker te zijn, dat zijn inval in Holland den gewenschten uitslag zou hebben, al de garnizoenen uit de Geldersche en Utrechtsche of Stichtsche steden gelicht.

Daarop begon hij, toen de tweede vorst inviel, zoo ongeveer het volgende plan te maken. Twee bataillons ieder vijfhonderd man sterk en onder bevel van Markies De Moussy en Graaf De Sault, moesten den voortocht uitmaken. Hierop volgde het hoofdleger verdeeld in twaalf bataillons onder bevel van Graaf Sourches, Markies Dela Maillery en Graaf Gassion. Het geheel stond natuurlijk onder het opperbevel van den Hertog van Luxemburg, die het er nu eenmaal opgezet had, om Holland in éénen slag te veroveren en Den Haag te nemen. Het overige zou dan vanzelf moeten volgen, want meester van het strand zijnde, konden ze ook de landing van het Fransch-Engelsche leger doen plaats hebben. Het voornaamste doel van dezen tocht was: Den Haag verbranden, zoodat er niet één steen op den anderen bleef. De tocht was vol gevaren en verbazend moeielijk, ja, hier en daar vonden ze ook zulk eenen fellen tegenstand, dat de moed dreigde verloren te gaan. En geen wonder. Het ijs, met sneeuwwater of dooiende sneeuw bedekt, was buitengewoon slecht, zoodat velen er doorzakten. De weilanden waren bijna niet te betreden en menige wetering was er nog, waarin geen ijs te zien viel. Maar Luxemburg ging allen in volharding voor; hij was de man niet om zoo gauw zijn plan op te geven, en wonderen van volharding verrichtte hij onder zijn volk door het vooruitzicht geven op plundering.

„A la Haye!” brulden de soldaten, en in hunne gedachten waren ze al bezig met plunderen.

Wel zouden ze dat liever te Amsterdam gedaan hebben; want Den Haag was toen nog lang niet, wat het nu is. Het was wel de zetel van de Regeering, doch de Heeren, die daarvan deel uitmaakten, woonden er niet. Hunne huizen en geldkisten hadden ze elders. Maar buit zou er toch te behalen zijn, en, na Den Haag kwam het rijke, het schatrijke Amsterdam. Met zakken vol goud, zilver en diamanten zouden ze, als overwinnaars, weer naar Frankrijk terugkeeren.

Maar eer het leger ontbonden werd en ieder naar zijne familie of vroegere garnizoensplaats terugkeerde, zou men triomfantelijk eenen intocht binnen Parijs doen. Dit was beloofd. Door „La porte Saint-Denis” zouden ze de hoofdstad van hun machtig land, het eerste van heel de wereld, binnen trekken. Vóór die poort zou een triomfboog staan, dien men al begonnen was te maken toen de Koning in persoon naar Holland trok om dat gehate Karthago van den nieuweren tijd te verdelgen.

Allerlei zinnebeelden zouden op dien triomfboog aangebracht worden, zinnebeelden op den ondergang van de gehate Republiek, die het gewaagd had, Koningen de wet voor te schrijven. Dat die triomfboog nog niet eens voltooid zou zijn, als er geen enkele Franschman meer in het gebied der Vereenigde Nederlanden zou zijn, konden de mannen, die nu zulk eenen moeilijken tocht deden, niet vermoeden. Ze dachten alleen aan glorie. En dan? Dan naar huis en van het Hollandsche goud en zilver den gebraden haan uitgehangen!

Ha, dat zou nog eens een genot zijn!

Vroolijk dus voorwaarts!

Maar wat is dat? Wat gebeurt daar?

Betrekt de lucht en draait de wind?

Zal het dan waarlijk weer gaan dooien? Gaan dooien, juist nu, waar ze op weg zijn naar Den Haag!”

Dat zal toch niet waar zijn?

Ja, zegt dat maar, Heeren Franschen, hoopt dat maar! Al uw zeggen en hopen beteekent niemandal.

Eene macht waartegen uw trotsche Koning zelfs niets doen kan, is Holland te hulp gekomen. Lodewijk XIV moge Koning van Frankrijk zijn, maar er is nog een Koning boven hem, één, duizenden malen machtiger dan hij.

Hij, die de aarde schiep en de Natuur beveelt, Hij had het anders gewild.

Holland zou behouden worden; want de dooi viel opnieuw in!

Zoodra Luxemburg dat gewaar werd, zond hij twee derden van zijn leger terug. Één derde mocht beproeven voort te rukken.

Maar zelfs de boeren waren soldaten geworden; want zoodra ze te Nieuwkoop aankwamen, werden ze door de eenvoudige en vreedzame boeren tegen gehouden en op de vlucht geslagen!

De Franschen beten op hunne tanden van nijd.

Ze moesten terug! Maar hoe? Langs het ijs alweer, het ijs, dat onder hunne voeten wegbrak?

Er was geene mogelijkheid op. Er stond zooveel water op den Rijn, dat ze de open plekken onmogelijk zien konden, en het was op sommige plaatsen bovendien zóó slecht gemaakt, dat geen man er over kon, laat staan, een leger.

Dan maar langs den weg naar Woerden.

„Hei, hei, Gerrit! Te wapen man, te wapen!” schreeuwt Cornelis Korssen zijnen vriend, den kaasboer Gerrit De Lange, toe. „De Franschen trekken terug. Te wapen, of we worden, als slachtvee, vermoord!”

„Ja, jongen! Ik vrees, dat wij het gelag zullen moeten betalen,” zegt Gerrit. „Maar ik zal doen, wat ik kan!”

Beide mannen snellen naar hunne woning, verbergen hun weinigje geld en kostbaarheden en zien angstig uit naar hetgeen staat te gebeuren.

Geheel het dorp is in angst. Men loopt, draagt, zwoegt en sjuwt, en doet toch zoo goed als niets.

Daar nadert van den Zwammerdamschen kant een man. Een man? Neen, het is geen man!

Het is wél een man! Zie maar, het is Groote Govert uit Damme. Wat komt die te Boreft doen? ¹⁾ Hij heeft eene deken om het lijf en een beddekussen op het hoofd en nadert, zoo snel als zijne beenen hem dragen kunnen, het dorp.

Grietje Lammerts, eene weduwe op leeftijd, die aan den ingang van het dorp woonde, ziet hem het eerst en roept: „Maar ik dacht, dat de oude man ziek was!”

„Ja, dat is ook zoo. De oude man is al weken bedlegerig. Hij kan het niet zijn,” dus zegt Simon Branden, die ook bezig is eenig goed weg te dragen.

Daar nadert de man, over wien men het niet eens kan worden, de angstige burgers.

Het is „Groote Govert”, uit Damme, toch wel degelijk.

„Maar, man, hoe komt gij hier blootsvoets in zulk weer?” vraagt Gerrit De Lange.

„Damme wordt in de asch gelegd. Ze hebben me van bed gehaald en naakt uitgeschud. Ik heb alleen maar eene deken om het lijf en een kussen op het hoofd. Help me, o, help me!” roept hij in doodsangst en afgemat van den bangen tocht.

Terstond zijn er verscheidene medelijdende mannen en vrouwen, die den armen man in huis willen nemen, doch....

„Daar komen ze! Daar komen ze!” hoort men schreeuwen.

Wat vluchten kan, vlucht, en slechts weinigen hebben de moed, het voorbeeld van de Nieuwkoopische boeren te volgen.

„Vlucht! Vlucht!” zoo schreeuwt men elkander toe.

Te vergeefs! De vluchtelingen worden ingehaald, en — Bodegraven ondergaat hetzelfde lot, als Zwammerdam.

¹⁾ Zwammerdam en Bodegraven worden in de wandeling meestal Damme en Boreft genoemd.

Men beweert, dat de Hertog van Luxemburg, vóór hij Utrecht verliet, eene wapenschouwing over het leger hield en aan het einde ervan, zijn volk aldus toesprak:

„Gaat heen, mijne kinderen! Roof, moord, schendt en brandt! Kunt gij nog iets gruwelikers verrichten, laat het niet na, opdat ik zien moge, dat ik mij in de keur van de troepen des Konings niet bedrogen heb, en opdat gij u de eer moogt waardig maken, welke Zijne Majesteit u bewijst met u in den oorlog te gebruiken, welken oorlog hij alleen voert om zijne glorie en macht tot aan het andere einde der aarde te verbreiden.”

Of het waar is, dat de beroemde Veldheer zóó sprak, kan moeielijk bewezen worden, doch dat de terugwijkende Franschen, woedend, dat ze de plundering, waarbij ze opeens schatrijk meenden te worden, moesten misloopen, deden, alsof Luxemburg hen zoo toegesproken had, de arme dorpeelingen van Zwammerdam en Bodegraven ondervonden het. Onmogelijk is het, om nu nog te laten drukken hoe beestachtig de Franschen hier te werk gingen. Een paar namen van mannen en vrouwen noemden we, doch zij waren niet de eenigen, deze bij die vreeselijke gebeurtenis omkwamen. De geschiedschrijvers van dien tijd geven lange lijsten van grijsaards, oude vrouwen, mannen, vrouwen, jongelingen, jonge dochters en kinderen, die onder de dierlijkste mishandelingen bezweken zijn.

En alles duurde zoo kort, zoo ontzettend kort, want ieder oogenblik konden de woedende Hollanders van alle kanten wraak komen nemen. En daarom, voort, voort naar Woerden!

Maar eer ze te Woerden zijn, moeten ze de schans te Nieuwerbrug voorbij.

„Daar voert Kapitein Van Oldenburg het bevel. Dien man heb ik te Aardenburg leeren kennen,” zegt een der Fransche soldaten, die de zakken vol met geroofde voorwerpen heeft.

„Nietwaar! Te Nieuwerbrug liggen twee regimenten soldaten, die onder bevel staan van eenen zekeren Kolonel

Mozes Pain-et-Vin. Men zegt, dat hij een lafaard is," antwoordt een ander.

Wat te doen?

Men kan niet anders dan naar Woerden terugtrekken, en nu de dooi zoo onverwachts en zoo hard ingevallen is, valt er ook niet te kiezen. Er is maar één weg, en die voert voorbij Nieuwerbrug. Dus, voorwaarts! Daar voorbij!

En verder gaan de brandstichters en moordenaars.

Bij Nieuwerbrug gekomen, houden ze zich gereed om den aanval af te slaan. Het zal er wel spannen; maar er zit niets anders op. Men moet eenvoudig. En als men moet, wil men wel.

De toestand der Franschen staat wanhopig slecht en zelfs de Hertog van Luxemburg en de schitterende staf van Edelen en Krijgsbevelhebbers, die hem omringt, vreezen, dat ze hier, te midden van sneeuw, ijs, water en modder, het graf van hunnen roem zullen vinden.

Hoor, hoor, achter hen nadert de Hollander, ziedend van wraaklust! Vóór hen die ellendige schans, waar niet minder dan twee regimenten gedrilde soldaten van den Prins van Oranje liggen.

Nog nooit hebben de Franschen zóó in de klem gezeten.

„Voorwaarts! Voorwaarts! De schans voorbij en niets terug doen, als er geschoten of een uitval gedaan wordt!” luidt het bevel.

De paarden worden in galop gezet; de vuige roovers nemen den stormpas aan, en — als een wervelwind snelt het vluchtende heer voorbij de hooge en sterke wallen van de gevreesde schans.

Maar — geen schot valt. Ze zijn vrij!

Een talrijk leger, dat geheel vernietigd had kunnen worden, is behouden.

Maar waarom vallen de Hollanders, die in de schans liggen, niet aan? Waarom branden ze het geschut niet los? Is soms de dappere Kapitein Van Oldenburg ziek of dood?

Niet ziek en niet dood. Op het oogenblik is hij te Gouda, misschien bezig met zich de vuisten voor het hoofd te slaan.

De schans is verlaten; de schans is ledig.

Wij eindigden het vorige hoofdstuk met te vertellen, dat Kolonel Pain-et-Vin eensklaps bij de juichende soldaten verscheen en dat hij wat te zeggen had.

„Kapitein Van Oldenburg,” dus begon hij, „als ge kans ziet, dien dollen hoop tot bedaren te brengen, dan verzoek ik u, dit te doen. En is het u gelukt, dan heb ik u afzonderlijk te spreken.”

De goede Kapitein had werkelijk niets meer te doen; want het volk was doodstil.

„Ze zijn reeds stil, Kolonel,” sprak hij dus.

„Voor hoe lang?”

„Zoo lang als ik het hun beveel, Kolonel!”

Hierop keerde de Kapitein zich tot het volk en sprak: „Mannen, ik gelast u bedaard te blijven, ook als ik er niet ben!”

„Goed, Kapitein,” antwoordde een Vendrig, „wij zullen gehoorzamen!”

De Kapitein ging hierop naar Pain-et-Vin en zeide: „Tot uwen dienst, Kolonel!”

„Gij verslapt met uwe dolle streken de tucht, Kapitein!” dus begon Pain-et-Vin zeer uit de hoogte sprekend.

Van Oldenburg zweeg.

„Nu, kunt gij mij niet antwoorden?” vroeg Pain-et-Vin.

„U heeft me nog niets gevraagd, Kolonel,” klonk het bedaard. „U heeft alleen wat gezegd.”

„Ja, zoo zijt gij altijd. Gij redt u immer met eene uitvlucht! Maar Zijne Hoogheid zal het weten, als hij weer in het land is. Het volk ziet mij met den nek aan, en dat is uitsluitend uwe schuld. Gij duldt dat al het janhagel en zijn vee mij bespot en minacht!”

Hoeveel moeite het onzen goeden Van Oldenburg kostte te blijven zwijgen, toch deed hij het.

„Gij zijt een stokebrand, en beweegt de manschappen mij uit te lachen, als ik wat gebied,” dus vervolgde nu Pain-et-Vin.

„Heer Kolonel,” sprak nu de oude Kapitein zoo kalm mogelijk, doch met vreeselijk trillende stem. „Heer Kolonel, u zegt meer dan u bewijzen kan. Eene andere uitdrukking zal ik niet bezigen. Ik heb niet te vergeefs den naam, dat ik zoo stipt in den dienst ben!”

De Kolonel lachte in zichzelf; hij had den ouden man gebracht, waar hij hem hebben wilde.

„Bewijzen?” riep hij. „Bewijzen? Over vijf minuten, man!”

„Aangenomen, Kolonel! En als het volk u niet in alles gehoorzaamt, zonder morren en zonder lachen, laat mij dan eenen kogel door den kop jagen! Ik zelf begeer dan niet meer te leven; mijne schande is dan te groot!”

„Goed, wij zullen over vijf minuten zien, of het waar is, wat gij zoo driest beweert! Ik heb gezegd, wat ik te zeggen had!”

Pain-et-Vin verwijderde zich en liet Kapitein Van Oldenburg alleen achter.

Hij bleef evenwel niet lang staan; maar zijne compagnie, die geheel uit flinke en wakkere jongens bestond, en alleen zooveel waard was, als de overige compagniën van de twee regimenten samen, weer opzoekend zei hij: „Mannen, de Kolonel twijfelt aan uwe ondergeschiktheid!”

Niemand sprak.

„De Kolonel beweert, dat de noodige tucht in onze compagnie ontbreekt.”

Het bleef stil.

„De Kolonel gelooft, dat gij er toe komen kunt, zijne bevelen niet meer te gehoorzamen.”

Nog geen enkel teeken van antwoord.

„De Kolonel heeft me op de proef gesteld, en ik heb gezegd: als het volk u niet in alles gehoorzaamt, zonder morren en zonder lachen, laat mij dan eenen kogel door

den kop jagen! Ik zelf begeer dan niet meer te leven; mijne schande is dan te groot!”

Ofschoon aller oogen van geestdrift tintelden, gaf nog niemand een antwoord.

„Heb ik mij te zeer op u verlaten, mannen? Heb ik één woord te veel gezegd, men spreke dan!”

Thans trad de Vendrig voor het front der compagnie en zeide: „Kapitein, u sprak de waarheid. In onze compagnie zijn geene muiters of lafaards,” en zich hierop tot de manschappen keurend, vroeg hij: „Is het wel, mannen? Is er één onder ons, die de tucht weerstaat?”

„Neen, neen, neen,” luidde nu het donderend antwoord uit den mond der geheele compagnie.

„In leven en dood getrouw, mannen?” vroeg de Vendrig weer. „Wat antwoordt gij?”

„In leven en dood getrouw!” klonk het luid.

„En den Kolonel in alles gehoorzamen?”

„In alles! In alles!”

„U hoort het, Kapitein,” sprak de Vendrig zich nu weer tot Van Oldenburg keurend. „U hoort het!”

„Kinderkens, ik dank u! Ik wist het wel; maar toch ik dank u,” antwoordde de grijze snorrebaard met vochtige oogen en gloeiende wangen, en nog eens herhaalde hij: „Kinderkens, ik dank u, maar uwe gehoorzaamheid en uwe onderdanigheid zal op eene zeer zware proef gesteld worden!”

Daar werd opeens het teeken van vereeniging gegeven.

Alsof de heele compagnie van Van Oldenburg slechts uit lededoppen bestond, die met éenen draad in beweging gebracht werden, zoo begaf zij zich naar de vereenigings-plaats.

Het was een lieve lust die mannen te zien, en als Zijne Hoogheid op dat oogenblik daar geweest was om eene wapenschouwing te houden, zou hij stellig gezegd hebben: „Kapitein Van Oldenburg, de Fransche Koning heeft ze niet beter!”

Doch nu was de Stadhouder ver af en hadden ze te

maken met Kolonel Pain-et-Vin, die met vrees die flinke compagnie naderen zag; want wat hij te zeggen had, zou door meer dan de helft der overige compagniën met gejuich ontvangen worden, maar ondanks Van Oldenburgs stoute bewering, was hij van die compagnie lang niet zeker.

En toch, hij kon zeker zijn.

„Mannen,” dus begon hij, toen de twee regimenten zich geschaard hadden, „mannen, de invallende dooi belet den Franschen verder Holland in te dringen. Een groot deel van het heele leger van den vijand heeft den terugtocht aangenomen, vermoordende en verbrandende menschen en huizen. Niets is hun heilig. Den wilden dieren gelijk stellen zij zich aan. En wij hier op de schans, zijn geheel van Holland afgesneden.”

De Kolonel zweeg eenige oogenblikken.

Het volk toonde teekenen van angst, hoewel het reeds alles wist, wat verteld werd.

De compagnie van den ouden Kapitein Van Oldenburg verbleekte of bloosde niet. Zij wachtte niets anders dan nu door den Kolonel aangesproken en bevolen te worden, de eerste te zijn, die aan de gruwelen van die tijgermenschen paal en perk zette.

De Kolonel ving nu opnieuw aan met spreken.

„En overmits twee regimenten onervaren soldaten niets vermogen tegen verscheidene regimenten ervaren Fransche soldaten,” — toen hij tot zoover gekomen was, zag hij de compagnie van Van Oldenburg beangst aan, en vervolgde na eene kleine rust, — „zoo beveel ik u allen, deze sterkte te verlaten en den Franschen prijs te geven. Hier blijven, is de landskinderen hun eigen graf doen graven. Die verantwoordelijkheid neem ik niet op mij. Maakt u allen gereed, vernagelt het geschut! Over een uur trekken wij naar Gouda!”

Eene bijna algemeene beweging, die vreugde te kennen gaf, ontstond nu.

Het was evenwel weer Van Oldenburgs compagnie, die eene schoone uitzondering maakte.

„Jongens, zijt helden! Gij hebt u goed gehouden!” zeide de Kapitein toen zijne compagnie zich in beweging stelde om de ontvangen bevelen uit te voeren.

„Ja, Kapitein, dat hebben we,” antwoordde de Vendrig terwijl hem het bloed in den baard afliep.

De man had, om door geen enkel teeken zijne ontevredenheid te laten hooren, zich de onderlip te bloeden gebeten. Hij en al zijne mannen toonden, dat ze het woord van hunnen Kapitein waar konden maken.

Een uur later was men op weg naar Gouda.

„Wel, Kolonel,” vroeg Kapitein Van Oldenburg, „hebben mijne jongens zich niet goed gehouden?”

„Gij hebt het gewonnen, Kapitein! Ze zijn bang, als de rest. Ik deed goed met heen te gaan. Waren we gebleven, dan zou ik alleen tegenover den vijand gestaan hebben,” sprak Pain-et-Vin, die zichzelf trachtte vrij te pleiten van alle schuld en lafheid en tegelijkertijd den Kapitein gruwelijk beleedigde.

Kapitein Van Oldenburg deed, alsof hij het niet hoorde en zeide: „U is dus over mij tevreden?”

„Stellig! Stellig! Dat hoort ge!” was het antwoord.

„Zoodat ik, als loon, dan zeker nu wel eenen halven dag vrij kan krijgen?”

„Zeker! Gij hebt het, en gij kunt nu al gaan. Hoe ver wilt ge vluchten? Is Gouda nog niet ver genoeg?”

„Ik ga naar Den Haag, Kolonel!”

Pain-et-Vin keek vreemd op en vroeg: „Naar Den Haag? Wat wilt gij daar doen?”

„In Den Haag wil ik bij de Hoog Mogende Heeren der Staten-Generaal den Kolonel Pain-et-Vin van landverraad beschuldigen. Men moet daar zoo spoedig mogelijk weten, dat de lafheid van éénen man duizenden Franschen het leven en de vrijheid redde. We zullen zien, Kolonel, wie

van ons beiden het laatste lacht. Maak intusschen uw verweerschrift maar gereed. Eer we twaalf uren verder zijn, ben ik reeds terug om te zien of ge het al klaar hebt!"

Na dit gezegd te hebben, gaf hij zijn paard, dat reeds zeer goed aan hem gewoon was, de sporen, reed zijnen Vendrig even terzijde, fluisterde hem toe: „Houd den Kolonel in het oog en zorg, dat hij niet ontvlucht," en snelde heen.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

Een exempel gesteld.

Tien uren later was Kapitein Van Oldenburg in Gouda terug en toen hij daar op de Markt kwam, vond hij er nog de soldaten, daar de kwartiermakers niet klaar gekomen waren om de manschappen bij de burgers onder dak te brengen.

Valsch lachend trad Kolonel Pain-et-Vin op hem toe en zeide: „Uw verlof is nog niet verstreken. Nog twee uren resten u."

Kapitein Van Oldenburg sprak niets, reed voor het front zijner compagnie, die de wapens weer opgenomen had en kommandeerde met luide stem: „Geef acht!"

Als een muur zoo aaneengesloten stonden al die mannen daar en ze hielden de oogen onafgebroken op hem gewend.

„Mannen, zorgt dat de Kolonel niet ontkome! Sluit hem in! Voorwaarts, marsch!"

Pain-et-Vin siste tusschen de tanden van nijd.

Wat kon die drieste Kapitein toch tegen hem in het schild voeren? Wat was zijn voornemen en wat maakte hen zoo stout?

Hij zou het gauw genoeg weten.

Zoodra de compagnie den Kolonel Pain-et-Vin in haar midden genomen had, trad de Kapitein op hem toe en zeide: „Kolonel, in naam des Stadhouders, en bij diens afwezigheid, in naam van de Hoogmogende Heeren Staten-Generaal, eisch ik uwen degen op. Gij zijt mijn gevangene!”

„Wat?” schreeuwde Pain-et-Vin. „Wat, waagt gij het, gij een ondergeschikte”

„U gevangen te nemen, Kolonel! Zie hier het bevelschrift daartoe!”

Van Oldenburg reikte hem het geschrift over. Pain-et-Vin lachte valsch en zeide: „Ik moet gehoorzamen! Maar wee u, Kapitein, als ik door den Stadhouder, weer in mijnen rang hersteld word!”

„Daar zal zoo gauw geene kans op zijn, Kolonel! Landverraders worden ter dood veroordeeld. Volg mij!”

Knarsetandend van woede volgde Pain-et-Vin, en men bracht hem in het kwartier te Alfen.

Ondertusschen was de Stadhouder, eer het jaar ten einde was, in Den Haag terug gekomen.

Met eigen oogen kon hij zich nu overtuigen, dat er op het Hollandsche volk meer dan ooit te rekenen viel, en dat hij er, welke gevaren ook dreigden, op vertrouwen kon.

Maar over het leger was hij niet tevreden.

Zoo een handvol Nieuwkoopse boeren, aangevoerd door hunnen Baljuw, de Franschen als honden terug geslagen had, wat had dan het leger niet kunnen doen, indien het aan Vaderland en Vaandel trouw gebleven was?

Zoodra hij te Alfen was, kwamen die van Zwammerdam en klaagden de soldaten aan.

Die van Bodegraven kwamen met dezelfde klacht.

De vrijwilligers bevestigden, hetgeen die van Zwammerdam en Bodegraven zeiden.

De Prins was woedend toen hij dat alles hoorde.

Er moest en er zou tucht in zijn leger zijn, het mocht kosten, wat het kosten wilde.

En één had hij in zijne macht.

Één kon hij tot een voorbeeld van heel het leger laten straffen; want veel meer dan eenig ander had deze straf verdiend. Die één was Kolonel Moise Pain-et-Vin.

Geen wonder, dat de mindere man lafhartig op de vlucht sloeg, als de Hoofd-officieren het voorbeeld gaven.

„Geef me de Militaire Ordonnantie,” beval hij.

Men stelde ze hem terhand.

Hij sloeg het boek open en den Heeren Rechters, die tot eene zachte straf overhielden, wees hij artikel 54 aan en hij zei: „Leest!”

En artikel 54 luidde:

„Niemandt en zal mede, in een belegerde plaatse van zijn quartier loopen, om appointment¹⁾ roepen, of daarvan spreken, onwilligh zijn te vechten, of te arbeijden, of haar quartier te bewaren, of yemant in eenigerwijze van zulks onlustigh maken, of in zulke plaatze yetwes doen, daar door de bescherminge deszelfs macht eenighzins verachtert worden, op poene²⁾ van met der doodt, zonder genade, gestraft te worden.”

Er werd dus een krijgsraad belegd en toen deze, volgens den Prins, zich niet hield aan het voorschrift van artikel 54, liet hij het vonnis herzien en nogmaals herzien. Daardoor wist hij het zoover te krijgen, dat hij den twintigsten Januari 1673 in Den Haag het bevel teekenen kon, volgens hetwelk de Kolonel en Kwartiermeester-Generaal Moise Pain-et-Vin veroordeeld werd, om onthoofd te worden.

De compagny van Van Oldenburg stond om het schavot, en rilde van ontzetting en ook medelijden, toen de scherp-rechter eerst, na drie slagen gedaan te hebben, zijn werk volbracht had.

Toen ze in het kwartier teruggekeerd waren, zocht Kapitein Van Oldenburg zijne drie vrienden Jan Roman, Willem Vermere en Michiel Does op, om van Michiel te vernemen,

1) Om appointment roepen = Om bezoldiging of soldij roepen.

2) Poene = straf of boete.

wat er zoo al op den tocht naar Charleroi en terug naar Holland met hem gebeurd was.

Ze hadden evenwel geen van drieën lust in iets, en zaten nog bleek van aandoening daar.

„Het was toch hard, Kapitein,” zei Jan Roman.

„Ik hoop dit nooit weer te moeten zien,” sprak Willem Vermere. „Het is een vreeselijk schouwspel.”

„En ik hoop, dat ik, als er weer zoo iets gebeurt, veroordeeld mag zijn, niet buiten de tent te komen,” riep Michiel Does.

„Ja, jongens, ik ben het volkomen met u eens, het is een akelig gezicht,” dus begon de Kapitein.

„O, vreeselijk, Kapitein! Ik droom er vannacht nog van,” viel Jan uit.

„En ik misschien ook wel,” meende Michiel.

„Gelukkig dat we vannacht alle drie wacht hebben,” zeide Willem. „Maar het was een allerakeligst schouwspel. En al heeft hij ons ook nog zoo getreiterd en gesard, toen hij daar nederknielde om zijne straf te ontvangen, hadde ik hem wel willen redden, en de tranen sprongen mij uit de oogen.”

„Och, jongens, ik ben nu zóó niet, dat ik ook niet aangedaan was; maar de gevaarlijke toestand waarin we nog altijd verkeerden, zei dat het noodig was. Den mensch Pain-et-Vin mogen we beklagen en hem vergeven, wat hij misdaan heeft; maar den soldaat Pain-et-Vin niet. Hij kende artikel 54 van de Militaire Ordonnantie, — hij trad dat gebod met voeten en spotte er mee, kort en goed: hier moest gestraft worden,” zei de Kapitein.

„Wij gelooven dat ook, Kapitein, maar.... hei, Jan, Willem, kijkt eens! Is dat niet Cornelis Boot, die daar ginder aan den schildwacht den weg schijnt te vragen? Ik geloof het stellig,” riep Michiel.

„Wel ja, dat is hij zeker,” zeide Jan en liep met Willem en Michiel den aangekomene te ontmoet.

Nauwelijks kreeg Cornelis zijne oude vrienden in het oog, of hij zette het in den draf.

„Dag Jan, dag Michiel, dag Willem,” riep hij en gaf hun de hand. „Hoe gaat het allen?”

„Goed, heel goed! En hoe maakt gij het?”

„Best, jongens, best!”

„En hoe komt gij hier?” vroeg Willem.

„Als ik u had moeten zoeken, dan hadde ik op de vloot gezocht,” zei Jan.

„Of in eene ijsboot van eenen Groenlands-vaarder,” sprak Michiel. „Ik wil wel zeggen, dat ik zoo nu en dan dacht dat ik u zien zou. En toen ik uit de Spaansche Nederlanden terug was, was mijne eerste vraag hier aan Jan en Willem: Hebt gij soms Cornelis Boot niet gezien?”

„Nu, Michiel, dan waren uwe gedachten zoo kwaad niet. Ik ben al eenen heelen tijd van de vloot. In Juli van verleden jaar al kwam ik met een klein oorlogsschip te Delfzijl aan. Voor den Kommandant van het schip eene hoodschap moetende doen, kwam ik tot Groningen, werd daar ingelaten en kreeg vergunning om de stad te helpen verdedigen.”

Zoo pratend waren ze bij de tent gekomen waar Kapitein Van Oldenburg in gepeins was blijven zitten. De man was heel niet op zijn gemak, doch zoodra hij Cornelis zag, zei hij: „Een Aardenburger, als ik het wel heb?”

„Ja, Kapitein! Dat raadt u ineens!”

„En waar vandaan? Zijt gij dan niet op de vloot?”

„Neen, Kapitein! Ik heb het land als vrijwillig soldaat gediend. Maar nu ga ik weer naar de vloot. Ik kom zoo van Koevorden!”

„Wat? Van Koevorden? Zijt gij dan bij de overrompeling geweest, die zoo prachtig verzonnen was door dien schoolmeester? Dat was een andere kerel dan Pain-et-Vin! Toe, toe, vertel! Ik trakteeer op bier! Gaat mee.”

Ons vijftal begaf zich nu naar eene houten tent waarin

de zoetelaarster vrouw Groote Pier thans verblijf hield en, gezeten voor een flink glas bier, vertelde Cornelis het volgende.

„Op Donderdag den elfden Juni kwam ik te Groningen aan met verlof van mijnen Kapitein, te land te mogen dienen, en den volgenden dag kwam „Bommen-Berend” met het gros van zijn leger voor de stad. Alles was hier in de weer, en zelfs de Professoren van de Hoogeschool hielpen hunne Studenten om den Bevelhebber Karel Rabenhaupt een handje bij te staan. En hij was het waard geholpen te worden! Dat is eerst nog eens een man. Hij heeft me een paar oogen in het hoofd, die door iemands wambuis heen kijken, en zien kunnen of daar aan de linkerzijde een hazenhart of een soldatenhart klopt. Hazenharten hadden het altijd bij hem verbruid, die konden geen goed doen; maar soldatenharten had hij lief.

Den achttienden toen ik juist eene week in de stad was, begon „Bommen-Berend” zijne kunsten al te vertoonen. Lieve mensch, hij schoot zoo. Maar wij ook niet mis, wij gaven hem zoo even antwoord. En dat ging zoo dag aan dag voort. Maar op Zondag, het ware beter geweest, als de man toen inplaats van te schieten, naar de kerk gegaan was, regende het bommen en kogels. Verscheidene huizen vlogen in brand. Het gasthuis in de Peperstraat werd bijna plat geschoten, en eene bom kwam zelfs midden in de Gasthuis-kerk terecht. Gelukkig, dat er geen mensch in was. Al de glazen werden verbrijzeld, de stoelen en banken tendeele versplinterd of uit elkander gerukt, de preekstoel in spaanders geslagen en het orgel werd totaal onbruikbaar gemaakt. Dat was me zoo iets. Des namiddags kwamen er een trompetter en een tamboer van den vijand om de stad op te eischen. Zij hadden eenen brief van de Bisschoppen aan den Magistraat bij zich. De mannen werden in de stad gelaten, geblinddoekt en naar het stadhuis gebracht. Des avonds gingen ze op dezelfde wijs heen met

eenen brief waarin stond, als dat we vooreerst nog geen lust hadden de stad over te geven. En toen begon me het lieve leven alweer. Er vielen bommen zoo groot, als nog niemand gezien had. Een van deze kwam terecht in eenen regenbak en smoorde daar. Ze werd er uitgehaald en gewogen. Ik geef te raden hoe zwaar dat ding was."

"Tweehonderd pond," zei Kapitein Van Oldenburg.

"Doe er honderd pond bij, dan zijt gij er. Aan kruit alleen was er voor eenen emmer in, en ze hebben plan die bom te bewaren om ze aan iedereen, die te Groningen komt, te laten zien. En bijna dag aan dag ging „Bommen-Berend" voort met schieten, zelfs met gloeiende kogels en ook met bommen waarop tooverbriefjes stonden. Dat er heel wat plat geschoten is, en dat er ook veel menschen bij gedood of gekwetst zijn, dat kunt ge begrijpen. Maar toch, alles bij mekaër gerekend, zijn we er goed afgekomen. Het was werkelijk of sommige bommen en kogels betooverd waren. Verbeeld u! Bij de Ebbinge-poort stuitte een kogel af, kwam boven in de broek van eenen Mennoniet terecht en rolde uit de pijp zonder hem leed gedaan te hebben. „Ik brand! Ik brand!" schreeuwde hij, doch de menschen, die het zagen, ik was er ook bij, begonnen zoo vroolijk te lachen, dat de man op het laatst ook zijnen schrik weglachte. — Een student, die in zijne vrije uren zat te studeeren, kwam er ook goed af. Een kogel schoot hem den stoel van onder het lijf, zoodat hij neerviel. Hij stond op en ging met zijn werk voort, alsof er niets gebeurd was. Een gloeiende kogel vloog op de Markt een varken over den rug en verzengde zijne borstels.

"Ha, ha," riep een student, „nu „Bommen-Berend" geene schapen meer heeft, begint hij de varkens te scheren."

Dat wij onder eenen Bevelhebber als Rabenhaupt heel dikwijls uitvallen deden, dat spreekt, doch dat we, hoe vroolijk en welgemoed we onzen plicht ook deden, toch blij waren, dat we op Zondag den achtentwintigsten Augustus

heelemaal van den vijand verlost waren, kan ik ook wel zeggen. Ik geloof, dat ik nog nooit zoo met plezier naar de kerk gegaan ben.

Toen de belegering afgelopen was, hadde ik weer wel naar de vloot kunnen terugkeeren, doch mijn schip te Delfzijl was al lang weg en op zee was nog niets te doen. Ik bleef dus in Groningen, en daar de vijand nog altijd in Koevorden nestelde, zoo dacht ik bij mezelf: „Jongen, Cornelis, blijf nog een poosje, wie weet of ge daar ginder nog niet eens aan den slag kunt gaan!” En kijk, dat is zoo uitgekomen ook.

Zooals iedereen weet, hadden die van Koevorden op Dinsdag den twaalfden Juli hunne stad schandelijk aan den vijand overgegeven. Onder de goedgezinde Vaderlanders, die er voor bedankten bij den Bisschop „je onderdanige dienaar” te spelen, en die dus de stad metterwoon verlieten, behoorde ook een zekere Meindert Van Thynen, die van zijn beroep zooveel als Koster en Schoolmeester was, maar die uit pure liefhebberij ook wel wat aan de vestingbouwkunde deed. Hij was naar Groningen gekomen en was bij Zijne Excellentie Rabenhaupt zeer gezien. Nu kwam er in het najaar bericht, dat er te Koevorden onder de Munstersche bezetting veel zieken waren en dat daardoor de wacht wel wat verslapt was. Men meende dan ook, dat eene sterkte, te midden van moerassen gelegen, wel wat minder bewaakt kon worden. Maar nu kwam de vorst, die voor Holland zoo nadeelig had kunnen worden, en dadelijk dacht Zijne Excellentie aan de mogelijkheid om Koevorden langs de bevrozen moerassen te overvallen en in te nemen. Hij liet Van Thynen bij zich komen en, jawel, hoor, het plannetje werd beraamd en ten uitvoer gebracht. Om over die moerassen te trekken, zonder gevaar te loopen er in te verzinken, had de gewezen schoolmeester aangeraden, groote biezenmatten te laten maken en die dan als loopers over de moerassen te leggen. Zijne Excellentie vond dat uitmuntend en terstond

begonnen verscheidene menschen, die dat kunstje verstonden, matten te vlechten. Omdat alles zoo stil mogelijk in zijn werk zou gaan en de vijand er de lucht niet van krijgen zou, werden de poorten gesloten en niemand der ingezetenen mocht uit de stad, dan die door den Heer Gouverneur Rabenhaupt daartoe uitgezonden werden. Op Maandag, den zesentwintigsten van de vorige maand, werden uit iedere compagnie der bezetting zesendertig soldaten, een Kapitein, een Sergeant en een Tamboer gelicht, en dezen kregen bevel, zich gereed te houden om den anderen dag te tien uren marschvaardig te zijn. Ieder moest zich voor drie dagen van mondkost voorzien. Vijf compagniën ruiters kregen ook bevel op dat uur uit te rukken. Ik behoorde tot eene der compagniën van het voetvolk, dat mede mocht. Wat we moesten gaan doen, wisten we geen van allen. Dat wisten de Magistraat en de Bevelhebbers alleen. Den geheelen nacht waren wij bezig, biezen bruggen, dommekrachten, ijssporen en allerlei andere dingen op wagens te laden. Dat er stormgereedschap en handgranaten bij waren, bracht ons dadelijk tot de zekerheid, dat we eenen aanval op de eene of andere stad zouden doen. Juist toen we even buiten de stad waren, kwam er een Munstersche trompetter aan, doch toen die zooveel volk zag, ging hij met zijn paard hard aan den haal. Gelukkig, dat Majoor Sikkinga hem achterhaalde en gevangen nam, anders had diezelfde trompetter, die met brieven kwam, de heele zaak kunnen verklikken. Bij Helpen hielden we eene algemeene halt. Toen ging de ruitery voorop en wij volgden den weg, die zij gereden had. Toch had men er in Koevorden tijding van gekregen en daardoor kwam het, zooals wij naderhand hoorden, dat er in de stad telkens voor niemendal alarm geslagen werd. Toen we wezenlijk voor de muren stonden, werd er weer alarm geslagen, doch de meesten dachten zeker: „Och kom, dat is weer voor niemendal,” en bleven waar ze waren. Wij stonden met ons veertienhonderden onder bevel van den Overste-

Luitenant van Eybergen. In de nabijheid van Koevorden gekomen, begrepen wij waarom het te doen was. Wij kregen tot wachtwoord „Holland” en tot aanvalskreet „God met ons!” Onder begunstiging van eenen dikken nevel naderde men ongemerkt Koevorden en wij waren, zonder dat de vijand ons ontdekt had, zoo dichtbij gekomen, dat we de klokken konden hooren slaan. Wij ondertusschen, legden onze biezen bruggen over de half ontdooide moerassen en naderden al meer en meer. Spoedig werden we nu evenwel gezien, zoodat men bij den aanval zich wakker verdedigde en, wat waar is moet gezegd worden, die Munsterschen wisten danig van leer te trekken. Toch kwamen wij binnen de stad en begonnen te plunderen. Zeshonderd man werd krijgsgevangen gemaakt.”

„Wat, Grijpgier, hebt gij ook al meegedaan aan het plunderen?” riep Kapitein Van Oldenburg nu. „Dat had bij mij niet moeten gebeuren, en als mijn oude vriend Kareltje Rabenhaupt er bij geweest was, zou het ook niet gebeurd zijn!”

„Wat zal ik u zeggen, Kapitein? De Bijlmannetjes of Polakken, die eerst tot het gevecht moesten aangedreven worden, waren nu de eersten in het plunderen, en eer de Overste-Luitenant van Eybergen of Majoor Sikkinga er aan dachten, was de plundering algemeen. Ik heb zelf niet geplunderd en toch kreeg ik wat. Een smid, die om ons te helpen, zijnen broeder eenen voorhamer leende om de Friesche poort open te slaan, was zóó blij, dat wij ons van de stad meester gemaakt hadden, dat hij, terwijl mijne makkers bezig waren bij mijnen buurman te plunderen, mij tegemoet kwam en een kistje met oude gouden en zilveren munten ten geschenke gaf. Maar, wat is daar ginder te doen?”

„Het lijk van Kolonel Pain-et-Vin wordt begraven,” zeide Jan.

„Is die man dan schielijk gestorven soms?”

„Nee, hij heeft de schans te Nieuwerbrug onverdedigd achter gelaten toen de Franschen uit Holland terugkwa-

men. Dat is als landverraad beschouwd, en vandaag is hij onthalsd geworden," sprak Willem.

„Dat is hard! Kon er dan op dien man geene andere en lichtere straf toegepast zijn?"

„Er moest een exempel gesteld worden, jongen," zeide Kapitein Van Oldenburg bedaard, en alsof hij verlegen was, dat hij de hoofdoorzaak was van Pain-et-Vins dood, dronk hij zijn bier uit en ging heen zonder iets te zeggen.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

De Narre-schoenen.

Het is Mei van het jaar 1674.

Wij bevinden ons in de nabijheid van Grave, doch niet aan de Brabantsche zijde, maar op het gebied van Gelderland.

Er is in meer dan een jaar tijds heel wat gebeurd.

Het voornaamste is wel, dat de Franschen geheel ons land ontruimd hebben. Alleen Grave blijft door hen bezet, en dat de Fransche Koning vooreerst nog geen plan heeft, die stad te doen ontruimen, blijkt wel daaruit, dat hij al de oorlogsbehoeften, die hij in de overrompelde Nederland-sche gewesten medevoerde, na den terugtocht alle binnen Grave heeft laten brengen. Deze vesting is dus ruim van alles voorzien en in staat, een beleg te doorstaan. Bovendien voert de dappere Markies De Chamilly daar het bevel, en deze krijgsman staat bij vriend en vijand bekend, als een der dapperste van de dapperen.

Het is evenwel nog niet naar Grave, dat die leger-afdeeling onder bevel van Karel Rabenhaupt zich beweegt. Wel zou men eerlang het beleg voor die stad slaan, doch nu achtte men den tijd daartoe nog niet gekomen.

In het afgelopen jaar had men evenwel nog meer beleefd.

De Ruyter, die door bemiddeling van den Stadhouder, met Tromp volkomen verzoend was, had met dezen den ouden wapenroem der Nederlanders ter-zee, tegenover de vereenigde Engelsch-Fransche vloot, schitterend gehandhaafd en de Engelschen zóó ver gebracht, dat ze den oorlog moede werden en naar vrede verlangden.

Die vrede met Engeland was den negentienden Februari 1674 gesloten geworden.

„Bommen-Berend” had Englands voorbeeld reeds gevolgd in April, en hij deed het graag, want nog meer dan nu reeds het geval was, zouden schade en schande zijn deel worden, zoo hij zich nog langer verzette.

Met den Keurvorst van Keulen hadden we nog geen vrede gesloten, want deze hoopte voortdurend, dat zijn machtige bondgenoot het wel winnen zou. Lang zou het evenwel niet duren of hij zou ook begrijpen, dat hij het best deed met maar vrede te sluiten.

Brandenburg evenwel had met den Koning van Frankrijk een verbond gesloten waarin het beloofde, dat het zich in dezen oorlog verder onzijdig zou houden. De Keurvorst van dit land, die een Oom van onzen Stadhouder en vroeger een van zijne Voogden was, hield de belofte, aan Frankrijk gegeven, niet lang en sloot weldra een nieuw verbond met ons.

De Keizer van Duitschland was niet zoo gemakkelijk te bewegen, Frankrijk den zin te geven en beloofde ons, dat hij een leger van dertigduizend man op de been zou brengen.

De Koning van Denemarken sloot met ons een verbond van onderlinge bescherming.

Spanje verbond zich zoo nauw aan onze zaak, dat het Frankrijk openlijk den oorlog verklaarde.

De Hertog van Lotharingen ondersteunde ons met troepen.

Wij stonden dus lang niet alleen meer.

En dat alles hadden wij te danken aan den jeugdigen Stadhouder, die zóó zeer toonde, dat hij in alles berekend

was, aan het hoofd van het grootste deel van de Republiek der Vereenigde Nederlanden te staan, dat zelfs Lodewijk XIV, zoo geene achtung, dan toch ontzag voor hem kreeg.

In Engeland zelf had Willem III ook eenen grooten aanhang, daar er zeer velen gevonden werden, die ontevreden waren over het bestuur van den spilzieken en onstandvastigen Koning Karel II.

Maar al die voordeelen zouden ongetwijfeld niet behaald zijn geworden, zoo de jeugdige Stadhouder niet, even als zijn groote leermeester Jan De Witt, een man uit één stuk ware geweest.

Zijnen zin wist hij door te drijven; en als hij overtuigd was, dat hetgene hij besloten had, goed moest zijn, dan week hij nóch ter linker-, nóch ter rechterzijde af. Zooals hij het voorstelde, moest en zou het gebeuren.

Daarop nu hadden de meeste Heeren niet gerekend. Toen ze er in toestemden, dat Willem Hendrik Prins van Oranje, in al de waardigheden van zijnen Vader zou hersteld worden, meenden ze dat er voor hen niet zooveel nadeel in zou steken, en dat hun haan, was het niet dadelijk, dan toch vrij gauw koning zou kraaien. Zij meenden alleen met het volk te doen te hebben, en was dat weer maar eenmaal aan eenen Stadhouder gewoon, wel, dan zouden ze zoo zoetjes aan beginnen met het voormalige „Kind van Staat” naar hunne hand te zetten. Maar o, wat hadden zij eene groote misrekening gemaakt!

Het „Kind van Staat” was geen sukkeltje, zooals ze dachten. Om volksgunst had hij nooit gebedeld, daar hij wel wist, dat die zoo veranderlijk is als de wind. Toen dus de eerste vreugde over het herstel van het Stadhouderschap wat over was, stond Willem daar nog altijd als een man, die wist wat hij wilde.

Hij wilde veel en — kreeg veel gedaan door eigen kracht.

Men begrijpt, dat alle Heeren daarover lang niet gesticht waren, en weldra vertelde men: „De Stadhouder streeft

naar het oppergezag en hij is gevaarlijk voor de Unie.”

Dat was dan de dank, dien de man inoogstte voor al zijn werk, dat men begon aan zijne goede bedoelingen eene slechte beteekenis te geven.

Maar Willem III had ook gerekend op „Ondank is 's werelds loon.”

Hij had al lang ingezien, dat het zoover komen zou, en hij had er zijne plannen naar gemaakt, zoodat hij in zijne berekeningen niet verkeerd uitkwam.

Thans stond hij aan het hoofd van het Nederlandsch-Duitsch-Spaansche leger, gereed den vijand afbreuk te doen.

Die vijand bevond zich in het Namensche in de nabijheid van Gemblours.

Daar stond de dappere Condé aan het hoofd van vijftigduizend man tegenover het vereenigde leger.

Geen wonder, dat men hier in Nederland niet zoo bijzonder veel verwachting van dien veldtocht had.

Men had den Prins hier in kleine gevechten en bij de inneming van Naarden leeren kennen, als een wakker Generaal, die zijn weetje wel wist. Maar wat beteekenden die kleine schermutselingen tegenover eenen veldslag, waar een honderdduizend man in het vuur gebracht werd?

Voor zulk eene onderneming schoten de krachten van den Prins stellig te kort, meende men algemeen.

Voor zulk eene zware taak moest men iemand hebben als Condé, die op negentienjarigen leeftijd reeds krijg had leeren voeren, en nu, na eene reeks van jaren, den bijnaam van „De Groote” verkregen had, omdat hij in de vele en vele oorlogen, die Frankrijk gedurende zijn leven gevoerd had, zulke schitterende overwinningen had behaald.

De Prins moest het tegen zulk eenen man opgeven, hieraan geloofden althans velen.

Onder die velen waren er verscheidenen, die dat niet ongaarne zien zouden. Als de Prins maar eerst wat neder-

lagen geleden had, zou hij wel wat meer water in zijnen wijn doen, en zich veel minder laten gelden.

Geen wonder dat dus de veldtocht in de Spaansche Nederlanden met alle aandacht en belangstelling gevolgd werd door heel het land, door vrienden en tegenstanders van den Prins.

Gaan we nu naar het kleine leger van Karel Rabenhaupt op de Betuwe terug.

Daar staat, recht als eene kaars en met eene kleur, als melk en bloed, Kapitein Van Oldenburg.

Wij vinden de jonge vrienden, behalve Cornelis Boot, die weer op de vloot dient, bij hem.

Het is er echter verre af, dat ze gedurende al dien tijd bij elkander gebleven zijn.

Daar heeft men alvast Willem Vermere en Jan Roman, die, toen de Prins in April 1673 naar Zeeland ging, verlof vroegen om onder zijne lijfwacht te mogen medegaan. Op voorspraak van hunnen Kapitein werd hun dit verzoek toegestaan, en toen de Prins den negentienden April ook in Aardenburg kwam, bracht hij een kort bezoek bij Burgemeester Vermere, waar de Schepen Roman ook was.

„Zoo het van Uwe Hoogheid niet te veel gevergd is,” zei de Burgemeester, „zouden mijn vriend Roman en ik dan mogen weten of onze jongens zich in het leger behoorlijk gedragen?”

„Als ik niet kwalijk onderricht ben, en dat geloof ik niet, dan zijn uwe jongens een paar flinke borsten, die hunne compagnie alle eer aandoen,” luidde het antwoord. „Bij menige gelegenheid hebben ze zich wakker gedragen!”

Geen wonder, dat de Ouders van onze knapen met dat bewijs van tevredenheid des Stadhouders zeer ingenomen waren, en telkens bij alle mogelijke gelegenheden den Prins huizenhoog prezen, waardoor ze nu niet altijd vrienden maakten. De stugheid van Willem III, die over hetgeen ten vorigen jare voor en binnen Aardenburg gebeurd was,

bijna in het geheel niet sprak, en bovendien geene enkele belooning daarvoor uitreikte, had onder de Aardenburgers veel ontevredenheid verwekt, en zelfs de Ouders van Michiel Does dwongen hem uit het leger terug te komen, om op een ambacht te gaan. Dat zulks niemand meer speet dan onzen Michiel, dat spreekt vanzelf. Dit was evenwel nu nog niet gebeurd en zou eerst over een paar maanden plaats hebben.

„En waar zouden wij nu heengaan, Kapitein?” vroeg Michiel. „De Spaansche Nederlanden in?”

„Altijd den neus achteraan, Michiel,” antwoordde Kapitein Van Oldenburg.

Michiel, die zulk een antwoord niet verwacht had, keerde zich om en ging brommend heen, gevolgd door Jan Roman en Vermere.

„Vindt ge niet, dat Dikzakje er met den dag onplezieriger op wordt?” vroeg Michiel.

„Ja, jongens, sedert verleden jaar is hij veel veranderd, vind ik,” sprak Jan.

„Gij meent dus, dat hij ontevreden is op den Prins, omdat deze hem niet bevorderd heeft?” vroeg Michiel.

„Nu, had hij geene bevordering verdiend? Weet ge dan niet, dat we in den nacht van den vijfden September, onder een verschrikkelijk onweder en eenen vreeselijken storm met schuiten over de Vecht gezet en in het 's-Gravenlandsche gebracht werden?”

„Ik was er niet bij,” zei Michiel. „Ik was toen te Muiden.”

„Willem was er bij, en die kan er van meespreken. Nauwelijks waren wij aan den overkant, of wij zagen dat de eene oever van de rivier door een paar honderd Franschen verdedigd werd. Zij hadden zich verscholen. Onze schuit was de eerste, die aankwam, en pas hadden wij voet aan wal gezet of wij werden aangevallen.”

„Vlucht! Vlucht!” riepen een paar soldaten.

„Staat, lafaards!” bulderde de Kapitein.

„Loop naar de maan! Wij laten ons niet slachten,” schreeuwde een soldaat tegen hem.

„Zoek de maan zelf! Ze ligt op den bodem der rivier,” zei de Kapitein en smeed den lafaard in het water, waarin hij, gepakt en gezakt, als hij was, wel moest verdrinken.

„Valt aan! Straks komt er hulp! Volgt mijn voorbeeld, jongens!” riep hij en snelde den vijand met den degen in de vuist te gemoet.

„Tue! Tue! Tout à la mort!” brulden de Franschen.

„Vivat! Oranje boven! Sabelt ze neer! Schiet ze dood!” gaf de Kapitein ten antwoord.

Het was een bang oogenblik.

Wij stonden met niet meer dan veertig man tegen eenen vijfmaal sterkeren vijand.

Zouden we het maar niet opgeven?

„Voorwaarts! Houdt stand, jongens! Zoo op het oogenblik komen er weer twee schuiten aan! De François zal”

Een vreeselijke bliksemstraal sloeg in eenen boom onder de gelederen der Franschen, en een ratelende donderslag volgde onmiddellijk.

„Hé!” riepen we allemaal.

Er werd van weerszijden een oogenblik niet gevochten. De schrik had onze armen verlamd.

Maar op eenmaal hoorden we weer de stem van onzen Kapitein: „Voorwaarts! Slaat er op in! Daar komt hulp! Vivat! Oranje boven! Ze moeten er aan gelooven!”

En waarlijk, de vijand week, week nóg wat en, eer we er aan dachten, was hij op de vlucht.

„Dat heeft er gespannen, jongens,” zei hij, „maar, wij zijn er! En nu, vooruit!”

Dat we daar niet allen, de een na den ander, in de pan gehakt werden, was dus zijn werk. En bij de bestorming der stad, wie was altijd op de gevaarlijkste plaatsen? Kapitein Van Oldenburg. Wie was er het eerst op den

wal? Kapitein Van Oldenburg. En wie werden er voor hun moedig gedrag beloond? Kapitein Van Oldenburg zeker niet; hij bleef, wie hij was. Ziet ge, dus ik houd het er voor, dat hij ontevreden is en dat hij graag eens uitbulderen zou."

"Wie zou er willen uitbulderen, soldaat?" vroeg eensklaps de man over wien ze het zoo druk hadden en wiens gehoor bijzonder scherp scheen te zijn.

"U, Kapitein," zeide Jan ronduit.

"Zoo, ik? Ei, ei, zou ik eens moeten uitbulderen? En dat waarom?"

"Omdat u ontevreden is, dat ge voor uw moedig gedrag, bij zoovele gelegenheden bewezen, nog nimmer eenig eerbewijs vanwege Zijne Hoogheid hebt mogen ontvangen, Kapitein," zeide Jan.

"Zijt gij wel razend, Roman? Het is al een heel slecht soldaat, die alleen dapper vecht om daarvoor later eerbewijzen te mogen ontvangen. Als de liefde voor zijn Vaderland hem daartoe niet dwingt, dan ziet het er al bijster slecht uit!"

"Maar ontevreden is u toch, Kapitein," sprak Jan weer. "Dat zien wij allen veel te goed."

"Nu, jongen, daar is wel een kantje van aan; maar als ge denkt, dat ik ontevreden ben, omdat ik niet bevorderd word, of omdat mij geene eerbewijzen te beurt vallen, dan slaat ge den bal geheel en al mis! Dat is zoo niet!"

"Waarover is u dan ontevreden, Kapitein?" vroeg Willem.

"Komt hier, jongens, iets uit het gezicht der andere soldaten, die wel wat jaloersch kunnen zijn, omdat ik zoo dikwijls met u spreek. Luistert waarom ik ontevreden ben!"

De Kapitein vertelde thans, dat het hem hinderde, dat Zijne Hoogheid, nu hij door beleid, moed en verstandige staatkunde het zoover gekregen had, dat de oorlog op vreemden bodem overgebracht was, niet overal en van iedereen daarvoor gedankt werd, en dat men in de Re-

geering reeds nu begon hem het leven moeielijk te maken.

„Ik heb het heele land doorgereisd,” dus besloot hij. „Ik heb de kleinste sterkte, zoowel als de grootste van binnen en van buiten gezien en opgenomen. Het zag er ellendig uit. En toen Frankrijk, Munster en Keulen ons den oorlog verklaarden”

„U slaat Engeland over, Kapitein!” zeide Michiel.

„Engeland tel ik niet! Zoo lang uw naamgenoot nog de „Zeven Provinciën” in den slag aanvoert, ben ik voor Engeland niet bang. Bestevaër kan het daar wel klaren, en dat heeft hij getoond. Het gevaar bestond voor ons aan de landzijde, zoodat ik bij mezelfen dacht toen die drie ons te land aanvielen: „Trek de schoenen en kousen uit, Nederlandsche Maagd! Zet uwe lans spoedig neer en berg den hoed, die er op staat, gerust weg. Geef den leeuw, die aan uwe voeten ligt en ons zoo grimmig aankijkt, een hapje rattenkruid te slikken! Zet uwe slaapmuts op, trek uw nachtijk aan en ga achter de groene gordijnen een dutje doen. Wij zullen de nachtschuit ingaan!”

En stond het er niet voor dat het zoo gaan zou?

Kijk, ik had al evenveel zin in het vechten, als een dief in het hangen.

Maar wat gebeurt?

Daar kom ik op zekeren mooien dag te Aardenburg. Ik zag daar een hoopje burgers en een handje vol soldaten een heel Fransch leger op de vlucht slaan.

Toen werd ik bekeerd, heelemaal bekeerd!

Ik schreeuwde zoo hard ik kon: „Vivat! Oranje boven!” om de Nederlandsche Maagd te doen gelooven, dat er brand was en om haar te noodzaken kousen en schoenen weer aan te trekken. En het is mij gelukt! Heelemaal, heelemaal, gelukt! Er kwam hoop, en met de hoop kwam eene scheeps-lading vertrouwen! Zijne Hoogheid maakte daarvan een meesterlijk gebruik. Van de hoop liet hij kanonnen gieten en van het vertrouwen kogels. Ik vraag: is het niet goed

gegaan? Ligt de Nederlandsche Maagd nog in haar bed te ronken? Neen, frank en vrij staat ze met open oog in het vrije en bevrijde Nederland. En dat is het werk van den Stadhouder! Hij wordt met ondank beloond, en dat maakt mij ontevreden! Spreek ik weinig met een uwer, geef ik soms een kort bescheid, dan doe ik dat, omdat de andere soldaten jaloersch worden, als ik zooveel met u praat. En dat komt enkel en alleen, omdat gij Aardenburgers zijt, en omdat ik daar begonnen ben te gelooven, dat we nog wel wat anders konden doen dan de nachtschuit ingaan! Dag, jongens! Daar is onze Bevelhebber!"

De Kapitein verwijderde zich en ging Rabenhaupt te gemoet.

„Hebt ge er ook al van gehoord, Van Oldenburg?" vroeg Rabenhaupt op den Kapitein toetredend.

„Waarvan, Excellentie?"

„Zeg, oude krijgsmakker, laat dat Excellentie, als we onder ons zijn, weg, en zeg maar Rabenhaupt, zooals voor twintig en meer jaren. Ik vraag u of ge er ook al van gehoord hebt?"

„Welnu, dan vraag ik nogmaals: waarvan?"

„Wel, dat Joostje een gedicht op mij gemaakt heeft?"

„Welk Joostje bedoelt gij toch?"

„Wel, Joost Van den Vondel, wie anders?"

„Wie anders? Alsof er geene andere Joostjes ook zijn. Toen ik nog te Nieuwerbrug lag, ging mijn volk dikwijls op avonturen uit. Eens waren er zes of zeven, als visschers verkleed, onder de Franschen gegaan en bij die gelegenheid kregen ze eenen Stichtschen boer te pakken, die algemeen bekend stond onder den naam van Joostje Klimop. Hij maakte er zijn dagwerk van om de Franschen overal in het Sticht en het Gooiland den weg te wijzen. Onze jongens brachten hem naar Muiden en inplaats van dien man naar verdienste te straffen, deden ze hem niets en lieten hem loopen. Denklijk speelt hij nu mooi weer van zijn ver-

radersloon. Ge ziet dus, dat er meer dan één Joostje is.”

„Dat begrijp ik ook wel, maar ik bedoel nu den dichter Joost en die heeft een gedicht op mij gemaakt en dat laten drukken. Ik ben er den man zóó dankbaar voor, dat ik, als ik hem hier had, dadelijk bij eenen troep schansgravers zou indeelen, dat zou ik.”

„Nu, vriend Rabenhaupt, de man vertelt geen kwaad van u, integendeel hij prijst u hemelhoog, en al is dat vervelend voor den betrokken persoon, schande is het toch niet. Wie weet hoeveel stof gij Van den Vondel nog geeft tot nieuwe lofdichten op uwe daden. Want dat we onze degens voor wandelstokjes zullen gaan gebruiken, geloof ik nog zoo gauw niet. Weet ge ook waar we nu zullen heengaan?”

„Dat zal hij u zeggen, die daar komt aanrijden,” sprak Rabenhaupt en nam aanstonds eene militaire houding aan.

„Zijne Hoogheid,” fluisterde Van Oldenburg en volgde het voorbeeld van zijnen krijgsmakker.

Slechts vergezeld door zijnen vriend Baron Bentinck kwam Stadhouder Willem III nader.

„Heer, Generaal,” dus sprak hij Rabenhaupt aan. „Zijt gij marschvaardig?”

„Als altijd, Uwe Hoogheid!”

„Goed! Zorg dan, dat gij met al uwe bataillons uiterlijk op het einde van Juni in Spaansch Brabant zijt. Ik wacht u op de hoogte van Seneff. De bondgenooten zullen daar ook zich verzamelen.”

„En ik zal er met Gods hulp ook zijn, Uwe Hoogheid! Mag ik vragen of Uwe Hoogheid mij nog meer te bevelen heeft?”

„Te bevelen niet! Te vragen wel!”

„Uwe Hoogheid heeft niet te vragen; Zij heeft slechts te gebieden,” sprak Rabenhaupt.

„Hoort gij het wel, Hans? Allemaal vleiërs, even als de rest,” zei de Prins zich tot Bentinck wendend.

„Kijk die oogen eens, Willem!” fluisterde Bentinck zijnen vriend in het oor.

De Prins keek nu Rabenhaupt aan en zeide: „Heb ik u iets gezegd, dat u mishaaft, Heer Rabenhaupt?”

„Ja, Uwe Hoogheid! U heeft mij beleedigd!”

„Zoo wil ik het hebben, Rabenhaupt! Geef mij uwe hand! Gij zijt geen vleier, evenmin als onze Van Oldenburg daar, die ook al zoo leelijk kijkt. Gij zult geen van beiden vandaag „Vivat! Oranje boven!” roepen, en morgen eenen steen zoeken om mij te gooien! Waren allen zoo! Maar ik heb u in ernst eene vraag te doen. Gij hebt eenen Kolonel in uwe afdeeling noodig, nietwaar?”

„Ja, Uwe Hoogheid!”

„Goed! En nu kent gij uwe Officieren beter nog dan ik. Wien zoudt gij wel kiezen, als gij te kiezen hadt?”

„Mijnen vriend, hier, Uwe Hoogheid!”

„Ook ik had hem gekozen, Rabenhaupt! Wij kunnen er geen en beteren vinden. Van Oldenburg ik wensch u geluk met uwe bevordering,” sprak de Prins en reikte den verblufften Kapitein de hand.

Deze greep die tengere, blanke hand, drukte er eenen kus op en zeide, met tranen in de oogen: „In nood en dood, houw en trouw!”

„Dat wist ik wel, al zeydet gij het mij niet. Maar weten de Heeren het al?”

„Wat Uwe Hoogheid?” vroeg Rabenhaupt.

„Dat ook de vrede met Keulen gesloten is!”

„Vivat! Oranje boven! Hoezee!” jubelde Van Oldenburg. „Zoo moet het gaan, als het goed gaat! Dat beweegt hemel en aarde om de Republiek met Jan en Alleman op het lijf te vallen en — daar staat Meneer de Zonnekoning dan ten slotte moederziel alleen, als een jongen, die kwaad deed.”

De Prins lachte, zeide tot Rabenhaupt: „Ik verwacht u dus uiterlijk op het einde van Juni te Seneff,” en na beide

Heeren minzaam gegroet te hebben, reed hij met Baron Bentinck heen.

„Nu, Kolonel, van harte geluk, oude vriend! Zoo er ooit iemand gevonden is, die deze onderscheiding verdiend heeft, niemand meer dan gij! Ga nu naar uwe compagnie. Wien wilt gij, in uwe plaats, als Kapitein benoemd zien, mijn vriend?”

„Mijn Vendrig, Karel!”

„En wien als uw Adjutant?”

„Willem Vermere, een zoon van den Burgemeester van Aardenburg.”

„Goed, en wien als Vendrig?”

„Jan Roman, wiens Vader lid van de Aardenburgsche Vroedschap is.”

„Goed, alles zal geschieden, zooals gij dat wilt!”

„Ik dank u; maar ik heb nog eenen Luitenant nodig. Wie zal dat zijn?”

„Hebt gij iemand op het oog?”

„Ja, maar het is ook een Aardenburger! Het is een zekere Michiel Does!”

„Goed, hij zal Luitenant zijn! Breng alles in gereedheid om vanavond nog over de Maas te kunnen trekken,” sprak Rabenhaupt en ging elders zijne bevelen uitdeelen.

De goede Kapitein liep nu zoo hard hij kon naar zijne compagnie terug.

„Jongens,” riep hij Jan en Willem toe, „roep Michiel en den Vendrig!”

„Wat zou er te doen zijn?” zei Willem terwijl hij met Jan, den Vendrig en Michiel ging zoeken.

„Ik geloof dat „Dikzakje” wat goeds mede te deelen heeft. Zijne dikke wangen glimmen van genot en zijn knevelbaard danst van pret,” zeide Jan.

Spoedig kwamen ze met de beide personen terug.

„U heeft ons laten roepen, Kapitein?” vroeg de Vendrig.

„Ja, Heer Kapitein,” antwoordde Van Oldenburg.

De Vendrig keek dwaas op en herhaalde spottend en langzaam: „Hm, hm, men doet het niet minder! Ka—pi—tein!”

„Ja, ja, Kapitein over mijne compagnie!”

„Wat? Is dat werkelijk waar?” riep nu de Vendrig met oogen, die van blijdschap straalden.

„Gij moest mij niet van leugens verdenken, Kapitein!” antwoordde Van Oldenburg. „Vanavond kunt ge uwe aanstelling bij onzen Generaal Rabenhaupt halen. En om nu maar gauw de zaak in orde te brengen, Jan Roman, gij wordt de Vendrig van de compagnie, — Willem Vermere gij wordt Adjudant bij den nieuwen Kolonel en Michiel Does wordt Luitenant! Wat zegt gij?”

„En wie zal dan Kolonel worden?” vroeg de gewezen Vendrig een weinig nieuwsgierig.

„Ik, jongens! Ik! De Prins is hier geweest en die heeft mij als zoodanig benoemd!”

Terstond kwamen ze alle vier op hem af om hem van harte geluk te wenschen.

„En gijlieden neemt de aangeboden betrekkingen toch aan, nietwaar?” vroeg Van Oldenburg lachend.

„Ik niet, Kolonel! Ik niet,” zeide Michiel Does.

„Wat? Gij niet?” riep Van Oldenburg.

„Neen, ik mag niet langer dan tot Augustus onder dienst blijven. Mijne Ouders hebben het mij bevolen. Ik kreeg zoeven eenen brief, waarin ze mij met hunne ontevredenheid dreigden, zoo ik het wagen durfde, nogmaals te vragen of ik bij het leger blijven mocht,” zeide Michiel, en het kostte hem moeite om dat te zeggen zonder in tranen uit te barsten.

„Maar, als ze hooren, dat gij tot Luitenant bevorderd zijt, dan zullen ze toch wel....”

„Kolonel, den Ouderen gehoorzamen is kinderplicht! Ik verlaat met Augustus het leger,” sprak Michiel vast besloten.

„Nu, dan zal ik een ander in uwe plaats benoemen!” antwoordde de Kolonel. „Maar jongen, ik kan niet zeggen

hoe het mij spijt. En al zijt gij nu ook maar zoolang ge nog in het leger blijft, Sergeant, ik zal u toch als Luitenant beschouwen! En nu nog wat! Gaat u allen gereed maken om vanavond nog over de Maas te trekken. Het gaat naar Spaansch-Brabant om tegenover den beroemden en dapperen Condé onze kunsten te vertoonen! Wij kunnen nu al onze aandacht aan de Françozen alleen wijden. De Prins heeft ons gezegd, dat de vrede met Keulen ook gesloten is. De trotsche Louis, de Eerebogen-maker, de zoogenaamde Veroveraar van de Republiek, de Koning, die zich als een God laat verheerlijken, staat er nu alleen voor. Maar we zullen maar denken: de man is nog jong en Cats heeft gelijk, als hij zegt: „Men moet een paar narre-schoenen verlijten eer men recht wijs wordt.”

„Dan vrees ik dat hij, al wordt hij zoo oud als Methusalem, toch in de narre-schoenen sterft,” zeide Willem Vermere.

„Ik zou niet weten waarom,” antwoordde Van Oldenburg.

„Ik wel. Hij zelf weet niet, dat hij ze draagt, omdat ieder een ze hem nadraagt en niemand leeft, die hem durft zeggen: „Uwe Majesteit draagt narre-schoenen.”

„Het kan zijn, Willem, maar dan worden diezelfde narre-schoenen eenmaal Frankrijks ongeluk,” sprak Van Oldenburg. „Maar kom, we verbabbelen onzen tijd en veel moet nog gedaan. Gaat mede, dan zal ik u in uwe nieuwe betrekking inlijven.”

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Karthago is er nog.

„Vertel me wat! Vertel me wat!”

Zoo sprak een sterk en kloek gebouwd jonkman met een houten been tot drie jongelieden, die hem kwamen bezoeken op eenen Septemberavond in het jaar 1678.

De woning was net en zindelijk, doch niet rijk, en hij, die begonnen was met te zeggen: „Vertel me wat!” was gekleed als een gewoon burgerman, die bij zijne Ouders, die eenen kleinen handel dreven, in huis was.

De woning stond in Aardenburg; de jonkman met het houten been was Michiel Does, die als timmermans-gezel van eene ladder gevallen was en bij die gelegenheid zijn been zóó gebroken had, dat het afgezet moest worden, en de drie jongelieden waren Cornelis Boot, Willem Vermere en Jan Roman.

„Vertel me wat! Vertel me wat!” riep hij hun toe, toen ze hem bij hunne terugkomst in hunne vaderstad een bezoek brachten.

„Nu, dan kan ik wel beginnen,” zeide Jan, „ik doe het dan meteen voor Willem ook; want we hebben alles zamen beleefd.

Den afloop van den slag bij Senef weet ge. We hebben dien niet verloren en niet gewonnen, hoewel er veel bloed gestroomd is. Na nog eenigen tijd in de Zuidelijke Nederlanden rondgezworven te hebben, sloegen we eindelijk het beleg voor Grave. Wij stonden daar eerst onder bevel van Rabenhaupt, doch naderhand kwam de Prins er bij en de Bevelhebber der stad kreeg het op het laatst zóó te kwaad, dat de Koning van Frankrijk hem vergunning verleende, de vesting over te geven, doch aan geenen minderen Bevelhebber dan den Prins van Oranje. Hierop volgde een tijd, dat we niet veel uitvoerden; want men was in Gelderland toen begonnen met den Prins de waardigheid van Hertog aan te bieden, en hadden onze Staten van Zeeland niet allerlei voorwendsels gezocht om dat te voorkomen, dan zou het zeker gebeurd zijn. Tenslotte stelde de Prins zich tevreden met den titel van Erf-Stadhouder. Kort daarop kreeg de Prins de pokken. Dat was een nare tijd. Iederen bode, die in het leger kwam, vroegen wij: „Leeft Zijne Hoogheid nog?” Want om de waarheid te zeggen, ik geloof, dat er niet één in het land was, die nog meende, dat de Prins

wel herstellen zou. Was zijn Vader er niet aan bezweken? Stierf zijne Moeder er niet aan? En beiden waren zooveel krachtiger en sterker dan hij.

Eindelijk kwam de tijding: Zijne Hoogheid begint te beteren! Baron Bentinck heeft zich willen opofferen om zijn leven te redden en dat is hem gelukt; maar nu heeft de arme jongen zelf de pokken!"

O, Michiel, die blijdschap hadt ge onder het volk moeten zien en hooren, toen de bode dat bericht bracht.

„Vivat! Oranje boven!" riep „Dikzakje" vijfmaal en bij elken keer, dat hij dit riep, dronk hij eene pint bier ledig.

„Vivat! Oranje boven!" klonk het van alle kanten.

Geen soldaat was er in het heele leger, die er niet blij om was, want het zoo goed als niemendal meer doen dan ons vervelen, zou nu spoedig gedaan zijn, en er zou werk aan den winkel komen, hoewel met verandering van vijandelijk personeel. De weergaloos dappere Turenne, een beter soldaat heeft Koning Lodewijk nooit gehad en zal hij ook nooit krijgen, sneuvelde den zevenentwintigsten Juli '75 bij Sasbach tegen de Duitschers. Nu werd Condé naar Duitschland gezonden om hem te vervangen en in de Zuidelijke Nederlanden kreeg nu Frans met den Bult het opperbevel over de Fransche troepen. Ge weet wien ik bedoel."

„Den vuigen moordenaar en brandstichter van Zwammerdam en Bodegraven, den Hertog van Luxemburg bedoelt ge," zeide Michiel.

„Geraden, en nu ge dat nog weet, zult ge u wel herinneren, dat Fransje zich de kaas niet van zijne boterham liet halen," vervolgde Jan. „Met nieuwen moed gingen wij weer aan den gang; maar Zijne Hoogheid was niet gelukkig. Toen het bij Mont-Kassel tot een treffen kwam, liet het zich in den beginne goed aanzien, maar toen Luxemburg met het grootste deel van het leger kwam aanzetten, verloren de onzen den moed en het duurde niet lang of eenigen begonnen te vluchten.

De Prins zag dat, en eenen vluchtenden soldaat te gemoet snellend, trok hij den scherpen kant van zijnen degen over het gezicht van den lafaard, gaf hem eene diepe snede en zeide: „Wacht, schelm, ik zal je teekenen, dan weet ik wien ik kan laten ophangen, als ik in het land kom!”

Dat hielp; want men durfde niet meer vluchten.

De overmacht evenwel was te groot en wij waren genoodzaakt terug te trekken; maar Zijne Hoogheid deed dat zóó meesterlijk, dat zelfs Fransje met den Bult zegen moest: „Zulk een aftocht is even goed als eene overwinning.”

En nu komt er weer een tijd van niet veel doen.

Dat kwam, ziet ge, omdat Zijne Hoogheid met zijn nichtje Mary in het huwelijk stapte.

„Dat is immers eene dochter van Prins Jacobus, een Oom van Zijne Hoogheid en een broeder van Koning Karel?” vroeg Michiel.

„Ge weet het precies!”

„En zou het nog al eene goede vrouw voor onzen Stadhouder zijn? Of hoort gij er in het leger niet veel van?”

„Naar ik hoor, houden ze zielsveel van mekaër en moet zij een lief, best vrouwtje zijn!”

„Dat doet me plezier,” zeide nu Michiel. „Hij heeft nog niet veel genot in zijn leven gehad en nu het vrede is, kan hij ook eens ondervinden, wat huiselijk genoeg is. Vertel nu verder!”

„Ja, verder vertellen! Ik kan haast niet meer. Gedurende den tijd der huwelijksfeesten was men hier te lande al aan het onderhandelen met Frankrijk over den vrede. Toch was deze nog niet gesloten toen de Prins naar het leger terugkeerde. Daardoor heeft er iets plaats gehad, dat we geen van allen begrijpen. Den tienden Augustus werd de vrede tusschen ons land en Frankrijk gesloten, en den veertienden daarop behaalden we bijna eene overwinning op den

Hertog van Luxemburg. Doch opeens werden de vijandelikheden gestaakt op het bericht, dat de vrede gesloten was. Sommigen meenen, dat Zijne Hoogheid het al wist, vóór de slag begon, doch dat hij meende met eene schitterende overwinning den oorlog te moeten eindigen. Anderen zeggen, dat hij het niet wist. Wat er nu van aan is, zullen we wel niet gemakkelijk te weten komen; maar waar is het, dat wij wat spijt hadden, dat wij moesten ophouden met vechten. De kans voor eene overwinning had nog nooit zoo mooi gestaan. En hiermede geloof ik, dat ik klaar ben."

En het beleg van Maastricht dan?"

"O, ja, maar — maar — dat had ik liever willen overslaan!"

"Dat was toch vóór zijn trouwen, hé?"

"Ja, ja, voor zijn trouwen! Dat is immers wel zoo, Willem? Die tijd spookt me zoo vreemd door mijn hoofd."

"Mij ook, Jan! Maar vóór zijn huwelijk was het, dat is zeker."

"Toe, Willem, vertel gij nu eens, of maak er u af met te zeggen, dat we door ziekte onder het volk genoodzaakt waren het beleg op te breken," zeide Jan.

Michiel keek beide vrienden ernstig aan en sprak: „Er is daar toch wat gebeurd. Ik lag met mijn gebroken been op het bed toen Vader met eene Haagsche courant binnenkwam en mij wat voorlas. Toen ben ik aan het snikken gegaan, aan het snikken ik weet niet hoe lang! En telkens, telkens riep ik: „O, dat ik er niet bij geweest ben, dat ik zijne laatste woorden niet gehoord heb!"

Michiel werd weer ontroerd en tranen biggelden langs zijne wangen. Ook de beide andere jongens waren aangedaan.

Opeens boende Michiel de tranen weg en zeide: „Weg met dat huilebalken! Zegt me liever hoe onze vriend Kolonel Van Oldenburg stierf! Hoe stierf hij Jan, hoe?"

„Hoe hij stierf? Als een held, Michiel, als een held! Met den degen in de vuist boven op den wal, waar hij weer de eerste was. Hij tuimelde naar beneden. Wij, Willem en ik, droegen hem weg.

„Het Kolonelletje spelen is uit, beste kinderen,” zeide hij: „Adieu, jongens! God behoede u — het Vaderland en Zijne — Zijne Hoogheid den — den Prins! Vivat! Oran — je bo — boven!”

„En wat zei hij nog meer?”

„De — groeten — aan — Luitenant — Luitenant — Michiel — Michiel Does!”

„Zwijg, Jan, zwijg! Ik wil niets meer hooren! Niets! Zwijg zeg ik! Zwijg! Niets, niets meer!” riep Michiel en hinkte met groote sprongen op zijn houten been door de kamer, terwijl de tranen hem langs de wangen stroomden.

„Neen, ik zwijg niet! Ik wil van hem niet zwijgen!” riep Jan. „Ik moet alles vertellen. Hij gaf mij ééne hand en Willem twee handen. Eene van die handen was voor jou, Michiel!”

„Daar heb je ze,” riep Willem en kneep van aandoening Michiels hand bijna te pletteren.

„En toen zeide hij: „Dag, kinderen, God — zegen — je! Lie — ve — Vader — in — den — He — Hemel — sta — me — bij, — sta — me — bij!”

Toen zweeg hij een oogenblik.

Maar opeens richtte hij zich op, stak zijnen degen in de hoogte en riep: „Vivat! Oranje boven!”

Het waren zijne laatste woorden.

Wij hebben hem samen een eerlijk soldaten-graf gegeven!” —

Er heerschte in het vertrek een oogenblik stilte.

„En Rabenhaupt?” vroeg Michiel eindelijk.

„Die werd na de inneming van Grave Gouverneur van Koevorden en Drost van Drente; maar in '75 is hij al gestorven!”

„En nu zal het mijne beurt zijn,” sprak Cornelis.

„Hebt ge lang werk?” vroeg Michiel.

„Ik? Welneen! We gingen Spanje in de Middellandsche zee helpen! We sloegen de Franschen, dat het een aard had; maar daar kwam een kogel, een leelijke kogel — en — Bestevaër is dood. En nu hij dood is, heb ik hier mijn anker laten vallen. Ik wil niet meer varen.”

„Dat is een bange tijd achter den rug, jongens! God geve, dat zulke tijden nooit meer komen! Ze hebben bloed en geld gekost,” zeide Michiel.

„En komen ze weer, dan is het te wenschen, dat de Prins nog leeft; want wat onze Republiek aan dien man verschuldigd is, kan maar niet met een paar woorden gezegd worden,” zeide Cornelis.

„Gij blijft nu zeker hier?” vroeg Michiel.

„Ja,” antwoordde Jan. „Ik kom in de zaak van mijnen Vader. Willem gaat naar Leiden om daar te studeeren en Cornelis, wat die zal doen, dat weet ik niet.”

„Ik wel,” sprak deze, „ik ga in koloniale waren handelen en Moeder heeft gezegd, dat Michiel mijn compagnon zal worden.”

„En als de nood weer eens aan den man komt?” vroeg Michiel. „Wat dan, jongens?”

„Dan blijft gij hier om onze zaken te besturen, en wij met ons drieën scharen ons dan, als God ons het leven geeft, opnieuw om Stadhouder Willem III, en we zullen hem dan noemen, waarvoor wij hem nu houden, voor den Overwinnaar in gevaren!” riep Jan vol geestdrift.

„Weet ge waaraan ik denk?” zeide nu Michiel. „Toen ik daar zoo met mijn been lag, las ik wel eens Haagsche couranten, die hier kwamen. In eene daarvan las ik, dat een zeer aanzienlijk Engelschman moet gezegd hebben: „Karthago moet verdelgd worden!” Met dat „Karthago” bedoelde hij onze Republiek. Maar werd dat oude Karthago door de Romeinen verdelgd, het gelukte aan geene vier

machten het nieuwe Karthago te verdelgen. En nu ik alles zoo van u gehoord heb, hoe het toeling, nu ik weet hoe we vrede sloten en geen voetje gronds verloren, ja, onder onzen Stadhouder, dien God behoede, machtiger zijn dan ooit, kijk, nu speelt mij niets anders door de gedachten dan deze vier woordjes: „Karthago is er nog!”

„Het blijve er nog lang,” zeiden de anderen, en de acht handen, die elkander drukten waren eene stilzwijgende belofte, dat zij alles zouden doen, wat in hun vermogen was om hun „Karthago” te behouden.
